

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ* SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**KAMU DİPLOMASİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN BOSNA- HERSEK VE
SIRBİSTAN POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sinem TAN

MAYIS-2015

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ* SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**KAMU DİPLOMASİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN BOSNA- HERSEK VE
SIRBİSTAN POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sinem TAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Coşkun TOPAL

MAYIS-2015

TRABZON

ONAY

Sinem TAN tarafından hazırlanan “Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Türkiye’nin Bosna- Hersek ve Sırbistan Politikası” adlı bu çalışma 22.05.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun TOPAL (Başkan-Danışman)

Prof. Dr. Mohammad ARAFAT (Üye)

Prof. Dr. Abdulkadir TOPAL (Üye)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. ... / ... /

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Sinem TAN

ÖNSÖZ

Yabancı ülke halkları üzerinde olumlu imaj oluşturulması açısından önem taşıyan kamu diplomasisi faaliyetleri son yıllarda Türk dış politikasının uygulanmasında en çok kullanılan araçlardan biri olmuştur. Söz konusu faaliyetler kapsamında birçok ülkede aktif olan Türkiye, Bosna- Hersek ve Sırbistan'da da birtakım çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışma, Türkiye'nin her iki ülkeye yönelik gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerini ortaya koyma ve uygulamada yaşanan zorluklar karşısında yapılması gerekenleri anlatma amacını taşımaktadır.

Başta danışman hocam Prof. Dr. Coşkun TOPAL olmak üzere çalışmanın seçiminden tamamlanmasına kadar olan süreçte bana her türlü desteği sağlayan Doç. Dr. Mehmet Sait DİLEK'e; kaynaklara ulaşmamda ve daha birçok konuda yardımlarını esirgemeyen Müge YÜCE ve Cemil Doğaç İPEK'e; çalışma süresi boyunca manevi desteklerini eksik etmeyen arkadaşlarım Emel İLTER, Hülya ERCAN, Kübra AKBULUT ve Hilal AYDIN'a; tüm eğitim hayatım boyunca maddi- manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim çok değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Trabzon, Mayıs 2015

Sinem TAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ	X
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DİPLOMASİ KAVRAMI VE KAMU DİPLOMASİSİ.....	5-45
1.1. Diplomasi Kavramı.....	5
1.1.1. Diplomasi Nedir	6
1.1.2. Diplomasinin Tarihsel Gelişimi	9
1.1.3. Geleneksel Diplomasi ile Kamu Diplomasi İlişkisi ve Yumuşak Güç Kavramı.....	12
1.2. Kamu Diplomasisi	16
1.2.1. Kamu Diplomasisi Tanımı	18
1.2.2. Kamu Diplomasisinin Doğuşu ve Gelişimi.....	22
1.2.3. Kamu Diplomasisinin Kaynakları ve Hedef Kitleleri.....	26
1.2.4. Kamu Diplomasisinin Araçları.....	30
1.2.4.1. Geleneksel Medya.....	31
1.2.4.2. Yeni Medya.....	34
1.2.4.3. Reklam	36
1.2.4.4. Uluslararası Organizasyonlar ve Ünlü Kullanımı.....	37
1.2.4.5. Ulusal Markalar	41

1.2.5. Kamu Diplomasisi Boyutları.....	42
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK- BALKAN İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL ARKA PLANI VE TÜRKİYE- BOSNA- HERSEK- SIRBİSTAN İLİŞKİLERİ	46-86
2.1. Osmanlı Devleti Döneminde Türk- Balkan İlişkilerine Genel Bir Bakış.....	47
2.2. 1923- 1991 Yılları Arasında Türkiye-Yugoslavya İlişkileri.....	56
2.3. Türkiye- Sırbistan İlişkileri.....	61
2.3.1. Türkiye- Sırbistan Siyasi İlişkileri	64
2.3.2. Türkiye- Sırbistan Ekonomik İlişkileri	70
2.3.3. Türkiye- Sırbistan Kültürel İlişkileri.....	72
2.4. Türkiye- Bosna- Hersek İlişkileri	73
2.4.1. Türkiye- Bosna- Hersek Siyasi İlişkileri.....	76
2.4.2. Türkiye- Bosna- Hersek Ekonomik İlişkileri	81
2.4.3. Türkiye- Bosna- Hersek Kültürel İlişkileri	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMU DİPLOMASİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN BOSNA- HERSEK VE SIRBİSTAN POLİTİKASI.....	87-144
3.1. Kamu Diplomasisi ve Türkiye	87
3.1.1. Günümüzde Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Yaklaşımı.....	90
3.1.2. Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Aktörleri ve Faaliyetleri	94
3.2. Bosna- Hersek Cumhuriyeti’ne Yönelik Türk Kamu Diplomasisi.....	99
3.3. Sırbistan Cumhuriyeti’ne Yönelik Türk Kamu Diplomasisi	128
SONUÇ VE ÖNERİLER	145
YARARLANILAN KAYNAKLAR	148
ÖZGEÇMİŞ	169

ÖZET

Kamu diplomasisi, dünyada yaşanan hızlı küreselleşme sürecinde ortaya çıkan önemli kavramlardan biridir. Yumuşak gücün bir unsuru olan bu kavram, bir ülkenin başka ülke vatandaşlarının sempati ve hayranlığını kazanmak amacıyla takip ettiği politikaları ifade etmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'nin kamu diplomasisi alanında yürüttüğü faaliyetler Bosna- Hersek ve Sırbistan özelinde ele alınmıştır. Türkiye ile iki ülke arasındaki tarihi ilişkilerin kamu diplomasisinin uygulanabilirliğini etkilediğine vurgu yapan çalışma kapsamında uygulamada karşılaşılan zorluklar ve yapılması gerekenler anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışma sürdürülürken konu dâhilinde akademik makale ve kitaplara ek olarak güncel verilerden yararlanılmış, hükümet dışı organizasyonlar ile resmi kurumların internet siteleri, yayın organları ve faaliyet raporları incelenmiştir. İncelenen raporlar ve literatür taraması sonrasında Türkiye'nin Bosna- Hersek ve Sırbistan'a yönelik yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinin farklı yoğunlukta olduğu ve resmi kurumların her iki ülkede de hükümet dışı organizasyonlara nazaran daha aktif roller üstlendikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kamu diplomasisi, Türkiye'nin yumuşak gücü, Bosna- Hersek, Sırbistan.

ABSTRACT

Public diplomacy is an important concept that emerged in the rapid globalization process in the world. This concept which is a component of the soft power represents policies followed by a country in order to win the sympathy and admiration of the citizens of other countries. In this study, Turkey's activities in the field of public diplomacy are discussed within the framework of Serbia and Bosnia and Herzegovina. Within this study which emphasized that the history of relations between Turkey and the two countries affect the applicability of the public diplomacy, challenges encountered in practice and things to do are tried to explain. In this work, in addition to scholarly articles and books within the subject, we have benefited from the current data and also non-governmental organizations, web-sites of government agencies, publications and annual reports were examined. After examining the report and literature review, it was concluded that Turkey conducts its public diplomacy activities in the different densities for Bosnia and Herzegovina and Serbia and also government institutions, in comparison to non-governmental organizations in both countries, take a more active role.

Key Words: Public diplomacy, Turkey's soft power, Bosnia and Herzegovina, Serbia

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Sırbistan Cumhuriyeti Ülke Profili.....	63
2	Bosna- Hersek Cumhuriyeti Ülke Profili	75
3	Türkiye- Bosna- Hersek Dış Ticaret Değerleri (1000 Dolar).....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAM	: Konvertibilna Marka
BBC	: British Broadcasting Corporation
BHRT	: Bosna- Hersek Radyo Televizyon Kurumu
BHS	: Boşnakça, Hırvatça, Sırpça
BITEF	: Belgrade International Theatre Festival- Belgrad Uluslararası Tiyatro Festivali
BİGMEV	: Bosna- Hersek ile İlişkileri Geliştirme Merkezi
BİLGESAM	: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BYEGM	: Basın- Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
CNN	: Cable News Network
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
EUFOR	: European Union Stabilization Forces- Avrupa Birliği Barış Gücü
FIBA	: International Basketball Federation- Uluslararası Basketbol Federasyonu
FIFA	: Fédération Internationale de Football Association- Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
GDAÜ	: Güneydoğu Avrupa Ülkeleri
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
HACCP	: Hazard Analysis and Critical Control Points- Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları
IMF	: International Monetary Fund- Uluslararası Para Fonu
İAV	: İktisadi Araştırmalar Vakfı
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri
İKSV	: İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı
KDK	: Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü

KEK	: Karma Ekonomik Komisyon
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LÖSEV	: Lösemili Çocuklar Vakfı
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NATO	: North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
RSD	: Sırp Dinarı
SEGEM	: Sigortacılık Eğitim Merkezi
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SITA	: Serbia International Trade Association- Sırbistan Uluslararası Ticaret Birliği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STRATİM	: Stratejik İletişim Merkezi
TASAM	: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TUSKON	: Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
TÜMEP	: Türkiye Medya Eğitimi Programı
TÜRKSAM	: Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TVSA	: Saraybosna Kantonu Televizyonu
UEFA	: Union of European Football Associations- Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
UKİD	: Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
USIA	: United States Information Agency- Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı

VOA : Voice of America
WTA : Women's Tennis Association- Bayanlar Tenis Birliği
YEE : Yunus Emre Enstitüsü
YETKM : Yunus Emre Türk Kùltür Merkezi
YSFC : Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

GİRİŞ

Orta Avrupa'ya ve Akdeniz'e uzanan jeostratejik konumu ile önemli özelliklere sahip olan Balkanlar, siyasi ve ekonomik açıdan olduğu kadar tarihi, kültürel ve insani bağlar bakımından da Türkiye için önem taşımaktadır. Balkan ülkeleri halkları ile tarihsel ve güçlü bağlara sahip olan Türkiye günümüzde egemenlik, bağımsızlık, iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğüne saygı ilkeleri üzerine kurulmuş olan ikili ilişkileri sürdürmeye yönelik çaba harcamaktadır. Türkiye, özellikle 2002 yılından itibaren yeni dış politika hedefleriyle bölgede kültürel ve tarihsel bağları geliştirmeye yoğunlaşmış, ekonomik ve siyasi ilişkileri bölge ülkeleriyle kalıcı temaslar kurma temelinde yürütme hedefini gözetmiştir.

2002 yılı itibariyle 'bölgesel sahiplenme' ve kapsayıcılık' ilkeleri gözetilerek şekillendirilen Türkiye'nin Balkan politikası dört ana eksen üzerine oturtulmuştur. Bunlar üst düzey siyasi diyalog, azami ekonomik entegrasyon, herkes için güvenlik ve bölgedeki çok etnili, çok kültürlü ve çok dinli toplumsal yapıların korunmasıdır. Bu doğrultuda Türkiye, bölge ülkeleri arasında 'ortak çıkar alanları' oluşturarak mevcut işbirliğinin artırılmasını ve kapsamı geniş bir bölgesel bütünleşme sağlanmasını hedeflemektedir.

Diğer yandan, Balkan ülkelerinde azınlık, soydaş ve akraba topluluklar, Türkiye'de ise Balkan kökenli vatandaşların yaşaması dolayısıyla bölgede meydana gelen bunalımlardan etkilenen Türkiye'nin geçmişte yaşanmış etnik savaşların ruhunun yeniden canlanmasını engellemek adına barış ve istikrarın sağlanması için proaktif roller üstlendiğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede ele alınacak en somut örnekler arasında Türkiye'nin inisiyatifi ile yapılan Türkiye- Sırbistan- Bosna- Hersek üçlü danışma mekanizması yer almaktadır. Güven artırıcı önlem olarak kabul edilen bu mekanizma Bosna- Hersek'te barış, istikrar ve refahın pekiştirilmesine ve Balkanların daha istikrarlı hale gelmesine imkân tanımaktadır.

Gerçekleştirilen üçlü mekanizmalar aracılığıyla Balkanlarda ilerleme kaydeden Türkiye, tarihsel ve kültürel bağların kuvvetli olduğu Bosna- Hersek ile daha yakın ilişkiler kurmaya başlamış, Sırbistan'la ise tarihi önyargılar nedeniyle belirli bir düzeyde kalan ilişkileri dinamik bir yapı içerisine sokmuştur. İki ülkeye siyasi ilişkiler dışındaki ekonomi, kültür, ortak tarihi miras, sanat, eğitim ve güvenlik gibi pek çok alanda destek ve yardım sağlayan Türkiye'nin dayanışma ruhunu geliştirmeye çalıştığı da dikkat çekmektedir. Türkiye bu doğrultuda, problemleri bir bölge içinde yer alan her iki ülkede de imkânları çerçevesinde kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmeye özen göstermektedir.

Türkiye'deki kamu diplomasisi çalışmaları Ahmet Davutoğlu'nun yumuşak güce önem veren politikaları ile yeni yeni şekillenmeye başlamıştır. Türkiye'de devletler ve resmi kurumlar arasındaki ilişkilerle yürütülen klasik diplomasi önemini hala korumakla birlikte daha çok sivil toplum örgütlerini de içine alan hükümet dışı organizasyonlar vasıtasıyla gerçekleştirilen kamu diplomasisi faaliyetleri gittikçe önem kazanmaktadır. Kamu diplomasisi faaliyetleri, 'devletten-halka' ve 'halktan-halka' iletişim olmak üzere iki temel ekseninde gerçekleştirilmektedir. Devlet-halk eksenindeki faaliyetler, devletin yürüttüğü politikaları, yaptığı faaliyet ve açılımları resmi araç ve kanalları kullanarak kamuya izah etmesidir. Halktan halka doğrudan iletişim faaliyetlerinde ise STK'lar, araştırma merkezleri, düşünce kuruluşları, basın, kanaat önderleri, değişim programları, üniversiteler, dernek ve vakıflar gibi sivil araçların kullanılması esastır. Bu anlamda kamu diplomasisi, 'diplomatlar' ile 'yabancı kamuoyları' arasında geçen iletişim faaliyetlerinin ötesinde daha geniş bir alanı kapsar. Türkiye son dönemde yaşamış olduğu, demokratikleşme, ekonomik kalkınma ve yeni dış politika pratikleriyle söz konusu alan içinde yürüttüğü faaliyetlerin sayısını artırmaya odaklanmıştır.

Bu tez çerçevesinde Türkiye'nin özellikle 2002 sonrası değişen dış politika anlayışı ile paralel olarak artan kamu diplomasisi faaliyetleri Bosna- Hersek ve Sırbistan özelinde ele alınmıştır. İncelenen kamu diplomasisi faaliyetlerinin barış ve istikrarın sağlanması için atılan adımlar öncesinde siyasi ilişkileri yetersiz olan iki ülkede dengeli olarak yürütülüp yürütülmediğine vurgu yapılmış ve Türkiye'nin resmi kurumları ile hükümet dışı organizasyonlarının bu kapsamdaki çabalarına yer verilmiştir. Ayrıca, Bosna- Hersek ve Sırbistan'da doğrudan kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülmesi adına yapılması

gerekenler sıralanmış ve gelinen noktada ulaşılması icap eden amaçlar inceleme konusu yapılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, kamu diplomasisinin içeriğine giren konuları birbiriyle bağlantılı olarak ele aldıktan sonra Türkiye ile tarihi bağları bulunan Sırbistan ve Bosna-Hersek'e yönelik yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinin incelemesidir. Bu kapsamda resmi kurum ve kuruluşlar ile hükümet dışı organizasyonların resmi internet siteleri, yayın organları ve faaliyet raporları tetkik edilmiş, kamu diplomasisinin önemli bir unsuru olduğu yumuşak güç kavramını anlatan temel eserlerden yararlanılmış ve tarihi sürecin daha iyi tahlil edilmesi açısından ülkelerle olan ilişkilerin tarihsel arka planından bahsedilmiştir.

Kamu diplomasisi çerçevesinde Türkiye'nin Bosna- Hersek ve Sırbistan'a yönelik gerçekleştirdiği faaliyetleri kapsamlı olarak ele alan bu çalışma, giriş ve sonuç bölümleri ile birlikte üç ana bölümden oluşmaktadır. Tezde ilk olarak, kamu diplomasisinin geldiği noktanın anlaşılması açısından diplomasi kavramı açıklanmış ve geleneksel diplomasi ile kamu diplomasisi arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Birinci bölümde ayrıca, yumuşak gücün bir unsuru olan kamu diplomasisine getirilen farklı tanımlar ele alınmış, söz konusu kavramın ortaya çıkışı ile gelişim süreci incelenmiş ve sahip olunan araçlar ve boyutlar tahlil edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Sırbistan ve Bosna- Hersek'e yönelik yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinin yoğunluğundaki farklılığın anlaşılabilmesi için Türkiye ile iki ülke arasındaki tarihsel arka plan üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, iki ülke ile olan siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilere yer verilmiş ve ülke profilleri ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise, Türkiye'nin kamu diplomasisi yaklaşımı ve aktörleri hakkında bilgi verilmiş ve söz konusu aktörlerin Bosna- Hersek ve Sırbistan'da olumlu imaj oluşturmaya yönelik yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri incelenmiştir.

Çalışmanın literatüre katkıları ve karşılaşılan kısıtlar ise şu şekilde özetlenebilir:

- Tez, kamu diplomasisi teriminin anlamını, doğuşu ve gelişimini ele almanın yanında Türkiye'nin 2002 sonrası süreçte gelişen kamu diplomasisi

faaliyetlerini Bosna- Hersek ve Sırbistan temelinde sistematik olarak okuyucuya sunmaktadır.

- Bu çalışma, Türkiye ile iki ülke arasındaki tarihi ilişkilerin kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanabilirliğini etkilediğine vurgu yapmakta ve uygulamada karşılaşılan zorluklar ile yapılması gerekenleri anlatma amacını taşımaktadır.
- Bosna- Hersek ve Sırbistan'a yönelik yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerindeki başarının hükümet dışı organizasyonların sayısı ile doğru orantılı olduğuna dikkat çeken tez, söz konusu sayının arttırılmasına yönelik önerilerde de bulunmaktadır. Ancak tez konusu ile ilgili bilgilerin genellikle tekrarlanması ve gerçekleştirilen faaliyetlerin büyük bir çoğunluğunun aynı kapsamda olması tezin önemli bir bölümü için caydırıcı özellik göstermektedir.
- Tezin kapsamı gereği her resmi kurum ve kuruluş ile hükümet dışı organizasyonun faaliyetine yer verilememesi ve bölgeye yönelik yapılan çalışmalardan sadece önemli bir bölümünün ele alınması da konunun bütün ayrıntılarıyla incelenmesini zorlaştırmaktadır.

Bu çalışma sürdürülürken konu ile ilgili yerli ve yabancı literatür taranmış, birçok akademik kitap ve makaleden yararlanılmış ve güncel veriler kullanılmıştır. Ayrıca ortaya çıkan yeni kavramlardan biri olan kamu diplomasisine Türkiye'nin yaklaşımıyla birlikte bir çerçeve sunan bu tez ile Bosna- Hersek ve Sırbistan özelinde yürütülen faaliyetlerin ana hatları verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ele aldığı konu ve ulaştığı sonuçlar açısından Türk dış politikasının bölgeye yönelik uygulamalarında kaynak eser olacağı ümit edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DİPLOMASİ KAVRAMI VE KAMU DİPLOMASİSİ

1.1. Diplomasi Kavramı

Kuruldukları günden beri devletler çıkarlarını sağlamak ve korumak, hedeflerini gerçekleştirmek, diğer devletleri kendi çıkarlarına paralel olarak çeşitli davranışlara yönlendirmek amacıyla bir takım araç ve yöntemler kullanırlar. Bu yöntemler arasında en çok bilinen ve kullanılmaya elverişli olan yöntem klasik yöntemler başlığı altında yer alan diplomasi yöntemidir.¹

Diplomasi yöntemi, uluslararası uyuşmazlıkları ve çatışmaları çözüme kavuşturmada başvurulacak en önemli iki yöntemden biridir. Diğer yöntem ise bu uyuşmazlık ve çatışmaları güç yoluyla çözme esasına dayanan savaş yöntemidir. Uyuşmazlıklar barışçı yollarla çözüme kavuşturulmak istendiğinde diplomasi yöntemine başvurulur.² Diplomasi yönteminin uyuşmazlıkların çözümünde en değerli yöntem olarak kabul edildiği söylenebilir. Uluslararası ilişkiler teorisyenlerinden Hans Morgenthau'nun, savaşla sonuçlanan bir diplomasinin barışçı yollarla çözümlenememiş olmasından dolayı başarısız olduğunu söylemesi bu ifadeyi destekler.³

Uyuşmazlıkların çözümü için başvuru diplomasi yöntemi, var olan uluslararası durumu en doğru ve etkili bir biçimde belirlemeyi ve savaş dışında doğru araçlar kullanarak en kestirme yollardan amaca ulaşmayı hedefler. Bu hedefe ulaşmada diplomasinin tarih boyunca geçirdiği değişimlerin ve gelişmelerin bilinmesi kullanılan araçlar açısından önem taşır.

¹ Sait Yılmaz, "Değişen Diplomasi Anlayışı ve Türkiye", **Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi**, İstanbul, 8 (69), Ekim 2009, s.24.

² Hüner Tuncer, **Diplomasinin Evrimi**, İstanbul: Kaynak Yayınları, Nisan 2009, s.15.

³ Hans J. Morgenthau, **Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi**, Cilt 2, (Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay), Ankara: Sevinç Matbaası, 1970, s.683.

Diplomasi kavramının ilk kez Grekçede kullanıldığı bilinmesine rağmen işlev olarak varlığının insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir. Her ne kadar herhangi bir kayıt bulunmasa da diplomasinin yeryüzünde var olan ilk iki toplum veya kabile arasındaki ilişkilerde kendini gösterdiğini söylemek mümkündür.⁴ Ancak zaman içerisinde diplomasinin uluslararası ilişkilerdeki yeri ve üstlendiği rol büyük ölçüde farklılık göstermiştir. Takdir edilir ki bu durum diplomasinin aktörleri olan diplomatların sistem içerisinde üzerlerine yüklenen misyonu da başkalaştırmıştır.

Diplomasinin uluslararası ilişkilerdeki yeri ve üstlendiği rol esasen İkinci Dünya Savaşı sonrasında farklılaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce diplomasi, yalnızca uluslararası sistemin aktörleri olan devletleri hedeflerken, bu savaştan sonra uluslararası ilişkilerde sivil toplum kuruluşlarının yeni aktörler olarak ortaya çıkması ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi diplomasi anlayışını değiştirerek yeni hedef kitleleri ortaya çıkarmıştır.⁵

Zaman içerisinde diplomasinin değişen anlayışından genel olarak bahsedebilmek ve bu değişimin kamu diplomasisi için önemini açıklamak açısından diplomasi kavramının tanımı önem taşımaktadır. Oldukça soyut bir kavram olması nedeniyle diplomasi kavramı hakkında birbirinden farklı tanımlamalar yapılmıştır. Diplomasi kavramı tanımının çeşitliliğinin altında yatan sebep, diplomasinin zaman içerisinde geçirdiği değişimlerdir. Bu tez çerçevesinde geniş tanım yelpazesine sahip diplomasi kavramını açıklamak, kamu diplomasisi teriminin ve Balkanlardaki kamu diplomasisi faaliyetlerinin daha iyi anlaşılmasına sebep olacaktır.

1.1.1. Diplomasi Nedir

Diplomasi kavramı yukarıda da belirtildiği üzere geçirdiği değişimler nedeniyle farklı tanımlamaları içinde barındıran bir terimdir. Zaman içerisinde birçok yazar tarafından çeşitli şekilde tanımlanmış olan diplomasi kavramı genel olarak devletler arasındaki ilişkilere ve bu ilişkileri yönetebilme yeteneğine atıfta bulunur. Diplomasinin

⁴ Necmettin Alkan, "Diplomasi Tarihi ve Geçirdiği Dönemler", Mehmet Alaaddin Yalçınkaya (Ed.), **Osmanlı Diplomasisi**, 1. Baskı içinde (3-26), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Nisan 2013, s.4.

⁵ Emine Akçadağ, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", s.2, Kamu Diplomasisi Enstitüsü, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, 14.02.2014.

soyut bir kavram olması nedeniyle literatürde oldukça fazla sayıda diplomasi tanımı yer almaktadır. Diplomasi teriminin kökeninden bahsedip bu tanımlardan birkaçına değinmek genel bir diplomasi tanımına ulaşmak için yararlı olacaktır.

Kökenine bakacak olursak, diplomasi kavramının Eski Yunan'da kullanılan 'diploma' sözcüğünden türediğini ve 'ikiye katlamak' anlamına geldiğini görürüz.⁶ Bu sözcüğün 'ikiye katlamak' anlamında kullanılması eski Yunan ve Roma'da resmi evrak ve belgelerin katlanış biçimi ile ilgilidir.⁷ Zaman içerisinde, 'ikiye katlamak' manasında kullanılan diplomasi kavramının içerdiği anlam farklılaşmış ve literatüre oldukça fazla sayıda diplomasi tanımı yerleşmiştir.

Tanınmış diplomasi yazarlarından biri olan Ernest Satow'a göre diplomasi, bağımsız devletlerin hükümetleri arasında gerçekleşen resmi ilişkileri yürütmede uygulanan zekâ ve taktiktir.⁸ Siyaset bilimci Harold Nicolson'a göre ise diplomasi dar ve geniş olmak üzere iki anlamı bulunmaktadır. Dar anlamda diplomasi, hükümetlerin diplomatlar vasıtasıyla karşılıklı olarak yürüttükleri haberleşme ve görüşmeler sürecidir. Geniş anlamda diplomasi ise bir ülkenin dış politika uygulamalarında kullandığı siyasal etkileme yöntem ve tekniklerini ifade etmektedir.⁹ Nicolson'un geniş anlamda diplomasiyi tanımlarken kullandığı 'dış politikada kullanılan siyasi etkileme yöntem ve teknikleri' ifadesi bugünkü diplomasi uygulamalarının da çerçevesini oluşturmaktadır.¹⁰

Prof. Dr. Tayyar Arı ise diplomasi kavramını, uluslararası politikayı resmi yollar kullanarak uygulamaya aktarma süreci olarak tanımlar.¹¹ Tanıma baktığımızda Tayyar Arı, diplomasi kavramını farklı şekilde açıklamış ve diplomasi'nin dış politikanın içeriğinden çok yürütülme biçimi ile ilgili olduğuna değinmiştir.

⁶ Timuçin Kodaman ve Ekrem Yaşar Akçay, "Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasisi Tarihi ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (22), Aralık 2010, s.76.

⁷ Seha L. Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11 (3), Ankara, Eylül 1956, s.81.

⁸ Temel İskit, **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2012, s.3.

⁹ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Analizi**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000, s.323.

¹⁰ Alkan, a.g.m., s.4.

¹¹ Cavidan Mordoğan, **Türk-Amerikan İlişkilerinde Kriz Diplomasisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2010, s. 7.

Diplomasi kavramı hakkında olumsuz tanımlamalar da mevcuttur. Örneğin Charles-Maurice de Talleyrand diplomasının yalan söylemek ve inkâr etmekten ibaret olduğunu söylerken, Ludwig Boerne ise diplomasiyi, Fransızca konuşmak, konuşmak ama aslında bir şey söylememek, sahte laflar etmek olarak tanımlar.¹²

Bu tanımlar diplomasi literatüründe genel kabul gören tanımlardan yalnızca birkaçını oluşturmaktadır. Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere, diplomasının tanımı özellikle de işlevi hakkında tam bir görüş birliği yoktur. Ancak uluslararası ilişkilerin uygulanmasında diplomasının önemli bir araç olarak kullanıldığı yönünde ortak bir kanının varlığından söz etmek yanlış olmaz. Yukarıdaki tanımlar ışığında genel olarak bir diplomasi tanımı yapacak olursak, dış politikanın bir uygulama aracı olan diplomasiyi uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar ve teamüller bütünü olarak tanımlayabiliriz. Ayrıca kendi içinde farklı şekilde değişen ve gelişen diplomasi, uluslararası ilişkileri barışçıl yol ve araçlarla yürütebilme kabiliyeti olarak da tanımlanabilir.

Diplomasi kavramının kendi anlamından farklı olan kavramları anlatmak için de kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde ‘Diplomasi’ kavramı, özellikle ‘Dış Politika’ kavramı ile birbirine karıştırılmakta ve çoğu zaman bu iki kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu iki terim bir bütünün ayrılmaz parçaları olmakla birlikte biri diğerinin işbirliği olmadan harekete geçemez. Dış politika, devletlerin uluslararası ilişkilerde uygulayacağı temel hedef ve amaçlardan oluşurken, diplomasi bu amaç ve hedeflerin uygulanma süreci ya da yöntemini ifade eder.¹³ Yani, diplomasi bir politika değil devlet işlerini düzenleme ve yürütmeyi sağlayan araçtır.

Diplomasi kavramını tanımlayıp, diplomasi ve dış politika arasındaki ayrıma da değindikten sonra bu tez çerçevesinde diplomasının tarih boyunca geçirdiği değişim ve gelişmeleri ana hatlarıyla anlatmak, bugünkü diplomasının ulaştığı içeriklerden bahsetmek, kamu diplomasisinin daha iyi anlaşılmasında faydalı olacaktır.

¹² Temel İskit, “Diplomasinin Tanımı, Diplomasi Teorisi, Diplomasi Teorisine Katkıda Bulunanlar”, Temel İskit ve Betül Yüce Dural (Ed.), **Diplomasi Tarihi içinde** (2-25), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Kasım 2012, s.5.

¹³ Tuncer, **Diplomasinin Evrimi**, s.17; Harold Nicolson, **Diplomasi**, (Çev. Mete Ergin), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1970, s.17-18.

1.1.2. Diplomasinin Tarihsel Gelişimi

Kesin bir kayıt bulunmasa da ilk insanların birbirlerini tanımak ve birbirleriyle ilişki kurmak amacıyla diplomasiye başvurduklarını söylemek mümkündür. Ancak ilkçağ diplomasinin insanlar tarafından ne şekilde ve hangi kurallara göre uygulandığı hakkında belirsizlikler mevcuttur.¹⁴

Diplomasinin insanlık tarihiyle birlikte başlayıp devlet, yönetim ve politika gibi yapıların belirgin olarak ortaya çıkmasıyla genişlediği söylenebilir. Ancak her ne kadar diplomasi tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğu söylene de kayıtlarda diplomasi tarihi, M.Ö. 4. ve 5. yüzyıllara kadar geri götürülmektedir. Bu zaman diliminde Eski Yunan'da şehir devletlerinin birbirleri arasında özel temsilcilikler kullanarak diplomatik faaliyetlerde buldukları bilinmektedir.¹⁵ Eski Yunan'da kullanıldığı bilinen bu diplomasi şekli bugün 'ad hoc diplomasi' olarak adlandırılır. Bu diplomasi türü, diplomasi tarihini geçici diplomasi ve sürekli diplomasi olarak temel iki dönem altında ele aldığımızda birinci dönemi oluşturan geçici/ tek taraflı diplomasinin Latince karşılığıdır.¹⁶

Eski Yunan'da kullanılan 'ad hoc diplomasi' türünde diplomasinin temsilcisi olan diplomatlar sürekli elçi olarak görevlendirilmezler, belirli görevi yerine getirdiklerinde ülkelerine dönerlerdi. Eski Yunan'da bu diplomatlar temel haberci olarak adlandırılırlardı ve gür sese ve güçlü belleğe sahip olmaları onların temel özelliklerinden en önemlileriydi. Hatta bu özellikleri Tanrı Hermes'ten aldıkları rivayet edilir ve bundan dolayı Tanrı'nın habercisi olarak bilinirlerdi. Ancak geçici/ tek taraflı diplomasinin süreli, dar kapsamlı ve tek yönlü olması nedeniyle bu temel haberciler diplomasi mesleğinde profesyonel değillerdi.¹⁷

15. yüzyıla kadar var olan diplomasi türlerinin hepsi Eski Yunan'daki gibi geçici nitelikte ve dar kapsamlıdır. Devletlerarası ilişkilerin daimi elçilikler üzerinden yürütülmesi niteliğinde olan modern yani sürekli diplomasinin 15. yüzyılda İtalya'daki

¹⁴ İskit, **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, s.58.

¹⁵ Yılmaz, a.g.m., s.1.

¹⁶ Alkan, a.g.m., s.5-6.

¹⁷ Deniz Tören, "Diplomasi ve Tarih Boyunca Geçirdiği Evrim", 10.10.2011, <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar1/102-deniz-toren-tum-yazilari/2213-diplomasi-ve-tarih-boyunca-gecirdigi-evrim>, 17.02.2014.

şehir devletleri aracılığıyla geliştiği ve şekillendiği söylenebilir.¹⁸ Rönesans hareketinin ilk olarak ortaya çıktığı bu bölgede sistemli bir diplomasinin doğmasının belirli nedenleri vardır. Bunlar, coğrafi ve siyasi nedenler olarak sınıflandırılabilir. Alp Dağları'nın ülkeyi dış müdahalelere karşı çevrelemesi coğrafi neden olarak değerlendirilirken, şehir devletlerinin herhangi bir devletin egemenliği altında olmaması ve Yüzyıl Savaşları'ndan dolayı Avrupa'nın bu bölge ile uğraşamaması siyasi nedenler içinde kabul edilir.¹⁹

15. ve 16. yüzyıllarda şehir devletlerinde durum böyleyken, aynı yüzyıllarda yükselme devrinde olan Osmanlı Devleti'nde ad hoc diplomasi yöntemi benimsenmiştir. Osmanlı Devleti, ad hoc diplomasi yöntemini kullanıyor olmasını üstünlüğünün temel dayanağı olarak göstermiştir. Güçlü olduğu dönemlerde diğer devletleri kendisiyle eşit olarak görmediği için 1793 yılına kadar daimi elçi göndermemiş ve genelde diğer devletlerin daimi elçilerini kabul etmemiştir. 1793 yılına kadar geçici elçiler aracılığıyla yürütülen diplomatik faaliyetler; buyruk bildirme, törenlerde bulunma, anlaşma yapma ve savaş öncesi teslim olmayı teklif etme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nin, güçlü bir devlet olduğu ve egemenliği başka devletler tarafından tehdit edilmediği sürece ad hoc diplomasi yöntemini benimsediği söylenebilir.²⁰ Görüldüğü üzere, 15. ve 16. yüzyıllarda İtalyanlar modern diplomasi bağlamında ön plana çıkmışken, Osmanlı Devleti'nde ad hoc diplomasi yöntemi kullanılmaya devam etmiştir.

17. ve 18. yüzyılda ise diplomasi anlayışı giderek farklılaşmış ve diplomatik faaliyetlere damgasını vuran ülke Fransa olmuştur. Fransız diplomasi anlayışı Kıta Avrupası'na egemen olmadan önce diplomasi faaliyetleri sadece Avrupa ile sınırlıdır.²¹ Kıtaya hâkim olan Fransız diplomasi faaliyetleri daha çok biçimsel bir anlam taşımaktadır. Çünkü bu yüzyıllarda diplomasi, hükümdarın mutlak yetkisindedir ve bu durum diplomaside gizliliğin ve entrikanın yoğun bir şekilde yaşanmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu dönemde çok taraflılığın yaygınlaştığı ve protokolün önemli bir sorun haline geldiği söylenebilir. 1648 Westphalia ve 1712 Uthrect konferansları çok taraflı diplomasinin bu

¹⁸ Sönmezoglu, a.g.e., s.324.

¹⁹ İskit, **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, s.74-75; Hüner Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2002, s.23.

²⁰ Meltem Ünal Erzen, **Kamu Diplomasisi**, İstanbul: Derin Yayınları, 2012, s.9-11.

²¹ Deniz Tören, "Diplomasi ve Tarih Boyunca Geçirdiği Evrim", 10.10.2011, <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar/1/102-deniz-toren-tum-yazilari/2213-diplomasi-ve-tarih-boyunca-gecirdigi-evrim>, 17.02.2014.

dönemdeki en belirgin örneklerini oluştururken, bu konferanslar sırasında protokol sorunları taraflara zor anlar yaşatmıştır. Ancak protokol sorunu 1815 yılında yapılan Viyana Kongresi ile çözüme kavuşturulmuş, kongre sonunda Avrupa diplomasının merkezi olmaya başlamıştır. 1818 Aix-La Chapelle Konferansı'nda ise diplomatların konumları tartışılmış ve diplomatlık önemli bir meslek haline getirilmiştir.²²

17. ve 18. yüzyıllarda, diplomatik faaliyetler dendiğinde akla gelen ilk ülke Fransa iken 19. yüzyıl diplomasi faaliyetlerinde başat güç olarak yerini alan ülke İngiltere olmuştur. 19. yüzyılda, büyük buluşların yapıldığı Sanayi Devriminin ikinci aşamasını gerçekleştiren İngiltere, bu yüzyılda yükselen güç olarak ortaya çıkmıştır. Bu gücün oluşmasıyla birlikte İngiltere diplomatik alanda da kendini göstermiş, dikkat çekici ölçüde küresel üstünlük sağlamıştır. 19. yüzyılda İngiltere'nin, deniz gücü üstünlüğü, mali kredi, ticari bilgi ve becerileriyle ittifak diplomasisini ustaca birleştirmesi bu küresel üstünlüğün sağlanmasının sebepleri arasında yer almaktadır.²³

Şayet genel hatlarıyla 19. yüzyıldaki diplomasi anlayışından bahsedecek olunursa, meydana gelen teknolojik ilerlemeler sayesinde diplomasi adına var olan kural ve tekniklerin geliştiği, diplomatların konum ve görevlerinin belirlendiği ve uluslararası hukukun diplomatik ilişkilerde yerini almaya başladığı söylenebilir. Ayrıca 19. yüzyılda gerçekleştirilen Viyana Konferansı ile kabul edilen protokol kurallarının, 1961'de Viyana'da yapılan Diplomatik İlişkiler ve Bağışıklıklar Hakkında Birleşmiş Milletler (BM) Konferansı'nda, küçük değişikliklere uğradığı bilinmektedir. Bütün bu gelişmeler ve değişimler diplomasının büyük ölçüde geliştiğini ve çağımıza uygun hale getirilmeye çalışıldığını göstermektedir.²⁴

Görüldüğü üzere 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan teknolojik devrim, ilk çağlardan bu yana başkalaşım geçiren klasik diplomaside birtakım değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişiklikler kamuoyunun dış politikaya olan ilgisini artırmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülen hızlı gelişmeler politikada zaman ve mekân kavramlarını farklılaştırarak, klasik diplomasının fonksiyonlarına verilen önemi

²² Sönmezoglu, a.g.e., s.325-326.

²³ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, (Çev. Birtane Karanakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Mayıs 2001, s.193-202.

²⁴ Kodaman ve Akçay, a.g.m., s.79-80.

azaltmıştır. Diğer bir deyişle, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ileri iletişim teknolojilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkışıyla birlikte geleneksel diplomasi yerini kamu diplomasisine bırakmaya başlamıştır. Kamu diplomasisi hakkında bilgi vermeden önce geleneksel diplomasi ile kamu diplomasisi arasındaki ilişkiden bahsetmek ve kamu diplomasisi için önemli bir kavram olan yumuşak güç kavramını tanımlamak, değişen diplomasi anlayışının daha iyi kavranmasına neden olacaktır.

1.1.3. Geleneksel Diplomasi ile Kamu Diplomasi İlişkisi ve Yumuşak Güç Kavramı

Anna Tiedeman'a göre geleneksel diplomasi, dış siyaseti hayata geçirmek amacıyla hükümetler arasında siyasi ilişki kurulmasıdır.²⁵

Geleneksel diplomasinin tarih boyunca kapalı kapılar arkasında, yüksek seviyedeki hükümet görevlileri arasında gerçekleştiği söylenebilir. Tiedeman'a göre küreselleşme sonucunda gelişen iletişim teknolojileriyle beraber diplomasinin bu geleneksel paradigması değişmeye başlamış ve yeni aktörler uluslararası ilişkilerde önemli rollere sahip olmuştur. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı bu yeni aktörler genel olarak; devlet üstü kuruluşlar (BM, North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Varşova Paktı, Avrupa Birliği (AB), International Monetary Fund- Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası...), çok uluslu şirketler/ tröstler, sivil toplum kuruluşları (Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü...) şeklinde karşımıza çıkar.²⁶ Telekomünikasyon devrimiyle resmi siyasi ilişkiler artık bu aktörler ile sıkı bağlar içindedir. Ulusal hükümetler bu ilişkilerde geri planda kalmıştır. Yani geleneksel diplomasiden halk-vatandaş düzeyindeki diplomasiye bir değişim gözlenmektedir.²⁷

Görüldüğü gibi küreselleşmeyle birlikte sivil toplum kuruluşlarının yükselişi, devlet üstü kuruluşların faaliyetleri, çok uluslu şirketlerin yönetim mekanizması diplomasiyi

²⁵ Anna Tiedeman, "U.S. Public Diplomacy in Middle East", **Seminar on Geography, Foreign Policy and the World Order**, 04.05.2004, Tufts University, s.4.

²⁶ Gaye Aslı Sancar, **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, İstanbul: Beta Yayınları, Temmuz 2012, s.14-22.

²⁷ Tuğçe Ersoy Öztürk, "Dış Politikadaki Etkin Unsur: Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Etkinliği", s.2, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/tugceersoyozturk.pdf>, 21.02.2014.

etkileyen ve diplomasiden etkilenen bir hal almıştır. Bu aktörler aynı zamanda diplomatik iletişim biçimini de etkilemişlerdir.

18. yüzyıl'a kadar diplomatik iletişim biçimi, iki yönlü iletişim sınırları içindeyken 19. ve özellikle 20. yüzyıldan itibaren gelişen uluslararası örgütler aracılığıyla çok taraflı iletişime dönüşmüştür. İşte bu çok yönlü iletişime geçiş ile birlikte geleneksel diplomasi anlayışı önemini yitirmiş, kamuoyu kavramı önem kazanmıştır.²⁸ Kamuoyu kavramı içerisinde yer alan “kamu” sözcüğünün “grup” ve “oy” sözcüğünün de “kanaat” anlamına geldiğini kabul edersek, genel anlamda kamuoyunu kamu çıkarını ilgilendiren bir konu hakkında halkın genel kanaat ve düşünceleri olarak tanımlayabiliriz.²⁹ Günümüzde, çok yönlü iletişim sayesinde devletler ve örgütler stratejilerini geliştirirken, ekonomik, ekolojik, sosyal ve siyasal dinamik ve aktörlerin yanında kamuoyu kavramını da hesaba katmaktadırlar.

Belirtildiği üzere, Soğuk Savaş sonrası küresel sistemde meydana gelen değişiklikler ve iletişim biçimindeki bütün bu ilerlemeler diplomasiyi yürütme şeklini değiştirerek geleneksel metotların terk edilmesine neden olmuştur. Geleneksel olmayan yöntemlerin diplomasiyi etkilemesiyle diplomatik faaliyetler hız kazanmış ve böylelikle kamu diplomasisi kavramı ortaya çıkmıştır.³⁰

Kamu diplomasisi; küreselleşme, arz talep hareketliliği ve serbest dolaşım ilkesinin yaygınlaşması sonucunda ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerin devlet-devlet, sivil toplum kuruluşları-devlet ve kişi-devlet arasındaki ilişkilere yeni boyut kazandırmasıyla varlığı zorunlu hale gelen bir kavramdır.³¹

Kamu diplomasisi kavramında, zorlamadan (tehdit, yaptırım) işbirliğine (müzakere, ikna) dönüşen bir yapı söz konusudur. Ayrıca geleneksel diplomaside çıkar merkezilik birinci derece de iken kamu diplomasisiyle birlikte değer merkezilik dönüşümünün

²⁸ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, Ankara: Attila Kitabevi, 1993, s.119.

²⁹ Erkan Yüksel, “Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7 (1), 2007, s.572.

³⁰ Tiedeman, “U.S. Public Diplomacy in Middle East”, s.4.

³¹ Hatice Başar, **Türkiye'nin Kamu Diplomasisi: Bir Örnek Çalışma TRT**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, s.15.

başladığı söylenebilir. Bunlara paralel olarak, kamu diplomasisi parochialism (tek doğru var benim doğrum) yerine kültürel duyarlılığı esas alır. Bütün bu değişimler geleneksel diplomasi ve kamu diplomasisi arasındaki farklılıkların temelini oluşturmaktadır.³²

Geleneksel diplomasi devlet temsilcileri veya diğer uluslararası aktörler arasındaki ilişkileri ifade ederken, kamu diplomasisi yabancı ülkelerdeki genel kamuoyunu, sivil toplum örgütlerini ve bireyleri hedefleyen çalışmaları ve ilişkileri ifade etmektedir.³³ Diğer bir deyişle, kamu diplomasisi geleneksel diplomasiden farklı olarak yabancı kamuoyunun uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığını kabul etmektedir.

15-16 Eylül 1987 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde danışma komisyonunun düzenlemiş olduğu konferansta Başkan Reagan:

“Bu bilgi çağında, kitle iletişimi ve mikroçip çağında, telekomünikasyon uyduları ve yeraltındaki fiber optik kablolar ile bu yeni çağda tek başına geleneksel diplomasi yeterli değildir. Birleşik Devletler, toplayabildiğimiz tüm beceri ve kaynaklar ile kamu diplomasisine eğilerek, sadece yabancı hükümetlere değil, onların halklarına da hitap edebilmelidir. İnanıyorum ki ülkemizin Kamu Diplomasisi büyük bir güç, dünya tarihine şekil verebilecek olan, elimizdeki en büyük bir güçtür...”

diyerek kamu diplomasisinin önemini vurgulamış ve kamu diplomasi uygulamalarıyla yabancı devletlerin halklarına hitap edilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir.³⁴

Değişen bu diplomatik ortamla beraber güç kavramı algısı da değişmiş, ‘yumuşak güç’ kavramı ortaya çıkmıştır. Güç kavramı, bir şeyi yapabilme kapasitesi, istenilen sonuçların elde edilmesi ve başkalarını etkileyebilme becerisi olarak tanımlanabilir.³⁵ Geleneksel anlamda bir devletin güç potansiyeli, savaşta etkin ve baskın olmasıyla ölçülürken, günümüzde sadece askeri kuvvet ile tanımlanan güç etkinliğini yitirmiş, güç kavramının tanımına teknoloji, ekonomik gelişmişlik ve eğitim gibi olgular yavaş yavaş

³² Abdülkadir Varoğlu, “Kamu Diplomasisinde Kavramsal ve Kuramsal Süreç”, Yeşim Özgen ve Ahmet Yalçinkaya (Ed.), **Kamu Diplomasisi içinde** (1-30), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, Eylül 2013, s.12-15.

³³ Erzen, a.g.e., s.102.

³⁴ Bekir Aydoğan ve Hakan Aydın, **Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik**, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Derneği (Ekopolitik) Uluslararası İlişkiler Masası, Rapor No: 11-02, Haziran 2011, s.53.

³⁵ Joseph S. Nye, **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York: Public Affairs, 2004, s.1-2.

eklenmeye başlamıştır. Tepe noktadan gelen sert güç, aktif iletişimin gelişimiyle beraber üstünlüğünü kaybetmiştir.³⁶

Joseph Nye, değişen diplomatik ortamın ortaya çıkardığı yumuşak güç kavramını, istenilen neticelere ulaşmak için başkalarının beklentilerini manipüle etmek yerine, onları cezbedip istediğini yaptırma yeteneği olarak tanımlamıştır.³⁷ Kısacası, yumuşak güç başkalarının zihinlerini ve kalplerini fethetme kabiliyeti olarak tanımlanabilir. Kültür ve tarih, değerler, iç ve dış politikalar, bilim ve sanatta ilerlemişlik, kurumlar ve ekonomik gelişmişlik gibi unsurlar yumuşak gücün önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Bu kaynaklar aracılığıyla her ülke kendine uygun yumuşak güç stratejileri geliştirir.³⁸

Bir ülkedeki yumuşak güç, o ülkede bulunan aktör ve örgütlerin aktivitesi sayesinde oluşur: Sanatçılar, müzik kanalları, yazarlar, yayıncılar, medya, gazeteciler, siyasi partiler, politikacılar, sivil toplum, iş adamları, şirketler, akademisyenler, dini liderler ve gruplar... Kamu diplomasisi yumuşak gücün önemli unsurlarından birisi, tanıtımı ve yaygınlaştırılması olarak değerlendirildiğinde, bu aktörlerin varlığı geleneksel diplomasiyle kamu diplomasisi arasında önemli bir farkı ortaya koyar. Bu fark, kamu diplomasisinin geleneksel diplomasiye nazaran daha fazla grubu ve çıkarı içermesidir.³⁹

Yumuşak güç ile kamu diplomasisi kavramları birbirlerinden ayrı düşünülemez. Yumuşak gücün önemli unsurlarından biri olan kamu diplomasisini Joseph Nye, yumuşak gücün bir politikası olarak tanımlar. Kamu diplomasisinin amacı zor kullanmadan yabancı halkları ikna etmektir. Sert güçler kullanılmadan aynı etkinin yaratılması kamu diplomasisi uygulamalarında yumuşak gücün varlığının göstergesidir. Yumuşak gücün sert güce oranla daha az maliyetli ve riskli olması, yumuşak güç uygulamalarının artıları arasında yer almaktadır.⁴⁰

Yumuşak güç uygulamalarının başarısı, kamu diplomasisi programı yürütülürken gerekli hususlardan biri olan güvenliği sağlama potansiyeli ile yakından ilgilidir. Yani bir

³⁶ Öztürk, a.g.m., s.3.

³⁷ Joseph S. Nye, **Powers to Lead**, New York: Oxford University Press, 2008, s.29.

³⁸ Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (2), 2012, s.26.

³⁹ Akçadağ, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", s.3-4.

⁴⁰ Sancar, a.g.e., s.24.

hükümet yabancı kamuoyu gözünde güvenilir olamıyorsa, bu kamu diplomasi araçlarının kültürel kaynakları yumuşak güce dönüştüremediği anlamına gelir.⁴¹ Yabancı kamuoyunun hükümete karşı duyduğu güven beraberinde yumuşak gücün uygulanabilirliğini getirir. Yani hükümete duyulan güven ile kamu diplomasisi araçları kullanılarak uygulanan yumuşak güç olgusu arasında doğru orantı olduğu söylenebilir.

Yumuşak güç ile ilgili olan diğer bir nokta ise yumuşak gücün sert güce bağımlı olmasıdır. Nye, yumuşak güç ve sert gücün birlikte kullanılmasını ‘akıllı güç’ olarak tanımlamıştır. Akıllı güç kavramı, tek başına yumuşak gücün bir işe yaramayacağını doğrular.⁴² Keza ülkeler bazında yumuşak güç ve sert güç yatırımlarıyla ilgili istatistiklere bakıldığında bile yumuşak gücün tek başına yeterli ve etkili olmadığı görülmektedir.⁴³ Yani etkili bir dış politika oluşturmada yumuşak güç her zaman sert güçle beraber düşünülmelidir. Böylelikle doğru yer ve zamana bağlı olarak hangi gücün kullanılacağına karar verilir. Nye’in ortaya koyduğu akıllı güç kavramıyla sert ve yumuşak güç birbirini güçlendirir. Ayrıca her iki gücün de hedefi başkalarının davranışlarını etkileyerek amaca ulaşmaktır.

Sonuç itibariyle yumuşak gücün devletin çıkarını sağlamak amacıyla olduğunu söylemek mümkündür. Buradaki çıkar kavramı kamu diplomasisinin çıkara yönelik uygulamalarıyla ilişkilendirildiğinde ortaya kamuoyunu cezbetme olgusu çıkar. Kısaca kamuoyunun yumuşak güç uygulamalarında kilit nokta olarak görüldüğü söylenebilir.

Değişen diplomasi anlayışıyla ortaya çıkan yumuşak güç kavramının kamu diplomasisiyle ilişkisini de anlattıktan sonra kamu diplomasisi kavramı hakkında kapsamlı bilgi vermek, Türkiye’nin Bosna Hersek ve Sırbistan Cumhuriyeti’ndeki kamu diplomasisi faaliyetlerinin daha iyi anlaşılması için yararlı olacaktır.

1.2. Kamu Diplomasisi

Değişen diplomasi anlayışı, uluslararası ilişkilerde devletlerarası münasebetlerin hızlı bir biçimde sona ermekte olduğunu göstermiştir. Bu münasebetlerin yerini daha önce

⁴¹ Öztürk, a.g.m., s.2.

⁴² Sancar, a.g.e., s.30-33.

⁴³ Nye, **Powers to Lead**, s.39.

tanımlanan kamuoyu kavramının almaya başlamasıyla halkın genel kanaatini etkileme gücü giderek önem kazanmıştır. Teknoloji devrimiyle bu kavrama verilen önem daha da artmış ve böylelikle kamu diplomasisi için önem arz eden gündemi etkileme becerisi ön plana çıkmıştır.

21. yüzyılda kamu diplomasisi kamuoylarını ve gündemi etkileme becerisinin önem kazanmasıyla dış politikanın vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. 21. yüzyıl dünyası, ticaretin ve iletişimin küreselleşmesi sonucunda Marshall McLuhan'ın deyimiyle 'global köy' haline gelmiş, hızlı gelişen teknoloji olumlu ve olumsuz birçok sonuç doğurmuştur. Terör ve terör ağlarının 'ulus aşırı' hale gelmesiyle hükümetler güvenlik konusunda daha etkili çalışmalar yapmaya yönelmişlerdir. Ayrıca güvenlikten yoksun dünyayı daha güvenli bir hale getirmek için sert gücün bir yana bırakılıp yumuşak gücün devreye sokulması ihtiyacının farkına varılmıştır. Bu sayede dış politika aracı olan kamu diplomasisinin öneminin ve gerekliliğinin altı çizilmiştir.⁴⁴ Bu bilgiler çerçevesinde, kamu diplomasisinin ortaya çıkışının iletişim ve diplomasi alanında yaşanan değişiklikler ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür.

Görüldüğü üzere, kamu diplomasisinin var oluşu telekomünikasyon devrimiyle ilişkilendirilebilir. Geleneksel diplomasiden birçok yönüyle ayrılan kamu diplomasisi ülkelerin siyasi ve ekonomik 'sert gücü' kadar önem taşıyan 'yumuşak gücü'nün başlıca araçlarından biri olarak görülmektedir. İletişim ve bilgi devrimleriyle birlikte dünyanın yapılandırılması sonucunda meydana gelen yeni ortamı veri olarak kabul eden kamu diplomasisi ayrıca uluslararası alanda devletlerle beraber kamuoyu kavramının da önemli bir aktör olabileceğini, geleneksel diplomasi yöntemlerinin yeterliliğini kaybettiğini ve siyasal ortamın bürokrasiyle beraber sivil toplum kuruluşlarını ve halk kitlelerini kapsadığını da ileri sürmektedir.⁴⁵

Özünde dürüstlük, sadelik ve samimiyet bulunan kamu diplomasisinin, siyasal fikirlerden ziyade vatandaşların zihnine ve kalbine ulaşır ortak çıkarlar etrafında diyalog kurmak fikrinde olduğu söylenebilir. Kamu diplomasisinin amaçlarından en önemlisi resmi diplomasi haricinde ancak resmi diplomasiyle paralel bir şekilde bireyin ve devletin

⁴⁴ Öztürk, a.g.m., s.1.

⁴⁵ Aydoğan ve Aydın, **Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik**, s.48.

çıkarını korumak ve muhtemel krizlerin olumsuz etkilerini en aza indirmektir. Bu duruma ek olarak, yeni ortamı veri olarak alan kamu diplomasisinin birtakım kanallar ve teknikler aracılığıyla uygulanmakta olduğunu söylemek de mümkündür. Bilimsel ve kültürel öğrenici değişim programları, burslar, uluslararası yayıncılık, ticari ortaklık, derneklerin ve kültür merkezlerinin kurulması, bir dilin öğrenilmesi ve öğretilmesi, kamu diplomasisi içinde yer alan girişimlerden bazılarıdır.⁴⁶ Bu girişimleri içinde barındıran kamu diplomasisi araçları ve boyutları ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir biçimde incelenecektir. Ancak bunun öncesinde kamu diplomasi kavramı hakkında yapılan tanımlamaların irdelenmesi genel bir kamu diplomasisi tanımına ulaşarak kavramın daha geniş bir çerçevede ele alınması açısından yararlı olacaktır.

1.2.1. Kamu Diplomasisi Tanımı

Uluslararası akademik çevrelerce ‘Public Diplomacy’ olarak adlandırılan kamu diplomasisi kavramının dilimizde tüm çevrelerce üzerinde uzlaşmış bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu terim kimi akademisyenler tarafından sivil diplomasi veya gönüllü diplomasi olarak adlandırılırken, daha geniş bir çevrede kamu diplomasisi adını almaktadır. Kamu diplomasisi küreselleşmenin, yerinden yönetimin ve bilgi dolaşımının büyük boyutlara ulaşması sonucu —tanıtma ve propaganda faaliyetlerinin ötesinde— devletlerarası ilişkilerde başlı başına yer edinmiş bir kavramdır. Literatüre yeni yerleşmiş olan bu kavram çeşitli meslekten insanlar tarafından yapılan farklı tanımları içinde barındırır. Bu tanımlar kamu diplomasisini farklı boyutlarla ele almaktadır. Bu sebeple kamu diplomasisi hakkında yapılmış olan tanımlardan birkaçına değinmek genel bir diplomasi tanımına ulaşma yolunda aydınlatıcı olacaktır.

Kamu diplomasisi profesörü Nicolas J. Cull, kamu diplomasisini, uluslararası çevreyi yabancı halklar aracılığıyla yönetmek için yapılan uluslararası aktörlerin girişimi olarak tanımlamıştır.⁴⁷

Diplomasi yazarlarından Hans N. Tuch ise kamu diplomasisini, kendi ulusunun fikirlerini, ideallerini, kendi kurumlarını, kültürünü, ulusal amaçlarını ve güncel

⁴⁶ Başar, a.g.tez, s.7,16.

⁴⁷ Nicolas J. Cull, **Public Diplomacy: Lessons from the Past**, Los Angeles: Figueroa Press, 2009, s.12.

politikalarını yabancı kamuoyuna anlatma amacıyla olan bir hükümetin iletişim süreci şeklinde tanımlayarak kavramı daha geniş bir çerçevede ele almıştır.⁴⁸

Kamu diplomasi terimini daha genel hatlarıyla ele alan ve kamuoyunu etkileme olgusunu ön plana çıkaran tanımlar da mevcuttur. Kamu diplomasisini, Prof. Dr. Evan H. Potter bir devletin başka bir ulusun halkını, aydınlarını ve politikalarını kendi lehine döndürmek maksadıyla etkilemeye çalışması⁴⁹ şeklinde tanımlarken, Prof. Dr. William A. Rugh, bir ülkenin ulusal çıkarlarına destek sağlamak amacıyla, yabancı kamuoyunun bilgilendirilmesi ve etkilenmesi süreci olarak tanımlamıştır.⁵⁰

Kamu diplomasisi yazarlarından Gyorgy Szondi ise bu diplomasi türünü ‘yabancı kamularla iletişimde bulunma’ ve ‘uluslararası idari iletişim’ şeklinde tanımlayarak kamu diplomasisinin iletişim odağına vurgu yapmıştır.⁵¹

Bu tanımlar çerçevesinde genel bir tanım yapacak olursak, uluslararası ilişkilerin önemli bir parçası olan kamu diplomasisini, yabancı halklarla onların ve hükümetlerinin fikirlerini etkileyebilmek için doğrudan iletişimde bulunmak ve bu iletişim sayesinde ülke politikaları ve devlet sistemleri hakkında olumlu bir imaj oluşturmaya çalışmak olarak tanımlayabiliriz.

Kamu diplomasisi kavramını tanımladıktan sonra, propaganda ile farkının ortaya koyulması kamu diplomasisinin daha iyi anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Latin kökenli olan propaganda sözcüğü, ‘bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma’⁵² olarak tanımlanmaktadır. Tanım olarak kamu diplomasisine kısmen benzeyen bu kavram aslında kamu diplomasisi uygulamalarının geçmişinde bulunmasına rağmen birçok konuda kamu diplomasisinden ayrılmaktadır.

⁴⁸ Hans N. Tuch, **Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas**, New York: St.Martin’s Press, 1990, s.3.

⁴⁹ Evan H. Potter, “Canada and the New Public Diplomacy”, **Discussion Papers in Diplomacy**, Netherlands Institute of International Relations, Clingendael, 2002, s.3, http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20020700_cli_paper_dip_issue81.pdf, 16.04.2015.

⁵⁰ William A. Rugh (Ed.), **Engaging the Arabs and Islamic Worlds Through Public Diplomacy**, The Public Diplomacy Council, Washington, 2004, s.1.

⁵¹ Sancar, a.g.e., s.83.

⁵² Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5524303e653a75.59387311, 07.04.2015.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere kamu diplomasisinin iki yönlü iletişimi içerdiği söylenebilir. Aslında propaganda ile kamu diplomasisi arasındaki en büyük farklılık da tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çünkü propaganda dezenformasyon boyutuyla yalnızca tek yönlü iletişimi içermektedir. Bu nedenle de verdiği mesajların doğru olup olmamasının bir önemi yoktur. Kamu diplomasisi ise tam tersine mesajların doğruluğu ile beslenmekte, liberal bir diyaloga dayanarak karşı tarafı ikna etmeye çalışırken dinlemeye de özen göstermektedir.⁵³

Kamu diplomasisi ile propaganda arasındaki diğer bir farklılık ise bilginin kaynağı ile ilgilidir. Propaganda da bilginin kaynağı her zaman belli değildir. Çoğunlukla doğruluğu ispatlanamayan dedikodular üretilebilir. Kamu diplomasisinde ise bilginin kaynağı bellidir ve doğruluğunda şüphe yoktur.⁵⁴ Ayrıca propaganda insanlara neyi düşüneceği konusunda dayatmalarda bulunurken, kamu diplomasisi yeni ve tarafsız bilgilerle yabancı kamuoyunun ufkunu genişletmeyi amaçlamaktadır.⁵⁵

Akademisyen John Brown, ‘Kamu Diplomasisi ve Propagandanın Farkları’ adlı çalışmasında en iyi yönleriyle kamu diplomasisini, en kötü yönleriyle ise propagandayı ele almıştır. Bu ayırmadan bahsetmek iki kavram arasındaki farkın daha net anlaşılması için yararlı olacaktır. Prof. Dr. John Brown, ayırımı teşkil eden iyi ve kötü yönleri aşağıdaki gibi sıralamıştır.⁵⁶

En iyi yönleri itibariyle kamu diplomasisi;

- Bir milletin dış politikasının ve dış hedef kitlelerin yaşam tarzının yorumunu ve izahını gerçek ve tam bir şekilde sağlar;
- Uluslararası anlayışı teşvik eder;
- Kamuoyunu dinler ve diyalog içerisinde bulunur;
- Sanat dâhil olmak üzere nesnel olarak dış ulusal başarıları görüntüler.

⁵³ Hüdai Ekinci, “Kamu Diplomasisi Üzerine”, 17.06.2011, <http://kamudiplomasisiuzerine.blogspot.com.tr/>, 14.03.2014.

⁵⁴ Emine Akçadağ, “Türk Kamu Diplomasisi ve Fransız Kamuoyu”, Mayıs 2012, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2133:tuerk-kamu-diplomasisi-ve-fransz-kamuoyu&catid=70:ab-analizler&Itemid=134, 14.03.2014.

⁵⁵ İskit, **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, s.360.

⁵⁶ John Brown, “Public Diplomacy and Propaganda: Their Differences”, *American Diplomacy*, Eylül 2008, http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2008/0709/comm/brown_pudiplprop.html, 14.03.2014.

- En kötü yönleri itibariyle propaganda;
- Sık sık yapılan tekrarlar ve sloganlarla hedef kitle üzerindeki iletileri zorlar;
- Dış dünyanın unsurlarını kötü olarak gösterir ve buna karşılık onu yücelten ulusun hiçbir yanlış yapamayacağını iddia eder;
- Tarih dâhil olmak üzere karmaşık konuları basitleştirerek ayrıntıları görmezden gelir;
- Gerçeği yanlış tanıtır ya da kasıtlı olarak yalan söyler.

John Brown'ın en kötü yönleriyle ele aldığı bu propaganda daha çok kara propaganda olarak görülmektedir. Ancak propagandanın renginin her zaman kara olduğunu söylemek doğru değildir. Propaganda, beyaz yönüyle de ele alınmalıdır. Beyaz propaganda teknikleri genelde kara propagandanınkiyle paralel işlemektedir. Buna rağmen iyi bir amaca hizmet edecek beyaz bir propaganda yanıltıcı bilgiler içermeden kurgulanabilir. Beyaz propagandada göze çarpan en önemli özellik meşru bir hakkın müdafaasının yapılmasıdır. Bu propaganda çeşidinde konular, hükümet kontrolünden geçtiği için yarı resmi sayılmaktadır.⁵⁷ Ayrıca kaynağı haber olan beyaz propagandanın karşı tarafın fikirlerini çürütmek ve taraftar sayısını azaltmak amacını taşıdığı da bilinmektedir. Bu amaç gerçekleştirilirken doğru, açık, şeffaf ve güvenilir olmak bu propaganda türünün en önemli özelliklerinden biridir. Her propaganda çeşidinde olduğu gibi bu propaganda türünde de geri bildirim önem verilmemektedir. Bu durum kamu diplomasisini beyaz propagandadan ayıran en temel nokta olarak göze çarpmaktadır.

Bilindiği üzere kamu diplomasisi çift yönlü iletişimi öngörmektedir. Bu nedenle kamu diplomasisinin amacının propaganda yapmak olmadığı söylenebilir. Kamu diplomasisi, propagandadan farklı olarak gerçeğe dayanan stratejik iletişim dili oluşturmak ve bunu farklı kesimlerin kullanımına sunmak hedefindedir.

Kamu diplomasisi teriminin tanımına ayrıntısıyla değinip beraberinde propaganda kavramıyla farkını ortaya koyduktan sonra kamu diplomasisinin doğuşu ve gelişimi hakkında bilgi vermek kamu diplomasisi faaliyetlerinin daha iyi anlamlandırılmasına ışık tutacaktır.

⁵⁷ Osman Özsoy, **Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, İstanbul: Alfa Yayınları, 1998, s.21.

1.2.2. Kamu Diplomasisinin Doğuşu ve Gelişimi

Kamu diplomasisi kavram olarak ilk kez 1965 yılında Tuft Üniversitesi'ne bağlı olan Edward Murrow Merkezi'nin başkanı Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır. Gullion'a göre kamu diplomasisi geleneksel diplomasiden farklı olarak uluslararası ilişkilerin başka boyutlarını kapsamaktadır. Bu boyutlara bilgi ve düşünce akışı, çıkar gruplarının birbirleriyle etkileşim içinde bulunması ve diğer devletlerin kamuoyunun etkilenmesi örnek verilebilir.⁵⁸

Görüldüğü üzere kamu diplomasisinin kavram olarak şekillenmesi yakın zamanda gerçekleşmiştir. Ancak Amerika'da I. Dünya Savaşı esnasında başladığı kabul edilen kamu diplomasisi uygulamalarının izlerine, daha önceki dönemlerde de rastlamak mümkündür. Örneğin Prusya savaşında mağlup olan Fransa, sarsılan imajını yeniden düzeltmek amacıyla 1883 yılında 'Alliance Française' i kurmuş ve bu kurum vasıtasıyla dilini ve kültürünü yurt dışına taşıyarak, Fransız diplomasisinin gelişmesinde etkili olmuştur.⁵⁹

I. Dünya Savaşı'yla beraber ise yumuşak güç oluşturma faaliyetleri ve tabiatıyla kamu diplomasisi uygulamaları giderek hız kazanmış ve birçok devlet bu yönde ofisler kurmuştur. ABD başkanı Woodrow Wilson 1917'de Kamu Bilgilendirme Komitesi'ni (Commitee on Public Information) kurarak ABD'nin savaştaki amaçlarını bilinir hale getirmeyi amaçlamıştır. 1920'de radyonun icadıyla devletler yabancı dilde yayınlar yaparak ulaştırmak istedikleri mesajları dünya kamuoyuna duyurma imkânını yakalamışlardır.⁶⁰

Soğuk Savaş dönemine gelindiğinde ise kamu diplomasisi amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler giderek artan bir önem kazanmıştır. Düşüncelerin savaştığı bu zaman diliminde, diplomasi faaliyetleri 'kalpler ve düşünceler için verilen savaş' olarak algılanmıştır. Soğuk savaş süresince ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından birçok

⁵⁸ **The Neaman Document**, "A Study on Israeli Public Diplomacy", Mart 2009, s.26, Akt. Tuğçe Ersoy Öztürk, "Dış Politikadaki Etkin Unsurlar: Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Etkinliği", s.2, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/tugceersoyozturk.pdf>, 21.02.2014.

⁵⁹ Joseph S. Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", **The Annals of American Academy of Political and Social Science**, 616 (1), 2008, s.96.

⁶⁰ Emily Rosenberg, **Spreading the American Dream: American Economic and Cultural Expansion, 1890- 1945**, New York: Hill and Wang, 1982, s.209.

program yürütülmüş ve dünya kamuoyunun ve hükümetin fikirleri etkilenmeye çalışılmıştır. Bunlara ek olarak bu dönemde olumlu imaj oluşturma yolunda atılan adımların kamu diplomasisinin gelişimine katkı sağladığı da söylenebilir.

Soğuk Savaş dönemi kamu diplomasisinin gelişimi açısından önem arz eden bir zaman dilimidir. Bu dönem süresince yaşanan faşizm ile komünizm, liberalizm ile marksizm arasındaki çatışma, kamu diplomasisinin dünya kamuoyunun merkezine yerleşmesine katkı sağlamıştır. Özellikle ABD'nin komünizme karşı verdiği mücadele, Başkan Harry Truman'ın komünistlere Batı düşüncesini göstermek amacıyla kampanya başlatmasına neden olmuştur. 1950 yılında 'Hakikat Kampanyası' adı verilen programda konuşma yapan Başkan Truman, özgürlüğün 'emperyal komünizm' yüzünden tehlikede olduğunu, var olan mücadelenin insanlığın aklı için önem arz ettiğini, komünist propagandanın üstesinden gelmek için gerçeklerin ortaya çıkarılması gerektiğini ve bunun ise dünya kamuoyunda duyulur hale gelerek sağlanabileceğini vurgulamıştır.⁶¹ Aynı zaman diliminde, SSCB'nin de komünist düşüncüyü dünyaya duyurma amacıyla birçok program yürüttüğü söylenebilir. Ancak bu durumdan hareket ederek, II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleştirilen kamu diplomasisi faaliyetlerinin sadece komünizm- antikomünizm odaklı olarak yürütüldüğünü söylemek doğru değildir. Çünkü bu dönemde diktatörlük ile yönetilen ulusları demokrasiyle tanıştırmak adına da bir takım kamu diplomasisi programları uygulamaya konmuştur. Bunlara 1946 yılında oluşturulan ve ABD'de eğitim imkânı sağlayan Fullbright Programı örnek olarak gösterilebilir. Bu programlar genellikle üniversiteler arası işbirliği vasıtasıyla yürütülmektedir ve birçok ülkede gençlere, sanatçılara ve uzmanlara özgürlük ve demokrasiyi tanıtmak amacını taşımaktadır.⁶² Bu bağlamda kamu diplomasisi programlarının amaçlarına hizmet eden bir diğer oluşumun United States Information Agency- Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı (USIA) olduğu söylenebilir. USIA, kamu diplomasisi faaliyetlerini ve ABD'nin imajını yurt dışında geliştirmek amacıyla Başkan Eisenhower tarafından 1953 yılında kurulan ve Soğuk Savaş bitimine kadar kamu diplomasisinin merkez kuruluşu olarak bilinen bir oluşumdur. USIA'nın amaçları arasında Amerikan politikalarının ülke dışındaki kamuoyuna

⁶¹ Tiedeman, "U.S. Public Diplomacy in Middle East", s.9.

⁶² Öztürk, a.g.m., s.5.

açıklanması, ulusal çıkarın artırılması amacıyla yabancı toplumlarla anlaşılması, onların etkilenmesi ve bilgilendirilmesi yer almaktadır.⁶³

Görüldüğü üzere, Soğuk Savaş döneminde hem kamu diplomasisi hem propaganda bir sentez oluşturmaktadır. Ancak propaganda faaliyetlerinin bu dönemde daha yoğun olduğu görülmektedir. Soğuk Savaş döneminde hal böyleyken, Soğuk Savaş'ın bitişiyle meydana gelen olaylar dizisinin farklılaştığı söylenebilir. Bu dönemin sona ermesinden sonra liberal düzeni savunan ABD ve çevresindeki Batı Bloğu'nun, komünist düzen taraftarı olan SSCB ve çevresindeki Doğu Bloğu karşısında zafer kazandığı kabul edilmektedir. Kazanılan bu zaferle artık kültürel programlara dönük faaliyetler ve olumlu imaj yaratma çabaları en aza indirilmiştir. Her ne kadar Soğuk Savaş'ın bitişiyle oluşan yeni düzen uluslararası sistem açısından önem taşısa da 1991-2000 yılları arasında kamu diplomasisi faaliyetlerine gerek duyulmamış ve bu faaliyetler için ayrılan bütçe oldukça azaltılmıştır. Bu durumun nedenleri arasında dünya çapında demokratik yönetimlerin artık meşru yönetimler olarak kabul edilmesi ve Batı'nın Doğu karşısında kazandığı zaferle sağlanan ortamda artık olumlu imaj yaratmaya gerek duyulmaması yer almaktadır. Soğuk Savaş'ın bitişiyle gelen bu rehabet ortamı, 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırı yapılmasıyla son bulmuştur. ABD için dönüm noktası olan 11 Eylül saldırılarıyla kamu diplomasisi üzerine yeniden eğilmek gerekliliği ortaya çıkmış, kamu diplomasisi faaliyetleri medyanın ilgisini çekmiştir. Yani sadece sert güçle terör meselesinin çözümlenemeyeceğinin anlaşılmasıyla kamu diplomasisi uygulamalarına verilen önem yeniden artmıştır. Buna rağmen, 11 Eylül sonrasında ABD'de hala daha imaj ve güvenilirlik sorununun çözümlenemediği söylenebilir.

Kıta Avrupası'nda ise ABD'den farklı olarak kamu diplomasisi faaliyetlerinin artış göstermesini tetikleyen başka bir durum söz konusudur. SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan ülkelerin çoğu kendisini Avrupa'nın tarihsel ve kültürel parçası olarak görmeye başlamıştır. Bu bağlamda ülkelerin kendilerini dünya kamuoyuna istikrarlı, geleceği parlak

⁶³ United States Information Agency (USIA), Strategic Plan 1997- 2002, "The Role of Public Diplomacy", <http://dosfan.lib.uic.edu/usia/abtusia/stratplan/pland.htm>, 19.03.2014.

ve demokratik ülkeler olarak göstermek istemeleri Avrupa’da kamu diplomasisi faaliyetlerine hız kazandırmıştır.⁶⁴

2001 yılından sonra ABD yanında, Orta Doğu’da stratejik önem taşıyan İsrail’de de kamu diplomasisine yönelik faaliyetler de giderek artmaktadır. ABD’de, son seçimlerde başkan olarak seçilen ve yumuşak güce önem veren Barack Obama’nın sorunlu olunan Orta Doğu halklarına ‘ABD’nin İslam düşmanı olmadığı’ hususunda seslenmesi kamu diplomasisi faaliyetlerine verilen önemin yeni dönemde artacağına göstergesi olmuştur. Orta Doğu ülkeleri arasında spesifik bir önemi olan İsrail ise kamu diplomasisinden büyük faydalar sağlamayı başarmıştır. Medyayı kullanarak bilgi toplamak, ülke dışında bulunan Yahudi lobilerini İsrail hizmeti kapsamına sokmak hususunda başarılı bir strateji izlediği bilinen İsrail, ülkedeki uzmanları kamu diplomasisi üzerinde sürekli araştırma yapmaya teşvik etmektedir. Ayrıca Filistin’de yaptıklarıyla olumsuz imaja sahip olan İsrail, davasının haklılığını anlatmaya çalışan internet siteleri kurarak, lehine yayınları desteklemekte ve ‘Life in İsrail’ adı altında kamu diplomasisi kampanyası yürüterek imajını düzeltme yolunda çaba harcamaktadır.⁶⁵

Türkiye’de de kamu diplomasisine verilen önemin özellikle 2000’li yıllardan sonra arttığı söylenebilir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK), Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Yunus Emre Vakfı gibi kurumların gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerinin son zamanlarda daha çok yoğunlaştığı ve bu konudaki çalışmaların giderek artırıldığı bilinmektedir. Bu durum hem Türkiye’nin oluşturmak istediği olumlu imaja katkı sağlamakta hem de ülke politikalarının etkili kullanımına zemin hazırlamaktadır.

Bütün bu bilgiler ışığında, kamu diplomasisinin köklerinin Amerikan dış politikasında yattığı ve geçmişinin I. Dünya Savaşı öncesine kadar götürülebileceği söylenebilir. Görüldüğü üzere, kamu diplomasisi faaliyetleri son zamanlarda ihtiyaca binaen giderek artmaktadır. Bu durum ise kamu diplomasisinin uygulanacağı hedef kitlenin kimlerden oluşacağı ve faaliyet gerçekleştirilirken kullanılan kaynakların neleri

⁶⁴ Gyorgy Szondi, “Central and Eastern European Public Diplomacy: A Transitional Perspective on National Reputation Management”, Nancy Snow ve Philip Taylor (Ed.), **Routledge Handbook of Public Diplomacy içinde** (292-313), New York: Routledge, 2009, s.292.

⁶⁵ Samir Salha, “Orta Doğu’da Kamu Diplomasisi ve Türkiye”, 28.09.2010, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-samir-salha-ortadoguda-kamu-diplomasisi-ve-turkiye_1032907.html, 19.03.2014.

kapsayacağı sorularını gündeme getirmektedir. Kamu diplomasisinin hedef kitlesinin ve kaynaklarının iyi tespit edilmesi, başarılı bir kamu diplomasisi faaliyeti açısından önem taşımaktadır. Bundan dolayı bu tez çerçevesinde kamu diplomasisinin hedef kitlesinden ve kaynaklarından teorik bilgi bağlamında bahsetmekte yarar vardır.

1.2.3. Kamu Diplomasisinin Kaynakları ve Hedef Kitlesi

Kamu diplomasisi çalışmalarının geleneksel diplomasiye nazaran daha etkili olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi, kamu diplomasisinin alışlagelmiş baskı tekniklerinden kendini olabildiğince uzak tutmasıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için ise kamu diplomasisi kaynaklarının etkili kullanımı önem taşımaktadır.

Kamu diplomasisi ve yumuşak güç ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, yumuşak gücün kaynaklarından bahsedilmesi kamu diplomasisi kaynaklarının yorumlanması açısından gerekli görülmektedir. Yumuşak gücün üç kaynağı olduğu söylenebilir.⁶⁶

- Kültür
- Siyasi Değerler
- Dış Politika

Bu kaynaklardan yola çıkılarak, kamu diplomasisi kaynakları; bir ülkenin kültürü, siyasi değerleri, dış politikası, eğitim durumu, ekonomisi, medyası ve tanıtma faaliyetleri olarak sayılabilir. Kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarılı olarak yürütülebilmesi, bir ülkenin kültürünün çekiciliğine, siyasi değerlerin politika ile uyum göstermesine, dış politikanın etik değerlere sahip oluşuna, gelişmiş ekonominin etkinliğine, eğitim standartlarının kalitesine, doğru bilgiye ulaştırıcı tanıtma faaliyetlerine ve dünya kamuoyunu ülke hakkında olumlu imaja sahip olmaya sevk edebilme yeteneğine bağlıdır.⁶⁷

⁶⁶ Nye, **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, s.11.

⁶⁷ Aydoğan ve Aydın, **Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik**, s.55-56.

Konunun genişliğinden dolayı bu tez çerçevesinde ağırlıklı olarak yumuşak güç ve kamu diplomasisi kaynaklarının kesişim kümesi olan kültür, siyasi değerler ve dış politika ele alınacaktır.

Bilindiği üzere, başarılı bir kamu diplomasisi gerçekleştirilmesi, kamuoyunun etkilenmesi ve olumlu imaj yaratılması, dış politika ve siyasi değerlerden ziyade kültürel kaynakların kullanılmasıyla daha mümkün görülmektedir. Başarılı olunan bir kültürel faaliyet sayesinde diğer ülkelerde bu faaliyetle ilgili olarak merak uyandırılıp olumlu algı oluşturulabilir. Örneğin, ABD'nin küreselleşen dünya lideri olarak algılanmasında, birçok somut (ülke ve nüfus büyüklüğü, jeopolitik konum, ekonomik üretim, teknolojik gelişmeler, doğal kaynaklar vb.) ve soyut (liberal değerler, dış politika stratejileri, toplumsal dayanışma vb.) kaynağın yanında Hollywood'un onu beyaz perdede gösteriş şeklinin de büyük etkisi olduğu söylenebilir. Yani filmlere konu olan zenginlik, yaşam tarzı ve sahip olunan değerler ülke ile özdeşleştirilip ülkeye sempati duyulmasına sebep olmaktadır.⁶⁸ Kamu diplomasisinin etkin kaynaklarından kabul edilen kültürel faaliyetler, her ne kadar bilgi odağı olmayan yapısıyla politikadan ayrı gibi görünse de aslında siyasi kimlikleri olan bireylerin seçimlerine ve bilinçaltlarına ulaşabilme kapasitesi de taşımaktadır. Hatta bu konuyla ilgili olarak Ben Wattenberg, kültürü; politikayı ve ekonomiyi yönlendiren bir güç olarak görüp, Amerikan kültürünün bireyleri etkilemedeki başarısına dikkat çekmektedir.⁶⁹

Kültürel faaliyetlerin etkilerinin sadece ABD'de değil birçok ülkede görüldüğü ve siyasi zemin oluşturmak amaçlı kullanıldığı söylenebilir. Ancak kültürel faaliyetler her an hükümetin kontrolünde olmayabilir ve bazen ülke içindeki gruplar üzerinde birbiriyle örtüşmeyen yankılar uyandırabilir. Ayrıca her ülkenin, kültürel kaynaklar kullanarak herkes için ve her daim cazibe yaratması da mümkün değildir. Bu konuda Nye, Kuzey Kore lideri Kim Jong II'in pizza ve Amerikan filmlerini sevmesinin onun nükleer programlarını etkilemediğine ve pokemon oyunlarına gösterilen ilginin Japonya'nın istediği politik sonuçların elde edilmesi açısından yeterli olmadığına değinmiştir.⁷⁰ Bunlara ek olarak, uzun çalışmalar sonucu kültürel kaynaklar kullanılarak oluşturulan olumlu imajın tek bir yanlışla yok edilebileceğini söylemek de mümkündür. Bu konuda ABD

⁶⁸ Erzen, a.g.e., s.9-11.

⁶⁹ Ben Wattenberg, **The First Universal Nation**, New York: Free Press, 1991, s.213.

⁷⁰ Nye, **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, s.12.

örnek olarak gösterilebilir. Son yirmi yılda gerçekleştirdiği eylemleri dünya kamuoyuna gereken açıklıkla anlatmayan ABD, kamuoyu gözünde aklanamamış ve yaptığı eylemler için sunduğu gerekçeler inandırıcı bulunmamıştır. Bu nedenle de Orta Doğu ülkelerinde ABD karşıtlığı yükselmeye devam etmektedir.

Olumlu imaj oluşturmada en kuvvetli kaynak olarak görülen kültürel faaliyetlerle beraber siyasi değerlerin varlığı da önem taşımaktadır. Siyasi değerler gelenek, görenek ve ahlakla ilgilidir. Ayrıca kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısı için uluslararası hukuk ve insan hakları kurallarına uygunluk siyasi değerler açısından önem arz etmektedir. Siyasi niyetler ve değerler, gerçekleştirilen eylemlerle tutarlı olduğu ölçüde milyonlarca insanın kamu diplomasisi faaliyeti gerçekleştiren ülkeye sempati duymasını sağlamaktadır. Duyulan sempati, ülke halkının ülke politikalarını meşru kılmasıyla daha da artmaktadır. Çünkü politikaların meşru olarak değerlendirilmesi, uluslararası alanda meşru iletişim yolları kullanılmasına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca siyasi değerler bağlamında değerlendirilen terörün sonlandırılması, eğitim, insan hakları, yolsuzluğun önlenmesi ve idam cezasının kaldırılmasına ilişkin iç meselelerin de ülke içinde ve dışında, ülke imajını etkilediği ve yumuşak gücün farklı algılanmasına yol açtığı da söylenebilir.

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısı için gerekli olan bir diğer kaynak ise, kültür ve siyasi değerlerle çelişmeyen dış politika anlayışıdır. Dış politika, başkalarının gözünde daha çekici olabilmek adına dar kapsamlı tanımlar yerine geniş çaplı ve ileri görüşlü tanımlara dayalı bir kaynak olmalıdır.⁷¹ Ancak, bu kaynağın doğrudan kamu diplomasisi ile ilgili olduğunu söylemek doğru değildir. Kamu diplomasisi daha çok dış politikaların başka halklar tarafından algılanma biçimiyle ilgilidir. Yani bu diplomasi türü, dış politikanın yürütülmesi ve şekillendirilmesi üzerinde kamu yaklaşımının var olan etkisiyle ilgilenmektedir.⁷²

Dış politika ve kamu diplomasisi açısından önem arz eden başka bir konu ise hükümetlerin politika oluşturmada büyük ve kritik bir role sahip oluşuyla ilgilidir. Szondi, hükümetler değiştiği zaman dış politika önceliklerinin de değişeceğini ve kamu

⁷¹ Joseph S. Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç**, (Çev. Rayhan İnan Aydın), Ankara: Elips Yayınları, 2005, s.65.

⁷² Nicholas J. Cull, "Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase", Nancy Snow ve Philip Taylor (Ed.), **Routledge Handbook of Public Diplomacy içinde** (19-23), New York: Routledge, 2009, s.19.

diplomasisinin bu durumdan etkileneceğini söyleyerek bu konuya dikkat çekmiştir.⁷³ Bu bağlamda, dış politikada hükümetlerin taşıdığı önemin yanında iş birliğine dayalı olarak çalışmak da önem taşımaktadır. İşbirliği çerçevesinde müttefiklerini bile ikna edemeyen bir ülkenin, diğer ülkelerde yürütmek istediği diplomasi faaliyetlerinde başarılı olamayacağı aşikârdır. Bu konuda Vietnam Savaşı sonrasında konuşan ABD Savunma Bakanı Robert McNamara, benzer değerlere sahip ülkeleri ikna edememenin mantığa ters düştüğüne değinerek, ikna etme metotları Vietnam’da uygulanmadığı için olumsuz sonuçlar doğduğunu ve müttefiklerden hiç birinin yardım eli uzatmadığını söylemiştir.⁷⁴ Bu konuşmadan, dış politikada işbirliğinin ve ikna kabiliyetinin önemli ve gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak öncelikli olarak ülke halkının ikna edilmesinin müttefiklerle işbirliği yapılması açısından önem taşıdığı da bilinmektedir. Keza, işbirliği ve ikna kabiliyetine önem veren McNamara’nın Vietnam hususunda ülke kamuoyunu (Muhammed Ali, Malcolm X, Marting King Luther vb.) ikna edememesi müttefiklerle işbirliği yapılamamasının temel nedenini oluşturmaktadır.

Bütün bu bilgiler ışığında sonuç olarak, kamu diplomasisinin başarılı olmasının, dış politika hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak amacıyla gerçekleştirilen eylemler ile yakından ilgili olduğu söylenebilir. Ayrıca ülkenin savunduğu değerlerin etkili ve geçerli olabilmesi için de işbirliği ve ikna yeteneğine önem veren dış politika tavrının gerekli olduğu bilinmektedir.

Kamu diplomasisi kaynaklarının en önemlileri arasında yer alan dış politika anlayışından da son olarak bahsettikten sonra kaynakların uygulanacağı hedef kitle hakkında bilgi verilmesi başarılı bir kamu diplomasisi faaliyeti gerçekleştirilirken doğru hedef kitleyi seçme kriterlerinin saptanması açısından önem taşımaktadır.

Kamu diplomasisinin hedef kitlesine ilişkin birçok tanım geliştirildiği söylenebilir. Bunlardan bazıları; yabancı halklar, diğer devletlerin insanları, yabancı kitleler, topluluklar, yabancı yurttaşlar, genel manada kamu, denizaşırı bireyler, kitleler ve teşekküllerdir.⁷⁵ Bu tanımlardan yola çıkarak genel bir hedef kitle tanımı yapıldığında, ön

⁷³ Szondi, a.g.m., s.12.

⁷⁴ Stephen Holden, “Revisiting McNamara and the War He Headed”, **New York Times**, 11.10.2003, s.23.

⁷⁵ Kathy Fitzpatrick, **The Future of U.S. Public Diplomacy: An Uncertain Fate**, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, s.96.

plana çıkan terimin ‘yabancı halklar’ olduğu söylenebilir. Yabancı halktan kasıt ‘sokaktaki insandan’ ziyade, karar vericileri harekete geçirme ve etkileme yeteneğine sahip olan bir kesimdir. Bu kesim kamu diplomasisi faaliyetlerinde etkin bir role sahiptir.⁷⁶

Yabancı halklarla birlikte ülkenin kendi vatandaşlarının da kamu diplomasisi uygulamalarında etkili bir rol oynadığı söylenebilir. Hatta Szondi, ülke vatandaşlarını iç hedef kitle olarak nitelendirmiş, kamu diplomasisi sürecinde bu iç hedef kitleye aktif bir rol yüklemiştir.⁷⁷ Yabancı halkların oluşturduğu dış hedef kitle gibi aktif bir rol üstlenen bu iç hedef kitlenin karar vericileri harekete geçirme ve etkileme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Çünkü karar vericiler hem ülke içinde hem de ülke dışında dış politikaya ilgi gösteren, geniş kitleleri etkileme yeteneğine sahip, eğitilmiş ve ikna yeteneği yüksek kişileri hedef almak zorundadır.

Öte yandan, karar vericilerin hedef aldığı iç ve dış hedef kitlelere iletilen mesajların yanlış algılamalara yol açmamak için birbiriyle aynı olmaması ve çelişmemesi de gerekmektedir. Çünkü belirli bir hedef kitle tarafından olumlu anlaşılan bir mesaj, başka bir hedef kitlede olumsuz bir algı yaratabilmektedir. Bu durumda da hedef kitleler arasındaki farklılıkların iyi bilinmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Hedef kitle hakkında yapılan bu açıklamalardan, ülkeye göre muhatap alınan kesimin farklılaştığı ve her ülkenin hedef kitleyi seçerken kendine uygun, mantıklı ve etkili bir strateji belirlemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu durumun gerçekleşmesi ise yapılan çalışmaların kalitesine ve belirlenen stratejilerin etki gücüne bağlıdır.

1.2.4. Kamu Diplomasisinin Araçları

Anna Tiedeman’a göre, kamu diplomasisi yabancı kamuoyunu etkilemek amacıyla bir takım kitlesel ve kişilerarası iletişim araçlarından yararlanmaktadır. Bu iletişim araçlarının birçoğunun halkla ilişkiler, pazarlama ve reklamcılık gibi alanlardan elde

⁷⁶ Ertan Efeğil, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, Kamu Diplomasisi Enstitüsü, <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/94-tuerk-di-poltkasi-ve-kamu-dplomass>, 27.03.2014.

⁷⁷ Szondi, a.g.m., s.6.

edildiği bilinmektedir.⁷⁸ Bu alanlardan elde edilen araçlara; geleneksel medya, yeni medya, reklamlar, uluslararası organizasyonlar, ünlü kullanımı ve ulusal markalar örnek verilebilir.⁷⁹ Bahsedilen bu araçların yerine göre kullanımı, kamu diplomasisinde verimliliğin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Halkla ilişkiler doçenti Jian Wang, bu konuyla ilgili olarak araçların değişik şekillerde ve zamanında kullanılmasının etkililiği ve gerekliliğine vurgu yapmaktadır.⁸⁰ Bu bağlamda yere ve zaman göre kullanımı farklılaşan kamu diplomasisi araçlarının ayrıntısıyla incelenmesinin ileride anlatılacak olan Türkiye'nin kamu diplomasisi çerçevesinde Bosna-Hersek ve Sırbistan politikasının daha iyi analiz edilmesi için gerekli olduğu söylenebilir.

1.2.4.1. Geleneksel Medya

Dördüncü kuvvet olarak adlandırılan ve her türden sözlü, yazılı, görsel metin ve sembolleri içeren medya, yabancı kamuoyu üzerinde etki bırakmak ve gündem oluşturmak amacını taşıyan, kamu diplomasisinde birincil öneme sahip bir araçtır. Bu aracın amacını gerçekleştirebilmesinde gerekli olan şey ise olumlu bir medya içeriğidir. Olumlu içerik, karşılıklı ziyaretler, zirve ve basın toplantıları, değişim programları vb. sayesinde oluşturulabilir. Medyada olumlu içeriğin oluşturulması ülkenin, diğer devletler karşısındaki imajının artı yönde farklılaşacağını göstergesidir.

Kamu diplomasisi için önem arz eden medyayı, geleneksel ve yeni medya olarak sınıflandırılabilme mümkündür. Geleneksel medyanın; gazete, radyo, televizyon, sinema ve yayınlardan (kitap, dergi vb.) oluştuğu söylenebilir. Bu çerçeve içerisinde yer alan gazeteler, genellikle haber alma ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca kamu diplomasisi bağlamında siyasi ve ekonomik birer silah niteliği taşıyan gazetelerin kamuoyu oluşturma araçları olarak görüldüğü de bilinmektedir.⁸¹ Bu türden gazetelere ABD'deki The Newyork Times ile İngiltere'deki The Times örnek olarak verilebilir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2013 yılında The Newyork Times'a 'Rusyada Bir

⁷⁸ Anna Tiedeman, **Branding America: An Examination of U.S. Public Diplomacy Efforts After September 11, 2001**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, The Fletcher School of Tufts University, 2005, s.22.

⁷⁹ Sancar, a.g.e., s.185.

⁸⁰ Jian Wang, "Managing National Reputation and International Relations in the Global Era: Public Diplomacy Revisited", **Public Relations Review**, 32 (2), 2006, s.94.

⁸¹ Arsev Bektaş, **Siyasal Propaganda**, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002, s.100.

Tedbir Çağrısı' adı altında makale yazması gazeteler aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılan kamu diplomasisi faaliyetlerine verilebilecek bir örnektir.

Geleneksel medya içerisinde yer alan bir diğer kamu diplomasisi aracı ise radyodur. Radyo, bilim adamlarının çalışması sonucu, 19. yüzyılın sonlarında bir iletişim aracı olarak ortaya çıkmış ve önemli propaganda faaliyetleri gerçekleştirmek için kullanılmıştır. Radyonun kitle iletişim aracı olarak sürekli bir biçimde kullanılması, söz ve müzik yayınları yapması ise 1920'lerden sonra olmuştur. İlk sürekli radyo yayını ABD'de seçim haberleriyle başlamış, daha sonra düzenli yayın konusunda ABD'yi sırasıyla İngiltere, Fransa ve Almanya takip etmiştir.⁸² Sürekli olarak gerçekleştirilen bu radyo yayınlarını, hem ülke halkını hem de dünya kamuoyunu etkilemek ve etkin bir gündem oluşturmak amacıyla kullanılan önemli kamu diplomasisi araçları olarak görmek mümkündür. Bu yayınlar, birçok dilde gerçekleştirildiğinde daha fazla gruba kendini ifade etme ve diyalog kurma imkânı sağlamakta ve böylelikle kamu diplomasisi faaliyetlerinin daha etkin yürütülebilmesine yardımcı olmaktadır. Dünyada bu tür yayınları gerçekleştiren radyo kanallarına ABD'deki British Broadcasting Corporation (BBC) ve Voice of America (VOA) örnek olarak verilebilir.

En az radyo kadar önemli olan başka bir kamu diplomasisi aracı televizyon kanallarıdır. Televizyon hem göze hem de kulağa hitap ettiği için kitle iletişim araçlarının en etkili olarak kabul edilmektedir. Televizyon ve kamu diplomasisi ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda ilk akla gelen kanal International Cable News Network (CNN)'tür. CNN, Körfez Savaşı sırasında, ABD'nin politikalarını haklı çıkarmak amacıyla pek çok haber yayınlamış bir kanaldır.⁸³ Kamu diplomasisi faaliyetleriyle ilişkilendirilen ve 11 Eylül saldırısından sonra dünyada tanınan El-Cezire ise Arap görüşlerini sansürsüz olarak dünyaya sunmak için 1996 yılında kurulan bir Arap televizyon kanalıdır. Bu kanalın kurulmasıyla uluslararası kamuoyunun dünyada olup bitenleri sadece "Batı'nın gözüyle" izlemekten kurtulduğu ve küresel haber dağılımındaki tekelciliğin sona erdiği söylenebilir.⁸⁴ Görüldüğü üzere televizyon kanalları, görüşleri diğer ülkelere empoze

⁸² Aysel Aziz, **Radyo ve Televizyona Giriş**, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ocak 1981, s.9-10.

⁸³ Bektaş, a.g.e, s.111,117.

⁸⁴ Seda Karagöz, "Kamu Diplomasisi ve Medya", 26.12.2012, <http://prezi.com/knsxjdd6zuqi/kamu-diplomasisi-medya/>, 06.04.2014.

etmede, olumlu imaj yaratmada ve yabancı kamuoyunu etkilemede etkin bir araç olarak kullanılmaktadır.

Sinema ise televizyon kanallarına nazaran daha etkili ve elverişli bir ileti aktarma aracı olarak görülmektedir. Etki alanı oldukça geniş olan sinema, teknolojik ilerlemeler yardımıyla dünyanın çoğu yerinde izleyici gruplarıyla buluşmakta ve mesajları hedef kitlelere iletmektedir. Sinemanın kamu diplomasisi amacıyla kullanılmasının en güzel örneğinin ABD’de görüldüğü söylenebilir. Hollywood gibi bir güce sahip olan Amerikan sineması, Amerikan yaşam tarzı hakkında mesajlar vererek etkin kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.⁸⁵ Ayrıca Hollywood’un yanında Avrupa sineması sanatı; Bollywood’un ve Çin sinemasının da kamu diplomasisi faaliyetleri açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür. Hollywood, ABD’nin gelişmişliğini ve modern hayatını yansıtmaktayken, Bollywood’un Hindistan’ın kültürünü yansıtmaya çalıştığı bilinmektedir. Çin sinemasında kullanılan aksesuarlar, kıyafetler ve semboller ise Çin’e sempati duyulmasını sağlamakta ve Çin kültürünün yayılmasına yardımcı olmaktadır.⁸⁶

Sinema perspektifinden Türkiye’nin kamu diplomasisi faaliyetlerine bakıldığında ise; özellikle Balkanlar ve Arap dünyasına pazarlanan film ve dizilerin, bu ülkelerde olumlu imaj oluşturmada başarılı olduğu görülmektedir.⁸⁷ Ancak bütün bunlara rağmen, kamu diplomasisi faaliyeti gerçekleştirilirken etkin bir araç olarak kullanılan sinema sektörünün gerektirdiği yüksek maliyetler nedeniyle dünya kamuoyunda pek tercih edilemediği bilinmektedir.

Son olarak; kamu diplomasisi için önem arz eden ve geleneksel medya içerisinde yer alan diğer bir aracın kitap, dergi ve broşürlerden oluşan yayınlar olduğu söylenebilir. Bu yayınların okuyucular üzerinde bıraktığı etki olumlu imaj oluşturma açısından önem taşımaktadır. Yayınlar içerisinde en önemli yeri işgal eden kitaplar, kamu diplomasisi mesajlarının verilmesinde etkili bir araç olarak görülmekte ve özgün düşünceleri derinlemesine işlemektedir. Ancak kitapların okuyucu kitlesi kısıtlı olduğundan ve

⁸⁵ Erzen, a.g.e., s.135-136.

⁸⁶ A.g.e., s.136-137.

⁸⁷ Aslı Yağmurlu, “Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi”, **İletişim Araştırmaları Dergisi**, 5(1), 2007, s.31.

okunması zaman aldığından mesaj iletilebilirliği anında olamamaktadır. Bu boşluğu dolduran yayınların dergiler ve broşürler olduğu söylenebilir. Ayrıca bu yayınlarla birlikte ülke edebiyatçılarının ve akademisyenlerin de kamu diplomasisi mesajlarının verilmesinde etkili bir rol üstlendiği bilinmektedir.

Görüldüğü üzere, geleneksel medya kapsamında yer alan gazete, radyo, televizyon, sinema ve çeşitli yayınlar kamu diplomasisi aracı olarak önemli görevler üstlenmekte ve ülke imajına olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Ancak 21. yüzyılda, geleneksel medya anlayışının farklılaştığı, teknolojik gelişmelerle birlikte medyada baş döndürücü değişimler yaşandığı ve yeni medya unsurlarının kamu diplomasisi faaliyetlerinde etkin araçlar olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

1.2.4.2. Yeni Medya

Günümüzde medya denildiğinde akla daha çok kitle iletişim araçları; gazete, radyo ve televizyon gelmektedir. Bundan dolayı “yeni medya” kavramının kapsadığı alanın genişliği tam olarak anlaşılammakta ve bu konudaki tartışmalar devam etmektedir. Yeni medya kavramının anlamı sadece geleneksel medya unsurlarının daha gelişmiş iletim ortamlarında, benzer görevleri yerine getirmelerinden ibaret değildir. Yeni medya kavramsallaştırmasıyla birlikte medya kavramının, asli anlamı olan “iletişim araçları” manasına kavuştuğu ve kapsamının genişlediği bilinmektedir.⁸⁸

Bu bağlamda yeni medya kavramı, geleneksel medyadan farklı olarak, sayısal temelli, iletişimi sağlayan unsurlar arasında eş zamanlı ve geniş kapasiteli, karşılıklı ve çok tabakalı etkileşimin yüksek hızla gerçekleştiği, çoklu ortam yapısına sahip iletişim araç ve kanallarını kapsayan bir iletişim aracı olarak tanımlanmaktadır.⁸⁹ Ayrıca yeni medyanın, teknolojik gelişmelere paralel olarak sürekli gelişen ve etkileşimi içinde barındıran medya alternatifleri içerisinde yer aldığını söylemek de mümkündür.⁹⁰

⁸⁸ “Yeni Medya ve Kamu Diplomasisi Aktörü Olarak BYEGM”, **İletişim ve Diplomasi**, (1), 30.09.2013, <http://www.iletisimvediplomasi.com/yeni-medya-ve-kamu-diplomasisi-aktoru-olarak-byegm/#more-168>, 07.04.2014.

⁸⁹ Mutlu Binark, **Yeni Medya Çalışmaları**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2007, s.5.

⁹⁰ Sema Misçi, “Yeni Medya Kullanımının Organizasyon Yapısı Üzerindeki Etkileri”, **Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı**, İstanbul, 2006, s.128.

Prof. Dr. Haluk Geray ise “yeni medya” kavramı hakkında 3 temel özellikten bahsetmektedir. Bunlar; doğrudan iletişim kurmayı sağlayan “etkileşim”, iletişim sürecine dâhil olanların farklı zamanlarda iletişim kurmalarına imkân veren “eşzamansızlık” ve her bireyle hususi mesaj değişimi sağlayan “kitlesizleştirme”dir. Bu özellikleri itibariyle yeni medya, yaşamın hemen her alanında oldukça etkili bir biçimde kullanılmaktadır.⁹¹ Cep telefonu, bilgisayar, taşınabilir bellekler ve internet gibi sayısal teknolojiler insanlar için önem arz eden yeni medya unsurları olarak kabul edilmektedir. Bu araçlar insanlara kolay ve pratik teknikler sunmakta ve kamu diplomasisinin uygulanabilirliği açısından önem taşımaktadır. Ayrıca yabancı kamuoyu ile irtibat kurma, onları anlama ve kendilerini anlatmalarına imkân verme açısından yenilikler sunan bu araçlar, kamu diplomasisinin dinleme işlevini yerine getiren parçalar olarak da kabul edilmektedir.

Görüldüğü üzere, yeni medya ve kamu diplomasisi kavramları birbirinden ayrı düşünülemediği gibi ve birbirini tamamlayıcı roller üstlenmektedir. Örneğin; kamu diplomasisinin çift yönlü etkileşimi ve iletişimi öngörmesi, yeni medya kavramına duyulan ihtiyacın göstergesidir. Bu ihtiyacı karşılayacak olan en önemli girişimlerden biri ise Web 2.0 teknolojisidir. Bu girişim, kamu diplomasisi için önem taşıyan dâhil olma ve çift yönlü iletişim sürecinin modern uygulaması ve düşüncelerin etkileşimli bir alanda değişimi olarak tanımlanabilir.⁹² Kamu diplomasisi uygulamaları açısından önem taşıyan Web 2.0 teknolojisi, etkin bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanılmaktadır. Bu teknolojiyle ortaya çıkan Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım siteleri de başarılı kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmede etkin roller üstlenmektedir. Bu nedenle Dışişleri Bakanlığı, KDK ve Kamu Diplomasisi Enstitüsü gibi kurumlar Twitter ve Facebook’ta hesaplar açarak bu siteler üzerinden kamu diplomasisi faaliyeti gerçekleştirmeye çalışmaktadır.⁹³

Sonuç olarak bu bilgilerden, iletişim ve kamu diplomasisi kavramının birlikte değişim ve gelişim sağladığı, iletişimin en önemli kollarından biri olan yeni medya unsurlarının kamu diplomasisi amaçlarına hizmet ettiği ve bu iki kavramın birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği anlaşılmaktadır.

⁹¹ Haluk Geray, **İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları**, Ankara: Ütopya Yayınları, 2003, s.18-19.

⁹² Sancar, a.g.e., s.199.

⁹³ A.g.e., s.201-203.

1.2.4.3. Reklam

Kamu diplomasisinin uygulanabilirliğini sağlayan en önemli araçlardan bir diğeri halkla ilişkiler açısından önem taşıyan reklamlardır. İç ve dış hedef kitlenin her anlamda bilgi ve algılarını geliştiren reklamlar, genellikle insanların kararlarını etkilemede ve bakış açılarını değiştirmede etkili bir araç olarak görülmektedir. Ayrıca, reklamlar sayesinde birçok ülke, yabancı halklar gözünde olumsuz imajdan korunmaktadır. Bu nedenle toplum yapısını geliştirmeye olanak sağlayan reklamların kamu diplomasisi uygulamalarının başarısı için etkin birer araç olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Kamu diplomasisi uygulamaları için kullanılan reklamlara ABD tarafından yürütülen “Paylaşılan Değerler Kampanyası” örnek olarak verilebilir. 11 Eylül 2001’den sonra başlatılan ve bütçesi 15 milyon dolar olan bu kampanya ile dünyadaki Müslümanlara Amerikalı Müslümanların nasıl mutlu ve huzurlu bir ortamda yaşadıkları gösterilmek istenmiştir.⁹⁴ Ancak Suudi Arabistan ve Mısır’ın kampanya videolarını göstermeyi reddetmesi, kampanyanın amacına ulaşmasını engelleyen bir durum olmuştur. Bu nedenle Amerikan karşıtlığına hitap etmek için iyi bir propaganda aracı olarak görülen 15 milyar dolarlık bu kampanyanın başarılı bir kamu diplomasisi faaliyeti olduğunu söylemek mümkün değildir.⁹⁵

Kamu diplomasisi ile ilişkilendirilen başka bir reklam faaliyeti ise Türk Hava Yolları (THY)’nin Futbol Club Barcelona takımına resmi sponsor olması ile ilgilidir. THY, Barcelona’nın resmi sponsoru olması nedeniyle Nou Camp stadındaki reklam panolarını kullanmakta, futbolcularla reklam filmleri çekmekte ve tüm dünyada bu ilişkinin iletişim ve reklamını yapmaktadır. Bu durum ise, Türkiye’nin imajına olumlu katkı sağlamakta ve Barcelona’yı dünya çapında turnuvalara ve kamlara taşımaktadır.⁹⁶ THY’nin 2020 yılına

⁹⁴ Alice Kendrick ve Jami A. Fullerton, “Study Shows Advertising Can Affect Attitudes About America”, 23.08.2004, <http://www.publicdiplomacy.org/archives/32.htm>, 09.04.2014.

⁹⁵ Philip Patterson ve Lee Wilkins, **Media Ethics: Issues And Cases**, 6. Baskı, New York: McGraw Hill, 2008, s.135-136; Sheldon Rampton, “Shared Values Revisited”, 17.10.2007, <http://www.prwatch.org/news/2007/10/6465/shared-values-revisited>, 11.04.2014.

⁹⁶ Yağmurlu, a.g.m., s.32.

kadar Euroleague Basketball'un isim sponsorluğunu yapacak olması ise bu bağlamda değerlendirilen bir diğer kamu diplomasisi faaliyeti olarak kabul edilmektedir.⁹⁷

Görüldüğü gibi, kamu diplomasisi açısından bir ikna etme faaliyeti olarak kabul edilen reklamlar, kamu diplomasisine destek veren ve katkıda bulunan araçlar olarak kullanılmaktadır. Ayrıca kültürel değerleri yansıtan reklamların kamu diplomasisi mesajlarını iletmede de etkili olduğu bilinmektedir. Bu mesajların iletilmesinde özellikle karakter, imaj, ses, efekt, fotoğraf, ve görüntü gibi reklam içerikleri etkin bir rol üstlenmektedir. Bir reklam içeriği ne kadar çekici ve etkileyici ise yabancı kamuoyuna iletilmek istenen mesajlar da o derece çarpıcı olmaktadır. Bu nedenle etkili ve başarılı bir kamu diplomasisi faaliyeti gerçekleştirmek için reklam içeriğinin zengin ve çekici olması da önem taşımaktadır. Ancak bilindiği üzere, reklam içeriğinin çarpıcılığı mesajları iletmede tek başına yeterli değildir. Bu yüzden reklamlar, kamu diplomasisi faaliyetlerine destek veren yardımcı araçlar olarak kullanıldığında daha etkili olmaktadır.

Bütün bu bilgilerden anlaşılan, reklamların kamu diplomasisi uygulamalarında önemli bir yere sahip olduğudur. Reklamlarla olumlu imaj yaratılmakta ve yabancı kamuoyuna etkili mesajlar iletilebilmektedir. Bu nedenle reklamların, kamu diplomasisi faaliyetlerinde başarı sağlanması için planlı bir şekilde kullanılması ve etki çerçevesinin geniş tutulması gerekmektedir.

1.2.4.4. Uluslararası Organizasyonlar ve Ünlü Kullanımı

Kamu diplomasisi araçları arasında uluslararası organizasyonların da yer aldığını söylemek mümkündür. Spor, kültür ve sanat etkinliklerini bünyesinde toplayan bu organizasyonların düzenlenmesi ve gerçekleştirilmesi kamu diplomasisi mesajlarının aktarımına olanak tanımaktadır. Olumlu imaj yaratma açısından da önem taşıyan uluslararası organizasyonlar, ayrıca devletlerarası ortaklıkların oluşturulmasına da imkân vermektedir.

⁹⁷ Turkish Airlines, "Türk Hava Yolları 2020 Yılına Kadar Euroleague Basketball İsim Sponsoru", 11.06.2014, <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/haberler/miles-smiles/turk-hava-yollari-2020-yilina-kadar-euroleague-basketballun-isim-sponsoru-674>, 12.04.2014.

Gerek spor alanında gerekse kültürel anlamda gerçekleştirilen uluslararası organizasyonların en önemli amacının, ülkelerin dünya kamuoyundaki prestijini konumlandırmak ve bu konunun pozitif yönde gelişimini sağlamak olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda birincil öneme sahip olan spor organizasyonları, ülkeler ve kültürler arasında birleştiriciliği artıran araçlar olarak ön plana çıkmaktadır. Columbia Üniversitesi öğretim üyelerinden Jerome Gygax, spor organizasyonlarını Amerikan kültür propagandasının bir kolu olarak görmektedir. Ayrıca, olimpiyatların bu organizasyonlarda merkezi bir öneme sahip olduğunu belirten Gygax, spor organizasyonlarının dünya kamuoyunu, ulusal kimlik doğrultusunda kültürel, siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda etkileme amacıyla olduğunu da vurgulamaktadır.⁹⁸

Farklı ülkelerdeki geniş kitleleri etkileyebilen ve devlet kurum ve kuruluşlarının dikkatini üzerine çekmeyi başarabilen spor organizasyonlarının, sivil diyalogu artırdığı ve kültürler arası ortaklıkların kurulmasında birleştirici bir rol üstlendiği de bilinmektedir. Olimpiyat Oyunları, Formula 1 yarışları, Buz Hokeyi Şampiyonası ve Wimbledon Tenis Kupası gibi etkinlikler bu rolün gerçekleştirilmesinde önemli araçlar olarak kullanılmaktadır. FIFA (Fédération Internationale de Football Association- Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği), Dünya Kupası, Şampiyonlar Ligi, UEFA (Union of European Football Associations- Avrupa Futbol Federasyonları Birliği) vb. ise kamu diplomasisi farkındalığı açısından başarı sağlamada kullanılan diğer araçlar olarak bilinmektedir.⁹⁹ Bu araçlardan FIFA ve UEFA'ya üyeliği bulunan Türkiye'nin, son yıllarda uluslararası spor organizasyonları gerçekleştirmedeki başarısının takdir topladığı söylenebilir. Özellikle son 10 yılda 100'den fazla uluslararası spor organizasyonuna ev sahipliği yapması ve 350'ye yakın spor tesisi kurması, Türkiye'nin hem kamu diplomasisi açısından spor organizasyonlarına verdiği değeri ortaya koymakta hem de şehirlerin alt yapısının iyileştirilmesine ve turist kazanımına katkı sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin spor etkinlikleri karnesi de bu organizasyonlara verilen önemi fazlasıyla gözler önüne sermektedir. Örneğin; 2011 yılında Universiade Kış Oyunları'nın Erzurum'da yapılması, 2012 yılında WTA (Women's Tennis Association- Bayanlar Tenis Birliği) Turnuvası ve Dünya Salon Atletizm Şampiyonası'nın İstanbul'da düzenlenmesi, 2013 yılında Akdeniz Oyunları'nın Mersin'de, FIFA U-20 Dünya Kupası'nın Türkiye'nin 7 şehirde

⁹⁸ Sancar, a.g.e., s.205.

⁹⁹ Erzen, a.g.e., s.140-141.

gerçekleştirilmesi kamu diplomasisi bağlamında Türkiye'nin spor faaliyetlerine verdiği önemin en büyük göstergesidir.¹⁰⁰

Türkiye ve diğer ülkeler için kamu diplomasisi faaliyetleri açısından önem arz eden başka bir uluslararası organizasyon türü ise kültür ve sanatla ilgilidir. Kültür ve sanat alanında gerçekleştirilen fuar, sinema, opera, festival, tiyatro, sergi ve konser gibi etkinlikler, ülkelerin dünya çapında duyurulmasını sağlamakta ve böylelikle turistlerin bu organizasyonlara katılması sonucu kamu diplomasisi mesajlarının taraflara iletilmesinde etkili olmaktadır. Bilindiği üzere, kültürel ve sanatsal etkinliklerin konusu olan kültür, sadece sosyal ve sanatsal birlikler, okullar, yasalar ve kitle iletişim araçlarıyla sınırlı değildir. Yemek, kıyafet, dans ve eğlence gibi daha geniş alanlara hitap eden kültür aslında bir yaşam biçimidir. Bu nedenle de etki alanı geniş olan kültür ve sanat organizasyonları, yabancı ülkelerde oluşturulmaya çalışılan olumlu imaj açısından bir fırsat olarak görülmektedir.

Türkiye'de kültür ve sanat organizasyonları gerçekleştirmede ön plana çıkan kurumlardan biri İKSV (İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı)'dir. İKSV, farklı projelerle organizasyonları canlı tutmayı amaçlayan, yenilikçi çizgiye sahip bir vakıftır. Bu vakıf kamu diplomasisi kapsamında birçok kültür ve sanat etkinliğinin gerçekleştirilmesini sağlamakta ve bu etkinlikleri Türkiye açısından fırsata dönüştürmeyi amaçlamaktadır.¹⁰¹ Örneğin; Türkiye için önemli bir kamu diplomasisi faaliyeti olan "Fransa 'da Türkiye Mevsimi" 2010 yılında İKSV ve Culture France'ın yakın işbirliği sayesinde gerçekleştirilmiştir. Bu program kapsamında 600'e yakın etkinlik düzenlenmiş ve sanat, ekonomi, politika gibi birçok alanda iki ülke arasında ilişkiye vurgu yapılmıştır.¹⁰²

Türkiye tarafından gerçekleştirilen ve kamu diplomasisi açısından önem taşıyan bir başka kültür ve sanat organizasyonunun ise Mustafa Erdoğan'ın imzasını taşıyan Anadolu Ateşi Projesi olduğunu söylemek mümkündür. Dünya çapında adını duyuran Dans Topluluğu Anadolu Ateşi, 2002 yılında dünya turnesine başlayarak dünyanın birçok

¹⁰⁰ T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK), "Türkiye'nin Uluslararası Spor Etkinliği Karnesi", <http://www.kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-uluslararasi-spor-etkinligi-karnesi/282>, 20.04.2014.

¹⁰¹ İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, <http://www.iksv.org/tr/hakkimizda/temelamaclar>, 21.04.2014.

¹⁰² Sema Gençay Çapanoğlu ve Selen Akses, "Fransa'da Türkiye Mevsimi", **İktisadi Kalkınma Vakfı (İKVV) Değerlendirme Notu**, 19.07.2010, s.1-3, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/degerlendirme_notu_-_fransada_turk_mevsimi.pdf, 21.04.2014.

ülkesinde sanatseverlerle buluşmuş ve bu sayede Türk kültürünün yabancı ülkelere aktarılmasında ve Türkiye hakkında olumlu algı yaratılmasında güçlü bir rol üstlenmiştir. Hala daha bu rolü üstlenmeye devam eden bu topluluk Anadolu'nun binlerce yıllık sevgi, tarih ve kültür mozağının barışla harmanlanan ateşini bütün dünyaya tanıtmayı kendine amaç edinmiştir.¹⁰³

Kültür ve sanat organizasyonu çerçevesinde değerlendirilebilecek bir diğer önemli faaliyet ise devletlerarası düzenlenen karşılıklı kültür yılı etkinlikleridir. Örneğin 2012 yılında Türkiye'de Çin kültür yılı ilan edilirken, Çin Halk Cumhuriyeti'nde 2013'ün Türk kültür yılı olarak kabul edilmesi ve bu bağlamda birçok organizasyon (tiyatro, opera, bale, konser, sergi vb.) düzenlenmesi kamu diplomasisine verilen önemin açık bir göstergesidir. Aynı durumu Türkiye- Polonya ilişkilerininin 600. yıldönümü olan 2014'te gerçekleştirilen organizasyonlarda da görmek mümkündür.¹⁰⁴

Görüldüğü gibi, kültür ve sanat organizasyonları, son zamanlarda kamu diplomasisinde başarılı olmak amacıyla etkin araçlar olarak kullanılmaktadır. Kültür tanımının genişliği, gerçekleştirilen etkinliklerin çeşitliliğine sebep olmakta ve bu da ülkelerin dünya kamuoyunu etkilemedeki başarısını artırmaktadır.

Bütün bu bilgilere ek olarak, olumlu imaj oluşturmada en az uluslararası organizasyonlar kadar önem taşıyan ünlülerin de etkili bir kamu diplomasisi aracı olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Ünlülerin verdiği mesajlar ülke imajını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ünlülere duyulan hayranlığın ülke boyutuna taşınması kamu diplomasisi açısından olumlu bir gelişmedir. Örneğin; yabancı ülkelerde popülaritesi bulunan Pop Star Tarkan, 2003'te düzenlenen Eurovision yarışmasında 1. olan Sertap Erener, 2014 yılında 67'inci Cannes Film Festivali bünyesinde Altın Palmiye ödülünü kazanan Nuri Bilge Ceylan ve birçok yabancı film ve tiyatrodaki rol alan Haluk Bilginer gibi isimler sahip oldukları imajla Türkiye'ye sempati duyulmasına sebep olmaktadır. Bazen bu durumun aksi de söz konusu olabilmektedir. Bir ünlünün sahnede uygun olmayan davranışlar sergilemesi veya belirli bir ülkeyle ilgili serzenişte bulunması, hitap ettiği

¹⁰³ Anadolu Ateşi, http://www.anadoluatesi.com/tarihce_1_3, 21.04.2014.

¹⁰⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Yurtdışında Son Zamanlarda Düzenlenen Türk Yılları ve Mevsimleri", <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-son-zamanlarda-duzenlenen-turk-yillari-ve-mevsimleri.tr.mfa>, 05.05.2014.

topluluğun o ülke hakkındaki görüşüne negatif etki yapmaktadır. Bu nedenle, kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirilirken uluslararası organizasyonların planlı bir şekilde düzenlenmesi, ünlü kişilerin özen gösterilerek seçilmesi ve bu konuda ülke imajını olumlu yönde etkileyecek çalışmalar yapılması gerekmektedir.

1.2.4.5. Ulusal Markalar

Uluslararası arenada bilinirliği yüksek olan ulusal markalar, ülkelerin prestiji açısından önem taşıyan bir diğer kamu diplomasisi aracıdır. Bir ulusa ait olan bu markalar, kamu diplomasisi mesajlarının iletilmesinde kullanılan ve dolaylı olarak ülke itibarına katkı sağlayan araçlar olarak görülmektedir. Markaların kendine özgü kaliteye, imaja ve itibara sahip olması bu araçların etkililiğini daha da artırmaktadır. Bu bağlamda sahip olunan imaj ve kalitenin kuvveti ve yoğunluğu o ulusun ülkesini de etkilemektedir. Öte yandan; ulusal markaların; alıcılara ulusal kimlik aktarımı sağlayarak bu etkiyi pekiştirdiği de bilinmektedir.¹⁰⁵

Bütün bu bilgilere ek olarak, sahip olduğu imaj ve sembollerle yabancı kamuoyunu kendisine bağlamayı başaran ulusal markaların ülke bilinirliğini artırdığını da söylemek mümkündür. Coca-Cola, Duracell, Nike, Marlboro, Disney, Burger King, Starbucks, Yahoo ve Google denildiğinde akla ABD gelirken, Mercedes, Nivea ve Adidas denildiğinde Almanya; Toyota, Sony, Panasonic ve Canon denildiğinde ise Japonya'nın gelmesi bu durumu açıklamaktadır.¹⁰⁶ Görüldüğü gibi her ülke ürettiği ihraç edebildiği ürünlerin markalarıyla dolaylı olarak kamu diplomasisi faaliyeti gerçekleştirme çabasıdadır.

Türkiye açısından bakıldığında ise, kamu diplomasisi faaliyetlerinin gerçekleşmesinde etkili olan birçok marka göze çarpmaktadır. Özellikle, uluslararası marka derecelendirme kuruluşu Brand Finance'nin 2013 Temmuz ayında yaptığı "Türkiye'nin en değerli markaları" adlı çalışması sonucunda belirlenen listede 4. sırada yer alan THY¹⁰⁷'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin amaca uygun olarak yürütülmesinde

¹⁰⁵ Mark Leonard ve diğerleri, **Public Diplomacy**, London: The Foreign Policy Center, 2002, s.65.

¹⁰⁶ A.g.e., s.176.

¹⁰⁷ Brand Finance, **Turkey 100: The Annual Report on Turkey's Most Valuable Brands**, Temmuz 2013, http://www.brandfinance.com/images/upload/brand_finance_turkey_100_2013.pdf, 07.06.2014.

önemli bir rol üstlendiği söylenebilir. Bilindiği üzere, THY, başarıdan başarıya koşan bir kuruluş olarak varlığını sürdürmektedir. Gerek üstlendiği resmi sponsorluklarla gerekse aldığı ödüllerle global bir havayolu şirketi olarak Türk kültürünün dünya çapında tanınmasına vesile olan THY, kamu diplomasisi mesajlarını iletmede yetkin bir marka olarak görülmektedir. THY'ye ek olarak Özdilek, Damat, Bellona, Altınbaş, İstikbal, İpekyol ve Mavi Jeans gibi yurt dışında birçok mağazası bulunan Türk markalarının da ülke imajının oluşturulmasına katkıda buldukları bilinmektedir.

Görüldüğü üzere, her kamu diplomasisi aracı gibi uluslararası düzeyde ön plana çıkmış ulusal markalar da kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısı için etkili bir biçimde kullanılmaktadır. Özellikle, markaların logoları ve imajlarıyla kendini bağımlı hisseden tüketicilere ulusal kimlik aktarımı sağlamada önem taşıyan ulusal markalar, ülkesini uluslararası kamuoyunda temsil ederek ülke prestij algısının olumlu yönde değişimine de katkı sağlamaktadır. Bu nedenle uluslararası arenada etkili araçlar olarak kullanılan ulusal markaların çeşitliliği, kalitesi ve itibarındaki artış kamu diplomasisinin etkinliğini sağlamak açısından önem taşımaktadır.

1.2.5. Kamu Diplomasisi Boyutları

En az kamu diplomasisi araçları kadar önem taşıyan bir diğer konu kamu diplomasisi boyutlarıdır. Nye'in üç başlık altında ele aldığı kamu diplomasisi boyutları kısa ve uzun vadede, doğrudan ve dolaylı olarak yürütülebilmektedir. Bu boyutlardan ilkinin 'günlük iletişim' olduğu söylenebilir. Günlük iletişim genel olarak 'medyaya açık olmak' anlamını taşımaktadır. Nye, bu konuyla ilgili olarak günlük iletişimde sadece yerel basına odaklanılmaması gerektiğini vurgulamakta ve kamu diplomasisi için önemli olan yabancı basının da ele alınması gerekliliğine dikkat çekmektedir.¹⁰⁸

Görüldüğü üzere, günlük meselelerle ilgili olan iletişimde, hükümetler tarafından alınan kararların ulusal medya yanında yabancı medyada da paylaşılması gereklidir. Bu durum kriz yönetimi açısından önem taşımaktadır. Çünkü günlük iletişim aracılığıyla yabancı medya kullanılarak krizlerle başa çıkabilmek ve yanıltıcı suçlamalara karşı savunma mekanizmaları geliştirebilmek mümkün olmaktadır. Aksi durumda yabancı

¹⁰⁸ Aydoğan ve Aydın, **Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik**, s.63.

medyayı da içine alan günlük iletişimin diplomasi faaliyetlerinde kullanılmaması sonucu şeffaflık unsurunun ortadan kalkacağı bilinmektedir. Birçok olumlu örnek olmasına rağmen, 11 Eylül saldırılarından sonra El-Cezire kanalında Usame Bin Ladin'in ABD aleyhine yayınladığı nefret içerikli video bantlarının ABD hükümeti tarafından yasaklanması günlük iletişimin kullanılmadığının göstergesidir. ABD'nin uluslararası yayınlarda bu video bantlarına bir cevap hazırlamak yerine günlük iletişim boyutunun kullanmayıp yasak koyması medyada şeffaflık ilkesini baltalayan bir durum olarak görülmektedir.¹⁰⁹

Bu bilgilerden hareketle, günlük iletişimde yerel ve uluslararası medyanın etkin bir biçimde kullanılması gerektiği söylenebilir. Yeni medya ve iletişim teknolojileri bu konuda kamu diplomasisine gerekli fırsatları sunan araçlar olarak ortaya çıkmakta ve uygulayıcıların istenilen sonuçları almalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca bu araçların en az günlük iletişim kadar önem taşıyan 'stratejik iletişim' boyutuna da katkı sağladığı bilinmektedir. Stratejik iletişim, kamu diplomasisinin ikinci boyutunu oluşturmaktadır. Bilindiği üzere, bir ülke hakkında verilen stratejik mesajlar o ülkenin imajını yakından etkilemektedir. Bu bağlamda, mesajların iletilmesinde tutarlılığın sağlanması stratejik iletişim için gerekli bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Tiedeman, tutarlılığın ancak stratejik mesajın ya da iletilmek istenen temanın, medyanın tüm unsurları tarafından yayılmasıyla mümkün olabileceğine değinmiştir. Ayrıca, stratejik mesajların seri halinde devam eden olaylar ve mesajlar vasıtasıyla güçleneceğini vurgulayan Tiedeman, mesajda sürekliliğin gerekli ve kritik noktalardan biri olduğunu da söylemiştir.¹¹⁰

Mesajların iletilmesinde tutarlılığa önem veren stratejik iletişim, olumlu imaj oluşturmak amacıyla kamu diplomasisinin başvurduğu bir boyut olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak bazen, dış politikada atılan olumsuz bir adım stratejik iletişimle sağlanan başarının sonuçsuz kalmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle iç ve dış dengeler göz önünde bulundurularak, kamu diplomasisi karmaşık ve çok yönlü yapısıyla her boyutta ele alınmalıdır.

¹⁰⁹ Öztürk, a.g.m., s.6.

¹¹⁰ Tiedeman, "U.S. Public Diplomacy in Middle East", s.7.

Kamu diplomasisinin üçüncü boyutundan bahsedildiğinde ise uzun süreli iletişim, boyutların en önemlisi olarak göze çarpmaktadır. Bu boyut, kamu diplomasisi boyutlarının en uzun vadeli olanıdır. Uzun vadeli iletişimde esas olan burs, ülke değişimi, konferans, seminer ve staj gibi programlarla kalıcı ilişkiler geliştirmektir. Bu tür programların başını çeken ABD’de yaklaşık 700.000 kişi II. Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllarda kültürel ve akademik değişim programlarına katılmıştır. Enver Sedat, Helmut Schmidt ve Margaret Thatcher gibi dünya liderlerinin bu değişim programlarından yararlanarak eğitim aldıkları da bilinmektedir. Bu liderlerin belirli dönemlerde Batı yanlısı politikalar izlemelerinde katıldıkları değişim programlarının etkisi olduğu söylenebilir.¹¹¹

Uzun vadede gerçekleştirilen değişim programları gerçek bir karşılıklı mübadeleyi gerekli kılmaktadır. Ayrıca bu programlar, burslar ve ziyaretlerle birlikte uzun süreli ilişkilerin kurulmasında en verimli vasıtalar olarak kabul edilmektedir. Öğrenci değişim programları, bu kapsamda ele alınan en önemli örneklerdir. Japonya, her yıl bu program çerçevesinde kırk ülkeden 6.000 yabancı genci bir araya getirmekte ve kendi dilini öğretmeyi hedeflemektedir. Ayrıca kurulan derneklerle eğitim verenlerle alanlar arasında arkadaşlık bağları kurulmaya çalışılmaktadır.¹¹²

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, uzun süreli münasebet kurma; maliyeti yüksek, uzun vadeli ancak kalıcı ve etkin bir kamu diplomasisi faaliyetidir. Kültürel ve diplomatik değişim faaliyetleriyle birlikte eğitim, turizm, sanat ve kültür ülkeler lehine kullanılan unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Uzun süreli münasebetlerin en mühim amacı, bu unsurları kullanarak ülkeleri markalaştırmaktır.

Yukarıda bahsedilen her üç boyutunda kamu diplomasisi için hayati bir önem taşıdığı söylenebilir. Bu boyutlar farklı zaman ölçeklerine göre fonksiyonel bir yapıya sahiptir. Günlük (tepkisel) iletişim saatler ve günler içinde gerçekleşirken, stratejik (temkinli) iletişim haftalar ve aylar içinde planlanmaktadır. Uzun süreli iletişimde ise ilişkilerin kurulmasının yıllarca sürdüğü bilinmektedir. Bu bağlamda, kamu diplomasisinin ilk boyutu olan günlük iletişim esnek, tepkisel ve hükümetle sıkı ilişkiler içinde olmalıdır.

¹¹¹ Stephen Johnson ve Helle C. Dale, “How to Reinvigorate U.S. Public Diplomacy”, 23.04.2003, <http://www.heritage.org/research/reports/2003/04/old-how-to-reinvigorate-us-public-diplomacy>, 11.04.2015.

¹¹² Nye, “Public Diplomacy and Soft Power”, s.102.

Stratejik iletişimin ise, temkinli planlama için bütçe, kaynak ve tecrübeyi etkili bir biçimde kullanması gerekmektedir. Uzun süreli ilişkiler inşa etmek ise yüksek seviyede güven kazanmaya ve tarafsız bir çevre oluşturmaya bağlıdır.¹¹³

Sonuç olarak, her ülkenin kendi kamu diplomasisi faaliyetini yürütmek ve yönetmek için farklı boyutlara gerek duyduğunu söylemek mümkündür. Bu boyutların ülkeler bazında çeşitli şekilde ve yoğunlukta kullanılması olumlu imaj konusunda farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle kamu diplomasisi boyutlarının ülke prestijinin bekası açısından planlı olarak kullanılması ve mantık çerçevesinde işler hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi için ise uzman kadroya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

¹¹³ Vedat Demir, **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Kasım 2012, s.88.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK- BALKAN İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL ARKA PLANI VE TÜRKİYE- BOSNA- HERSEK- SIRBİSTAN İLİŞKİLERİ

Türkçe kökenli bir kelime olan Balkan sözcüğü, ‘dağ, dağlık bölge, çalılık ve engebeli yer’ anlamlarına gelmektedir. Balkan yarımadası ise Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Slovenya, Arnavutluk, Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Romanya, Bosna-Hersek, Yunanistan ve Trakya’yı içine alan bir bölge olarak bilinmektedir. Avrupa’nın Doğu’ya açılan kapısı olarak tanımlanan Balkanlar, jeopolitik açıdan oldukça önemli bir konumda bulunması dolayısıyla tarih boyunca dünya kamuoyunun ilgisini çeken bir bölge olmuştur.¹¹⁴ 50 milyona yakın insanı bünyesinde barındıran Balkanlar’da etnik çeşitlilik sebebiyle birtakım iç çatışmalar yaşandığı ve birçok dinsel grubun varlığını sürdürdüğü dikkat çekmektedir. Kültürel açıdan bakıldığında, bu bölgede pek çok dil konuşulduğu hatta küçük grupların bile kendi lehçelerini kullandığı göze çarpmaktadır.¹¹⁵

Ekonomik açıdan ele alındığında ise, Balkanlar’ın yeraltı ve yerüstü zenginliklerine sahip stratejik bir bölge olduğu bilinmektedir. Romanya’da petrol ve doğalgaz yatakları bulunması, Asya- Avrupa karayolunun Balkanlar’dan geçmesi, Tuna Nehri’nin önemli ulaşım yolu olarak kullanılması ve bölgede her türden tarım ürünü yetişmesi bu durumu ispatlamaktadır. Sportif faaliyetler açısından bakıldığında ise, modern anlamda yapılan spor karşılaşmalarının Balkanlar’ın damgasını taşıdığı görülmektedir. (Dünya’da ilk olimpiyatlar 6- 15 Nisan 1896 günleri arasında Yunanistan’da yapılmıştır.)¹¹⁶

Türkiye’nin Bosna- Hersek ve Sırbistan’a dönük kamu diplomasisi faaliyetlerinin daha iyi analiz edilebilmesi açısından stratejik öneme sahip olan Balkanlar’la tarihi ilişkilere değinmek gereklidir. Bu nedenle tezin bu bölümü çerçevesinde, öncelikli olarak

¹¹⁴ Kemal H. Karpat, “Balkanlar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde*, 5, (25-32), İstanbul, 1992, s.25.

¹¹⁵ Mithat Atabay, *20’nci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar*, İstanbul: Kriter Yayınevi, 2012, s.5-7.

¹¹⁶ A.g.e., s.8.

Osmanlı Devleti zamanında Türk-Balkan ilişkilerine genel hatlarıyla değinilip, akabinde Türkiye-Yugoslavya ilişkilerinden kısaca bahsedilecektir. Daha sonra, Yugoslavya'nın dağılmasıyla meydana gelen süreçten bugüne Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Sırbistan ile olan ilişkileri daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

2.1. Osmanlı Devleti Döneminde Türk-Balkan İlişkilerine Genel Bir Bakış

Balkanlar'ın Osmanlı Devleti açısından önemi oldukça büyüktür. Osmanlı Devleti ilk kez 1321 yılında Mudanya'yı alarak Marmara Deniz'i kıyılarına ulaşıp Rumeli'ye yaklaşmıştır. Osmanlıların Balkan devletleriyle ilişkileri 1340'lı yıllara kadar uzanmaktadır. Bu yıllarda Bizans İmparatoru'na rakip olarak ortaya çıkan Sırp Kralı Stephan Duşan, Osmanlı Devleti'ne İstanbul'u ele geçirmek amacıyla anlaşma teklifinde bulunmuştur. Ancak Orhan Bey, menfaatleri gereği bu teklifi geri çevirmiş, Bizans'taki taht kavgalarından istifade ederek kısa sürede bölgedeki faaliyetleri ilerletmiştir. Taht kavgaları sırasında Kantakuzenos'u destekleyen Osmanlı Devleti bu yardımları karşılığında Rumeli'de bir üs olarak Çimpe Kalesi ve civarını almıştır.¹¹⁷ Bu kale, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da kazandığı ilk toprak parçasıdır. 1352'de Çimpe Kalesi'nin alınmasının ardından Gelibolu Kalesi ve çevresi de Türk kuvvetleri tarafından fethedilmiştir.¹¹⁸

1352'de Rumeli'de gerçekleşen ilk toprak kazanımı sonrasında Edirne'nin 1361 yılında I. Murat tarafından fethedilmesi ise, Türkmenlerin Rumeli'ye geçişini daha da hızlandırmıştır. Edirne, İstanbul'un fethine kadar başkent, fethinden sonra ise Rumeli topraklarının birinci, Osmanlı Devleti'nin ise ikinci önemli kenti haline gelmiştir.¹¹⁹ Edirne'nin fethi sonrasında 1364 tarihli Sırpsındığı ve 1371 tarihli Çirmen savaşlarında alınan galibiyetler, Balkanlarda Osmanlı hâkimiyetini artırmıştır. Yine I. Murat zamanında gerçekleşen I. Kosova Savaşı'nda Sırp'ları mağlup eden Osmanlılar, bu savaşla Sırp'ların direncini büyük ölçüde kırarak Güney Balkanlar'da ilerlemeye devam etmişlerdir. Buna

¹¹⁷ Mehmet İnaş, "Balkanlarda Osmanlılar: Fetih ve İskân", Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, 2. Baskı içinde (284-295), Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, s.284-285.

¹¹⁸ Peter Bartl, **Millî Bağımsızlık Hareketleri Esnasında Arnavutluk Müslümanları (1878-1912)**, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1998, s.19-20.

¹¹⁹ Arzu Diktaş, **XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Edirne'de Sosyal Hayat**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Aralık, 2008, s.ii.

rağmen, Sırp'ların 1448 yılında gerçekleşen II. Kosova Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele ettiği bilinmektedir.¹²⁰

I. Kosova zaferi ile üç koldan ilerlemeye devam eden Osmanlılar için Varna ve II. Kosova zaferleri de büyük önem taşımaktadır. Bu zaferler sayesinde Osmanlı Devleti, Balkanların en büyük hâkimi olmayı başarmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi ve Bizans topraklarını ele geçirmek için faaliyete geçmesi ise, Balkanlar'daki mevcut hâkimiyeti daha da güçlendirmiştir.¹²¹ İstanbul'un fethi ile yönünü Batı'ya çeviren Fatih Sultan Mehmet, Balkanlar'ın kalesi ve stratejik açıdan önemli yerlerinden biri olan Sırbistan'a ilk Balkan seferini düzenlemiştir. Sırbistan'ı fethederek Balkanlar'da ilerleme isteğinin Fatih Sultan Mehmet için bir saygınlık meselesi haline geldiğini söylemek mümkündür.¹²²

Fatih Sultan Mehmet'in Bosna, Arnavutluk, Ege adaları ve hatta Belgrad'ın kuşatılmasına kadar uzanan fetih hareketleri, Rumeli'deki ilerlemeyi somut olarak ortaya koymaktadır. Bu fetihler içinde yer alan Bosna'nın fethi, Fatih Sultan Mehmet için ayrı bir öneme sahiptir. Bunun nedenleri arasında, kendini Roma hükümdarı olarak gören Fatih'in İtalya'ya doğru ilerlemek istemesi ve Bosna'nın İtalya'yı sıkıştırabilmek ve Venediklilerle denizde mücadele edebilmek için bir üs olarak görülmesi yer almaktadır.¹²³

Anlaşılabacağı üzere, Fatih döneminde Osmanlılar Balkanlar'da büyük ölçüde hâkimiyet sağlamıştır. Ancak II. Beyazıd'ın Boğdan seferi sonucu Romanya'ya kadar uzanan Osmanlı hâkimiyeti tam olarak Kanuni Sultan Süleyman zamanında Rodos ve Belgrad'ın fethedilmesi ve Macaristan'ın hâkimiyet altına alınmasıyla varlığını göstermiştir.

Gerçekleştirilen fetihlerle Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da var olan ekonomik ve sosyal yapıyı bütünüyle değiştirdiği görülmektedir. Bölgede Osmanlı Devleti öncesinde hâkim olan feodal yapı insanların emeğini sövmeye başlamıştır. Osmanlıların fethettiği

¹²⁰ Osman Karatay, **Kosova Kanlı Ova**, 1.Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık, 1998, s.28.

¹²¹ İnbaşı, a.g.m., s.287.

¹²² Selahattin Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu (TTK) Yayınları, 1999, s.114-120.

¹²³ Halil İnalçık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, Cilt 1, Ankara: TTK Yayınları, 1995, s.113-229.

bölgelerdeki insanların haklarını koruması ve devlet güvencesi sunması, feodal yapıdan bıkan Balkan halkının özlem duyduğu bir atmosferdir. Vergileri düşüren Osmanlı, halkın devlete olan angarya hizmetlerine son vererek rahatlamalarını sağlamış ve orta sınıfa destekleyerek bölge insanlarını uyum sürecine dâhil etmiştir. Bütün bu gelişmeler ışığında, Osmanlı devlet sisteminde ön plana çıkan özelliğin hoşgörü olduğu dikkat çekmektedir. Hristiyan eyaletlerde yerel diller, dinler ve siyasal kadroların korunmuş olması bu durumu açıklayan en önemli örneklerden biridir.¹²⁴ Dini ve milli değerlere karşı gösterilen bu hoşgörülü tavır, Bogomilizm (Kendilerini Hristiyan diye nitelendirmelerine rağmen birçok konuda yaygın Hristiyan anlayışından farklı inanca sahip mensuptan oluşan Bogomilizm, Ortaçağ Avrupası'nda ortaya çıkmış bir dini akımdır. Bogomilizm inancına sahip olanlar teslise inanmıyor, Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu değil, peygamber olduğunu düşünüyor, Papalık otoritesini tanımıyor ve haç gibi dini sembolleri kabul etmiyorlardı.) inancına sahip halkın bir bölümünün İslam dinine sempati duyarak Müslüman olmasına zemin hazırlamıştır.

Bölge halkına gösterilen hoşgörülü tavrın yanında, Balkanlardaki hâkimiyetin hızla ilerlemesini sağlayan farklı durumlar da söz konusudur. Örneğin, tarikat şeyhleri ve dervişler Balkanlarda kurdukları zaviye ve tekkelerle bölgenin gayrimüslim halkını etkileyerek adeta Osmanlı ordusunun bölgeyi fethetmesinden önce halkı psikolojik olarak bu duruma hazır hale getirmeye çalışmışlardır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin iskâna tabi tuttuğu Türkmenlerin Anadolu'dan Rumeli'ye dillerini ve kültürlerini getirerek han, hamam, köprü, medrese, zaviye, mescit ve cami gibi Türk-İslam eserleri inşa etmeleri de Balkanlar'da Türk hâkimiyetinin kurulmasında etkili olan unsurlar arasında yer almaktadır.¹²⁵ Bu eserler, ilerleyen bölümde anlatılacak olan Türkiye'nin Sırbistan ve Bosna-Hersek'e yönelik gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerinde ve TİKA'nın Balkanlarda yaptığı restorasyon hizmetlerinde belirgin olarak ön plana çıkacaktır.

Görüldüğü üzere, fetih ve iskân politikaları özellikle Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde başarıyla uygulanmış ve Osmanlı hâkimiyeti, 17. yüzyılın sonlarına kadar Balkanlarda istikrarını sürdürmeye devam etmiştir. Osmanlı

¹²⁴ Sacit Kutlu, **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s.3-9.

¹²⁵ İnbaşı, a.g.m., s.291.

Devleti Balkanlar'daki egemenliğini zorla Türkleştirme veya zorla İslamlaştırma politikası yürüterek kurmamış, esasında hoşgörü yatan bir politika gütmüştür.

17. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise, Balkanlar'da var olan Osmanlı hâkimiyetinin zayıflama sürecine girdiği dikkat çekmektedir. 1354 Çimpe Kalesi'nin alınmasıyla başlayan Balkanlar'da ilerleme ve hâkimiyet kurma dönemi 1683 II. Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla neticelenmesiyle son bulmuştur. Başarısız kuşatmayı takip eden savaşlarda Osmanlı orduları yenilgiye uğratılmış ve Transilvanya 1686'da Avusturya İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. 1699'da Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa'da ilerleyişi duran Osmanlı Devleti, Macaristan'ın hemen hemen tümünü Avusturya İmparatorluğu'na, Mora, Korinthos, Sainte- Maure adaları ve Dalmaçya ile Bosna'nın bazı yerlerini Venedik'e vermek zorunda kalmıştır.¹²⁶ Yaşanan bu durum karşısında, Karlofça Antlaşması'nın imzalanması sonucu Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilerleyişinin durduğunu ve Balkan coğrafyasındaki hâkimiyetinin zayıflamaya başladığını söylemek mümkündür.

1718 tarihli Pasarofça Antlaşması ise, Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyetinin giderek zayıflamasına sebep olan bir diğer anlaşma olarak bilinmektedir. Bu anlaşma ile Banat, Küçük Eflak, Belgrad dâhil Kuzey Sırbistan Avusturya'ya bırakılmış, Arnavutluk ve Bosna-Hersek sahilinde bazı yerler Venediklilere terk edilmiştir.¹²⁷ Osmanlı Devleti kaybedilen bu topraklardan bazılarını düşmanların birbirlerine karşı kuşkularından yararlanarak geri aldıysa da, bu kazanç pek de uzun sürmemiştir. Karadeniz'e inmek ve Kırım'ı ilhak etmek amacıyla olan Rusya ile 1768- 1774 yılları arasında yapılan savaşlar Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Savaş sonrasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ile Rusya, Osmanlı Devleti karşısında hem siyasi hem ekonomik yönden büyük bir üstünlük sağlamıştır. Bu antlaşmanın 7. ve 14. maddelerinden¹²⁸ hareket ederek Osmanlı Devleti'nde yaşayan Hristiyan halk üzerinde hamilik iddiasında bulunan Rusya, kısa sürede Ortodokslar üzerinde himaye tesis etmiştir.

¹²⁶ Caner Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası", **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 2 (2), 2011, s.30-31.

¹²⁷ Tahsin Ünal, **1700'den 1958'e Kadar Türk Siyasi Tarihi**, 3. Baskı, Ankara, 1974, s.49.

¹²⁸ Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", **Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi içinde**, 26, (524-527), İstanbul, 2002, s.527.

Bu durum zaman sonra Balkan Ortodoksları da dâhil olmak üzere tüm Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ortodoks halklara doğru yaygınlaştırılmıştır.¹²⁹

Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya'nın Hristiyan Osmanlı tebaası üzerinde himaye tesis ederek Balkan Ortodokslarını Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmaya çalışması, 19. yüzyıl'da Balkan halklarının örgütlenerek ayaklanmasına zemin hazırlamıştır. 19. yüzyıl, Balkan halkları için milli kimliğin inşası ve milliyetçi akım ve ayaklanmaların yayılma dönemi olarak bilinmektedir. Söz konusu milli uyanışın temel kaynaklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:¹³⁰

- 18. yüzyılın sonlarından itibaren Balkanlar'da ticaret ile uğraşan bir burjuva sınıfının ortaya çıkması,
- Toprak sahiplerinin Osmanlı merkezi yönetimi karşısında güç kazanması,
- Batı Avrupa üniversitelerinde okuyan zengin aile çocuklarının milliyetçi ve liberal düşüncelerle tanışmaları,
- 18. ve 19. yüzyıl süresince yoksullaşan Balkan köylerinin Osmanlı Devleti'ne tepki gösterip kendi ulus devletlerini kurmak istemeleri,
- Fransız Devrimi sonrası Balkanlar'a milliyetçi ve liberal düşüncelerin hâkim olması,
- Din adamlarının Balkanlar'da milliyetçi-ayrılıkçı hareketlere destek vermeleri,
- Osmanlı Devleti'nin Balkanlar üzerinde otoritesini kaybetmesi sonucunda otorite boşluğunun ortaya çıkması,
- Avrupa'daki büyük güçlerin bölgedeki milliyetçiliği desteklemeleri.

Görüldüğü üzere, yabancı devletlerin gerçekleştirdiği kışkırtıcı faaliyetler, Osmanlı Devleti'ndeki merkezi otorite boşluğu ve Fransız Devrimi'nin getirdiği söylemler (milliyetçilik, eşitlik, özgürlük) Balkanlar'da yaşanan milli ayaklanmaların ve ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

¹²⁹ Mustafa Turan, "II. Viyana Muhararası: Osmanlı Devleti'nde Siyasi ve Askeri Çözüm", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM) Dergisi**, (9), Ankara, 1988, s.409-410.

¹³⁰ Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası", s.31-32.

19. yüzyılın getirdiği ortamda yukarıda belirtilen idari, siyasi, ekonomik ve dini birçok sebepten etkilenerek ilk isyanı başlatan Balkan milleti Sırlar olmuştur. Rusya, gerçekleştirilen isyanı büyük bir ilgi ile karşılamış ve Osmanlı Devleti'nde yaşanan bu olumsuzlukları kendi lehine çevirmeye çalışmıştır. Rusya'nın kışkırtmaları ve desteği sonucu 1812'de imzalanan Bükreş Antlaşması ile Sırlara mali ve idari birtakım konularda özerklik sağlanmıştır.¹³¹ 18. yüzyılın sonlarına doğru 'Panortodoksluk'u ideolojik bir silah olarak kullanan Rusya'nın 19. yüzyılla beraber 'Panslavizm'¹³² politikası izlemeye başlaması Balkanlar'da ayrılıkçı hareketleri giderek hızlandırmıştır. Rusya'nın yürüttüğü bu politikadan olumsuz etkilenen Osmanlı Devleti, Avusturya'nın Rus desteğindeki bir Sırp Devleti'ne karşı çıkması ve Napolyon'un 1812'de Moskova'ya sefer düzenlemesi sonucu Balkanlar'daki ayaklanmaları kontrol altına almıştır. Ancak bu durum uzun sürmemiş, Sırlar Miloş Obronoviç zamanında tekrar ayaklanmışlardır. Napolyon tehlikesi ortadan kalktıktan sonra bu ayaklanmaya destek veren Rusya'nın müdahalesinden çekinen Osmanlı Devleti, 1816'da Miloş Obronoviç'i Rudnik Başknezi olarak kabul etmiş ve 1830'da ise bir Hatt-ı Hümayun ile Sırbistan'ın özerkliğini resmen tanımıştır.¹³³

Balkanlar'daki milliyetçi-ayrılıkçı hareketlerin sadece Sırp ayaklanmaları ile sınırlı olduğunu söylemek doğru değildir. Milliyetçi hareketler bağlamında; Eflak ve Boğdan bölgelerinde (1821-1826-1848), Bulgaristan'da (1835-1842-1850) ve Balkan topraklarının diğer kısımlarında (Bosna, Arnavutluk) da kitlesel ayaklanmalar gerçekleştiği bilinmektedir. Ayrıca 1821'de başlayan Yunan ayaklanmalarının da Yunanistan'ın 1830 yılında bağımsız olmasına kadar devam eden bir süreci kapsadığı söylenebilir. Bu süreç sonunda bağımsızlığını kazanan Yunanistan Osmanlı Devleti'nden ilk ayrılan Balkan toprağı olarak tarihe geçmiştir.¹³⁴

¹³¹ M. William Sloane, **Bir Tarih Laboratuvarı Balkanlar**, (Çev. Sibel Özbudun), İstanbul: Süreç Yayınları, 1987, s.114.

¹³² Panslavizm, Orta ve Doğu Avrupa'da yaşayan Slavların ortak etnik geçmişinin kabul edilmesini ve bu Slavlar arasında kültürel ve siyasal birlik sağlanmasını amaçlayan 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış bir harekettir. Bkz. Mithat Aydın, "19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (15), Denizli, 2004, s.109-110.

¹³³ Erhan Afyoncu, **1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu**, Cilt 5, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2010, s.218-219.

¹³⁴ Metin Hülalü, "1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girit", **CIEPO- 14 Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi**, Ege Üniversitesi, 18-22 Eylül 2000, İzmir, s.4-5, http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120312011133_0.pdf, 15.04.2015.

Görüldüğü üzere, Balkanlar'da 19. yüzyılda yaşanan milli uyanış, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki varlığını ve hâkimiyetini oldukça zayıflatmış ve toprak kaybını giderek hızlandırmıştır. 1877-1878 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı- Rus Savaşı (93 Harbi) ise Balkanlar'da zayıflayan bu hâkimiyeti tam anlamıyla çökertmiştir. Savaş sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması (1878) ile Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın bağımsız olacağı, kuzeyde Tuna Nehri'ne, güneyde Ege Denizi'ne, doğuda Ohri'ye ve güneybatıda da Edirne'ye kadar uzanan özerk bir Bulgaristan Prensiği kurulacağı ve Bosna-Hersek, Girit, Teselya ve Arnavutluk'ta reformlar yapılacağı kayıt altına alınmıştır. Ancak bu anlaşma, Rusya'nın Balkanların adeta tamamına nüfuz etmesinden korkan Batılı devletlerin büyük tepki göstermesi sonucu yürürlüğe girmemiştir.¹³⁵ Özellikle Avusturya ve İngiltere'nin Rusya'ya Ayastefanos'un değiştirilmesi için baskı yapması, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında aynı yıl Berlin Antlaşması imzalanmasına sebep olmuştur.

Berlin Kongresi sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'nın (1878), hem Osmanlı Devleti hem de Avrupa tarihi açısından çok önemli sonuçlar doğurduğu söylenebilir. Bu anlaşma ile Sırbistan, Karadağ ve Romanya Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız krallıklar kurmuş, Yunanistan topraklarının genişletilmesine karar verilmiş, Sırbistan ve Karadağ arasında kalan Yenipazar Sancağı ile Bosna-Hersek yönetimi fiili olarak Avusturya'ya bırakılmış, Osmanlı Devleti'ne bağlı Özerk Bulgaristan Prensiği kurulmuş ve Balkanlar'daki Osmanlı toprakları Makedonya ve Arnavutluk ile sınırlı kalmıştır.¹³⁶ Berlin Antlaşması ile alınan bu kararlara rağmen taraflardan hiçbirinin tam anlamıyla tatmin olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun nedenleri arasında Balkan Slavlarının aradıklarını tam manada bulamaması, Rusya'nın istediği gibi bir Slav devleti kuramaması ve Avusturya'nın Bosna-Hersek'i tam olarak sınırları içine katamaması yer almaktadır. Bu tatminsizliğin sebebi olan Berlin Antlaşması'nın gerek Avrupa diplomasisi gerekse Osmanlı Devleti için bir dönüm noktası olduğunu söylemek mümkündür. Berlin Antlaşması, bundan sonra ortaya çıkan Balkan bunalımlarının ve I. Dünya Savaşı'nın temelini oluşturmaktadır. 1878 yılında imzalanan bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, eğik bir yüzey üzerinde aşağı doğru hızla kaymaya başlamıştır.¹³⁷

¹³⁵ Ayşe Zişan Furat, "Berlin Antlaşması Sonrasında Balkanlar'da Cemaat-i İslamiyelerin Teşekkülü (1878-1918)", **OTAM Dergisi**, (33), Ankara, Bahar 2013, s.67-68.

¹³⁶ Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası", s.33.

¹³⁷ Şennur Şenel, "19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar", Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, 2. Baskı içinde (389-402), Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, s.395-396.

Berlin Antlaşması sonrası, Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında Balkanlar'ın sadece 1/5'i (Trakya, Makedonya, Epire, Arnavutluk Bölgesi) kalmasına rağmen bölgede Yunanlılar, Bulgarlar ve Sırlar arasında yaşanan güç mücadeleleri artarak devam etmiştir. Yaşanan rekabet ve etnik anlaşmazlıkların Balkanlar'ı zamanla barut fıçısı haline getirdiği söylenebilir. Bu süreçte ele alınacak ilk ve en önemli örnek 1908 Bosna- Hersek bunalımıdır. 1878 Berlin Antlaşması ile Bosna Hersek'in fiili yönetimini ele geçiren Avusturya'nın bölgeyi ilhak etmek istemesi bunalımın ortaya çıkış sebebidir. Bu olay tarihte I. Dünya Savaşı'nın provası olarak değerlendirilmektedir. Bir Cermen devleti olan Avusturya'nın Balkan toprağı Bosna Hersek'i ilhak etmesi, Cermenizm ile Slavizm arasındaki çatışmayı artırarak Balkanlar'daki dengeleri değiştirmiş ve Balkan kaynaşmalarında önemli bir dönüm noktası olmuştur.¹³⁸

1908-1914 süresince gerçekleşen ve Balkanlar'da dengeleri değiştiren bunalımların sebepleri arasında Makedonya üzerinde yaşanan toprak mücadeleleri de yer almaktadır. 1908'de bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan, Balkan savaşı öncesinde Ege Denizi'ne açılmayı, Ayastefanos Antlaşması'ndaki sınırları elde etmeyi ve geniş topraklar kazanıp büyük bir Bulgaristan devleti (Magna Bulgaria) haline gelmeyi planlamıştır. Bu durumun gerçekleşebilmesi için ise Makedonya'nın elde edilmesi gerekmektedir. Balkan savaşları yaklaşırken 'Büyük Sırbistan'ı (Magna Serbia) kurma hedefi dolayısıyla Makedonya üzerinden Ege Denizi'ne açılmak isteyen Sırbistan da, Makedonya topraklarına sahip olmak için planlar yapmaya başlamıştır. Yunanistan ise bu süreçte Makedonya üzerinde tarihi bir hak iddia ederek bölgedeki huzursuzluğu artırmada büyük bir rol oynamıştır.¹³⁹ Bu açıdan bakıldığında Balkan devletleri arasında yaşanan rekabet ve itilafların sebepleri içinde Makedonya meselesinin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Makedonya meselesi, üç Balkan devletinin (Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan) ortak hareketini engellemiş ve bu devletleri çatışmaya itmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'ne karşı işbirliği ve ortak hareketi sağlamak amacıyla Balkan devletlerinin yaşadığı itilafları çözmesini en çok isteyen devlet Rusya'dır. Slavları birleştirip, tüm Balkan topraklarını aralarında paylaştırdıktan sonra bölgedeki hâkimiyeti ele geçirme amacıyla olan Rusya, Balkan devletlerine öncülük ederek özellikle Makedonya'nın paylaşılması

¹³⁸ A.g.m., s.397-399.

¹³⁹ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 2: 20. Yüzyıl**, (Çev. Zehra Savan ve Hatice Uğur), 2.Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2009, s.102.

konusunda anlaşma yapılmasını sağlamıştır.¹⁴⁰ Böylelikle 1912’de imzalanan ittifak antlaşmaları ile ilk kez bir Balkan ittifakı (Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ) kurulmuştur.

Balkan ittifakının kurulduğu sıralarda Osmanlı Devleti ise, 1911 yılında başlayan Trablusgarp Savaşı’nın devam etmesi nedeniyle zor günler geçirmektedir. Bunu fırsat bilen Karadağ, 8 Ekim 1912’de Osmanlı Devleti’ne savaş ilan ederek I. Balkan Savaşı’nı başlatmıştır. Bu savaşta Osmanlı Devleti ağır bir yenilgiye uğramıştır. Savaş sırasında Arnavutluk bağımsızlığını ilan ederken, savaş sonunda imzalanan Londra Antlaşması (1913) ile Kuzey-Orta Makedonya ve Kosova topraklarını Sırbistan, Güney Makedonya ve Girit adasını Yunanistan, Doğu Makedonya, Edirne ve Kırklareli’yi ise Bulgaristan almıştır.¹⁴¹

Londra Antlaşması’nın sonlandığı I. Balkan Savaşı’ndan galibiyetle ayrılan Balkan devletlerinin yine bu anlaşma hükümleri gereği birbirlerine düştükleri dikkat çekmektedir. Balkan devletlerinden her birinin Makedonya’ya tek başına sahip olmak istemesi, yaşanan anlaşmazlıkların en temel nedenini oluşturmaktadır. Makedonya topraklarının tamamını elde etmek amacıyla olan Bulgaristan’ın I. Balkan Savaşı sonucunda en büyük payı alması ve Ege Denizi’ne kadar genişlemesi diğer devletlerin rahatsızlık duymasını beraberinde getirmiştir. Bu durum karşısında oluşturulan ittifak (Sırbistan, Yunanistan, Romanya, Karadağ) II. Balkan Savaşı’nı başlatmış ve Bulgaristan’ı kesin olarak yenilgiye uğratmıştır. Bulgaristan’ın bu ağır yenilgi sonrasında savunmaya çekilmesini fırsat bilen Osmanlı Devleti I. Balkan Savaşı’nda kaybettiği Edirne, Kırklareli ve Dimetoka’yı geri almayı başarmıştır. Savaş sonunda Bulgaristan Balkan devletleri ile Bükreş, Osmanlı Devleti ile de İstanbul Antlaşması’nı imzalamıştır.¹⁴²

Balkan savaşlarından sonra, Osmanlı Devleti asırlarca hâkimiyeti altında tuttuğu Rumeli topraklarını terk ederek büyük ölçüde küçülmüş, Balkan devletleri ise bu duruma paralel olarak topraklarını oldukça genişletmiştir. Bu bilgiler çerçevesinden bakıldığında;

¹⁴⁰ Halil Akman, **Paylaşılmayan Balkanlar**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2006, s.83-84.

¹⁴¹ Sancaktar, “Balkanlar’da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası”, s.33-34.

¹⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Okur, “Balkan Savaşları”, Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, 2. Baskı içinde (595-605), Ankara: Akçağ Yayınları, 2013; Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2002)**, İstanbul: Der Yayınları, 2006, s.488-528; Salim Aydın, **Balkanların Acı Yüzü**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013, s.471-483.

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda başlayan parçalanma sürecinin, 20. yüzyıla gelindiğinde hızlandığı görülmektedir. Balkan savaşları akabinde zirveye ulaşan bu parçalanma süreci, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nı (1914-1918) kaybetmesiyle sonlanmış, 600 yıllık İmparatorluk fiili olarak ömrünü tamamlamıştır.

2.2. 1923-1991 Yılları Arasında Türkiye-Yugoslavya ilişkileri

Balkan Savaşlarının hemen ardından gerçekleşen I. Dünya Savaşı sonrasında, küresel sistem dengeleri büyük ölçüde değişmiş ve Avrupalı devletler güç kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde çok uluslu imparatorlukların parçalanması neticesinde homojen yapıya sahip ulus devletler (Türkiye, Avusturya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Ukrayna, Çekoslovakya...) kurulmuş ve küresel sistemin aktörleri olarak uluslararası arenada yer edinmişlerdir.

I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan ve uluslararası sistemde varlık mücadelesine girişen devletler arasında Sırp- Hırvat ve Sloven Krallığı da yer almaktadır. Savaş sırasında yeni bir devlet kurulması için çaba harcayan bölge aydınları, savaşın son bulmasıyla birlikte faaliyetlerine hız vererek Sırp, Boşnak, Karadağ, Hırvat ve Sloven halklarını bünyesinde barındıran Sırp- Hırvat ve Sloven Krallığını kurmuşlardır. 1929'da Yugoslavya Krallığı adını alan bu Krallık çok uluslu bir yapıya sahip olmasına rağmen diğer uluslara (Makedon, Boşnak, Kosova Arnavutları ve Karadağlı) temsiliyet hakkı tanımayan, onları dışlayan ve sadece Sırp- Hırvat ve Slovenleri kurucu unsur kabul eden ayrımcı bir politika izlemiştir. Bütünleştirici ideoloji yoksunluğu ve etnik bileşenler arası eşitsizlik, ülkede istikrarsızlığı tetiklemiş ve anılan Krallığın yıkılışına kadar yapısal bir sorun olarak devam etmiştir.¹⁴³

I. Dünya Savaşı sonrasında yeni kurulan bir diğer ülke ise Türkiye Cumhuriyeti'dir. Osmanlı hükümeti, I. Dünya Savaşı'ndan galip ayrılan devletlere karşı tam bir teslimiyet politikası izlerken Mustafa Kemal'in önderliğinde Anadolu'da başlayan ulusal kurtuluş hareketi, Erzurum ve Sivas kongreleri ile örgütlenmiştir. Bu örgütlenme çabalarını takiben Osmanlı Meclis-i Mebusanı 28 Ocak 1920 tarihinde ulusal kurtuluş hareketinin temel

¹⁴³ Mustafa Türkeş, "Yugoslav Devletinin Kuruluşu ve Krallık Dönemi", Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 2, 2. Baskı içinde (15-21), Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, s.15-16.

ilkelerini ‘Misak-ı Milli’ adı altında ilân ederek ulusal ve bölünmez Türk ülkesinin sınırlarının çizildiğini, Osmanlı yönetim ve gelenekleri ile bağlantının kesildiğini tüm dünyaya açıklamıştır. Nihayetinde, yeni bir benlik arayışının ilk aşaması olan güçlü ve gerçekçi temeldeki Türk ulusal kurtuluş savaşının kazanılmasıyla 29 Ekim 1923’te Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.¹⁴⁴

Değişen küresel düzenin yeni aktörleri olan Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya (Sırp- Hırvat ve Sloven Krallığı) arasındaki ilişkiler ise Kurtuluş Savaşı’nı sona erdiren Lozan Antlaşması’nın imzalandığı Lozan Konferansı’na kadar uzanmaktadır. Konferansta müttefik devletleri destekleyen Yugoslavya, Türkiye’nin Meriç’in batısındaki toprak kazanımlarını engellemeye çalışmış ve Düyun-u Umumiye borçlarından kendi payına düşen borcu ödemek istemediğinden imzaladığı Lozan Antlaşması’nı onaylamamıştır.¹⁴⁵

Bu şartlar altında 1924’te başlayan resmi diplomatik ilişkiler kurma çabaları, 1925’te hız kazanmış ve aynı yıl Türkiye- Yugoslavya Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine kaynaklık ederek Türkiye’nin yakın komşularıyla normal ilişkiler kurmasına imkân tanımıştır. Ancak imzalanan antlaşmaya rağmen 1930’lu yıllara kadar iki ülke arasında boşlukta duran Türk emlakı sorunu¹⁴⁶ nedeniyle Türkiye- Yugoslavya ilişkilerinde büyük ölçüde bir samimiyet sağlanamamıştır.

4 Ekim 1933’e gelindiğinde ise, Yugoslav Kralı Alexander ve Kraliçe Maria’nın İstanbul’u ziyaret etmesi Türkiye tarafından, Yugoslavya dostluğunun ve gelecek için daha iyi ilişkilerin başlangıcı olarak yorumlanmıştır.¹⁴⁷ Aynı yıl Belgrad’da Türkiye- Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması’nın (27 Kasım 1933) imzalanması, yapılan yorumu doğrulamaktadır. Söz konusu antlaşmaya göre; iki ülke, aralarında çıkan ve diplomasi yoluyla belirli bir sürede halledemedikleri meseleleri çözerken barışçıl yollar dışına çıkmamayı kararlaştırmışlardır. Ayrıca her iki ülke de antlaşma gereği, ülkelerden birine yöneltilmiş saldırıya katılmamayı taahhüt etmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Oral Sander, **Anka’nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1987, s.202-203.

¹⁴⁵ Ahmet Özgiray, “Türkiye- Yugoslavya İlişkileri (1920-1938)”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, (14), İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 1999, s.11.

¹⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. A.g.m., s.11-13.

¹⁴⁷ A.g.m., s.18.

¹⁴⁸ İsmail Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, Cilt: I, Ankara, 1989, s.441-443.

İki ülke arasında 27 Kasım 1933 tarihli dostluk antlaşması ile başlayan yakınlaşmanın Balkan Antantı ile daha ileri götürüldüğü görülmektedir. 9 Şubat 1934'te Atina'da imzalanan Balkan Antantı, akid devletlerin (Romanya, Yunanistan, Türkiye, Yugoslavya) Balkanlar'daki sınırlarını korumak için bölgedeki revizyonist devletlere (Bulgaristan, Arnavutluk ve Macaristan) ve yayılmacı politikalar izleyen İtalya'ya karşı alınan bir tedbirdir.¹⁴⁹ Söz konusu antant ile devletler birbirlerine danışmadan herhangi bir balkan devletiyle birlikte siyasi bir harekette bulunmamayı ve siyasi bir anlaşma yapmamayı garanti altına almışlardır.

1937 yılına gelindiğinde ise, iki ülke arasındaki ilişkiler dostluk temelinde ve karşılıklı anlayış çerçevesinde kalmaya devam etmiştir. Hatta bu yıllarda Türkiye, Yugoslavya'nın Bulgaristan ile dostluk antlaşması imzalamasını ve İtalya ile yakınlaşmasını olumlu karşılamış ve karşılıklı ziyaretler sırasında iki devlet arasındaki ilişkilerin her zamankinden daha güçlü olduğuna vurgu yapmıştır.¹⁵⁰ Görüldüğü üzere, II. Dünya Savaşı öncesi dönemde karşılıklı ziyaretlerle pekiştirilen ilişkiler samimi bir görüntü vermekte ve imzalanan siyasi, ekonomik ve kültürel içerikli antlaşmalarla daha da derinleştirilmeye çalışılmaktadır.

Öte yandan, II. Dünya Savaşı ile gelinen siyasi ortamda Türkiye'nin Yugoslavya dâhil bütün Balkan devletleriyle ilişkilerinin sekteye uğradığı bilinmektedir. 1930'lu yıllarda samimi bir görüntü alan Türkiye- Yugoslavya ilişkileri, Almanya'nın Balkanlar'da ekonomik ve siyasi nüfuz oluşturma politikasının olgunlaşmasıyla durgunluğa sürüklenmiştir. Söz konusu politikaya karşı Yugoslavya'da Josip Broz Tito önderliğinde başlatılan bağımsızlık mücadelesi, Yugoslavya üzerinde Sovyet etkisini gündeme getirmiştir. SSCB'nin yardımıyla iktidarı ele alan Tito yönetimini dikkatle izleyen Türkiye, yaşanan gelişmeleri Balkanlar'ın komünistleştirilmeye çalışılması olarak yorumlamıştır. Bu nedenle II. Dünya Savaşı'nın başından beri tehlike olarak görülen Sovyet baskısı, Türkiye'nin Yugoslavya'ya şüphe ile yaklaşmasına sebep olmuştur. Bütün bu gelişmeler ışığında, Yugoslavya'da Alman işgali ile başlayıp komünist iktidarın başa geçmesiyle

¹⁴⁹ Mehmet Gönübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Ankara: Siyasal Kitapevi, 9. Baskı, 1996, s.102-103.

¹⁵⁰ Aptülaha Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Ankara: TTK Yayınları, 1991, s.244-245.

devam eden sürecin, Türkiye- Yugoslavya ilişkilerini olumlu gidişatından çıkararak 1950’li yıllara kadar durgunlaştırdığı dikkat çekmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası ve sonrasında hal böyleyken, NATO’nun 1949’da kurulması ile Türkiye- Yugoslavya ilişkilerindeki dengelerin değişmeye başladığı bilinmektedir. Türkiye’nin NATO’ya katılması, dış politikasında aktif bir devir açmasına rağmen, çıkarlarına ters düşen SSCB’nin hoşuna gitmemesi nedeniyle Türk- Sovyet münasebetlerini gerginliğe sürüklemiştir. Söz konusu durum Türkiye’yi kendi bölgesinde yeni savunma sistemleri kurmaya sevk ederek, Balkanlar’da önemli bir yer teşkil eden ve 1948 yılında Sovyet Blok’undan ayrılan Yugoslavya’yı yeni bir ittifak bloğuna dâhil etmeye yönlendirmiştir. Ayrıca Türkiye aynı dönemde hem Yunanistan hem de Yugoslavya ile karşılıklı ziyaretleri ihmal etmeyerek yakın temaslar kurmaya da çalışmıştır. Türkiye tarafından harcanan bu çabalar ilk olumlu sonucunu 28 Şubat 1953’te Türkiye- Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir Dostluk ve İşbirliği Antlaşması (Balkan Paktı) imzalanması ile vermiştir.¹⁵¹

1953’te imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması bir ittifak olmamasına rağmen üç devlet arasında işbirliğinin kurulması açısından önem taşımaktadır. Ülkeler bu antlaşmayı ittifak haline getirebilmek için oldukça çaba harcamıştır. 9 Ağustos 1954’te Türkiye- Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan ittifakının imzalanması, bu çabaları nihayete erdirmiştir. Ancak oluşturulan ittifakın sağlam temellere oturtulduğunu söylemek doğru değildir. Söz konusu ittifak 1955’te Stalin’in hatalarını tamir etmeye çalışan Sovyet Rusya lideri Kruşçev’in Belgrad’ı ziyareti sonrasında Yugoslavya’dan ilk darbeyi yemiştir. Lakin 1954’te kurulan Balkan ittifakının Kıbrıs meselesi¹⁵² nedeniyle yaşanan Türk- Yunan çatışması sonucunda daha büyük bir darbe aldığı bilinmektedir.¹⁵³

1957 yılı itibariyle Kıbrıs meselesinde Yugoslavya’nın izlediği politika¹⁵⁴ Türkiye- Yugoslavya ilişkilerini büyük ölçüde sarsarak Balkan ittifakını iyice işlemez hale

¹⁵¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2005, s.521-522.

¹⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz. Atabay, a.g.e., s.200-212.

¹⁵³ Armaoğlu, a.g.e., s.523-524.

¹⁵⁴ Ali Güler, “Arşiv Belgeleri Işığında Türkiye- Yugoslavya İlişkilerine Düşen Gölge: Kıbrıs Meselesi’nde Yugoslavya’nın Tavrı (1957)”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi (8-12 Aralık 2003)**, Cilt 1, Ankara, 2005, s.761-807.

getirmiştir. Bu şartlar altında giderek kötüleşen ilişkiler, II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki soğuk günlere geri dönmüştür.

1965'ten sonra ise Türkiye- Yugoslavya arasında yakın işbirliği ilişkilerinin yeniden oluşturulmaya çalışıldığı dikkat çekmektedir. 1966'da Belgrad'da imzalanan ve Türkiye- Yugoslavya ve Bulgaristan arasında turizme yönelik işbirliğinin geliştirilmesini öngören protokol yeniden yakın temas kurma çabalarının ilk işareti olmuştur. 1967-70 yılları arasında karşılıklı ziyaretlerle artan görüşmeler sonunda yayınlanan ortak bildirimde ise iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. Ayrıca bahse konu görüşmeler sırasında Yugoslavya'nın Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak, bölge barışına atfedilen önem dolayısıyla Türkiye'nin Kıbrıs'taki hak ve çıkarlarına iyimser yaklaştığı ve anlayış gösterdiği de gözlemlenmiştir.¹⁵⁵

1970'li yıllara gelindiğinde ise, iki ülke arasındaki ilişkileri şekillendiren en önemli gelişmelerden birinin Helsinki Konferansı (1973) olduğu görülmektedir. Yugoslavya ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu 35 ülkenin katılımıyla gerçekleşen söz konusu konferansın amacı; Avrupa'da güvenlik ve işbirliği artırmak, temel hak ve özgürlükler bağlamında ilerleme sağlamak, ayrıca karşılıklı saygıyı geliştirmektir.¹⁵⁶ Bu amaçlar gözetilerek konferans sonunda imzalanan Helsinki Nihai Senedi (1975) ile ortaya konan ilkeler, diğer katılımcı devletler arasında pozitif havanın esmesini sağladığı gibi Türkiye-Yugoslavya ilişkileri üzerinde de olumlu etki yaratmıştır.

1970 öncesi ve sonrasında gerçekleşen karşılıklı ziyaretler ve atılan adımlar her ne kadar Türkiye- Yugoslavya ilişkilerini işbirliği bağlamında yakınlaştırmaya yönelik olsa da söz konusu ilişkilerin canlanmasının 1980 sonrası döneme rastladığı bilinmektedir. Söz konusu dönem içinde yaşanan ve Balkanlardaki sosyalist ülkelerin kapitalist dünya sistemine entegre edilmeleri şeklinde gerçekleşen dönüşüm, Sovyet tehlikesinden kurtulmaya başlayan Türkiye'yi memnun ederek Yugoslavya dahil Balkan ülkeleriyle daha samimi ilişkiler kurulmasını mümkün kılmıştır. Ancak Türkiye'nin Balkan politikasında ve Yugoslavya ile olan ilişkilerinde yeni fırsatlar sunan bu ortamın belirsizlik ve güvensizliği

¹⁵⁵ Gönübol ve diğerleri, a.g.e., s.530-532.

¹⁵⁶ **Conference On Security and Co-Operation In Europe Final Act**, Helsinki 1975, <https://www.osce.org/mc/39501?download=true>, 25.03.2015.

beraberinde getirdiğini de söylemek mümkündür.¹⁵⁷ Başka bir deyişle; Tito'nun ölümü sonrasında Yugoslavya'da yaşanan sancılı süreç, ayrılıkçı hareketlerin güçlenmesi, organize suç örgütlerinin giderek yaygınlaşması, milliyetçi siyasetin gelişmesi ve Yugoslavya'yı parçalanma sürecine götüren iç savaş ve çatışmaların artması Yugoslavya'da büyük bir istikrarsızlık ortamı yaratarak oluşan fırsatların aksine Türkiye-Yugoslavya ilişkilerini bilinmezliğe sürüklemiştir.

Yugoslavya'nın dağılması ile söz konusu bilinmezliğin yavaş yavaş ortadan kalktığı ve Türkiye'nin dağılma sonucu ortaya çıkan devletlerle ilişkiler kurmaya başladığı bilinmektedir. Yugoslavya'nın parçalanması ile aynı topraklar üzerinde kurulan devletler şunlardır: Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Sırbistan, Karadağ ve Kosova.

2.3. Türkiye- Sırbistan İlişkileri

Türkiye'nin yukarıda bahsi geçen tarihsel ve kültürel sorunlardan ötürü Balkanlar'da en çok zorlandığı ülkelerden biri Sırbistan olmuştur. Ancak Türkiye, günümüzde Sırbistan'ı Balkanlar'da barış ve istikrarın sağlanması noktasında önemli bir konumda görmektedir. Bu nedenle, Sırbistan ile olan ilişkilerin gidişatı Balkanlar'daki diğer devletlerle olan ilişkilere de etki ettiğinden Türkiye açısından önem taşımaktadır.

Dönem dönem kesintiye uğrayan Türkiye- Sırbistan ilişkileri, Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgeye dışarıdan müdahil olan 'büyük güçlerin' engelleyici politikalarına rağmen beklenmedik bir dönüşüm yaşamaktadır. Söz konusu dönüşümün nedenleri arasında son 10 yılda Türk dış politikasına etkinlik kazandıran dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun bölge insanına, coğrafyasına, kültür ve tarihine önem veren politikaları yer almaktadır. Politikalar aracılığıyla sağlanan yakınlaşma her ne kadar Arnavut ve Boşnaklardan birtakım tepkiler gelmesine sebep olsa hem Balkanlar'da istikrarın oluşması hem de diğer Balkan devletlerinde olumlu atmosfer yaratılması açısından önem arz etmektedir. Bundan dolayı iki ülke arasındaki yakınlaşma sadece hükümetler arası bir düzeyde kalmamalı, gerek Türkiye'yi dost ülke görmeyen Sırbistan

¹⁵⁷ Caner Sancaktar, "Türkiye'nin Balkanlar'dan Kopuşu ve Geri Dönüşü", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), 24.06.2010, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1288/turkiyenin_balkanlardan_kopusu_ve_geri_donusu, 21.07.2014.

halkının belirli bir bölümünün gerekse Bosna- Hersek Savaşı'nda Boşnakların uğradığı zulmü hatırlamaya devam eden Türk halkının sahip olduğu düşünceler yumuşatılmaya çalışılmalıdır. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarına gereğinden fazla görev düşmektedir.

İlerleyen başlıklar altında bir ülkenin bir başka ülkeyle ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel ilişkiler kurma isteği olarak tanımlanan angajman stratejisi doğrultusunda Türkiye'nin Sırbistan'a dönük attığı adımlar ele alınacaktır. Bu bağlamda ilk olarak dönüşümün en fazla hissedildiği siyasi alanda yaşanan gelişmelere değinilecektir.

Tablo 1: Sırbistan Cumhuriyeti Ülke Profili

Resmi Adı	Sırbistan Cumhuriyeti
Hükümet Şekli	Cumhuriyet
Başkent	Belgrad
Önemli Şehirler	Belgrad, Novi Sad, Niş, Kragujevac
Bağımsızlık Günü	5 Haziran 2006 (Karadağ ile birliğinin sona erışı)
Milli Gün	15 Şubat
Cumhurbaşkanı	Tomislav NIKOLIC (31 Mayıs 2012'den beri)
Başbakan	Aleksandar VUCIC (22 Nisan 2014'ten beri)
Konum	Makedonya ve Macaristan arasında, Güneydoğu Avrupa
Yüz Ölçümü	77, 474 km ²
Sınır Ülkeler (Komşular)	Bosna- Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan, Kosova, Makedonya, Karadağ, Romanya
Doğal Kaynaklar	Petrol, gaz, kömür, demir, bakır, çinko, krom, altın, antimon, pirit, gümüş, magnezyum, kireçtaşı, mermer, tuz ve ekilebilir arazi
Kullanılabilir Arazi	%37,28 (Tarıma Uygun Topraklar), %3,41 (Daimi Ekinler), %59,31 (Diğer) (2011)
Etnik Yapı	Sırp (%83,3), Macar (%3,4), Roman (%2,1), Boşnak (%2), Diğer (%5,7), Bilinmeyen (%3,4) (2011)
Diller	Sırpça (Resmi %88,1), Macarca (%3,4), Boşnakça (%1,9), Romanca (% 1,4), Diğer (3,4), Bilinmeyen (%1,8)
Dinler	Ortodoks (%84,6), Katolik (%5), Müslüman (%3,1), Protestan (%1), Ateist (%1,1), Diğer (% 0,8)
Nüfus	7.209.764 (2014)
Hukuk Sistemi	Medeni Hukuk
Milli Sembol	Çift Başlı Kartal
Milli Marş	'Boze Pravde' (Adalet Tanrısı)
Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)	80,47 milyar dolar (2013)
GSYİH Reel Büyüme Oranı	%2 (2013)
GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı	%7,9 tarım, %31,8 endüstri, %60,3 hizmetler (2013)
Tarım Ürünleri	Buğday, mısır, ayçiçeği, şeker pancarı, meyve (ahududu, elma, vişne), sebze (domates, biber, patates), sığır eti, domuz, süt ve süt ürünleri, üzüm
Sanayi Ürünleri	Otomobil, tarım makineleri, şeker, lastik, baz metaller, ilaç, mobilya, kağıt, kurşun
İşgücü	1,703 milyon (2013)
İşsizlik Oranı	%20,1 (2013)
Bütçe	Gelir: 17,47 milyar dolar - Gider: 19,6 milyar dolar (2013)
Kamu Borcu	GSYİH'nin %61,2'si (2013)
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatları)	%2,2 (2013)
İhracat	14,61 milyar dolar (2013)
İhracat Ürünleri	Demir ve çelik, giysi, buğday, meyve ve sebze, elektrikli ev aletleri, metal ürünler, silah, otomobil
İthalat	20,54 milyar dolar (2013)
İthalat Ürünleri	Gıda ve canlı hayvan, ham madde, kimyevi ürünler, yakıt, makine
Dış Borç	33,6 milyar dolar (31 Aralık 2013)
Para Birimi	Sırp Dinarı (RSD)

Kaynak: Central Intelligence Agency (CIA), **The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ri.html>, 14.04.2015.

2.3.1. Türkiye- Sırbistan Siyasi İlişkileri

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC)'nin dağılma sürecine girdiği 1990'ların başında Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna- Hersek'in Federasyon'dan ayrılması sonrasında, Sırbistan ve Karadağ bir araya gelerek 27 Nisan 1992'de Yeni Yugoslavya'yı kurmuşlardır. YSFC'nin dağılmasından önce yaşanan belirsizlik, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin (Yeni Yugoslavya) kurulmasıyla ortadan kalkmış ve Türkiye ile diplomatik ilişkiler kesintiye uğramaksızın sürdürülmeye çalışılmıştır. Ancak, Türkiye'nin yeni kurulan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilere devam etmesine rağmen dış politikada benimsenen devletlerin devamlılığı ilkesi gereği herhangi bir tanıma bildiriminde bulunmadığı göze çarpmaktadır.¹⁵⁸

Türkiye'nin kesintiye uğramaksızın ilişkilerini devam ettirdiği Sırbistan, Soğuk Savaş'ın bitişiyle Balkanlar'ın siyasi coğrafyasını şekillendiren sorunlara taraf olmuştur. Örneğin, 1992-95 Bosna- Hersek Savaşı, 1999 Kosova Krizi, 2006'da Karadağ'ın Sırbistan'dan ayrılışı ve 2008'de Kosova'nın bağımsızlık ilanı bölgede yaşanan sorunların Sırbistan'a bakan yönüdür.¹⁵⁹ Türkiye- Sırbistan arasındaki siyasi sorunların da ana hatlarını oluşturan söz konusu gelişmeler karşısında Türkiye'nin takındığı tutum, genelde Sırbistan tarafından makul karşılanmayarak iki ülke arasındaki siyasi ilişkileri zaman zaman durgunluğa sürüklemiştir. Örneğin, Türkiye'nin 1992-1995 yılları arasında gerçekleşen Bosna-Hersek Savaşı sırasında Bosna- Hersek'in devlet bütünlüğünün yanı sıra bağımsızlığını savunması ve Bosna- Hersek'e savaş boyunca maddi ve manevi destek sağlaması, Sırbistan ile diplomatik ilişkilerde gerilim yaşanmasına sebep olmuştur. Bosna-Hersek'in bütünlüğü konusunda istikrarlı bir çaba yürüten Türkiye'nin girişimiyle gerçekleştirilen BM İnsan Hakları Komisyonu'nun ilk özel oturumunda Bosna- Hersek'te zor kullanılarak toprak kazanımının önlemi ve etnik temizliğin sona erdirilmesi konusunda kararlar alınmıştır. Bütün bu girişimlere rağmen yeterli sonuç alınamaması ve ölen Müslüman Boşnak sayısının giderek artması, Türkiye- Sırbistan ilişkilerinde gerginliği

¹⁵⁸ T.C. Belgrad Büyükelçiliği, "Sırbistan ile İkili Diplomatik İlişkilerimiz", 17.09.2008, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121209>, 27.07.2014.

¹⁵⁹ Tuncay Babalı, "Türkiye- Sırbistan İlişkileri: Zor Dönüşüm ve Yeni Dinamikler", Yeliz Okay ve Tuncay Babalı (Ed.), **Türkiye- Sırbistan İlişkileri**, 1. Baskı içinde (11-32), İstanbul: Doğu Kitabevi, Aralık 2012, s.11.

doruğa ulaştırmıştır.¹⁶⁰ Diğer yandan, söz konusu karmaşayı sona erdirmeyi amaçlayan Dayton Antlaşması'nın getirdiği yönetim mekanizması, merkezi yönetimin zayıf kalmasına sebep olmuş dolayısıyla etnik parçalanmaya hız kazandırmıştır. Bu süreç ise Türkiye'yi, aktif bir siyaset izlemeye sevk etmiştir.

Türkiye ile Sırbistan arasındaki ilişkileri gerilime sürükleyen bir diğer siyasi sorun Kosova Bunalımıdır. 1974 Yugoslavya Anayasası ile geniş özerklik yetkilerine sahip olan Kosovalı Arnavutların söz konusu özerkliğin ötesinde bağımsız Kosova Cumhuriyeti kurmak istemeleri, Sırbistan'ın anayasal statüyü ortadan kaldırmasına ve Arnavutların azınlık statüsüne indirgenmesine sebep olmuştur. Bu durum ayrılıkçı söylemlerin tırmanışa geçmesini de beraberinde getirmiştir. Söz konusu atmosferin Türkiye'ye akseden görünümü ise, dağılan Yugoslavya'da Müslümanlara ve Türklere yönelik sindirme ve yok etme politikalarının izlenmiş oluşudur.¹⁶¹ Bu durum karşısında Türkiye sınırları içinde yaşayan etnik ve dini unsurların varlığını göz önünde bulundurarak Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik bir politika izlemiştir. Türkiye'nin, Sırp ve Arnavutlar arasında 1999'da yaşanan çatışmaya doğrudan müdahil olmaması kimi zaman Belgrad tarafından üstü kapalı bir takdirle kimi zaman Arnavutlar tarafından üstü kapalı bir tepkiyle karşılanmıştır.¹⁶²

Türkiye'nin her ne kadar ayrışmanın yaratacağı çatışmanın bölgeyi istikrarsızlığa sürükleyeceğini belirtmesi, pasif bir politika izlediği yorumlarını beraberinde getirirse de Türkiye tarafından bölgeye ilişkin gerçekleştirilen çabaların uluslararası kamuoyu ve örgütlerin dikkatini çekmeye yoğunlaştığı bilinmektedir. Bu bağlamda, Kosova Bunalımı sırasında Türkiye'nin büyük ölçüde ABD ile hareket ettiği ve NATO çerçevesinde yürütülen askeri müdahaleye katkıda bulunduğu gözlemlenmektedir.¹⁶³

¹⁶⁰ İlknur Yantuna, "Türk Dış Politikasında Bosna- Hersek", 13.11.2010, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/balkanlar/368-turk-dis-politikasinda-bosna-hersek->, 30.07.2014.

¹⁶¹ Fuat Aksu, "Kosova Krizinde Türkiye'nin Dış Politikası", **Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3 (1), Nisan 2010, s.57.

¹⁶² Şule Kut, "Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri", Şule Kut (Ed.), **Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s.216.

¹⁶³ Aksu, a.g.m., s.58-59.

Kosova sorununda Türkiye'nin Müslümanların ve Türklerin temel haklarının korunmasına yönelik olarak yürüttüğü politikanın Sırbistan ile olan ilişkilerine olumsuz yansıdığını ve bu ilişkileri belirli bir süre durgunluğa sürüklediğini söylemek mümkündür.

Türkiye'nin Sırbistan ile olan ilişkilerine etki eden diğer bir sorun ise, Sancak meselesidir. Sancak coğrafi olarak, 2006'da Karadağ'ın Sırbistan'dan ayrılması sonucu iki ülke arasında bölünen ve Bosna- Hersek ile Kosova sınırlarında kalan bölgede yer almaktadır. Asıl adı Yeni Pazar Sancağı (Osmanlı Devleti döneminde Bosna- Hersek'e bağlı 7 sancaktan biri) olan bölgede Türkiye ile kuvvetli kültürel ve tarihi bağları bulunan Boşnakların yoğun olarak yaşadıkları bilinmektedir. Bu nedenle sancak bölgesi Türkiye tarafından 'dostluk köprüsü' olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirme Sırbistan ile olan ilişkiler bağlamında önemli bir rol oynamaktadır.

Sancak bölgesi siyasi ve dini birçok tartışmanın yaşandığı bir alan olarak bilinmektedir. Siyasi açıdan bakıldığında, sancaktaki Boşnakların özerklik talebinin, bölgede Sırbistan baskısına sebep olarak uzun süreli askeri kuşatmayı beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Bu süreçte Türkiye, uzlaşmacı bir tavır takınarak bölge istikrarına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu çabalar Sırbistan'da Slobodan Miloseviç rejiminin yıkılmasının ardından bölgede daha olumlu bir atmosfer oluşmasına yardımcı olmuştur. Sancak meselesi ile ilgili olarak Boşnakların şikâyetleri tam olarak sona ermiş olmasa da günümüzde Sırbistan'da Boşnak asıllı iki bakanın ve birçok milletvekilinin görev yaptığı bilinmektedir. Geline nokta Türkiye'nin arabuluculuk faaliyetlerinin de etkisi oldukça büyüktür.¹⁶⁴

Türkiye'nin Sırbistan ile olan ilişkileri açısından önem taşıyan sorunlardan bir diğeri ise, Kosova Meclisi'nin aldığı bir kararla Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesidir. 17 Şubat 2008'de bağımsızlığına kavuşan Kosova Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan devletlerden biri Türkiye'dir. Türkiye'nin Priştine'deki Eşgüdüm Bürosu, Kosova'nın bağımsızlık ilanından hemen sonra Büyükelçilik düzeyine yükseltilmiştir.¹⁶⁵ Bu durum Sırbistan'da büyük tepkilere sebep olmuş ve ilişkileri gergin bir noktaya taşımıştır.

¹⁶⁴ Erhan Türbedar, "Sancak Sınır Ötesi Bölge Mi?", 15.02.2013, <http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/3816,01.08.2014>.

¹⁶⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye- Kosova İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kosova-siyasi-iliskileri-.tr.mfa,02.08.2014>.

Günümüzde Kosova, tesiri azalmakla birlikte ikili ilişkilere etki eden sorunlu bir konudur. Sırbistan Hükümeti, Kosova'nın uluslararası arenada tanınmasında Türkiye'nin öncü olduğunu iddia ederek, bu durumu ilişkilerine yansıtmaktadır. Örneğin, Kosova Başbakanı Hashim Thaçi'nin 2012 Mayıs ayında düzenlenen BM En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı sırasında Türkiye'ye davet edilmesine tepki gösteren Belgrad yönetimi, kendilerince önerilen siyasi- askeri danışmaların ertelenmesini talep etmiştir. Ayrıca Sırbistan hükümeti Belgrad'da düzenlenen UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) 9. Güneydoğu Avrupa Ülkeleri (GDAÜ) Zirvesi'ne Ahmet Davutoğlu'nun katılma arzusunun ve Belgrad'ı ziyaret etme talebini de geri çevirmiştir.¹⁶⁶ Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2 Ekim 2013'te Kosova'nın Prizren kentinde yaptığı bir konuşmada 'Türkiye Kosova'dır. Kosova Türkiye'dir. Birbirimize İstiklal Marşı kadar yakınız' ifadesini kullanması ise var olan gerginliği Kosova sorununun hassasiyeti nedeniyle daha da artırmıştır.¹⁶⁷

Görüldüğü üzere, Yugoslavya'nın dağılmasından sonra, gerek Bosna- Hersek Savaşı sırasında ve Sancak meselesinde gerekse Kosova'nın bağımsızlık sürecinde yaşanan sorunlar iki ülke arasındaki ilişkilerin şekillendirilmesinde etkili olmuştur. Ancak söz konusu sorunlara rağmen Türkiye- Sırbistan arasındaki stratejik ortaklığın çoklu girişimler, karşılıklı ziyaretler ve gerçekleştirilen zirveler temelinde devam ettirilmeye çalışıldığı bilinmektedir. Bu noktada, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun bölge insanına, coğrafyasına, kültürüne ve tarihine önem veren politikaları Sırbistan ile olan ilişkilerde yaşanan dönüşümün göstergesidir. Söz konusu politikalar, 'komşularla sıfır sorun', 'kapsayıcılık' ve 'bölgesel sahiplenme' temelinde şekillendirilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye ile Sırbistan arasındaki ikili ilişkilerin düzeltilmesi ve geliştirilmesi yönünde atılan ilk kararlı adımların 2009 yılına rastladığını söylemek mümkündür. 2008'de Kosova'nın tanınmasıyla ikili ilişkilerde yaşanan tıkanıklık, tarafların dengeli siyaseti sayesinde aşılmış ve Türkiye- Sırbistan ilişkileri, dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 25-27 Ekim 2009'da Sırbistan'da gerçekleştirdiği ziyarette ifade edildiği

¹⁶⁶ Babalı, a.g.m., s.26-27.

¹⁶⁷ "Sırbistan'dan Erdoğan'a Kosova Tepkisi", 25.10.2013, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/24977520.asp>, 04.08.2014.

üzere, ‘stratejik ortaklık’ hedefinde tarihteki en yüksek düzeyine ulaşmıştır. 2009 yılından bu yana ise hem ikili ilişkiler hem de Türkiye önderliğinde düzenlenen Türkiye- Bosna- Hersek- Sırbistan üçlü danışma mekanizması bağlamında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.¹⁶⁸

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun 2009’da Bosnalı ve Sırp meslektaşlarıyla başlattığı üçlü danışma mekanizması, Sırbistan ile olan ilişkiler açısından önem taşımaktadır. Oluşturulan mekanizmanın ilk zirvesi Şubat 2010’da gerçekleştirilmiştir. Söz konusu oluşum, Balkanlar’daki en etkili diplomatik girişimlerden biri olarak görülmektedir. Türkiye önderliğinde gerçekleştirilen bu girişim ile Belgrad’a Bosna Büyükelçisi atanması kararlaştırılmış ve Bosna Savaşı sırasında yaşanan Srebrenitsa Katliamı dolayısıyla hazırlanan özür içerikli bildirme Sırp Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Bahse konu mekanizma 24 Nisan 2010 tarihinde İstanbul’da Türkiye- Sırbistan- Bosna- Hersek Cumhurbaşkanı arasında düzenlenen Üçlü Balkan Zirvesi ile taçlandırılmış ve Balkanlar’da uzlaşma yolunda önemli adımlar atılması yönünde güven artırıcı önlemler alınmıştır.¹⁶⁹

Üst düzey siyasi diyalog prensibi kapsamında, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanları başta olmak üzere yapılan karşılıklı ziyaretler ve işbirliğini pekiştirmeye yönelik akdedilen antlaşmalar neticesinde imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması, kabul edilen karşılıklı vize muafiyeti ve TİKA’nın Sırbistan’da resmi olarak faaliyette bulunması gibi konular da gelişen ikili ilişkilerin gündeminde yer almaktadır.¹⁷⁰ Ayrıca, 2009-2010 GDAÜ İşbirliği Süreci Dönem Başkanlığını Türkiye’nin devralması bölge ülkeleri arasında karşılıklı işbirliğini artırmada önemli gelişmeler arasında sayılmaktadır. Bu nedenle, Türkiye gerek Sırbistan ile ikili ilişkiler bağlamında gerekse bölgesel çözüm yollarının üretilmesi konusunda siyasi işbirliği formu olarak gördüğü GDAÜ İşbirliği Sürecine özel önem vermektedir. Türkiye, bu platform kapsamında

¹⁶⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye- Sırbistan Siyasi İlişkileri”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sirbistan_siyasi-iliskileri-.tr.mfa, 05.08.2014.

¹⁶⁹ Babalı, a.g.m., s.24.

¹⁷⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye- Sırbistan Siyasi İlişkileri”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sirbistan_siyasi-iliskileri-.tr.mfa, 05.08.2014.

gerçekleştirilen zirveler ile hem bölgesel ilişkilerin güçlendirilmesi hem de Balkanlar'da AB perspektifi doğrultusunda önemli ilerleme sağlanması için çaba göstermektedir.¹⁷¹

İkili ilişkilerin düzeltilmesi yolunda 2009'da başlayan ve son zamanlarda artarak devam eden karşılıklı ziyaretler sebebiyle, Türkiye ile Sırbistan üst düzey yetkilileri arasında kişisel dostlukların da kurulmaya başlandığını söylemek mümkündür. Türkiye, Balkanlar'da barış ve istikrarın pekiştirilmesi yolunda Sırbistan'ı ortak ülke seçmiş bulunmaktadır.¹⁷² Ahmet Davutoğlu'nun Haziran 2014'te Belgrad'a gerçekleştirdiği ziyarette, Balkan ülkelerinin tek bir ailenin parçası olduğunu ifade ederek Türkiye'nin Sırbistan'ı komşu olarak gördüğünü belirtmesi bu durumun en önemli göstergelerinden biridir. Ayrıca söz konusu ziyaret sırasında, Davutoğlu'nun 'Bütün Balkan bölgesinde daha iyi bir gelecek için Sırbistan ile birlikte çalışmak istiyoruz ve de buna hazırız, çünkü bu ülkenin Balkanların omurgasını oluşturduğunu biliyoruz.' ifadesini kullanması da stratejik ortaklık bağlarının ziyaretlerle güçlendirilmeye çalışıldığının açık bir işaretidir.¹⁷³

Özetle; tarihi, kültürel, siyasi ve coğrafi birçok sebep dolayısıyla Türkiye'nin ilişkileri geliştirmede en çok zorlandığı Balkan ülkelerden biri Sırbistan olmuştur. İki devlet arasında geçmişten gelen ve çoğu alanda halen devam eden sorunlar zaman zaman ikili ilişkiler bağlamında durgunluk yaşanmasını beraberinde getirmektedir. Ancak karşılıklı yürütülen dengeli siyaset sonucunda 2009'dan itibaren başlayan dönüşüm süreci, iki devletin ortak çıkarlar etrafında birleşip stratejik ortaklık hedefinde ilerlemesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca hem Sırbistan hem de Türkiye'deki üst düzey makamlar karşılıklı ziyaretler, zirveler ve çoklu girişimler yardımıyla siyasi ilişkileri üst noktaya taşımak için çaba harcamaktadır. Gerçekleştirilen çabalar Balkanlar'daki diğer devletlerle olan ilişkileri de etkilemekte ve bölgede olumlu atmosfer oluşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, Sırbistan ile ilişkilerin üst düzey siyasi diyalog çerçevesinde devam ettirilmesi ve bu yönde yaşanacak olumlu gelişmelerin bölge refahı lehine kullanılması gereklidir.

¹⁷¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci (GDAÜ)", <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-avrupa-isbirligi-sureci.tr.mfa>, 05.08.2014.

¹⁷² Erhan Türbedar, "Nikoliç'in Türkiye Ziyareti ve Türk- Sırp İlişkileri", 05.02.2013, <http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/3790>, 05.08.2014.

¹⁷³ T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM), "Sırbistan- Türkiye... Balkan Ülkeleri Tek Bir Ailedir", 10.06.2014, <http://www.byegm.gov.tr/turkce/haber/sirbistan-turkiye...-turk-disisleri-bakani-davutoglu-balkan-ulkeleri-tek-bi/61628>, 06.08.2014.

2.3.2. Türkiye- Sırbistan Ekonomik İlişkileri

2013 yılı GSYİH'si yaklaşık 80 milyon dolar¹⁷⁴ olan Sırbistan ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilip devam ettirilmesine yönelik çabalar son yıllarda artış göstermiştir. Örneğin; dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Ekim 2009'da Sırbistan'a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında 'Ekonomik İşbirliği Antlaşması' ve 'Altyapı Projelerinde İşbirliği Antlaşması' imzalanması ve NATO müdahalesi nedeniyle Temmuz 1999'da kapatılan Belgrad Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği'nin Kasım 2009'da yeniden faaliyete geçmesi siyasi dönüşümle gelen hareketlenmenin göstergeleridir.¹⁷⁵ Bu dönemde Türkiye ile Sırbistan arasındaki ilişkileri yakından etkileyen en önemli gelişmelerden bir diğeri ise Serbest Ticaret Anlaşması'nın imzalanması olmuştur. 1 Eylül 2010'da yürürlüğe giren bu anlaşma ile Türkiye tarafından Sırbistan menşeli sanayi ürünleri için uygulanan gümrük vergisi kaldırılmış, Sırbistan tarafından ise, anlaşmaya ekli listelerde yer alan ürünler bakımından kademeli indirimler neticesinde vergi sıfırlaması öngörülmüştür. Taraflar, tarım ürünleri bağlamında da vergi indirimi veya vergi muafiyeti olmak üzere karşılıklı taviz değişiminde bulunmuşlardır.¹⁷⁶

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) bünyesinde faaliyet gösteren Türk- Sırp İş Konseyi'nin 5 Şubat 2013'te Sırbistan Cumhurbaşkanı Tomislav Nikoliç'in de katılım gösterdiği bir toplantı düzenlemesi ekonomik ilişkileri geliştirmeye dönük çabalara verilecek bir diğer örnektir. TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) Plaza'da düzenlenen toplantıda konuşan Nikoliç, Türk iş adamlarının Sırbistan'a yatırım yapması karşısında kendilerinin de buna karşılık vereceğini dile getirerek, Sırbistan'da var olan uzman kadronun ve doğal kaynakların Türk iş adamları tarafından değerlendirilebileceğine vurgu yapmıştır.¹⁷⁷

¹⁷⁴ CIA, **The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html>, 30.03.2015.

¹⁷⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye- Sırbistan Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sirbistan_siyasi-iliskileri-.tr.mfa, 05.08.2014.

¹⁷⁶ T.C. Ekonomi Bakanlığı, "Türkiye – Sırbistan Serbest Ticaret Anlaşması", <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/D%C4%B1%C5%9F%20%C4%B0li%C5%9Fkiler/Serbest%20Ticaret%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1/Y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BCkte%20Bulunan%20STAlar/S%C4%B1rbistan/ekler/Turkiye%20Sırbistan%20STA%20Bilgi%20Notu%20May%C4%B1s%202014.pdf?lve>, 03.04.2015.

¹⁷⁷ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), "DEİK Türk- Sırp İş Konseyi Sırbistan Cumhurbaşkanı Tomislav Nikoliç'i Ağırladı", 05.02.2013, http://www.deik.org.tr/4829/DE%C4%B0K_T%C3%BCrk_S%C4%B1rbistan_Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1_Tomislav_Nikoli%C4%87_i_a%C4%9F%C4%B1rlad%C4%B1.html, 12.08.2014.

Türkiye- Sırbistan ekonomik ilişkileri açısından önem taşıyan bir diğer gelişme ise, Sırbistan- Bosna-Hersek- Türkiye arasında Mart 2013'te Ekonomik ve Ticari İşbirliği Deklarasyonu'nun imzalanması olmuştur. Üç ülkenin de ticaret hacmini artırmak amacıyla imzalanan söz konusu deklarasyon, ticari işbirliğinin derinleştirilmesine ve diğer ülkelerin piyasalarına ortak katılımın sağlanmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle hem Sırbistan hükümeti hem de Türkiye imzalanan deklarasyon sebebiyle memnuniyetlerini birçok kez dile getirmiştir.

Gösterilen çabalar neticesinde 2010'da 416 milyon dolar düzeyinde gerçekleşen ikili ticaret hacminin, 2011'de 568 milyon dolar, 2012'de 587 milyon dolar, 2013'te 693 milyon dolar 2014'te ise 780 milyon dolar olduğu görülmektedir.¹⁷⁸ 25 Şubat 2015'te düzenlenen 'Türkiye ile Sırbistan Arasında Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi' adlı konferansta konuşma yapan Ekonomi Bakan Yardımcısı Adnan Yıldırım, '2010 yılından itibaren, Türkiye ile Sırbistan arasındaki ticaret hacmi 800 milyon doları aştı. Ama biz bunun yeterli olmadığını düşünüyor ve bu yıldan itibaren ticaretin 1 milyar dolara ulaşmasını istiyoruz' diyerek 2015 yılı itibarıyla Türkiye ile Sırbistan arasındaki ekonomik işbirliğinin daha fazla gelişeceğine vurgu yapmıştır. Bakan Yardımcısı, ilerleyen dönemlerde Sırbistan ile inşaat sektörü başta olmak üzere birçok alanda ortak projeler yapılacağına ve Türk şirketlerinin Sırbistan'a yatırımlarının artacağına inandığının da altını çizmiştir.¹⁷⁹

Belgrad'da düzenlenen, 4. Bölgesel 'Business Plus' Konferansı'na katılan Belgrad Büyükelçisi Mustafa Kemal Bozay ise Anadolu Ajansı (AA) muhabirine yaptığı açıklamada Sırbistan ve Türkiye'yi ekonomik ve kültürel anlamda birbirine yakınlaştırmak için çok sayıda adım atıldığını belirterek İstanbul ve Belgrad arasındaki uçuş sayısının artırılmasını buna örnek göstermiştir. Halk Bankası'nın Sırbistan'da faaliyet gösteren Čačanska Bank'ın hisselerinin çoğunluğunu satın aldığını ve Türk tekstil firmasının

¹⁷⁸ T.C. Ekonomi Bakanlığı, "Türkiye ile Ticaret", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewerUlkeler.jspx?countryName=S%C4%B1rbistan&contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160838&contentTitle=T%C3%BCrkiye+ile+Ticaret&_adf.ctrl-state=15wlros3uk_165&_afLoop=55388407443744&_afWindowMode=0&_afWindowId=15wlros3uk_162#!%40%40%3FcountryName%3DS%25C4%25B1rbistan%26_afWindowId%3D15wlros3uk_162%26_afLoop%3D55388407443744%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160838%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2Bile%2BTicaret%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dwqbze4921_4, 30.03.2015.

¹⁷⁹ "Türkiye ile Sırbistan Arasında Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Konferansı", 25.02.2015, <http://www.haberler.com/turkiye-ile-sirbistan-arasinda-ekonomik-7008367-haberi/>, 30.03.2015.

Leskovats'ta önemli istihdam alanları oluşturduğunu anlatan Bozay, son olarak Sırbistan'daki otoyolun üzerine Türk yatırımcılar tarafından dinlenme tesisi inşa edilmeye başlandığını kaydetmiştir.¹⁸⁰

Sonuç olarak; Türkiye ile Sırbistan arasındaki ekonomik temasların iki ülkenin dengeli siyaseti neticesinde önemli ilerlemeler kaydettiği söylenebilir. Özellikle son yıllarda artan ekonomik işbirliğinin siyasi ilişkilerdeki dönüşümün bir getirisi olduğu dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle; gelinen noktada, siyasi ilişkilerde yaşanan gelişmelerin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Bu nedenle, ekonomik temasların arttırılması hususunda siyasi bağlantılar göz ardı edilmemeli ve iki ülkeye de daha fazla yatırım yapılması adına karşılıklı olarak güven artırıcı önlemler alınmalıdır.

2.3.3. Türkiye- Sırbistan Kültürel İlişkileri

Sırbistan'da asırlarca hâkimiyet süren Bizans kültürü, bölgenin Osmanlı idaresine girmesiyle eğitim, bilim, sanat ve daha birçok alanda sahip olduğu üstünlüğü kaybetmeye başlamıştır. Osmanlı idaresi Sırbistan'da yeni bir medeniyet çığırını açarak bölgede yaşayan milletler arasında ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi işbirliği kurmayı amaçlamıştır. Osmanlı Devleti'nin inşa ettiği şehirler, kasabalar, yollar, köprüler, camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, çarşılar, bedestenler ve diğer eğitim, kültür ve sanat müesseseleri Sırbistan'daki fiziki, kültürel ve sosyal yapıyı temelinden değiştirmiştir. Buna rağmen Türk kültürünün giderek artan etkisini Sırbistan'ın her yerinde aynı yoğunlukta görmek mümkün değildir. Bu duruma etki eden faktörler, bölgenin bulunduğu coğrafi konum, Türk yerleşim yerlerine olan yakınlık ve önemli güzergâhlar üzerinde bulunma şeklinde sıralanabilir.¹⁸¹

Osmanlı Devleti zamanında Sırbistan ile oluşturulmaya çalışılan kültürel yakınlığın yeni bir potansiyel yakalaması adına Türkiye, 2000'li yıllara gelindiğinde çeşitli adımlar atmaya başlamıştır. Örneğin, Türkiye ile Sırbistan arasında kültür ve eğitim alanındaki ilişkilerin hukuki çerçevesini 12 Nisan 2002 tarihinde imzalanan 'Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür

¹⁸⁰ "Türkiye- Sırbistan İlişkilerinde Yeni Bir Sayfa", 26.03.2015, <http://www.haberler.com/turkiye-sirbistan-iliskilerinde-yeni-bir-sayfa-7122048-haberi/>, 30.03.2015.

¹⁸¹ Yusuf Hamzaoğlu, **Sırbistan Türklüğü**, Üsküp: Logos- A Yayınevi, Mayıs 2004, s.407-411.

ve Spor Alanlarında İşbirliği Antlaşması' oluşturmaktadır.¹⁸² Bu antlaşma, ülkeler arasında daha köklü ve sağlam ilişkiler kurmaya ve farklı toplumlar arasında etkileşim ortamı sağlamaya zemin hazırlamaktadır. Ayrıca ekonomik, ticari ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunan kültürel işbirliği, bu alanlardaki çıkarlara hizmet ederek oluşturulan işbirliğinin orta ve uzun vadede sağlam bir zemine oturtulmasında yönlendirici bir rol üstlenmektedir.¹⁸³ Görüldüğü üzere, söz konusu antlaşma ikili kültürel işbirliğinin canlandırılması açısından önem taşımakta ve gelecekteki işbirliği çerçevesinin ana hatlarıyla belirlenmesine yardımcı olmaktadır.

Kamu diplomasisi çerçevesinde yürütülen faaliyetler de Sırbistan ile olan kültürel ilişkilerin geliştirilmesi yolunda atılan adımlar kapsamında yer almaktadır. TİKA, Dışişleri Bakanlığı, KDK ve Kamu Diplomasisi Enstitüsü gibi kurumların gerek eğitim, sağlık, bilim alanında gerekse mimari, sanat ve edebiyat alanında yürüttüğü faaliyetler kültürel ilişkilere hız kazandırmakta ve böylelikle siyasi ilişkilerde de olumlu havanın esmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca kamu diplomasisi ile kültürel ilişkilerdeki başarı arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğunu da söylemek mümkündür. Diğer bir deyişle, kültürel ilişkilerdeki gelişme kamu diplomasisi faaliyetlerini hızlandıracak, kamu diplomasisindeki başarı ise kültürel ilişkilerin gelişmiş bir seviyeye gelmesine yardımcı olacaktır. Bu nedenle, siyasi ilişkilerde yaşanan dönüşüm kadar kültürel ilişkilere de önem verilmesi gerektiğinin altını çizmekte yarar vardır. Kamu diplomasisi ile kültürel ilişkiler arasındaki bağlantı son bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.4. Türkiye- Bosna- Hersek İlişkileri

Yugoslavya'nın dağılması sonucu ortaya çıkan devletlerden bir diğeri de Bosna-Hersek Cumhuriyeti'dir. Bosna- Hersek kurulduktan sonra birçok anlaşmazlık, çatışma ve kaosa sahne olmuş bir devlet görüntüsü vermiştir. Söz konusu çatışmaların en önemli nedenlerinden biri Bosna- Hersek'in Sırp, Hırvat ve Boşnak milletlerini içinde barındıran

¹⁸² T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye- Sırbistan Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sirbistan_siyasi-iliskileri-.tr.mfa, 05.08.2014.

¹⁸³ **Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Federal Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ile Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/367)**, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss205m.htm>, 13.08.2014.

bir yapıya sahip olmasıdır. Bu çok uluslu yapı, 1992- 1995 yılları arasında yaşanan Bosna Savaşı'nın ortaya çıkmasında da etkili olmuştur. Sırp, Hırvatlar ve Boşnaklar arasında yaşanan bu savaş yaklaşık yüz bin insanın hayatını kaybetmesine, birçok kişinin sakat kalmasına ve kimilerinin de göç etmek zorunda kalmalarına sebep olmuştur. Bosna Savaşı'nı sona erdirmek ve bölgedeki istikrarı yeniden sağlamak için çeşitli girişimlerde bulunulsa da herhangi bir ilerleme kaydedilememiş ve beklenen ölçüde bir sonuç alınamamıştır. Nihayetinde, Hırvat ve Boşnakların askeri operasyon düzenleyerek Sırlara karşı başarı kazandıkları bir dönemde ABD'nin çatışmaları sonlandırmak adına bir plan taslağı hazırlamasını takiben taraflar Dayton Antlaşması'nı 1995'te imzalamışlardır.

Kanlı savaşı bitiren Dayton Antlaşması her ne kadar Bosna- Hersek için bir dönüm noktası kabul edilse de birçok yönden çözülmesi gereken sorunları (ortak demokratik kurumlardaki işleyiş, mültecilerin geri dönmesi, hak ve özgürlüklere saygı, sermayenin serbest dolaşımı vb.) da beraberinde getirmiştir. Özellikle Dayton Antlaşması ile kurulan 'üç başlı'¹⁸⁴ düzen bugün dahi yaşanabilen sorunların temel nedenini oluşturmaktadır. Söz konusu antlaşma ile ortaya çıkan ve henüz çözüme kavuşturulmayan sorunlar Türkiye ile Bosna- Hersek arasındaki ilişkileri de yakından etkilemektedir. Başka bir deyişle; Türkiye'nin var olan sorunları çözmek adına çaba harcaması ve Bosna- Hersek toprak bütünlüğünü savunan politikalar izlemesi geçmişten gelen olumlu yöndeki ilişkileri ve Bosna- Hersek- Türkiye arasındaki bağları daha da kuvvetlendirmektedir.

Türkiye ile Bosna- Hersek arasında üst düzey siyasi diyalog çerçevesinde gerçekleştirilen karşılıklı ziyaretler de ilişkilerde var olan dinamizmin korunması ve birçok alanda işbirliği yaratılması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Geçmişten beri olumlu bir seyir izleyen ikili ilişkiler, karşılıklı ziyaretlere ek olarak çoklu girişimler ve ekonomik ilişkileri geliştirmek için atılan adımlar ile daha da olumlu bir gidişat yakalamaktadır. Din, kültür, tarih ve coğrafyanın etkisiyle birbirine her zaman yakın olmuş bu iki devlet, geçmişten gelen bağları koruyabilmek adına siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri canlı tutmalı ve ilişkilerde var olan pozitif havayı lehe kullanmayı bilmelidir. Bu nedenle de ikili ilişkilerin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan geliştirilebilirliği önem taşımaktadır.

¹⁸⁴ Bosna- Hersek, sırasıyla sekiz aylığına başkan olan ve Boşnak, Sırp, Hırvat üyelerden oluşan üç kişilik bir kurul tarafından yönetilir.

Tablo 2: Bosna- Hersek Cumhuriyeti Ülke Profili

Resmi Adı	Bosna- Hersek Cumhuriyeti
Hükümet Şekli	Federal Demokratik Cumhuriyet
Başkent	Saraybosna
Önemli Şehirler	Banja Luka, Zenica, Tuzla, Mostar, Bilhaç, Brčko
Bağımsızlık Günü	1 Mart 1992
Milli Gün	25 Kasım
Cumhurbaşkanı	Bakir İzzetbegović (10 Mart 2014'ten beri)
Başbakan	Vjekoslav Bevanda (11 Ocak 2012'den beri)
Konum	Adriyatik Denizi ve Hırvatistan kıyısında, Güneydoğu Avrupa
Yüz Ölçümü	51, 197 km ²
Sınır Ülkeler (Komşular)	Sırbistan, Hırvatistan, Karadağ
Doğal Kaynaklar	Kömür, demir, boksit, bakır, kurşun, çinko, krom, kobalt, manganez, nikel, kil, alçı, tuz, kum, kereste, hidrojen
Kullanılabilir Arazi	%19,63 (Tarıma Uygun Topraklar), %1,99 (Daimi Ekinler), %78,38 (Diğer) (2011)
Etnik Yapı	Boşnak (%48), Sırp (%37,1), Hırvat (%14,3), Diğer (%0,6) (2000)
Diller (Resmi)	Boşnakça, Sırpça, Hırvatça
Dinler	Müslüman (%40), Ortodoks (%31), Roman Katolik (%15), Diğer (% 14)
Nüfus	3.871.643 (Temmuz 2014)
Hukuk Sistemi	Medeni Hukuk
Milli Sembol	Altın Zambak
Milli Marş	'Državna himna Bosne i Hercegovine' (Bosna- Hersek Ulusal Marşı)
Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)	32,16 milyar dolar (2013)
GSYİH Reel Büyüme Oranı	%0,8 (2013)
GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı	%8,1 tarım, %26,4 endüstri, %65,5 hizmetler (2013)
Tarım Ürünleri	Buğday, mısır, meyve, sebze, domuz, çiftlik hayvanları
Sanayi Ürünleri	Çelik, kömür, demir, kurşun, çinko, manganez, boksit, alüminyum, motorlu araç, montaj, tekstil, tütün ürünleri, ahşap mobilya, mühimmat, petrol rafineri
İşgücü	1,49 milyon (2012)
İşsizlik Oranı	%44,3 (2013)
Bütçe	Gelir: 7,691 milyar dolar - Gider: 7,497 milyar dolar (2013)
Kamu Borcu	GSYİH'nin %45,9'u (2013)
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatları)	%0,2 (2013)
İhracat	5,687 milyar dolar (2013)
İhracat Ürünleri	Metaller, giyim, ağaç ürünleri
İthalat	10,3 milyar dolar (2013)
İthalat Ürünleri	Makine ve ekipmanlar, kimyevi ürünler, yakıt, gıda maddeleri
Dış Borç	11,14 milyar dolar (31 Aralık 2013)
Para Birimi	Konvertibilna Marka (BAM)

Kaynak: CIA, **The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>, 14.04.2015.

2.4.1. Türkiye- Bosna- Hersek Siyasi İlişkileri

Türkiye ile Bosna- Hersek arasındaki siyasi ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi açısından Bosna- Hersek'in siyasi yapısını oluşturan Dayton Antlaşması'na, bu antlaşmanın imzalanmasına zemin hazırlayan şartlara ve antlaşma ile ortaya çıkan sorunlara değinmek gerekmektedir. Eski Yugoslavya'nın parçalanması sonucu Bosna- Hersek Parlamentosu'nda Kasım 1990'da gerçekleşen seçimlerde çoğunluğu elde eden Müslüman Demokratik Hareket Partisi bağımsızlık kararı (15 Ekim 1991) alma gereği duymuştur. Söz konusu karar, 29 Şubat- 1 Mart 1992'de yapılan referandum ile Müslüman ve Hırvatların büyük bir kısmı tarafından kabul edilmiş ancak gerçekleşen referandum Sırp'lar tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. 5 Nisan 1992'de ise Bosna- Hersek Parlamentosu, Federasyon'dan ayrıldığını ilan etmiş ve bunu takiben Avrupa Topluluğu ve ABD, 7 Nisan 1992'de Bosna- Hersek'i bağımsız bir devlet olarak tanıma kararı almıştır.¹⁸⁵

Parlamentonun aldığı bağımsızlık kararını takip eden aylarda, etnik yönden oldukça karışık bir yapıya sahip olan Bosna- Hersek'te savaş patlak vermiştir. 1992- 1995 yılları arasında süren Bosna Savaşı, her etnisite için bir yıkım oluştururken, özellikle Boşnaklar için çok ağır sonuçlar doğurmuştur. Ölen yüz bine yakın insanın büyük bir çoğunluğunun Boşnaklardan oluştuğunu söylemek mümkündür. O dönemde; Bosna- Hersek, Sırbistan'ın soykırım yaptığı konusunda Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruda bulunmuştur. Uluslararası Adalet Divanı, verdiği kararla BM Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nden Bosna'da girişilen soykırım amaçlı faaliyetlerin önlenmesini istemiştir. Ancak bu karar Konsey üzerinde etkili olmadığı gibi Bosna'da işlenen insanlık suçlarının soykırım yerine 'etnik temizlik' olarak nitelenmesini de beraberinde getirmiştir. Konsey tarafından yapılan söz konusu nitelendirme, Soykırım Sözleşmesi uyarınca harekete geçmek zorunda bırakmayan bir tanımlamadır.¹⁸⁶ Bu şartlar altında savaş devam ederken, Dayton Antlaşması'na giden süreçte AB ve ABD'nin istekleri giderek belirginleşmeye başlamıştır. AB, Bosna- Hersek'e silah yardımı sağlayan İran ve diğer Müslüman ülkelerin bölgeye uygulanan ambargoyu delmesini bahane ederek yapılacak antlaşmanın Sırp'ların taleplerine

¹⁸⁵ Hüseyin Bağcı, "Bosna- Hersek: Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 16 (27), Ankara, 1994, s.258.

¹⁸⁶ Mehmet Dalar, "Dayton Barış Antlaşması ve Bosna- Hersek'in Geleceği", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1 (16), Bolu, 2008, s.97.

daha yakın olmasını istemiştir. ABD ise Sırp Cumhuriyeti gibi bir entitenin (varlık, oluş) oluşmasıyla Boşnaklar aleyhine birçok sonuç doğacağı ve Batı'ya entegrasyonun zorlaşacağı bilincindedir. İmzalanacak antlaşma, her ne kadar Sırp taleplerine karşılık verecek olsa da barışın kurulması adına geçici bir çözüm olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁷

ABD'nin girişimleri ile sağlanan ateşkesin ardından, Tudman, Miloseviç ve İzzetbegoviç'in katılımlarıyla ABD gözetiminde Ohio Dayton'da, 1- 21 Ekim 1995 tarihleri arasında yapılan görüşmeler sonrasında 'Dayton Antlaşması' 14 Aralık 1995'te Paris'te imzalanmıştır.¹⁸⁸ Kanlı savaşı fiili olarak bitiren bu antlaşma, Bosna- Hersek için yeni bir başlangıç olarak kabul edilse de birçok sorun ve anlaşmazlığı da beraberinde getirmiştir. Richard Caplan'a göre, Dayton Antlaşması'nın dört temel yapısal zayıflığı bulunmaktadır.¹⁸⁹

- İmzalanan antlaşma; Bosna- Hersek'in üniter yapısını görünüşte desteklese de ülkenin bölünmüşlüğü etkinleştirmekte ve bütünleşmeyi zorlaştırmaktadır.
- Ayrıca, etnisiteyi onaylayarak tek bir devletin kimlik bilincini büyük oranda zayıflatmakta ve barışın sivil yönüne oranla askeri ve güvenlik yönü üzerine daha çok odaklanmaktadır.
- Son olarak; antlaşmanın öngördüğü siyasal, sosyal ve ekonomik yapılanma süreci, antlaşmadaki hedefler göz ardı edilecek şekilde yürütülmektedir.

Bahse konu dört temel yapısal zayıflığın yanında, Sırp tarafında savaşa, kanla ve etnik temizlik yoluyla ele geçirilen toprakların antlaşma ile esas sahiplerine verilmemiş olması da mevcut dengesizliklerden biridir. Görüldüğü üzere; Dayton Antlaşması ile Bosna- Hersek, kâğıt üzerinde varmış gibi görünen ve Boşnak, Hırvat ve Sırp işbirliğini esas alan aslında cılız yetkilere sahip, uluslararası denetim altında tutulan bir devlet haline getirilmiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Dalar, a.g.m., s.98.

¹⁸⁸ Nesrin Kenar, "Bosna- Hersek Savaşı", Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 2, 2. Baskı içinde (181-204), Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, s.201.

¹⁸⁹ Richard Caplan, "Assessing the Dayton Accord: The Structural Weaknesses of the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina", **Diplomacy and Statecraft**, 11 (2), London: Frank Cass Publishers, Temmuz 2000, s.222-223.

¹⁹⁰ Cemile Halilović Tekin, **Bosna- Hersek Devleti (1991- 2011)**, 3. Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi, Haziran 2012, s.29.

Bosna- Hersek'in Dayton Antlaşması ile kurulan düzene rağmen, siyasi alanda bağımsız olması ve demokratikleşmesi, iktisadi alanda gelişmesi ve sosyo- politik alanda güçlenmesi için çeşitli politikalara ihtiyacı vardır. Söz konusu politikalar;¹⁹¹ ABD ve Avrupalı büyük devletlerle olan ilişkilerin radikal bir şekilde revize edilmesi, EUFOR (European Union Stabilization Forces- Avrupa Birliği Barış Gücü) ve Yüksek Temsilciliğin ülkeden çekilmesi, ülkedeki aşırı milliyetçiliğin zayıflatılması, anti-milliyetçi söylemlere ve siyasetçilere destek verilmesi, sivil halkın karar alma sürecine daha etkin bir şekilde katılması ve bütün olumsuzluklara rağmen Bosna- Hersek Kültürü ve Bosna- Herseklilik kimliğinin yaşatılması olarak sıralanabilir.

Türkiye, Dayton Antlaşması ile gelinen süreçte sorunların çözülmesi doğrultusunda etkin politikalar izlemekte ve Bosna- Hersek'te barışın güçlenmesi adına çaba harcamaktadır. Türkiye'nin Bosna- Hersek'in egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve çok etnili yapısını destekleme çabaları, iki devlet arasındaki yakınlığı artırmaktadır. Artan yakınlık üzerinde Ak Parti'nin izlediği politikaların ve Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun Bosna'ya olan özel ilgisinin¹⁹² önemli bir yeri vardır. Davutoğlu, Dayton Antlaşması'nın üzerinden 15 yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen Bosna- Hersek'in hala sınır egemenliğini tam anlamıyla sağlayamamasındaki temel sebebi, antlaşmanın taraflar arasında yarattığı statü eşitsizliği olarak görmektedir. Ayrıca, içeriği muğlak bir antlaşma olarak görülen Dayton'un Boşnaklar için yeni tehdit unsurları barındırabileceğini söyleyen Davutoğlu, bu tehdit unsurlarına karşı her zamankinden daha uyanık olmak gerektiğini ve antlaşmanın içeriğini belirleyecek askeri güce, stratejik etkinliğe ve diplomatik üstünlüğe ulaşmak icap ettiğini vurgulamaktadır.¹⁹³

Türkiye'nin 2002 yılından beri Balkan ülkelerine yönelik olarak yürüttüğü dış politikanın temel prensipleri; sorunları dondurmak yerine çözmek, aktörler arasında

¹⁹¹ Dalar, a.g.m., s.111.

¹⁹² Bu ilginin dört temel nedeni vardır: "1) Bosna-Hersek ve Müslüman Boşnaklar ile Türkiye arasında tarihsel ve kültürel bağların var olması. 2) Türkiye'de, net sayısı bilinmemekle birlikte hatırı sayılır bir Boşnak nüfusun yaşıyor olması. 3) Türk kamuoyunun hem savaş süresince hem de savaş sonrasında Boşnakları desteklemiş olması ve Boşnakların lehine aktif bir politika izlenmesi için hükümetler üzerinde bir kamuoyu baskısının oluşturulması. 4) Sovyetler Birliği'nin dağılması, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve Balkanlar'da sosyalist rejimlerin yıkılması sonrasında Türkiye'nin Balkanlar coğrafyasını ekonomik, politik-diplomatik ve kültürel alanlarda bir 'açılım alanı' olarak görmesi." Caner Sancaktar, "Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Bosna- Hersek Ziyareti", TASAM, 20.10.2009, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/91/disisleri_bakani_ahmet_davutoglundun_bosna-hersek_ziyareti, 06.04.2015.

¹⁹³ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 87. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, Eylül 2013, s.303,308.

işbirliğini ve karşılıklı ekonomik bağımlılığı artırmak, toplumlararası etkileşim ve iletişim olanaklarını geliştirmek, bölgeyi uluslararası aktörlerin hesaplaşma alanı olmaktan çıkarmak, devamlı ve üst seviyede politik diyalog gerçekleştirmek ve ortak işbirliği alanları oluşturmak şeklinde sıralanabilir.¹⁹⁴ Söz konusu politikalar dâhilinde Ahmet Davutoğlu, Bosna- Hersek'e birçok ziyaret gerçekleştirmiş ve Sırbistan- Bosna-Hersek- Hırvatistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için başarılı adımlar atmıştır. Bu adımların başında 2009 yılında başlatılan 'Üçlü Danışma Mekanizmaları' gelmektedir. İlgili devletlerin dışişleri bakanlarının katılımıyla bahse konu mekanizmalar dâhilinde yapılan görüşmeler kısa süre zarfında meyvesini vermiş ve Dayton'da 'dondurularak' çözülmesi umulan birçok konuda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 9 Şubat 2010'da yapılan Türkiye- Bosna-Hersek- Sırbistan üçlü görüşmesinin ardından Belgrad'a uzun yıllar sonra Bosna- Hersek Büyükelçisi atanmasına karar verilmiştir. Nisan 2010'da ise Sırp Parlamentosu, birçok Boşnak'ın öldürüldüğü Srebrenitsa'daki katliam dolayısıyla Bosna- Hersek'ten özür dilemiştir. Aynı olumlu gelişmelerin Türkiye- Bosna-Hersek- Hırvatistan üçlü görüşmeleri sırasında da yaşandığını söylemek mümkündür. Hırvatistan Devlet Başkanı İvo Josipoviç de Bosna Savaşı sırasında ülkesinin Bosna- Hersek'te yıkıma yol açmasından dolayı bu ülkeden özür dilediğini bildirmiştir.¹⁹⁵ Görüldüğü gibi, Türkiye'nin önderliğinde gerçekleştirilen görüşmeler hem Balkanlar'da olumlu atmosferin oluşmasına hem de Bosna- Hersek ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır.

Türkiye'nin ayrıca Bosna-Hersek'teki reform sürecini yakından takip ederek ileriye doğru atılan adımlara katkı sağlaması ve Bosna- Hersek'in NATO ve AB gibi uluslararası yapılarla bütünleşmesini desteklemesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin gidişatı açısından diğer bir olumlu gelişme olarak değerlendirilebilmektedir.¹⁹⁶ Örneğin, 22 Nisan 2010'da Estonya'nın başkenti Tallinn'deki NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda, Bosna- Hersek'in NATO üyelik eylem planına dâhil edilmesinde Türkiye'nin çabaları ve ısrarının oldukça etkili olduğu görülmektedir.

¹⁹⁴ Muzaffer Vatansever, "Türkiye'nin Balkanlar'daki Potansiyel ve Limitleri", **Analist**, (3), Mayıs 2011, s.8-9.

¹⁹⁵ Haliloviç Tekin, a.g.e., s.36.

¹⁹⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye- Bosna-Hersek Siyasi İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-bosna-hersek-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, 22.09.2014.

Bosna- Hersek ile Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirmek, var olan bağları korumak ve Balkanlar'da oluşan olumlu atmosferin devamlılığını sağlamak adına üst düzey siyasi diyalog çerçevesinde gerçekleştirilen karşılıklı ziyaretlerin de öneminin büyük olduğunu söylemek mümkündür. 2009'dan günümüze kadar iki devlet de karşılıklı olarak resmi ziyaretler gerçekleştirmekte ve bu sayede ilişkilerdeki olumlu havayı korumayı başarmaktadır. Karşılıklı ziyaretler kapsamında ele alınacak örneklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Davutoğlu'nun 16-17 Ekim 2009'da Bosna- Hersek'e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Bosna- Hersekli parti liderleriyle görüşmesi,
- İslam Konferansı Örgütü- Bosna-Hersek Temas Grubu Toplantısı nedeniyle Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi Başkanı Haris Sladziç'in İstanbul'a gelmesi,
- 17-18 Ekim 2012'de iki devlet arasındaki ekonomik münasebetlerin geliştirilmesi adına Bosna- Hersek Dışişleri Bakanı Zlatko Lagumdžija'nın Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulunması,
- Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın 20 Şubat 2013'te çeşitli görüşme ve temaslar için Bosna- Hersek Üçlü Devlet Başkanlığı Konseyi'nin Boşnak üyesi Bakir İzzetbegoviç ile Bosna- Hersek'te bir araya gelmesi,
- Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 12 Mayıs 2014'te Bakir İzzetbegoviç onuruna akşam yemeği düzenlemesi.

Sonuç olarak; Bosna- Hersek- Türkiye arasındaki ilişkiler siyasi açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Bosna- Hersek'i bağımsız bir devlet olarak kabul eden Dayton Antlaşması'nın imzalanmasını memnuniyetle karşıladığını, söz konusu antlaşmanın imzalanmasıyla ortaya çıkan sorunları çözmek adına çaba harcadığını, Bosna- Hersek'in AB ve NATO gibi uluslararası yapılarla bütünleşmesini desteklediğini ve karşılıklı ziyaretleri artırarak var olan bağları kuvvetlendirmeye çalıştığını söyleyebilmek mümkündür. Türkiye'nin, bu yolda harcadığı çabaları sürdürmek için elinden geleni yapması, Balkanlar'da yeni katliamların oluşmasını engelleyecek adımlar atması ve ülke güvenliği için Bosna- Hersek'in NATO'ya üye olması noktasında verdiği desteği artırması gerekmektedir.

2.4.2. Türkiye- Bosna-Hersek Ekonomik İlişkileri

Türkiye ile Bosna- Hersek arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişiminde iki ülke arasında imzalanan ve 1 Temmuz 2003 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması önemli bir yere sahiptir. Bu anlaşma uyarınca, iki ülke arasında gerçekleşen ticarete gümrük ve eşdeğerli vergiler 2007 yılından itibaren sıfırlanmıştır. Söz konusu anlaşmanın amaçları;

- Karşılıklı ticaretin genişletilmesi yoluyla taraflar arasındaki iktisadi ilişkilerin uyumlu bir biçimde gelişimini desteklemek ve böylece iktisadi faaliyetlerin ilerletilmesini, yaşam ve istihdam koşullarıyla birlikte mali istikrarın geliştirilmesini teşvik etmek,
- Taraflar arasında gerçekleşen ticarete adil rekabet şartlarını sağlamak,
- Ticaretteki engellerin kaldırılması suretiyle dünya ticaretinin ahenkli gelişmesine ve genişlemesine katkıda bulunmak şeklinde sıralanabilir.¹⁹⁷

Diğer yandan Serbest Ticaret Anlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte, Bosna-Hersek ile Türkiye arasındaki ticaret hacminin günümüzde 1990'ların ortaları ve 2000'lerin başlangıcındaki seviyelere (1996 yılında 24 milyon \$, 2000'de 34 milyon \$, 2003'te 72 milyon \$) kıyasla kayda değer bir artış (2005 yılında 144 milyon \$, 2008'de 597 milyon \$, 2012'de 363 milyon \$ ve 2013 yılında 398 milyon \$) gösterdiği de görülmektedir. Ancak buna rağmen iki ülke arasında var olan tarihi ve sosyo- kültürel ilişkilerin ikili ticari ilişkilere yeterince yansımadağı dikkat çekmektedir.¹⁹⁸ Bu durumun en önemli nedenleri arasında;

- Bosna- Hersek'teki karmaşık idari yapı dolayısıyla bürokratik işlemlerin artması ve birbiriyle çelişen uygulamaların ortaya çıkması,
- Türk firmalarının yatırım teşviklerinin yetersiz olması sebebiyle Bosna-Hersek'e yatırım yapamaması,
- Bosna- Hersekli ithalatçıların peşin ödeme yerine vadeli ödeme planı tercih etmeleri,

¹⁹⁷ T.C. Ekonomi Bakanlığı, "Türkiye Cumhuriyeti ile Bosna- Hersek Arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması", <http://www.ekonomi.gov.tr/sta/index.cfm?sayfa=DA989D3B-D8D3-8566-452079E4E0315998>, 25.09.2014.

¹⁹⁸ T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **Bosna- Hersek Ülke Raporu**, Temmuz 2013, s.50, <http://www.counsellors.gov.tr/upload/BH/Bosna%20Hersek%20C3%9Cİke%20Raporu%20Temmuz%202013.pdf>, 27.09.2014.

- Bosna- Hersek'te standartlar ve teknik düzenlemeler gibi konulardan sorumlu kuruluşların alt yapı ve idari kapasitelerinin yetersiz kalması ve bu alanda devlet düzeyinde gerekli düzenlemelerin henüz tamamlanmamış olması gibi sorunlar yer almaktadır.¹⁹⁹

İki ülke arasındaki ticarete birtakım aksaklıklar yaşandığı halde Bosna- Hersek'te yaklaşık 50 kadar Türk firmasının faaliyette bulunduğu bilinmektedir. En büyük yatırımcılar arasında Ziraat Bankası, Hayat Grubu, Şişe Cam ve THY yer almaktadır. Son yıllarda Collins, LC Waikiki, Seven Hill, Altınbaş, Beko, Alfemo ve Bellona gibi Türkiye'nin bilinen markalarının da Bosna- Hersek'te mağazalar açtığını söylemek mümkündür.²⁰⁰ Diğer yandan, yaşanan aksaklıklara rağmen Mayıs 1994- Aralık 2011 döneminde Türkiye tarafından Bosna- Hersek'e yapılan toplam doğrudan yatırım miktarının 141 milyon Avroya ulaştığı dikkat çekmektedir. Bahsi geçen dönemde yatırımların en hareketli olduğu yıl 2009 yılı olarak saptanmıştır. 2009 yılında Türkiye'den Bosna- Hersek'e gerçekleştirilen yatırım miktarı toplam 94,9 milyon Avro'ya ulaşmış olup, bu rakam 1994- 2011 dönemindeki toplam yatırımların %67'sine tekabül etmektedir.²⁰¹

2009 ve sonrası dönemde iki ülke arasındaki ithalat, ihracat ve dış ticaret hacmi değerlerine bakıldığında ise aşağıdaki tablo göze çarpmaktadır:

¹⁹⁹ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, **Bosna- Hersek Ülke Raporu**, Ankara, Mart 2011, s.16, www.een.kso.org.tr/up/dene/Bosna_Hersek_ulke_raporu_2011.pdf, 28.09.2014.

²⁰⁰ T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **2011 Yılında Bosna- Hersek'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri**, Mayıs 2012, s.30, <http://www.counsellors.gov.tr/upload/BH/2011%20yillik%20Raporu.pdf>, 29.09.2014.

²⁰¹ T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **Bosna- Hersek Ülke Raporu**, Temmuz 2013, s.55, <http://www.counsellors.gov.tr/upload/BH/Bosna%20Hersek%20%C3%9Cİke%20Raporu%20Temmuz%202013.pdf>, 27.09.2015.

Tablo 3: Türkiye- Bosna- Hersek Dış Ticaret Değerleri (1000 Dolar)

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ
2009	226.567	52.059	278.626
2010	224.299	72.328	296.627
2011	268.942	90.252	359.194
2012	251.523	111.649	363.172
2013	251.135	113.575	364.710
2014 (Ocak- Haziran)	182.466	100.231	282.697

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Dış Ticaret İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Ülkelere Göre Dış Ticaret, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, 29.09.2014.

Tabloda da görüldüğü üzere; ithalat ve ihracat toplamından oluşan dış ticaret hacmi, düşük seviyede de olsa istikrarlı bir artış kaydetmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin ihracatı oldukça dalgalı bir seyir izlerken Bosna Hersek'in ihracatı yüksek seviyede olmasa da kararlı bir artış göstermektedir.

İki ülke arasında ticarete konu olan başlıca ürünler sıralandığında ise, Türkiye'nin Bosna Hersek'e plastik ve plastikten mamul eşya, makine ve mekanik cihazlar, örme ve giyim eşyası ve aksesuarları, elektrikli makine ve cihazlar ihraç ettiği, Bosna Hersek'ten de demir çelik ürünleri, mineral yakıtlar, kâğıt ve karton, makine ve mekanik cihazlar ithal ettiği bilinmektedir.²⁰² Söz konusu ithalat ve ihracat ürünlerinin belirlenmesi, dış ticaretin geliştirilmesi ve ticari ilişkilerin şekillendirilmesi açısından iki ülke arasında imzalanan antlaşmalar, protokoller ve deklarasyonların önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir deyişle, 1995-2014 yılları arasında imzalanan antlaşmalar ve protokoller ile gerçekleştirilen Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantıları ikili ticari ilişkilerin bu dönemdeki seviyeye ulaşmasında etkin bir güç konumundadır. İmzalanan antlaşmalar yanında Bosna- Hersek- Sırbistan- Türkiye arasında imzalanan ekonomik ve ticari işbirliği deklarasyonu (Mart 2013) da ticari işbirliğinin derinleştirilmesine ve diğer

²⁰² T.C. Ekonomi Bakanlığı, "Türkiye- Bosna- Hersek Serbest Ticaret Anlaşması", <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/D%C4%B1%C5%9F%20C4%B0li%C5%9Fkiler/Serbest%20Ticaret%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1/Y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BCkte%20Bulunan%20STAlar/Bosna%20Hersek/ekler/Turkiye%20Bosna%20Hersek%20STA%20Bilgi%20Notu%20May%C4%B1s%202014.pdf?lve>, 30.09.2014.

ülkelerin piyasalarına ortak katılımın sağlanmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca son zamanlarda ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla birçok projenin de hayata geçirildiğini söylemek mümkündür. Bunlardan biri Bosna- Hersek ile İlişkileri Geliştirme Merkezi (BİGMEV) tarafından hazırlanan ‘Yatırım Projesi Hazırlama ve Proje Yürütme’ konulu eğitim programlarıdır. Bu proje ile KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), Türkiye’deki tecrübesini Bosna- Hersek’e taşımayı amaçlamıştır. Diğer yandan 14 Ağustos 2014 tarihinde Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) ve BİGMEV arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla yönelik olarak imzalanan iyi niyet anlaşması da son zamanlarda ekonomik ilişkilere verilen önemin göstergesi olmuştur. Bu anlaşma uluslararası ilişkilere yeni bir çehre kazandırmak ve yatırım ortamlarının iyileştirilmesini sağlamak amacıyla taşımaktadır.²⁰³

Sonuç olarak; Bosna- Hersek ile Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler istenilen düzeyde olmasa da Bosna- Hersek’te Türk firmalarının önemli yatırımlarının bulunduğunu söylemek mümkündür. İkili ticari ilişkiler kapsamında yaşanan aksaklıkların daha çok Bosna- Hersek kaynaklı olduğu görülmektedir. Bahse konu aksaklıklar Türk ihracatçılara bankacılık desteği sağlanması, üretimde temel girdi olarak kullanılan elektrik, su ve gaz fiyatlarının yatırımcılara indirimli olarak tedarik edilmesi ve idari yapıdaki hantallığın ortadan kaldırılması gibi önlemlerle çözüme kavuşturulabilir. Ayrıca iki ülke arasında var olan geniş çaplı işbirliği imkânlarının değerlendirilmesinde hem Türkiye’ye hem de Bosna- Hersek’e büyük görevler düşmektedir. Ekonomik ilişkilerin istenilen düzeye gelmesi için iki devletin de koordineli bir biçimde çalışması ve yatırım ortamlarının iyileştirilmesi için çaba harcaması icap etmektedir.

2.4.3. Türkiye- Bosna-Hersek Kültürel İlişkileri

Balkanlar’da Osmanlı Devleti’nin en önemli varislerinden biri Bosna- Hersek Devleti’dir. Osmanlı toplumu tarafından üretilen ortak kültür, halen Bosna’da dikkat çekici bir biçimde yaşamaktadır. Bosna’da yaşayan Osmanlı kültürünü sadece tarihi bir obje olarak görmek doğru değildir. Söz konusu kültür, yaşanan bir gerçek olarak varlığını

²⁰³ “Müsiad, Bosna- Hersek ile İlişkileri Geliştirmek için BİGMEV ile Anlaşma İmzaladı”, 14.08.2014, <http://www.gazetebursa.com.tr/yerel/musiad-bosna-ile-iliskileri-gelistirmek-icin-bigmev-ile-anlasma-imzaladi-h316057.html>, 30.09.2014.

sürdürmektedir.²⁰⁴ Bu gerçekliğe konu olan kültürel miras, Türklerin Bosna taraflarına gelişi sonrası yaşanan alışveriş ile oluşmaya başlamıştır. İki millet arasında oluşturulan kültürel mirasa; camiler, köprüler, han ve hamamlar, mezar taşları, bedestenler, medreseler ve çeşmeler örnek olarak verilebilir. Ancak, kültürel mirası sadece mimari yapılarla sınırlamak doğru değildir. Osmanlıların Balkan yarımadasına geçişi ile gerek dil gerekse din alanında dikkat çekici ölçüde kültürel etkileşim yaşandığı da bilinmektedir. Söz konusu etkileşim sırasında birçok kelime, Türkçe’ den Balkan dillerine geçen unsurlar arasında yerini almıştır. Örneğin; Bosna’da kullanılan sokak ve mahalle isimleri, yemek isimleri, hitap şekilleri ve daha birçok sosyal ve dini terim Türkçe kökenden türetilmiş kelimelerden oluşmaktadır.²⁰⁵ Dini açıdan bakıldığında da durum farklı değildir. İslam kültürünün bölgedeki varlığı Türklerin bazı bölgelere iskânı sonrasında hem dil hem de mimari yapı üzerinde kendini belirgin olarak hissettirmeye başlamıştır.

İki millet arasında kültürel mirasa konu olan dil, din, tarih ve mimari objelerin varlığı asırlardır Osmanlı hâkimiyetinde kalan Bosna- Hersek’in Türkiye ile olan tarihi ve kültürel ilişkilerine de olumlu yönde yansarak iyi ilişkilerin geliştirilmesine ve duygusal bir bağ oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Bosna-Hersek ile Türkiye arasındaki sosyo- kültürel ilişkilerin halen güçlü bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Söz konusu durumu destekleyen birçok örnek olduğu söylenebilir. Bosna’da savaşın izlerini silmek, başkent Saraybosna’yı yeniden kültür ve sanatın merkezi haline getirmek amacıyla 15-23 Ağustos 2014 tarihinde 20. Saraybosna Film Festivali düzenlenmesi yaşanan kültürel hareketliliğe verilebilecek örneklerden yalnızca biridir. Söz konusu festivalde bu yıl Türkiye’den ‘Ben O Değilim’, ‘Kış Uykusu’, ‘Mavi Dalga’, ‘Annemin Türküsü’, ‘Kuzu’ ve ‘Bir Varmış Bir Yokmuş’ filmleri olmak üzere toplam 6 film gösterime girmiştir.²⁰⁶ Diğer yandan, Yunus Emre Enstitüsü (YEE)’nün Ziraat Bankası ile yürüttüğü ‘100 Türkiye Kütüphanesi Projesi’ kapsamında 25. kütüphaneyi Saraybosna’da açmış olması da kültürel ilişkileri yakından ilgilendiren bir örnektir. Bosna Savaşı’nda birçok Türk medeniyetine ilişkin kaynağın yakılmasıyla ortaya çıkan açığın faaliyete

²⁰⁴ Edina Solak, “Bosna- Hersek’te Türkçe ve Türk Dili Eğitimi ile İlgili Çalışmalar”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2 (2), Kasım 2011, s.166.

²⁰⁵ A.g.m., s.167.

²⁰⁶ “20. Saraybosna Film Festivali Başladı”, 16.08.2014, <http://www.bosnahersek.ba/20-saraybosna-film-festivali-basladi/>, 15.10.2014.

geçirilen kütüphane ile kapatılması hedeflenmiştir.²⁰⁷ Yine YEE'nin ilk olarak Bosna-Hersek'te açtığı Yunus Emre Türk Kültür Merkezi (YETKM)'nin desteğiyle gerçekleştirilen İstanbul gezi projesi dâhilinde Bosna-Hersekli bin öğrencinin İstanbul'da ağırlandığı bilinmektedir.²⁰⁸ Bu durum iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin ve Bosna-Hersek'teki Türkiye imajının geliştirilebilirliği açısından önem taşımaktadır.

Bilindiği üzere, Bosna- Hersek ile Türkiye arasındaki kültürel ilişkiler sadece Türkiye'nin Bosna- Hersek'te Türk kültürünü yaymaya yönelik olarak gerçekleştirdiği kültürel faaliyetlerle sınırlı değildir. Türkiye'de özellikle son zamanlarda Bosna- Hersek kültürünü yaşatmak adına birtakım faaliyetler de gerçekleştirilmektedir. Bosna- Hersek'in unutulmaz Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç'in ülkesi adına verdiği mücadeleyi anlatan Bilge Kral- Aliya oyununun Zeytinburnu Kültür ve Sanat Merkezi'nde seyirciyle buluşması ve Bosna'daki savaşın başlangıcı olarak kabul edilen Saraybosna kuşatmasının 22. yıldönümünde Beyoğlu Belediyesi Sanat Galerisi'nde 'Saraybosna Kırmızı Hattı' fotoğraf sergisinin açılması söz konusu faaliyetlere verilecek örneklerdir.²⁰⁹

Bu bilgiler çerçevesinden bakıldığında, Bosna- Hersek ile Türkiye arasındaki kültürel ilişkilerin oldukça hareketli olduğu görülmektedir. Söz konusu ilişkiler gerek Türkiye'nin Türk kültürünü Bosna- Hersek'te yaşatmaya yönelik kararlı adımlarıyla gerekse Bosna- Hersek kültürünün Türkiye'de varlığını göstermesi adına yapılan çalışmalarla giderek güçlenmektedir. Güçlenen bu kültürel ilişkiler kamu diplomasisi faaliyetlerinin işlerliği açısından önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle, Bosna- Hersek ile Türkiye arasındaki kültürel diyalog güçlü olduğu ölçüde kamu diplomasisi faaliyetleri iki ülke içinde başarılı sonuçlar doğurmaktadır. Kamu diplomasisi ile kültürel ilişkilerin çift yönlü ve iç içe olması sebebiyle Bosna- Hersek ve Türkiye arasındaki kültürel diyalogun kamu diplomasisine bakan yönü üçüncü bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

²⁰⁷ Yunus Emre Enstitüsü (YEE), "Saraybosna'da Türkiye Kütüphanesi Açıldı", <http://yee.org.tr/turkiye/tr/haberler/bizden-haberler/saraybosnada-turkiye-kutuphanesi-acildi-516>, 15.10.2014.

²⁰⁸ "Bosnalı Öğrenciler İstanbul'a Doğru Yola Çıktı", 09.08.2014, <http://www.bosnahersek.ba/osnali-ogrenciler-istanbula-dogru-yola-cikti/>, 15.10.2014.

²⁰⁹ "Bilge Kral Aliya Zeytinburnu'nda Sahneleniyor", 18.04.2014, <http://www.bosnahersek.ba/bilge-kral-aliya-zeytinburnunda-sahneleniyor/>, 16.10.2014; "İstanbul'da Saraybosna Sergisi Açıldı", 09.04.2014, <http://www.bosnahersek.ba/istanbulda-saraybosna-sergisi-acildi/>, 16.10.2014.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMU DİPLOMASİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN BOSNA-HERSEK VE SİRBİSTAN POLİTİKASI

3.1. Kamu Diplomasisi ve Türkiye

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere kamu diplomasisi, yabancı halklarla onların ve hükümetlerinin fikirlerini etkileyebilmek için doğrudan iletişimde bulunmak ve bu iletişim sayesinde ülke politikaları ve devlet sistemleri hakkında olumlu bir imaj oluşturmaya çalışmak olarak tanımlanabilir. Söz konusu tanımda yer alan iletişim kavramı aslında ülkelerin uzun dönemli iletişim stratejilerine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle kamu diplomasisi faaliyetlerinde yaşanan değişim ve ilerlemenin daha iyi anlaşılması için geçmişin geleceğe ışık tutacağı fikrinden hareketle Türkiye’yi ilgilendiren tarihsel süreç kısaca ele alınacaktır. Takdir edileceği üzere; tarihi olaylar gerektiği gibi değerlendirilemez ya da yapılan doğru ve yanlışlar görmezden gelinirse hiçbir zaman bu potansiyel kamu diplomasisi açısından bir avantaja dönüşmeyecektir. Bu hataya düşülmemesi adına binlerce yıllık Türk tarihi, kamu diplomasisi politikaları oluşturulmak istenirken yararlanılması gereken bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Bu süreçte yer alan örnekler günümüzde gerçekleştirilen kamu diplomasisi faaliyetlerinin geldiği noktanın belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Güçlü Türk devletleri arasında yer alan Göktürk Devleti’nin hükümdarlarından Bilge Kağan ile Avrupa Hun Devleti’nin önemli hükümdarı Attila’nın savaştığı ülke kralının kızlarıyla evlenerek o ülkeyle akrabalık bağı kurmaları ve böylelikle kamuoyu nezdinde muhalif dirençleri azaltmaları tarihi süreç içinde yer alan kamu diplomasisi örneklerinden biridir. Osmanlı Devleti dönemine gelindiğinde ise, devlet politikaları üzerinde kamu diplomasisinin varlığını daha belirgin bir biçimde görmek mümkündür. Örneğin; Portekizlilerin işgali üzerine Osmanlı Devleti’nden yardım isteyen Hollanda, padişahın emri ile gönderilen Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı

donanmasının yardımıyla Portekiz işgalinden kurtulmuştur. Bu durum Hollandalıların Barbaros Hayrettin Paşa'ya hayran olmalarını ve şükranlarını heykelini dikerek ifade etmelerini beraberinde getirmiştir.²¹⁰ Söz konusu yardım, aslında bir bakıma Osmanlı'nın ülke halkı üzerinde olumlu imaj yaratma politikası ile de ilgilidir. 1847'de İrlanda'da yaşanan açlık zamanında Sultan Abdülmecid'in emriyle Osmanlı donanmasının İrlanda halkına aynı ve nakdi yardımda bulunarak içi gıda dolu üç gemiyi Drogheda'daki limanlara ulaştırması da aynı kapsamda ele alınabilecek bir diğer örnektir.²¹¹ Osmanlı Devleti'nin bu davranışı günümüze kadar uzanan bir sempatiyi de beraberinde getirmiştir.

19. yüzyılda Sultan Abdülaziz'in yurtdışına seyahat gerçekleştirmesi de tarihsel süreç içinde kamu diplomasisinin varlığını gösteren örneklerden biridir. Bilindiği gibi, Osmanlı padişahlarından bazıları savaş halleri durumunda ordu komutanı olarak yurt dışına çıkmışlardır. Ancak Sultan Abdülaziz'e gelinceye dek hiçbirinin yabancı bir ülkeye resmi ya da gayri resmi bir ziyaret gerçekleştirmedeği bilinmektedir. Sultan Abdülaziz'in 1867'de Fransa, İngiltere ve Avusturya gibi önemli Avrupa ülkelerini kapsayan seyahati bu özelliğiyle ilktir.²¹² Dünya siyasetinde önemli bir yer tutan söz konusu ülkelerde memnuniyetle karşılanan bu seyahat ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin aynı dönemde uluslararası fuarlara katılım gerçekleştirmesi de benzer amaçlar taşımaktadır. Bunlara; 1855'de Londra'daki Dünya Sergisi, 1888 Barcelona Fuarı, 1893'teki Chicago Sergisi ve 1900 Paris Fuarı örnek olarak verilebilir. Osmanlı Devleti, söz konusu sergi ve fuarlara iki temel amacı gözeterek katılım göstermiştir:²¹³

- Osmanlı Devleti'ni hem İslam dünyasının lideri hem de medeni milletler topluluğunun modern bir üyesi olarak temsil etmek.
- Devlet- i Aliyye'nin itibarına herhangi bir aşağılama ya da hakaret anında karşılık vermeye hazır ölçülü bir politika yürütmek.

²¹⁰ Yusuf Devran, "Türk Tarihi Perspektifinden Kamu Diplomasisi Olgusuna Bakış ya da Tarihi Potansiyeli Yeniden Düşünmek", Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk (Ed.), **Kamu Diplomasisi**, 1. Baskı içinde (127-144), İstanbul: Tasam Yayınları, 2012, s.128-129.

²¹¹ Demir, a.g.e., s.205.

²¹² A.g.e., s.204.

²¹³ Selim Deringil, **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)**, (Çev. Gül Çağalı Güven), 3. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, s.198-199.

Osmanlı Devleti'nin adaletli ve farklılıklara saygı anlayışına dayanan yöneticilik felsefesi de günümüzde kamu diplomasisinin yansımaları olarak görülmektedir. Osmanlı Devleti, Balkanlar'daki birçok kente han, hamam, çeşme ve cami gibi eserler inşa ederken mevcut yapılara dokunmamış ve ibadethanelerin günlük faaliyetlerini sürdürmeleri konusunda hassas davranmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin dini inanç ve etnik köken gibi farklılıklara ilişkin hoşgörülü yönetim anlayışının göstergesidir.²¹⁴ Örneğin, Bosna-Hersek'te birçok Osmanlı eserinin bulunması ve Osmanlı Devleti'nin orada hoşgörülü bir politika izlemiş olması bugün Bosna- Hersek- Türkiye ilişkilerine olumlu yönde yansıtılarak uzun süreli iletişimin önemini ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi; Türkiye, Osmanlı Devleti'nden gelen söz konusu tarihsel mirasa rağmen kamu diplomasisi konusuna yeni ilgi göstermeye başlamıştır. Bunun nedenlerinden biri, Cumhuriyetin ilanından sonra yeni kurulan bir devlet olması dolayısıyla Türkiye'nin yaşadığı siyasi ve ekonomik sorunlardır. Ayrıca kamu diplomasisinin kayda değer bir gelişme göstermediği Cumhuriyet döneminden 1970'li yıllara kadar olan süreçte dış ilişkiler konusunda akademik çevrelerle karşılıklı iletişime geçilmediği, hatta sivil toplum örgütleriyle ilişkilerin bile uzun zaman mesafeli olduğu dikkat çekmektedir. Diğer yandan, iktisadi ve ticari alanda dahi 1980'lere kadar meslek oda ve kuruluşlarıyla dış ekonomik ilişkiler konusunda işbirliğine tereddütle yaklaşıldığı da bilinmektedir.²¹⁵ Dolayısıyla dış politikanın toplumla paylaşılması anlamına gelen kamuoyu diplomasisinin bu atmosferde gelişemediğini söylemek mümkündür.

1980'lere gelindiğinde ise, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi alanda dışa açılmasıyla olumlu imaj oluşturma yolunda adım atılması kolaylaşmıştır. Özellikle, 1990'ların başında yaşanan hızlı küresel değişime ayak uydurmaya çalışan Türkiye'nin 'çok boyutlu' dış politika stratejisi gütmeye başlaması kamu diplomasisi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu dönemde, uluslararası ilişkilerde demokratikleşme, çoğulculuk, sürdürülebilir kalkınma, insani gelişme ve kültürler arasında karşılıklı anlayış, uyum ve hoşgörünün tesisi gibi konular öncelik kazanmıştır.²¹⁶

²¹⁴ Devran, a.g.m., s.138.

²¹⁵ İskit, **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, s.410.

²¹⁶ Öztürk, a.g.m., s.13.

1990’larda başlayan söz konusu küreselleşme sürecinde, daha açık ve dinamik bir dış politika Turgut Özal döneminde izlenmeye başlanmış, Ak Parti döneminde ise bu süreç hızlanmıştır. 1980’lere kadar göz ardı edilen akademisyenlerin, bahse konu dönem içinde dış politika yapımında yer almaya başlaması yeni politikanın kuramsal bir çerçeveye oturmasına zemin hazırlamıştır. Böylelikle Türk dış politikası hem kamu diplomasisinin işlerliği için ortam hazırlayan hem de bölgesel ve küresel barışın sağlanmasında çözüm yolları arayan ve değişen koşullara karşı aktif tavır takınan bir konuma gelmiştir.²¹⁷

Gelinen noktada Türkiye, Osmanlı Devleti döneminden bugüne kadar gerçekleşen ve kamu diplomasisi açısından önem taşıyan süreci olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirmeli, hatta güncel politikalar oluşturma aşamasında göz önünde bulundurmalıdır. Geçmişte genelde ihmal edilen ya da devlet eliyle gerçekleştirilen kamu diplomasisi uygulamaları, dış politikada anlayışın değiştiği günümüzde sivil toplum örgütleri üzerinden gerçekleştirildiğinde daha etkili olabilmektedir. Bu nedenle, Türkiye bir yandan tarihi potansiyelden beslenip diğer yandan sivil toplumu yanına alarak güçlü ve kapsamlı politikalar gerçekleştirmeye çalışmalıdır.

3.1.1. Günümüzde Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Yaklaşımı

Önceden de ifade edildiği gibi Türkiye, kamu diplomasisi uygulamalarıyla oldukça geç tanışmıştır. 1980’lere kadar siyasi ve ekonomik birçok sorun yaşayan ve Soğuk Savaş dönemi boyunca enerjisini dış meselelerden çok içte harcayan Türkiye, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle başlayan küreselleşme sürecinde kendini toparlamaya ve dış meselelere yoğunlaşmaya başlamıştır. Buna rağmen uzun bir süre kendini anlatamama ve anlaşılammama problemleriyle karşı karşıya kalan Türkiye, kapalı toplum modelinden kendisini sıyırmakta oldukça zorlanmıştır. Türkiye’nin dış kamuoylarına yönelik kendini anlatamama ve anlaşılammama sorunu, özellikle 2000’li yıllarda gerekli adımların atılmasıyla çözüme kavuşturulmak istenmiştir.²¹⁸ Nitekim bu amaç doğrultusunda, 2010 yılında Türkiye’nin dış kamuoylarına kendisini açık ve doğru bir şekilde anlatabilmesi ve ilgili aktörler arasında koordinasyon sağlanması amacıyla KDK oluşturulmuştur. Yine 2010 yılında, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) öncülüğünde kurulan

²¹⁷ Birol Akgün, “Türk Dış Politikası ve Uluslararası Örgütler”, **Akademik Ortadoğu**, 3 (2), Mart 2009, s.3.

²¹⁸ Murat Saraçlı, “21. Yüzyılda Kamu Diplomasisi ve Türkiye”, <http://mekam.org/mekam/21-yuzyilda-kamu-diplomasisi-ve-turkiye-yazar-dr-murat-saracli>, 31.10.2014.

ve daha çok kamu diplomasisi hakkında teorik çerçeveyi genişletecek akademik çalışmalar yürüten Kamu Diplomasisi Enstitüsü de KDK kadar önem taşıyan kurumlar arasında sayılmaktadır. Bu Enstitü hazırladığı raporlar ve uzmanların yazdığı makaleler ile kamu diplomasisi alanında özellikle Türkçe literatüre önemli katkılar sağlamaktadır.²¹⁹

Kamu diplomasisinin önemli bir ayağını oluşturan söz konusu koordinatörlük ve enstitü kamu diplomasisi uygulamalarıyla ilgili olarak birçok kamu ve özel sektör aktörüyle işbirliği yapmaktadır. TİKA, TRT, THY, AA, Basın- Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM) Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları ve YEE gibi Türk dış politikasının işleyişinde etkili olan bu aktörler yeni bir vizyon oluşturmada önemli roller üstlenmektedir. Bahse konu aktörlerin de yardımıyla son yıllarda vizyonu değişen kamu diplomasisi faaliyetleri, özellikle spor, eğitim ve kültür alanında kayda değer başarılar göstermiştir. 2010'da FIBA (International Basketball Federation- Uluslararası Basketbol Federasyonu) Basketbol Şampiyonası, 2011'de Universiade Kış Oyunları ve Avrupa Gençlik Olimpik Oyunları, 2012'de WTA Turnuvası ve Dünya Salon Atletizm Şampiyonası, 2013'te 17. Akdeniz Oyunları ve FIFA U-20 Dünya Kupası'nın Türkiye'de düzenlenmesi, 2014'te ise Sportaccord Uluslararası Kongresi'nin Türkiye'de gerçekleştirilmesi spor alanındaki başarıların en büyük göstergesidir.²²⁰

Türkiye'de son yıllarda eğitim alanında da birtakım kamu diplomasisi faaliyetleri uygulanmaya konmuştur. Özellikle eğitimi teşvik etmek adına yabancı öğrencilere burslar verilmeye başlanmış, belirli ülkelerde Türk Kültür Merkezleri²²¹ ile Türkçe Eğitim Merkezleri²²² açılmıştır. Diğer yandan, öğrenciler ve akademisyenler için uluslararası değişim programları (Mevlana, Sokrates, Erasmus vb.) da faaliyete geçirilmiştir. Bu

²¹⁹ KDK, <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7>, 31.10.2014; Kamu Diplomasisi Enstitüsü, "İşbirlikleri/ Etkinlikler", <http://www.kamudiplomasisi.org/birlikleri>, 31.10.2014.

²²⁰ KDK, "Türkiye'nin Uluslararası Spor Etkinliği Karnesi", <http://www.kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-uluslararasi-spor-etkinligi-karnesi/282>, 20.04.2014.

²²¹ Mart 2015 itibarıyla, 28 ülkede, 36 YETKM fiilen çalışmalarına başlamıştır. Faal olan merkezler Afganistan, Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Cezayir, Fas, Fransa, Güney Afrika, Gürcistan, Hollanda, İngiltere, İran, İtalya, Japonya, Karadağ, Kazakistan, Kosova, Lübnan, Macaristan, Makedonya, Mısır, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu ve Ürdün'dedir. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Kudüs Başkonsolosluğuna bağlı bir kültür merkezi de faaliyet göstermektedir. YEE, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>, 05.03.2015.

²²² Yurt dışındaki üniversiteler bünyesinde kurulmuş bulunan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri ile Türkçe Kursları malzeme yardımı ve okutman görevlendirilmek suretiyle desteklenmektedir. T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Yurt Dışındaki Türk Kültür Merkezleri, Türkçe ve Türkiye Çalışmaları", http://www.mfa.gov.tr/turk-kultur-merkezleri___-turk-dili-ve-edebiyati-bolumleri-ve-turkce-egitim-merkezleri.tr.mfa, 31.10.2014.

programlar kapsamında birçok yabancı öğrenci ve akademisyen Türk kültürü ile tanışma fırsatı bulmakta ve önyargılardan sıyrılarak Türkiye'ye sempati duymaya başlamaktadır.

Eğitim dışında Türkiye'nin başarı gösterdiği ve kamu diplomasisi açısından önem arz eden alanlardan bir diğeri ise kültürdür. Türkiye söz konusu alanda fuar, sinema, opera, festival, tiyatro, sergi ve konser gibi birtakım uluslararası etkinlikler gerçekleştirmektedir. Burada amaç, Türk kültürünün dünya çapında duyulmasını sağlamak ve kamu diplomasisi mesajlarının taraflara iletilmesinde etkili olmaktır. Gerçekleştirilen etkinliklere dünya çapında adını duyuran Anadolu Ateşi'nin dans gösterileri, karşılıklı olarak organize edilen kültür yılı etkinlikleri ve kültürel organizasyonlar örnek olarak verilebilir. Söz konusu kültürel faaliyetlerdeki başarı ne kadar fazlaysa kamu diplomasisi mesajlarının etkileme gücü de o kadar yüksek olacaktır. Bu nedenle gerek gerçekleştirilen faaliyetlerin seçimi gerekse verilmek istenen mesajların açıklığı konusunda titiz davranılmalıdır.

Görüldüğü üzere, kamu diplomasisinin etkinliği ve uygulanabilirliği açısından Türkiye son yıllarda özellikle spor, eğitim ve kültür alanındaki faaliyetlere oldukça önem vermektedir. Söz konusu alanlara olan ilginin giderek artmasının temel sebebi, Ak Parti hükümetinin yumuşak güce önem veren politikaları ile Ahmet Davutoğlu'nun Türkiye diplomasisine bir teorik çerçeve çizme, tutarlı ve sistematik temel kazandırma ve bunu cesaretle uygulama alanına koyabilme gayretidir.²²³ Bahse konu gayret ve politikalar Türkiye'nin kamu diplomasisinde belirli bir noktaya gelmesini kolaylaştırmıştır. Ancak Türkiye'nin dış politikasının ve kamu diplomasisinin başarısı, ayrıca sahip olunan unsurların tutarlı ve etkin bir şekilde kullanılabilmesine ve yeniden üretilmesine de bağlıdır. Türkiye'nin tarihi birikime dayanarak etkin bir dış politika izlemesi bu unsurların başında yer almaktadır. İkinci önemli unsur ise, Türkiye'de değişim- süreklilik ekseninde ortaya çıkan dinamiklerdir. Türk modernleşmesinin son yıllardaki seyri, değişim ve sürekliliği aynı anda içinde barındıran bir hal almıştır. Bu durum Türkiye'nin yaşadığı özgün ve dinamik tecrübenin farklı kamuoylarının ilgi alanına girmesine olanak tanımaktadır. Başka bir unsur ise, Türkiye'de küreselleşme ve yerellik olgusunun bir arada kullanılabilirliğidir. Türkiye'deki sosyal hareketlilik, bir tarafta köksüz, kimliksiz ve ulusal değerleri yok sayan küreselleşme modellerini reddetmekte, öbür tarafta dünyaya kapalı bir kimlik düşüncesini ve aitlik duygusunu yetersiz bulmaktadır. Söz konusu durum dünyadaki

²²³ Demir, a.g.e., s.220.

küreselleşme- yerellik tartışmaları açısından özgün bir nitelik arz etmektedir.²²⁴ Türkiye'nin kamu diplomasisi tarzını ve pratiğini temellendiren bütün bu unsurlar aslında bir bakıma kamu diplomasisinin sahip olduğu imkânlar ile yakından ilgilidir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamalarındaki başarısı esasen söz konusu unsurların varlığı ve etkili kullanımıyla paralellik göstermektedir.

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, son dönemlerde Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri gerek sahip olunan unsurlar gerekse gerçekleştirilen akılcı politikalar nedeniyle etkili ve başarılı olma yolunda önemli mesafeler kaydetmiştir. Ancak alınan mesafelere rağmen Türkiye'nin daha aktif bir tutum sergilemesinin önünde birtakım engeller olduğunu da söylemek mümkündür. Mevcut engellerin birçoğu dış faktörlerle alakalıdır. Örneğin; yabancı medyanın haberleri taraflı bir şekilde yayınlaması, Türkiye'nin yurtdışındaki imajının 'fikir odaklı' değil 'olay odaklı' olması ve karşıt çevrelerce Türkiye hakkında aslı olmayan tanıtma faaliyetlerinin yürütülmesi dünya kamuoyunda önyargılara dayalı yanlış kanaat oluşumuna sebep olmaktadır.²²⁵ Bu noktada Türkiye'deki kamu diplomasisi uygulayıcılarına iç ve dış politika oluşturulurken birtakım görevler düşmektedir. Örneğin; basın ve yayın organları, Türkiye'nin yurt dışındaki mevcut imajının düzeltilmesi için yönlendirilmeli ve sorumlu bir yayıncılık anlayışı izlemeleri konusunda teşvik edilmelidir. Türk kültür ve medeniyeti doğru bir şekilde tanıtılmaya çalışılmalı, turizm sektöründe turist profiline uygun programlar geliştirilmelidir. Bu programlar kapsamında Türkiye'nin doğal güzellikleri ve kültürel zenginlikleri tanıtılmalıdır. Ayrıca hem Balkan bölgesinde hem de Ortadoğu'da Türkiye'nin olumlu imajını artıran Türk film ve dizileri sektörel bazda desteklenmeli ve dikkat çekici yapımlarla bölge insanların Türk kültürünü daha iyi tanınması sağlanmaya çalışılmalıdır. Olumlu algı oluşturma yolunda yapılması gereken bütün bu faaliyetlerin birbirini tamamlayacak şekilde planlı yürütülmesi önem taşımaktadır. Bu nedenle öncelikli olarak hedef ülke ve toplum analizi yapılması, uygulamada ise her faaliyet sonrası oluşan etkilerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Farklı ülkelere farklı kamu diplomasisi stratejisi uygulanması gerektiği unutulmamalıdır.²²⁶

²²⁴ İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk (Ed.), **Kamu Diplomasisi**, 1. Baskı içinde (145-160), İstanbul: Tasam Yayınları, 2012, s.157-158.

²²⁵ Öztürk, a.g.m., s.15.

²²⁶ Akçadağ, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", s.21-22.

Özetle, son yıllarda spor, turizm, eğitim ve kültür gibi alanlarda önemli ilerlemeler kaydetmiş olan Türkiye, bölgesel ve küresel sistem içinde görünürlüğü artırarak ve daha çok söz sahibi olmak için kamu diplomasisi faaliyetlerinde daha yenilikçi yollar izlemelidir. Ayrıca önündeki engelleri aşmak adına yeni kamu diplomasisi araç ve uygulamalarına daha fazla önem vererek askeri ve ekonomik gücünün yanında yumuşak güç potansiyelini artırmanın yollarını da aramalıdır. Bunları yaparken gerek ticaret ve eğitim gerekse kültür, sanat ve spor alanında sahip olunan bütün unsurları en iyi biçimde değerlendirmeli ve hiçbir hedef kitleyi göz ardı etmemelidir. Örneğin, ortak üniversite projeleri aracılığıyla Türk eğitim sistemini tanıtmalı, yabancı öğrencilere verilen burs imkânlarını geliştirmeli, uluslararası ticarete marka yaratmaya özen göstermeli, kültürel zenginliklerin tanıtımı için uyumlu ve nitelikli programlar geliştirmeli ve tüm dünyanın ilgisini çeken spor müsabakalarında başarılı sonuçlar almaya odaklanmalıdır.

3.1.2. Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Aktörleri ve Faaliyetleri

Türkiye'nin iç ve dış kamuoyuna yönelik olarak gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerinde hem resmi kurum ve kuruluşlar hem de sivil toplum örgütleri önemli roller üstlenmektedir. Türkiye'de bu alanda çalışmalar yürüten resmi kurum ve kuruluşlara KDK, Dışişleri Bakanlığı, BYEGM, TİKA, TRT, AA ve Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı örnek olarak verilebilir. Söz konusu resmi kurumlar dışında sayıları demokratikleşme süreciyle artan sivil toplum örgütleri ve diğer hükümet dışı organizasyonlar da Türkiye'nin yumuşak gücünü artırmada etkili faaliyetler gerçekleştirmektedir. İş dünyası, düşünce ve yardım kuruluşları, araştırma merkezleri ve vakıflar bu faaliyetlere öncülük etmektedir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyeti yürüten resmi kurum ve kuruluşları belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi adına önemli gayretler göstermektedir. Örneğin 2010 yılında oluşturulan KDK'nın kurumsal hedefi resmi internet sitesinde 'Türkiye'nin uluslararası toplumda tanıtımını yapmak ve saygınlığını artırmak hedefi doğrultusunda kamu kurum ve kuruluşları ile bütün zenginlikleri ve tecrübeleriyle sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliği sağlamak' olarak belirlenmiştir.²²⁷ KDK, söz konusu amaca ulaşmak adına birtakım etkinlikler gerçekleştirmektedir. Bunlar; Kamu Diplomasisi

²²⁷ KDK, <http://kdk.gov.tr/kurumsal/hedefler/9>, 24.11.2014.

Panelleri, Dış Politika Tanıtım Programları, Dış Politika Çalıştayları, Gençlik Programları, Ülke Programları, Akil İnsanlar Konferansları, Avrupa Toplantıları, Gazeteci Heyetleri Programı ve Uluslararası Basını Bilgilendirme Toplantıları olarak sıralanabilir.²²⁸ KDK, gerek yabancı basına yönelik uygulamalar gerekse öğrenci, akademisyen, uzman ve araştırmacıların sürece dâhil edilmesi için yürütülen söz konusu programlar aracılığıyla olumlu imaj oluşturmaya çalışmaktadır. Önemli kamu diplomasisi aktörleri içinde yer alan Dışişleri Bakanlığı'nın da bu hedef doğrultusunda etkili adımlar attığını söylemek mümkündür. Karşılıklı olarak düzenlenen kültür yılı etkinlikleri (Çin- Rusya- Japonya ile karşılıklı olarak düzenlenmiştir. Örneğin, 2012 yılı Türkiye'de 'Çin Kültür Yılı' 2013 yılı da Çin'de 'Türk Kültür Yılı' olarak kutlanmıştır.) Türkiye Mevsimleri, Exposition Dünya Sergileri, yıldönümü kutlamaları (Örneğin, 2014 yılı Türkiye- Polonya diplomatik ilişkilerinin kurulmasının 600. yıldönümüdür.) ve yurt dışında gerçekleştirilen kültür ve sanat etkinlikleri (Mevlana Celaleddin Rumi'nin 800. Doğum Yıldönümü Anma Etkinlikleri, TurkFest, Balkanlar'da Ramazan, 'Turkey Now' Türk Kültür ve Sanat Festivali vb.) bakanlığın uluslararası etkinlikler kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetlere verilebilecek örneklerdir.²²⁹ Ayrıca YEE ile işbirliği çerçevesinde yurtdışında Türk Kültür Merkezleri oluşturulması ve yabancı öğrencilere burs imkânı tanınması da bakanlık bünyesinde gerçekleştirilen icraatlar arasında yer almaktadır.

Türkiye'deki kamu diplomasisi aktörleri içinde önemli bir konumda bulunan BYEGM de belirlediği vizyon çerçevesinde birtakım faaliyetler yürütmektedir. BYEGM'nin kamu diplomasisi kapsamında değerlendirilen başlıca faaliyetleri şunlardır²³⁰: Medya izleme merkezi ve devlet enformasyon sistemi aracılığıyla yabancı medya takibi yapmak, etkin bir imaj oluşturmak hedefi doğrultusunda Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanların uluslararası nitelik taşıyan konuşmalarını birçok dilde tercüme etmek, Avrupa Medya Buluşmaları (Fransa, Belçika, Almanya), sempozyum (Uluslararası Kadın ve

²²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. KDK, <http://www.kdk.gov.tr/>, 24.11.2014.

²²⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Yurtdışında Son Zamanlarda Düzenlenen Türk Yılları ve Mevsimleri", <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-son-zamanlarda-duzenlenen-turk-yillari-ve-mevsimleri.tr.mfa>, 05.05.2014; T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Dünya Sergileri / Uluslararası Sergiler / Botanik Sergileri (EXPO)", http://www.mfa.gov.tr/dunya-sergileri-_expo_.tr.mfa, 20.11.2014; T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Mevlana Celaleddin Rumi'nin 800. Doğum Yıldönümü Anma Etkinlikleri", http://www.mfa.gov.tr/mevlana-celaleddin-rumi_nin-800_-dogum-yildonumu-anma-etkinlikleri_.tr.mfa, 24.11.2014.

²³⁰ "Yeni Medya ve Kamu Diplomasisi Aktörü Olarak BYEGM", **İletişim ve Diplomasi**, (1), 30.09.2013, <http://www.iletisimvediplomasi.com/yeni-medya-ve-kamu-diplomasisi-aktoru-olarak-byegm/#more-168>, 07.04.2014.

Medya Sempozyumu), kongre (Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi) ve medya forumu (Türk Dili Konuşan Ülkeler, Türk- Arap, Türkiye- Afrika ve Balkan Ülkeleri Medya Forumu) gibi etkinlikler yardımıyla yabancı basınla ilişkileri geliştirmeye çalışmak ve Türkiye’de yabancı basın mensubu sayısını artırmak amacıyla basın mensuplarına mesleki avantajlar ve gümrük kolaylıkları sağlamak. Bahse konu faaliyetlerden hareketle, BYEGM’nin uluslararası medyayı yeniden izleyerek karar alma süreçlerini doğru bilgilerle desteklemeye, basının gelişimine ve Türkiye’nin tanıtımına katkıda bulunmaya ve bunlara dair iletişim stratejileri oluşturmaya çalışan bir kurum olduğunu söylemek mümkündür.

KDK, Dışişleri Bakanlığı ve BYEGM gibi kurumlar yanında devletin yardımcı ajansları da yabancı halkların kalplerini kazanmaya çalışan aktörler arasında yer almaktadır. Bu ajanslar içinde kalkınma yardımlarıyla halklarla doğrudan iletişimde bulunan TİKA’nın önemi büyüktür. TİKA, yaklaşık 120 ülkede gerçekleştirdiği faaliyetlerle gelişmekte olan ülkelere kalkınma yardımı sağlamakta ve teknik yardım vermektedir. Etki alanı oldukça geniş olan TİKA, eğitim, sağlık, nüfus, su, ulaştırma, depolama, iletişim, enerji, bankacılık, finans, tarım, ormancılık, balıkçılık, sanayi, madencilik, inşaat ve turizm gibi alanlarda faaliyetlerini yürütmektedir.²³¹ TİKA’nın 2013 yılında söz konusu alanlarda gerçekleştirdiği kalkınma yatırımları toplamı 4 milyar 347 milyon dolardır. Bu oran bir önceki yıla kıyasla %26,5’luk bir artış göstermiştir.²³²

Öte yandan TİKA, kalkınma yardımları haricinde kültürel diplomasi uygulamaları da yürütmektedir. Bunun en başarılı örneği, Türkoloji Projesi’dir. Söz konusu proje, Türk dili öğreniminin yaygınlaştırılmasını, ülkeler arası iletişimin geliştirilmesini ve ülkelerde yapılacak eğitim, kültür, sosyal, teknik, ticari ve ekonomik işbirliğinde Türkçe konuşabilen potansiyel bir kitlenin oluşturulmasını hedeflemektedir. TİKA bu hedef doğrultusunda 15 ülke ve 2 Özerk Cumhuriyette, 19 bölüm, 6 Türkçe Öğretim Merkezi, 18 Türkçe kursu ve 77 öğretim elemanı ile yılda 4000 öğrenciye hizmet veren bir çalışmaya imza atmıştır. Türkoloji Projesi, 20 Eylül 2011 tarihinde imzalanan protokolle YEE’ye devredilmiştir.²³³

²³¹ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Faaliyet Alanları, <http://www.tika.gov.tr/faaliyet- Alanlari/2>, 25.11.2014.

²³² TİKA, **Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013**, 2014, s.16, <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf>, 12.04.2015.

²³³ YEE, “TİKA Türkoloji Projesi, Yunus Emre Vakfına Devredildi”, <http://yee.org.tr/turkiye/en/news/news-from-us/tika-turkoloji-projesi-yunus-emre-vakfina-devredildi-119>, 27.11.2014.

Asya, Afrika, Doğu Avrupa, Orta Doğu, Latin Amerika, Kafkaslar ve Balkanlar'da yürüttüğü daha birçok projeye TİKA, Türkiye'nin tanıtım ve itibarına son derece önemli katkılar sunmaktadır. Her ne kadar gerçekleştirilen faaliyetlerde kamu diplomasisine vurgu yapılmasa da işbirliğinin geliştirilmesi, kalkınma desteği sağlanması ve insani yardım gibi amaçlara sahip olması TİKA'nın Türk kamu diplomasisinde önemli bir konumda yer almasını sağlamaktadır.²³⁴

Uluslararası alanda Türkiye'nin bilinirlik ve etkinliğinin artırılmasına hizmet eden aktörlerden bir diğeri de TRT'dir. TRT tarafından 20 Kasım 2008'de hayata geçirilen www.trt-world.com adresi 37 dil ve lehçede haber yayını ile bölge, dünya ve Türkiye gündemini internet takipçilerine ulaştırmaktadır. Söz konusu adres üzerinden yayın yapılan bölgeyle ve bütün dünyayla ilgili sıcak gelişmeler ve uzman görüşleri dünya kamuoyuna sunulmaktadır.²³⁵ Ayrıca TRT sahip olduğu uluslararası kamu yayıncılığı yapan televizyon kanallarıyla (TRT Avaz, TRT Şeş, TRT Türk ve TRT Arapça) da yurtdışındaki gurbetçilere, Balkanlardaki Türk azınlıklara, Orta Asya ve Kafkasya'da bulunan Türk soylu topluluklara, Kürt kökenli vatandaşlarına ve Ortadoğu'daki Arap izleyicisine yönelik yayınlar yapmaktadır. TRT'nin söz konusu yayınları gerçekleştirmedeki temel amaçlarından biri; mevcut önyargıları yıkarak Türkiye hakkında olumlu kamuoyu sağlamaktır.²³⁶

Görüldüğü üzere KDK, Dışişleri Bakanlığı, BYEGM, TİKA ve TRT gibi resmi kurumlar kamu diplomasisi faaliyetlerinin gelişimine doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bu çerçevede; AA, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı, Kültür Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi diğer resmi kurumlar da aynı amaca yönelik etkin çalışmalar yürütmektedir. Ancak bilindiği gibi, kamu diplomasisi tanımı gereği devlet eliyle gerçekleştirilen bir çalışma değildir. Devlet ve hükümetin geri planda kaldığı sivil toplum örgütleri, düşünce ve yardım kuruluşları, araştırma merkezleri ve vakıflar kamu diplomasisinin ruhuna daha uygun faaliyetler gerçekleştirmektedir. Özellikle sivil toplum örgütlerinin kamu diplomasisi bağlamında devlete nazaran daha etkili işler yaptığı ve kendi ülkesinin kültürünü ve doğrularını olması gerektiği biçimde

²³⁴ Akçadağ, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", s.20.

²³⁵ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), "TRT- World.com", <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/WorldTanitim.aspx>, 27.11.2014.

²³⁶ Başar, a.g.tez, s.146.

yansıtmaya çalıştığı bilinmektedir. Diğer yandan, sivil toplum örgütleri tarafından düzenlenen uluslararası kongrelerin ülkelerin itibar ve saygınlık kazanımı açısından etkili araçlar olduğunu da söylemek mümkündür. Söz konusu kongrelerde gerek sahip olunan kültürel zenginliği anlatmak gerekse mevcut önyargıların aşılmasını sağlamak amacıyla kamu diplomasisinin özüne uygun tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Sivil toplum örgütleri devletlere nazaran daha çabuk organize olabildiklerinden ve bürokrasiden uzak bir yapı içinde yer aldıklarından daha rahat hareket edebilme kabiliyetine sahiptir. Bu nedenle kamu diplomasisinin başarısı bir ülkede sivil toplum örgütlerinin varlığı ve elbette sayısı ile doğrudan ilintilidir.

Son yıllarda Türkiye’de kamu diplomasisi alanında özellikle sivil toplum düzeyinde ciddi gayretler gösterilmeye başlanmıştır. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) ve TOBB gibi mesleki kuruluşlar ile Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), Açık Toplum Enstitüsü, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Stratejik İletişim Merkezi (STRATİM), Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM) ve TASAM gibi düşünce kuruluşları gösterilen gayretin en önemli aktörleridir.²³⁷ Söz konusu aktörlerin kamu diplomasisi bağlamında yapması gereken şey insanları bir araya getirerek birbirlerini tanımalarını sağlamaktır. Bu noktada insanlar ve dolayısıyla ülkeler arasında ‘ağ kurmak’ önem kazanmaktadır. Ancak sadece ağ kurmanın yeterli olduğunu söylemek doğru değildir. Asıl önemli olan kurulan temasın planlı olarak geliştirilebilirliği ve koordineli bir biçimde sürekli hale getirilebilirliğidir. Bu nedenle yumuşak güce ciddi katkı sağlayan sivil toplum örgütlerinin sayısı artırılırken diğer yandan faaliyetler ahenkli bir planlamanın ürünü haline getirilmelidir.

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, Türkiye’de kamu diplomasisi faaliyetleri hem resmi kurum ve kuruluşlar hem de sivil toplum örgütleri ve diğer hükümet dışı organizasyonlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Ancak bu alanda baskın tarafın resmi kurum ve kuruluşlar olduğu göze çarpmaktadır. Söz konusu durum bazı olumlu neticeler alınıyor olmasına rağmen kamu diplomasisi tanımının özüne aykırılık teşkil etmektedir. Bu

²³⁷ Sancar, a.g.e., s.265.

noktada yapılması gereken devletin sivil toplum örgütlerine daha fazla hareket serbestisi ve imkânı sağlayacak yardımcı aktör rolünü üstlenmesidir.

Kamu diplomasisi aktörleri ve onların faaliyetleri bağlamında Türkiye'deki genel çerçeveden de bahsedildikten sonra Türkiye'nin Bosna- Hersek ve Sırbistan'a yönelik olarak gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetleri daha net anlaşılacaktır. Bir sonraki başlıkta ele alınacak bu konu ile hem Türkiye'deki resmi kurum ve kuruluşların kamu diplomasisi üzerindeki etkinliği daha rahat hissedilebilecek hem de sivil toplum kuruluşlarına duyulan ihtiyacın derecesi daha objektif olarak belirlenebilecektir.

3.2. Bosna Hersek Cumhuriyeti'ne Yönelik Türk Kamu Diplomasisi

Tezin içeriği gereği bu başlık altında, Türkiye'deki resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerini de içine alan hükümet dışı organizasyonların Bosna Hersek'e yönelik gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetleri incelenecektir. Bu bağlamda öncelikli olarak resmi kurum ve kuruluşlar ele alınacaktır. Bilindiği üzere, Türkiye'de TİKA, Dışişleri Bakanlığı, YEE, TRT, BYEGM ve AA gibi kurumlar söz konusu faaliyetleri yürüten resmi aktörler arasında sayılmaktadır. TİKA, bu resmi aktörler içinde önemli bir konumda bulunmakta ve taşıdığı vizyon gereği birçok ülkede olduğu gibi Bosna Hersek'te de birtakım faaliyetler gerçekleştirmektedir.

TİKA'nın 2005'ten itibaren yayınlanan faaliyet raporları incelendiğinde, Bosna Hersek'te eğitim, sağlık, kültür, insani yardım ve restorasyon gibi alanlarda sayıları gün geçtikçe artan birçok projenin hayata geçirildiği göze çarpmaktadır. Söz konusu faaliyetlerin kapsamının genişliği gereği bu tez çerçevesinde önemli sayılanlardan yalnızca bir bölümü ele alınacaktır. TİKA'nın 2005 yılı itibariyle gerçekleştirdiği çalışmalarından bazıları şunlardır.²³⁸

- **2005**

- Saraybosna'daki ilköğretim okullarına kırtasiye malzemesi desteği verilmesi,

²³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. TİKA, **Faaliyet Raporları (2005- 2013)**, http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, 12.04.2015.

- Derviş Susiç kütüphanesine teknik malzeme desteği sağlanması,
- Mostar hastanesinin yoğun bakım ünitesi donatımının yapılması,
- Bosna- Hersek Handan Ağa Camisi'ne halı kaplatılması,
- Bosna- Hersek Uluslararası Makine ve İlgili Teknolojilerdeki Gelişmeler Konferansı'na destek verilmesi,
- Bosna- Hersek Karagözbey ve Kosgi Mehmet Paşa camilerinin onarımının yapılması,
- 22. Dünya Mimarlık Kongresi'ne Bosna Hersek Ulusal Anıtları Koruma Komisyonu'ndan 7 kişinin katılımı ve eğitiminin sağlanması.

- **2006**

- Gorazde hastanesine yoğun bakım ünitesi, pediatri bölümü ve ameliyathane için ekipman desteği verilmesi,
- Zenica Kantonu ve çevresinde 7 uzman görevlendirerek halka yönelik Türkçe kursları düzenlenmesi,
- Tarihi Konjic Köprüsü'nün yeniden yapımı ve Drina Köprüsü'nün restorasyonu,
- Veteriner ve Gıda Hijyenistleri Derneği uzmanlarınca Bosna Hersek'teki uzmanlara ve özel sektöre gıda güvenliği sistemi olan HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points- Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları) eğitimi verilmesi,
- Bosna- Hersek'teki Türk ve Boşnak akademisyenlerin katılımı ile 'Bosna- Hersek- Türkiye Ortak Kültür Değerleri' konulu bir panel gerçekleştirilmesi,
- Ayvaz Dede belgeseli ve Mostar fotoğrafları sergisine destek sağlanması,
- Bosna- Hersek Dolaylı Vergi İdaresi'nin geliştirilmesi,

- **2007**

- 76. Uluslararası İzmir Genel Sanayi ve Dış Ticaret Fuarı'na katılımın desteklenmesi,
- Konjic'te bir balıkçılık enstitüsü kurulması çalışmalarına başlanması,
- Saraybosna Milli Tiyatrosu etkinliklerinin desteklenmesi,

- Akreditasyon Kurumu ve Metroloji Enstitüsü yetkililerinin Türkiye ziyaretinin desteklenmesi,
- Saraybosna Üniversitesi Sanat Akademisi'ne teknik ekipman yardımı sağlanması,
- Tuzla Üniversitesi ile Karadeniz Teknik Üniversitesi mimarlık fakülteleri arası işbirliğinin desteklenmesi,
- Seracılık ve meyve üreticiliği projeleri kapsamında pilot olarak seçilen köylerden 20 aileye sera malzemesi hibe edilmesi ve 6 tarım uzmanının T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yalova Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkezi'nde eğitim görmesinin sağlanması.

- **2008**

- Saraybosna Üniversitesi Ziraat ve Gıda Fakùltesi öğrenci ve akademisyenlerine Türkiye'de tarım konusunda eğitim sağlanması,
- Bosna- Hersek Eski Sanatlar Derneği'nin 77. Uluslararası İzmir Fuarı'na katılımının desteklenmesi,
- Mostar'daki Cemal Biyediç Üniversitesi İnşaat Fakùltesi binasının tadilatının yapılması,
- Foça- Ustikolina Sağlık Ocağı'na Hematoloji cihazı hibe edilmesi,
- Bosna- Hersek Satranç Federasyonu'na destek sağlanması,
- Boşnak polis memurlarına 'Suç İstihbarat Analizi' eğitimi verilmesi,
- Örtü altı sebzeçiliğinin geliştirilmesi projesi kapsamında toplam 20 aileye seracılık malzemesi ve 30 aileye 5400 meyve fidesi hibe edilmesi.

- **2009**

- Üç kanattan oluşan Konjic hastanesinin %80'ine tekabül eden iki kanadının tadilatının yapılması,
- 'Organik Arıcılığın Geliştirilmesi Projesi' kapsamında Kaçuni'de ana arı üretimi konusunda eğitim alan ve ana arı yetiştiricisi olarak belirlenen birlik üyelerinin gruplar halinde Türkiye'ye gelerek bir aylık eğitim görmelerinin sağlanması,

- Kula Fazlagica Cami'nin yeniden yapının gerçekleştirilmesi,
- Ferhadiye Cami onarımına taş ve tuğla temini sağlanması,
- Tarihi Konjic Köprüsü'nün aslına uygun olarak yeniden yapılması,
- 'Bosna- Hersek'te Bir Osmanlı Aydını Salih Safvet Başıç' kitabının basılması,
- Tuzla ve Zenica Üniversitesi Türkoloji bölümlerine yerel öğretim elemanı görevlendirilmesi.

- **2010**

- Orta Bosna Kantonu'nda 7 adet okul (Yeni Travnik Meslek Lisesi, Rostovo Edhem Mulabdic İlkokulu, Merkez Edhem Mulabdic İlkokulu, Zagrade İlkokulu, Dub İlkokulu, Gluha Bukovica İlkokulu, Vişnjevo İlkokulu) onarımının yapılması ve Novi Travnik Sultan Fatih Anaokulu'nun inşa edilmesi,
- Bosna- Hersek'ten 70 polise 'Bilişim Suçlarıyla Mücadele Eğitimi', 'Oto Hırsızlığı ile Mücadele' ve 'Terörle Mücadele ve Terör Eylemi Önleme Eğitimi' kursları verilmesi,
- Banya- Luka Ferhadiye Cami'nin rekonstrüksiyonu ve Maglay Kurşunlu Cami'nin restorasyonu çalışmalarının başlatılması ve Gostivar Saat Kulesi'nin ışıklandırılması,
- Drevni List gazetesine basım desteği ve Radyo Bir'e inşaat- onarım ve ekipman desteği sağlanması,
- Bosna- Hersek'te 'Hayvancılığın Geliştirilmesi Projesi' kapsamında 140 adet gebe süt ineğinin ihtiyaç sahibi köylülere dağıtılması,
- Türkiye'de tarım, ormancılık, balıkçılık, ticaret ve turizm konularında gerçekleştirilen eğitim programlarına katılımın desteklenmesi,
- Bosna- Hersekli semazenlere Konya'da semazenlik eğitimi verilmesi ve Konjic 10. Uluslararası Halk Oyunları Festivali'nin desteklenmesi.

- **2011**

- Mostar Makine- Trafik Lisesi'ne mekatronik laboratuvarı ve Novi Travnik Sultan Fatih Anaokulu'na ısıtma sistemi kurulması,

- Zvornik ve Srebrenica bölgesi sivil toplum kuruluşlarına kapasite geliştirme desteği sağlanması ve Ayvaz Dede Şenlikleri'nin gerçekleştirildiği alanın çevre düzenleme çalışmalarının yapılması,
- Saraybosna'da gerçekleştirilen 9. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi katılımcılarına destek sağlanması,
- 'Bosna- Hersek'e Yönelik Uluslararası Polis Eğitimi İşbirliği Projesi' kapsamında Bosna Hersek'te 3, Türkiye'de 2 eğitim programı düzenlenmesi ve toplamda 127 kişiye eğitim verilmesi,
- Türkiye'de gerçekleştirilen TOBB- Türkçe Konuşan Genç Girişimciler Programı, 19. Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi, 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu, 1. Tarımsal Mekanizasyon Zirvesi, SEGEM (Sigortacılık Eğitim Merkezi) Uluslararası Sigortacılık Zirvesi, Eğitimde Gelişmeler ve Kültürel Paylaşım Semineri ve Bosna- Hersek'e Yönelik Uygulamalı Mesleki Eğitim Projesine Bosna Hersek'ten birçok kişinin katılımının sağlanması,
- Sanski Most Musalla çevresindeki duvarın onarımının yapılması,
- Bosna Hersek'ten pediatrik nöroloji eğitim programına 32 uzmanın ve 4. Çocuk Nörolojisi Kongresi'ne ise 40 doktorunun katılımının sağlanması.

- **2012**

- 5 Ekim İlköğretim Okulu ile Saraybosna mekteplerinin modernizasyonunun yapılması ve Ocak Kreşi tadilat ve donanımının gerçekleştirilmesi,
- Travnik Elçi İbrahim Paşa Medresesi kızlar bölümünün inşaatının tamamlanması ve Bihaç Üniversitesi'ne mikrobiyoloji ve ahşap ürünleri laboratuvarı kurulması,
- Saraybosna'da Esnaf Bayramı etkinlikleri kapsamında 'Balkanlarda Sosyal Barışın İnşasında Ahiliğin Rolü' adlı konferansın düzenlenmesi ve Saraybosna'da yapılan 8. Mehmet Akif konferansına destek verilmesi,
- Hacıçi'de bir sağlık ocağı inşa edilmesi, çevre düzenlemesinin yapılması ve donanım sağlanması,
- Amacı Bosna- Hersekli çocukların ve gençlerin fiziksel ve psikolojik gelişimlerine katkıda bulunmak olan Zlatni Ljiljan derneğine 100 tatami puzzle,

20 pilates topu, 20 egzersiz minderi, 20 step tahtası ve 1 kum torbası ile sabit vurma standı, float ayna ve televizyon hibe edilmesi,

- Mostar Yetim Gülümsemesi Derneği işbirliğinde 200 çocuk için eşofman takımı, okul çantası, spor çantası ve spor ayakkabısından oluşan bir destek paketi hazırlanması ve görme engelliler kütüphanesine teknik malzeme ve donanım desteği verilmesi,
- Sunçica Kadın Tarım Üreticileri Birliği'ne kültür mantarı üretimine yönelik 1000 adet tohumlanmış toprak temin edilmesi.

- **2013**

- Saraybosna Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi konferans salonu, Konyits Birinci İlköğretim Okulu spor salonu ve Gornyi Vakuf Volyiçe İlköğretim Okulu tadilatının yapılması ve Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü ile Zenitsa Üniversitesi Felsefe Fakültesi'ne teknik malzeme temin edilmesi,
- Gorajde Kanton hastanesi tadilatının yapılması ve Doboy hastanesi nöropsikiyatri servisi yoğun bakım ünitesi tadilatı ve donatımının gerçekleştirilmesi,
- Suya erişim konusunda zorluklar yaşayan Nemila bölgesinde sorunun giderilmesine yönelik olarak su şebekesi yapımı için gerekli ekipman desteği sağlanması ve 1 adet çeşme inşaatı yapılması,
- Yetim Gülümsemesi Derneği işbirliğinde 220 çocuk için kışlık mont ve bottan oluşan giyim yardımı yapılması ve Zenitsa Üniversitesi kütüphanesine Türk edebiyatının temel eserlerinden oluşan 100 kitap hibe edilmesi,
- Doğu Bosna Tarımsal Kalkınma Projesi kapsamında 287 mülteci aileye 23 çeşit tarla ve bahçe tohumu dağıtımı gerçekleştirilmesi ve Jelyezno Polye Arıcılık Projesi kapsamında 400 adet kovan, 400 koloni oğul arı ve arıcılık malzemesinden oluşan ekipmanın Jelyezno Polyeli arıcılara hibe edilmesi,
- Saraybosna Üniversitesi Tarım- Gıda Fakültesi'nde bal analiz laboratuvarı kurulması,
- Saraybosna Mevlevihanesi ve Maglay Kurşunlu Cami'nin restore edilmesi ve vefatının 10. yıl dönümünde Aliya izzetbegoviç'in evinin tadilatının yapılması.

TİKA elbette 2014 yılında da daha fazla kaynak ve mesai harcayarak Bosna-Hersek'e yönelik projeler uygulamaya hız kesmeden devam etmiştir. TİKA'nın 2014'te Bosna- Hersek'e yönelik olarak yürüttüğü faaliyetlere bakıldığında şunlar dikkat çekmektedir:²³⁹

- TİKA Moştre Sağlık Merkezi'nin inşa edilmesi ve hizmete açılması,
- Bosna- Hersek'teki yoksullukla mücadele ve istihdamın artırılması projeleri kapsamında Sanski Most kentinde yaşayan çiftçilere 5 bin aronia bitki fidesi dağıtılması ve tarımsal istihdamın desteklenmesi,
- Mayıs ayında Bosna- Hersek'te yaşanan sel felaketinin ardından zarar gören yerleşim birimlerindeki vatandaşlara insani ve acil yardım malzemesi ulaştırılması ve tarım alanında destek verilmesi,
- Banya Luka Okul Öncesi Eğitim ve Öğretim Merkezi'ne ve Saraybosna Üniversitesi öğrenci yurduna ekipman desteği sağlanması,
- Saraybosna Üniversitesi Klinik Merkezi Çocuk Cerrahisi Bölümü'ne ürodinami cihazı desteğinde bulunulması ve donanım desteği sağlanan Yeşilay Bosna Hersek Cemiyeti'nin hizmete açılması,
- TİKA katkılarıyla gerçekleştirilen organizasyonda Türk Boşnak yapımı 'Üç Yol' filminin sinemaseverlerle buluşturulması,
- Fatih Sultan Mehmed (Hünkar) Camisi'nin restorasyon çalışmalarına başlanması.

Gerek faaliyet raporlarından gerekse resmi internet sitesinden elde edilen bilgilere göre TİKA, Bosna Hersek' te eğitim, sağlık, kültür, sanat, turizm, insani yardım, tarım, hayvancılık, restorasyon ve iletişim gibi birçok alanda kamu diplomasisinin özüne ve amacına hizmet eden faaliyetler yürütmektedir. TİKA'nın işbirliğini arttırıcı söz konusu kalkınma destekleriyle Türkiye'nin Bosna halkı gözündeki prestijini arttırmayı başardığı söylenebilir. Bu bağlamda özellikle kültürel alanda gerçekleştirilen projeler kamu diplomasisine ivme kazandırmakta ve iki devlet arasındaki dostluk bağlarını daha da güçlendirmektedir.

²³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. TİKA, <http://www.tika.gov.tr/tr/haber/liste>, 13.04.2015.

Bosna- Hersek'e yönelik kamu diplomasisi faaliyeti yürüten diğer bir kurum ise ülkelerle kurulan ilişkilerin daha çok siyasi boyutuyla ilgilenen Dışişleri Bakanlığı'dır. Üst düzey siyasi diyalog çerçevesinde birçok resmi ziyaret, toplantı ve zirve gerçekleştiren bakanlık, ilişkilerde var olan dinamizmin korunması ve ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda işbirliği yaratılmasını amaçlamaktadır. Söz konusu amaç doğrultusunda stratejik politikalar yürüten Dışişleri Bakanlığı, özellikle son on yılda kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmeye de özen göstermektedir.

Dışişleri Bakanlığı'nın kamu diplomasisi kapsamında Bosna- Hersek'te yürüttüğü faaliyetler göz önüne alındığında, öncelikli olarak gerçekleştirilen kültür ve tanıtım etkinlikleri, öğrencilere verilen hükümet bursları, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine sağlanan destekler, yürütülen kültürel değişim programları, yapılan restorasyon çalışmaları ve yardım faaliyetleri dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ele alınacak kamu diplomasisi uygulamalarından bazıları şunlardır:

- Ocak 2002'de Bosna- Hersek ile 'Eğitim, Bilim, Kültür, Gençlik ve Spor Alanlarında Kültürel Değişim Programı' kapsamında karşılıklı işbirliğini içeren bir anlaşma imzalanması,²⁴⁰
- Türkiye Cumhuriyeti'nin 80. yılı kutlamaları çerçevesinde Saraybosna Orduevi'nde piyano resitali, Türk Kültür Merkezi'nde ressam Mehmet Aydoğdu sergisi ve Saraybosna Türk Kültür ve Enformasyon Merkezi'nde 'Arınma' isimli bir sergi düzenlenmesi,²⁴¹
- 2005 yılında Fransız Andre Malraux Kültür Merkezi tarafından Saraybosna'da düzenlenen 6. Avrupa Kitap Günleri vesilesiyle, Türk Kültür Merkezi'nde değişik ülkelerden gelen katılımcılar için bir tanışma kokteyli organize edilmesi,²⁴²

²⁴⁰ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-5675sgc.pdf>, 19.12.2014.

²⁴¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **Cumhuriyetimizin 80. Yıldönümü Kutlamaları Çerçevesinde Büyükelçiliklerimiz ve Başkonsolosluklarımız Tarafından Düzenlenen Etkinlikler**, s.23, <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/IkiliVeCokTarafliKulturelIliskiler/Cumhuriyetimizin80Y%C4%B1donumuFaaliyetleriListesi.pdf>, 19.12.2014.

²⁴² T.C. Dışişleri Bakanlığı, **Yurtdışı Tanıtım ve Kültür İşleri Genel Müdürlüğü ve Yurtdışındaki Temsilciliklerimizin İşbirliğiyle 2005 Yılında Gerçekleştirilen Başlıca Bilimsel, Kültürel ve Tanıtıcı Etkinlikler**, s.52, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/TANITIM/2005yilinda_gerceklestirilen_aktiflikler.pdf, 19.12.2014.

- 2006 yılında ‘Çağdaş Sanat’, ‘Dijital Dönemdeki Mimarlık’ ve ‘Bosna- Hersek ile Türkiye’nin Ortak Kültür Değerleri’ başlıklı üç panelin Türk Kültür Merkezi binasında gerçekleştirilmesi ve yine aynı binada gölge oyunu sanatçıları Cengiz Öztekin ve Selçuk Dinçer tarafından bir hacivat- karagöz gösterisi yapılması,²⁴³
- 2007 yılında ‘Mevlana Celaleddin Rumi’nin 800. Doğum Yıldönümü’ vesilesiyle Boşnak Kültür Merkezi’nde sema gösterisi ve konferans gerçekleştirilmesi ve 18 Bosna- Hersekli ressam tarafından hazırlanan karma serginin Türk Kültür Merkezi’nde halka açılması,²⁴⁴
- 2007 yılı boyunca Türk Kültür Merkezi’nde üçü Saraybosna Kış Festivali çerçevesinde olmak üzere toplam on iki sergi, bir konferans, iki ‘workshop’ düzenlenmesi ve dönüşümlü olarak 38 Türk, 46 yabancı filmin gösterime sunulması,²⁴⁵
- 2008 yılında düzenlenen Saraybosna Kış, Yaz, Caz, Tiyatro ve Film Festivalleri çerçevesinde sahne sanatları, müzik ve görsel sanatlara yönelik birçok etkinlik gerçekleştirilmesi,²⁴⁶
- Bosna- Hersek vatandaşlarına yönelik gerçekleştirilen hükümet bursları kapsamında Türk dili yaz kursları için öğrencilere burs verilmesi,²⁴⁷
- Dışişleri Bakanlığı ile TİKA’nın ortak çabası sonucu oluşturulan ‘Yurt Dışındaki Kültür Varlıkları Eşgüdüm ve Yönlendirme Kurulu’nun çalışmaları neticesinde 1577’de Mimar Sinan tarafından Drina üzerinde inşa edilmiş Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü’nün restore edilmesi,²⁴⁸
- Bosna- Hersek’te Tuzla, Zenica, Saraybosna ve Mostar Cemal Biyediç Üniversitesi bünyesinde kurulmuş bulunan Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri ve

²⁴³ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **2006 Yılında Yurtdışında Düzenlenen Kültürel Etkinlikler**, s.50, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/TANITIM/2006yili_Kulturel_Etkinlikler_Raporu.pdf, 19.12.2014.

²⁴⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **2007 Yılında Yurtdışında Düzenlenen Kültürel Etkinlikler**, s.40, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/İkiliVeCokTaraflıKulturelİlkiler/2007_Bilimsel_K%C3%BCl%C3%BCrel_ve_Tan%C4%B1t%C4%B1c%C4%B1_Etkinlikler_Raporu.pdf, 20.12.2014.

²⁴⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **2007 Yılında Yurtdışında Düzenlenen Kültürel Etkinlikler**, s.39, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/İkiliVeCokTaraflıKulturelİlkiler/2007_Bilimsel_K%C3%BCl%C3%BCrel_ve_Tan%C4%B1t%C4%B1c%C4%B1_Etkinlikler_Raporu.pdf, 20.12.2014.

²⁴⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **Yurtdışında Düzenlenecek Etkinlikler**, Bosna- Hersek, <http://www.mfa.gov.tr/bosna-hersek.tr.mfa>, 20.12.2014.

²⁴⁷ T.C. Saraybosna Büyükelçiliği, **Hükümetimiz Bursları, Türk Dili Yaz Kursu**, <http://saraybosna.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=119710>, 21.12.2014.

²⁴⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Yurt Dışındaki Türk Kültür Varlığı”, <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisindaki-turk-kultur-varligi.tr.mfa>, 21.12.2014.

kürsüleri ile Türkçe kurslarına malzeme yardımı yapılması ve okutman görevlendirmek suretiyle destek sağlanması,²⁴⁹

- ‘Türkiye Bursları’ adı altında 2012 yılında yeni bir çerçeveye oturtulan yurt dışı burs programı kapsamında Balkan ülkelerine yönelik (Bosna- Hersek dâhil) ‘Balkanlar Burs Programı’ oluşturulması,²⁵⁰
- Yine ‘Türkiye Bursları’ kapsamında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki Boşnak öğrencilere araştırma, başarı ve destek bursları tahsis edilmesi,²⁵¹
- AB çerçevesinde yürütülen projeler (Erasmus vb.) kapsamında Türkiye’ye gelen Boşnak öğrencilere gerek Türkçe öğrenimi konusunda gerekse maddi açıdan destek sağlanması,²⁵²
- Bosna- Hersek’te Mayıs 2014’te meydana gelen sel felaketi dolayısıyla T.C. Saraybosna Büyükelçiliği tarafından Bosna- Hersek’teki Türk kuruluşları ve şirketleri eliyle temin edilen yardım malzemelerinin ihtiyaç sahiplerine dağıtılması,²⁵³
- T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği tarafından Bosna- Hersek’teki okul ve kurslara dağıtılmak üzere ilgili makamlara 12 bin adet Boşnakça kitabın teslim edilmesi.²⁵⁴

Söz konusu faaliyetlerden de anlaşılacağı üzere Dışişleri Bakanlığı, Türkiye’nin sadece siyasi alanda değil sosyal ve kültürel alanda da etkinliğini artıracak uygulamalarda bulunmaya özen göstermektedir. Bosna- Hersek’te Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülen bahse konu uygulamalar olumlu seyir izleyen siyasi ilişkileri daha da geliştirerek kazan-

²⁴⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Yurt Dışındaki Türk Kültür Merkezleri, Türkçe ve Türkiye Çalışmaları”, http://www.mfa.gov.tr/turk-kultur-merkezleri___-turk-dili-ve-edebiyati-bolumleri-ve-turkce-egitim-merkezleri.tr.mfa, 31.10.2014.

²⁵⁰ Türkiye Bursları, Burs Programları, Lisans Bursları, Balkanlar Burs Programı, <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-programlari>, 21.12.2014.

²⁵¹ Türkiye Bursları, Burs Programları, Kısa Dönemli Burslar, <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-programlari>, 21.12.2014.

²⁵² T.C. Dışişleri Bakanlığı, Burslar, Türkiye Bursları, <http://www.mfa.gov.tr/hukumet-burslari.tr.mfa>, 21.12.2014.

²⁵³ T.C. Saraybosna Büyükelçiliği, “Bosna- Hersek ve Sırbistan’da Meydana Gelen Sel Felaketi Hk.”, 18.05.2014, <http://saraybosna.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=210373>, 21.12.2014.

²⁵⁴ T.C. Saraybosna Büyükelçiliği, “Büyükelçiliğimiz Din Hizmetleri Müşavirliği Tarafından Bosna Hersek’teki Okul Ve Kurslarda Dağıtılmak Üzere İlgili Makamlara Teslim Edilen Kitaplar”, 08.08.2014, <http://saraybosna.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=216230>, 22.12.2014.

kazan mantığını ön plana çıkarmakta ve birçok alanda işbirliği oluşturulmasının önünü açmaktadır.

2007 yılında yürürlüğe giren Yunus Emre Vakfı Kanunu doğrultusunda Türkiye'nin kültürel mirasını, Türk dili ve kültürünü tanıtmayı, Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmeyi, kültürel alışverişini artırmayı, bununla ilgili yurt içinde ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünyanın kullanımına sunmayı amaçlayan YEE de Bosna-Hersek'e yönelik kamu diplomasisi faaliyeti yürüten resmi kurumlardan biridir.²⁵⁵ YEE, yurt dışında oluşturduğu YETKM'ler aracılığıyla Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere hizmet vermekte ve bu konuda yapılan çalışmaları desteklemektedir. Ayrıca kültürel ve sanatsal faaliyetler gerçekleştirmeye de özen gösteren Enstitü, Türk Kültür Merkezleri'nde konferans, sempozyum, seminer ve panel düzenleyerek bilim, kültür ve sanat dünyasının önde gelen isimlerini sanat severlerle buluşturmaktadır.

2009 yılında faaliyetlerine başlayan YEE'nin bugün itibariyle 28 ülkede 36 tane kültür merkezi bulunmaktadır. Söz konusu kültür merkezleri Bosna- Hersek'te Saraybosna, Foyntsa ve Mostar'da olmak üzere üç tanedir.²⁵⁶ Birçok kültür ve sanat faaliyetinin yürütüldüğü bu merkezler Bosna halkının Türkiye'ye olan sempatisini artıran etkinlikler gerçekleştirmektedir. YEE tarafından kurulan bahse konu kültür merkezlerinin ilki Saraybosna'da açılmıştır. Kurulduğu andan itibaren Türk dili, kültürü ve sanatının yaygınlaştırılmasını amaçlayan Saraybosna YETKM Bosna- Hersek'e yönelik yürütülen kamu diplomasisinin uygulanabilirliğini kolaylaştırmakta ve gerçekleştirdiği etkinliklerle Bosna- Hersek- Türkiye arasındaki ilişkilerin temelini kuvvetlendirmektedir. Söz konusu merkezin yürüttüğü faaliyetlere bakıldığında göze çarpanlar şunlardır:²⁵⁷

- 6 Nisan 2010'da Saraybosna YETKM'de 'Balkanlarda Osmanlı Medeniyeti' başlıklı bir sergi açılması,
- Uluslararası Saraybosna Üniversitesi ve Saraybosna YETKM işbirliğinde 4- 6 Haziran 2010 tarihleri arasında '21. Yüzyılda Türkiye' başlıklı bir panel düzenlenmesi,

²⁵⁵ Sancar, a.g.e., s.260.

²⁵⁶ YEE, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>, 05.03.2015.

²⁵⁷ YEE, Yayınlar (2009-2014), <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/yayinlar>, 23.12.2014.

- Saraybosna sanat günleri çerçevesinde 6 Aralık 2010 tarihinde ‘Ebruli Dünya’ etkinlikleri adı altında ebru kursları gerçekleştirilmesi,
- Uluslararası Burç Üniversitesi ile ortaklaşa ‘Bosna’dan Divan Şiirine Bakış’ isimli bir panel düzenlenmesi ve ‘2. Saraybosna Düğün Günleri Şenliği’ne destek verilmesi,
- Saraybosna YETKM ve Saraybosna Üniversitesi Türkoloji Bölümü tarafından ortaklaşa düzenlenen ‘Farklı Diller, Ortak Duygular’ isimli şiir dinletisine ünlü tiyatro sanatçısı Selçuk Yöntem’in davet edilmesi,
- Bosna- Hersek’e gelen Ayşe Kulin’in Saraybosna YETKM’de düzenlenen söyleşi çerçevesinde basın mensupları ve sevenleriyle buluşturulması,
- Bosna- Hersek kantonlarında Türkçeyi seçmeli, kredili ve kredisiz olarak öğrenen öğrencilere destek kapsamında okul malzemelerinden oluşan sırt çantası dağıtılması,
- T.C. Saraybosna Büyükelçiliği, Saraybosna YETKM ve Hacettepe Rektörlüğü işbirliğinde ‘Hacettepe Koleksiyonundan Çağdaş Türk Resim Sanatı’ başlıklı bir sergi düzenlenmesi,
- Saraybosna Kantonu Eğitim Bakanlığı ile Türkçenin ikinci seçmeli ders olarak ilk ve ortaöğretim okullarında okutulmasına ilişkin protokol imzalanması,
- T.C. Merkez Bankası ile ortaklaşa yürütülen ‘Balkanlar’da Kültürel Mirasın Yeniden İnşası’ projesi kapsamında Bosna- Hersek’te tahrip olmuş el yazması eserlerin tamiri ve bakımının gerçekleştirilmesi,
- Bosna- Hersek’te düzenlenen ‘Uluslararası Pişmaniye Festivali’ çerçevesinde Türkçe müziklerin seslendirildiği bir konser organize edilmesi.

Saraybosna dışında Foynitsa ve Mostar’da da kurulmuş olan bu merkezler Saraybosna YETKM gibi yapıcı etkinlikler gerçekleştirmeye yönelik çaba harcamaktadır. Bu çaba doğrultusunda gerçekleştirilen etkinliklere genel itibariyle bakıldığında şunlar dikkat çekmektedir:

Foynitsa YETKM

- Foynitsa YETKM’de 16 Kasım 2012 itibariyle ‘Geleneksel Türk Ev Yemekleri Kursu’ başlaması ve 23 Kasım 2012’de Muharrem ayı ve aşure günü etkinliği düzenlenmesi,²⁵⁸
- Türk mutfak kültürünü anlatabilmek amacıyla, Bosna- Hersek’te yaşayan Türk aileler ile işbirliği yapılarak 17 Eylül 2013’te Türk yemek ve tatlılarının tanıtıldığı bir etkinlik organize edilmesi,²⁵⁹
- Foynitsa YETKM’nin desteği ile Ankara Büyükşehir Belediyesi Mehter Takımı ve Dersaadet Tasavvuf Yolu Dernekleri Federasyonu Devran ve Sema Ekibi tarafından Foynitsa’da bir gösteri gerçekleştirilmesi,²⁶⁰
- 29 Ocak 2014 tarihinde bir Türk müziği konseri düzenlenmesi ve bu konserde Yunus Emre Türk Müziği Grubu ile Harmoniya Vokal Topluluğu’nun sahne alması,²⁶¹
- 11 Mart 2014 tarihinde Foynitsa’da Türk Kültür Merkezi’nin konferans salonunda ‘Bosna- Hersek Kardeşliği’ temalı resim sergisi açılması,²⁶²
- Foynitsa YETKM’de 19 Mart 2014’te gazeteci- yazar Salem Şehoviç’e ait ‘Zamanımın İnsanları’ ve yazar Rahima Şehiç- Halimanoviç’e ait ‘Bilinmeyen Yol’ adlı kitapların tanıtımının yapılması,²⁶³
- Foynitsa Ziyah Dizdareviç Lisesi kapalı spor salonunda 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı münasebetiyle ‘Çocuk Şenliği’ programı düzenlenmesi,²⁶⁴

²⁵⁸ YEE, Yayınlar, Ocak 2013, s.63, http://yee.org.tr/media/_bulten/pdf/ocak_2013.pdf, 23.12.2014.

²⁵⁹ YEE Bosna- Hersek/Foynitsa, “Foynitsa’da Türk Yemek ve Tatlıları”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-turk-yemek-ve-tatlilari-2121>, 23.12.2014.

²⁶⁰ YEE Bosna- Hersek/Foynitsa, “Foynitsa’da Mehter, Sema ve Devran Gösterisi”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-mehter-sema-ve-devran-gosterisi-2238>, 23.12.2014.

²⁶¹ YEE Bosna- Hersek/Foynitsa, “Foynitsa’da Türk Müziği Konseri Düzenlendi”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-turk-muzigi-konseri-duzenlendi-2303>, 23.12.2014.

²⁶² YEE Bosna- Hersek/Foynitsa, “Foynitsa’da ‘‘Türkiye-Bosna Hersek Kardeşliği’’ Resim Sergisi”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-turkiye-bosna-hersek-kardesligi-resim-sergisi-2404>, 23.12.2014.

²⁶³ YEE Bosna- Hersek/Foynitsa, “Foynitsa Türk Kültür Merkezinde Kitap Tanıtımı”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsa-turk-kultur-merkezinde-kitap-tanitimi-2393>, 23.12.2014.

²⁶⁴ YEE Bosna- Hersek/Foynitsa, “Foynitsa’da Çocuk Şenliği”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-cocuk-senligi-2461>, 23.12.2014.

- YEE, Ümraniye Belediyesi ve Foynitsa Belediyesi işbirliğiyle 8-14 Kasım 2014 tarihleri arasında Foynitsa YETKM’de ‘El Sanatları Sergisi ve Sertifika Töreni’ gerçekleştirilmesi.²⁶⁵

Mostar YETKM

- 22 Mayıs 2014 tarihinde Mostar Cemal Biyediç Üniversitesi İnsani Bilimler Fakültesi konferans salonunda ‘Sarı Saltuk’un Bosna- Hersek Tecrübesi’ temalı bir konferans düzenlenmesi,
- 11 Eylül 2014 tarihinde Mostar’daki Mısırlı Köyü yetimhanesine ziyaret gerçekleştirilmesi,
- Mostar YETKM ile Mostar Kukla Tiyatrosu arasında Türk bir yazarın oyun metninin kuklalar aracılığıyla sanatseverlerle buluşturulması amacını taşıyan bir işbirliği projesi planlanması,
- 19 Kasım 2014’te YEE Mostar Türk Kültür Merkezi’nde Osmanlı kursu açılması,
- Boşnak kültür derneği ‘Preporod’ Jablanica ve Mostar YETKM işbirliğinde 8 Aralık 2014’te Türkçe kursu başlatılması.²⁶⁶

Enstitü’nün Bosna- Hersek’te yürüttüğü faaliyetler sadece Türk Kültür Merkezlerinin gerçekleştirdiği bahse konu etkinliklerle sınırlı değildir. YEE, bu merkezlerden bağımsız olarak birçok etkinlik ve proje de yürütmektedir. Bunlardan en önemlisi TİKA tarafından 2011 yılında YEE’ye devredilen Türkoloji Projesi’dir. Söz konusu projenin amacı,

‘Türkiye’nin diğer ülkelerle dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini arttırmak; Türk dili, edebiyatı, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek, bununla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak, yurt dışındaki Türk dili ve edebiyatı/ Türkoloji bölümlerine Türkiye’den öğretim elemanı görevlendirerek bölümlerin eğitim öğretime devam etmesini sağlamak, yurt dışında Türk dili ve edebiyatı öğrenimini nitelikli hâle getirmek, Türk kültürünü ve Türkiye’yi yurt dışında daha iyi tanıtmaktır.’²⁶⁷

²⁶⁵ YEE Bosna- Hersek/Foynitsa, “Foynitsa’da El Sanatları Sergisi Ve Sertifika Töreni”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-el-sanatları-sergisi-ve-sertifika-toreni-2725>, 23.12.2014.

²⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. YEE- Turski Kulturni Centar Mostar, https://www.facebook.com/yeemostar?hc_location=timeline, 23.12.2014.

²⁶⁷ YEE, Yunus Emre Enstitüsü Türkoloji Projesi, <http://yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji>, 24.12.2014.

Mayıs 2012’de Saraybosna’da gerçekleştirilen ‘I. Balkan Türkologları Buluşması’ ve Şubat 2013’te Edirne’de organize edilen ‘Bosna- Hersekli Türkoloji Öğrencilerine Eğitim Programı’ proje amacı doğrultusunda yürütülen faaliyetlere verilebilecek örneklerdir.²⁶⁸ Ayrıca Türkoloji Projesi kapsamında birçok üniversite ile işbirliği protokolü imzalandığı da bilinmektedir. Bu üniversiteler arasında Tuzla, Mostar Cemal Biyediç, Zenitsa ve Saraybosna Üniversitesi de yer almaktadır.

YEE’nin Türk Kültür Merkezleri’nden bağımsız olarak yürüttüğü diğer bir proje ise, ‘100 Türkiye Kütüphanesi Projesi’dir. Ziraat Bankası’nın desteği ile yürütülen bu proje kapsamında 25. kütüphane Saraybosna’da açılmıştır.²⁶⁹ İki ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağların güçlendirilmesine önemli katkılar sağlaması planlanan bu kütüphane, Boşnakların mevcut kaynaklardan artık daha doğru bilgiye ulaşabilmesine imkân tanımaktadır.

Türkiye’nin sahip olduğu değerleri Bosna halkına en doğru şekilde anlatma görevini üstlenen diğer bir kurum ise TRT’dir. TRT, ulusal ve uluslararası birçok yayın kanalına sahiptir. Uluslararası kanalların hedef kitlesi, özellikle Türk vatandaşların ağırlıklı olarak yaşadığı ülkelerin halklarıdır. Söz konusu kitlelere ulaşmak adına imkânları çerçevesinde alt yazılı yayın yapan TRT, yabancılara yönelik düzenlenen programlarda gözetilmesi gereken hedefleri şöyle belirlemiştir:²⁷⁰

- Türkiye ve Türk insanının her yönüyle tanıtılarak, Türk Devleti ve Milleti hakkında dünyada olumlu bir kamuoyu oluşturulmasına, demokratik, çağdaş, lâik ve insan haklarına saygılı Hukuk Devleti olduğu görüşünün kuvvetlendirilmesine, hitap edilen hedef kitlelerde Türkiye’ye sempati ve desteğin sağlanmasına,
- Türkiye’nin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel ve teknolojik durumuyla, eğitim, sağlık ve turizmde kaydettiği gelişmelerin tanıtılmasına,
- Türkiye’nin, Türk ve İslam devletleriyle gelişen ilişkilerinin, Kafkasya, Orta Asya, Orta Doğu, Kıbrıs, Balkanlar ve Doğu Avrupa vb. yerlerdeki gelişmelere karşı politikalarının, önemli projelerinin ve üyesi olduğu uluslararası kuruluşların etkinliklerinin anlatılmasına,
- Uluslararası entegrasyona dönük olarak gelişen ve bir uluslararası örgütlenme biçimi olan AB ile Türkiye ilişkilerinin, bu ilişkileri geliştirme ve Birliğe tam üye olma yönünde gerçekleştirilen uyum çalışmalarının anlatılmasına,
- Türkiye’nin diğer devletlerle olan sosyal ve ekonomik ilişkilerinin, ihracatının artırılmasına, yeni pazarların bulunmasına ve karşılıklı yatırım anlaşmalarında

²⁶⁸ YEE, Türkoloji, Faaliyetlerimiz, <http://yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji-faaliyetlerimiz>, 24.12.2014.

²⁶⁹ YEE, Yayınlar, Temmuz 2013, s.22, http://www.yee.org.tr/media/_bulten/pdf/temmuz_2013.pdf, 24.12.2014.

²⁷⁰ TRT, **TRT Genel Yayın Planı**, Ankara, 2011, s.85, Akt. Hatice Başar, **Türkiye’nin Kamu Diplomasisi: Bir Örnek Çalışma TRT**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, s.166.

sağlanan işbirliği imkânlarının geliştirilmesine, Türk hafta ve fuarlarının duyurulmasına, yardımcı olunacaktır.

Söz konusu hedefler doğrultusunda TRT, uluslararası televizyon ve radyo kanalları aracılığıyla yabancılara yönelik etkili bir yayın politikası yürütmektedir. Bahse konu televizyon kanallarına ilk olarak TRT AVAZ örnek verilebilir. 21 Mart 2009 tarihinde yayın hayatına başlayan TRT AVAZ, yayın yaptığı coğrafyayı bir kültür çatısı altında birleştirmeyi amaçlayan ve söz konusu coğrafyanın ortak kanalı olma iddiasını taşıyan çok dilli bir kanaldır. Kanalın kapsama alanında Ortadoğu, Kafkasya, Orta Asya ve Balkanlar'dan birçok ülke yer almaktadır.

Balkan coğrafyası, Türkiye'nin ilk ve çok dilli kanal olma özelliğini taşıyan TRT AVAZ'ın yakın olarak takip ettiği alanlardan biridir. Kanalda Balkanlar'ı konu edinen birçok eğitim, kültür, müzik ve eğlence programı hazırlanmaktadır. Ayrıca, Balkan coğrafyasında yayın hayatını sürdüren televizyon kanalları ile yakın işbirliği halinde bulunan TRT AVAZ'ın özellikle Bosna- Hersek Devlet Televizyonu ile çok sayıda ortak yayın gerçekleştirdiği de bilinmektedir. Diğer yandan, TRT AVAZ haberlerinin Arnavutça ve Boşnakça da okunduğunu ve film dublajlarının yine aynı dillerde yapıldığını da söylemek mümkündür.²⁷¹

TRT AVAZ kanalı tarafından 2009- 2013 yılları arasında yayınlanan ve Bosna- Hersek'i (Balkanlar'ı) ilgilendiren programlara bakıldığında ise göze çarpan örnekler şunlardır:²⁷²

- Balkanlar'daki güncel siyasi, kültürel ve ekonomik olayları yakından takip eden program; Bizim Sesimiz,
- Türkiye ile Balkan Türkleri arasında bir köprü kurarak, kültürlerini korumaya çalışan bu insanların hikâyesini anlatan; Balkan Atlası,
- Rumeli'nin kültürel değerlerine, mahalli ve profesyonel sanatçılara yer veren program; Balkan Havası,

²⁷¹ TRT, **2013 Faaliyet Raporu**, s.52, <http://medya.trt.net.tr/medya7/dosya/2014/09/11/d6e3f1c9-8432-44cf-9b2d-fc3881c369d5.pdf>, 10.01.2015.

²⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. TRT, **Faaliyet Raporları (2009- 2013)**, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=basili+yayinlar>, 10.01.2015.

- Bosna- Hersek'te yaşayan ünlü sanatçıların kendi ağızlarından hayat hikâyelerinin anlatıldığı ve kliplerinin yayınlandığı program; Kahve Keyfi,
- Bosna'dan hazırlanan ve şehirlerin tanıtımını yapan bir gezi programı; Adım Adım Bosna,
- Bosna'dan hazırlanan ve Boşnak yemeklerinin tanıtıldığı bir yemek programı; Bosna'nın Geleneksel Lezzetleri,
- Balkanlar'dan Orta Asya'ya uzanan ortak kültürün farklı yüzleriyle yapılan sohbetler ile Türk dünyasının müziklerinin yer aldığı program; Kültür Eşiği,
- TRT AVAZ yayın coğrafyasında yer alan ülke müziklerinin en güzel parçalarının seslendirildiği program; Gönül Avazı,
- Balkanlar'dan Orta Asya'ya uzanan Türk kültürünü yakından tanımak isteyen izleyicilerin eğlenerek bilgi sahibi olduğu program; Biz Bize.

TRT AVAZ gerçekleştirdiği söz konusu yayınlarla Türk kültürünün tanıtımına katkı sağlamaktadır. Ayrıca Bosna- Hersek'te giderek saygın bir televizyon kanalı haline gelen TRT AVAZ, Bosna'dan hazırlanan programlarla ülke genelinde etkinliğini artırmakta ve Bosna halkının gönlünü kazanmayı da başarmaktadır.

TRT AVAZ dışında uluslararası yayın yapan bir diğer televizyon kanalı ise TRT TÜRK'tür. Dünyanın dört kıtasında yetmişden fazla ülkeye yayın yapan kanalın Bişkek, Pekin, İslamabat, Tahran, Bağdat, Kudüs, Atina, Üsküp, Moskova, Washington, Berlin, Brüksel, Kahire, Taşkent, Aşkabat ve Saraybosna gibi merkezlerde program- haber büroları mevcuttur. Saraybosna'da bulunan büro aracılığıyla Bosna- Hersek'te habercilik ve kültür programları çerçevesinde aktif rol oynayan TRT TÜRK siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel içerikli birçok yayın gerçekleştirmektedir. Srebrenitsa katliamı anma törenlerine yapılan canlı bağlantı ve bu konuda hazırlanan özel haberler söz konusu yayınlara birer örnektir.²⁷³

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD)'nin katkılarıyla gerçekleşen 'Balkan Ekspresi' programı ise TRT TÜRK'ün en dikkate değer programları arasında yer almaktadır. Bahse konu programda dokuz vagonun oluşan 'Balkan Ekspresi' treni 1

²⁷³ TRT, **2009 Faaliyet Raporu**, s.43, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2010/05/26/30ee90fd-efa8-4188-947a-94dd3397546c.pdf>, 10.01.2015.

Temmuz 2010 tarihinde İstanbul Sirkeci Tren Garı'ndan hareket etmiş ve Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, Macaristan, Hırvatistan, Bosna- Hersek, Kosova, Makedonya, Yunanistan hattını takip ederek 20 Ağustos 2010 tarihinde geri dönmüştür. 'Balkan Ekspresi' programıyla güzergâh üzerinde bulunan ülkeler arasındaki dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin geliştirilmesi ve karşılıklı olarak tarihi, kültürel ve turistik değerlerin tanıtılması amaçlanmıştır.²⁷⁴

Televizyon kanalları dışında TRT'nin Bosna Hersek'e yönelik yürüttüğü faaliyetler açısından dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise imzalanan uluslararası anlaşmalardır. TRT'nin Bosna Hersek'teki radyo ve televizyon kuruluşlarıyla imzaladığı anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirdiği faaliyetleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 20 Mayıs 2008 tarihinde Ankara'da Saraybosna Kantonu Televizyonu (TVSA) ile imzalanan protokolle;²⁷⁵
 - Türkçe yayın yapan Bosna- Hersek TV'ye ücretsiz program sağlanmış,
 - Bosna- Hersek kanton bölge kamu yayın kurumları ile imzalanan anlaşma çerçevesinde Türkiye'nin Sesi Radyosu yayınları başlamış,
 - TRT Ankara Radyosu 'Gündem' programı Bosna- Hersek televizyonlarından naklen yayınlanmıştır.
- 17 Ekim 2008 tarihinde Ankara'da Bosna- Hersek Radio- Televizia Zenica ile imzalanan anlaşma uyarınca;²⁷⁶
 - Saraybosna Filarmoni Orkestrası'nın kuruluşunun 70. yılı canlı yayınlanmıştır.
- 17 Ocak 2011 Bosna- Hersek Radyo Televizyon Kurumu (BHRT) ile imzalanan İkili İşbirliği Protokolü çerçevesinde;²⁷⁷
 - Diziler, belgeseller başta olmak üzere ücretsiz program değişimi ve ortak programlar yapılmış,
 - Yarışma ve kültür gösterilerine karşılıklı olarak katılım gerçekleştirilmiş,

²⁷⁴ TRT, **2010 Faaliyet Raporu**, s.47, <http://medya.trt.net.tr/medya1/dosya/2011/06/24/caf61dd4-ab86-4cb1-9bea-ca66711c24ac.pdf>, 10.01.2015.

²⁷⁵ TRT, **2008 Faaliyet Raporu**, s.205-206, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2009/06/23/2bff1dcf-ed83-4591-9c57-b8d9a970c76f.pdf>, 10.01.2015.

²⁷⁶ TRT, **2008 Faaliyet Raporu**, s.206, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2009/06/23/2bff1dcf-ed83-4591-9c57-b8d9a970c76f.pdf>, 10.01.2015.

²⁷⁷ TRT, **2011 Faaliyet Raporu**, s.206, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/120608TRT.pdf>, 10.01.2015.

- Teknik yardım ve personel desteği sağlanmış,
- BHRT'nin Türkiye'de büro açması veya iş yapması halinde yardım sağlanması kararlaştırılmıştır.
- 21 Ocak 2013 tarihinde Ankara'da imzalanan İstanbul- Saraybosna Mütakabiliyet Esasına Dayalı Ofis Tahsisi Protokolüyle;²⁷⁸
 - BHRT binası içinde TRT Ofisi açılmış,
 - İstanbul TRT Radyo binası içerisinde BHRT'ye tahsis edilen ofisin açılışı gerçekleştirilmiş,
 - Kaset ve teknik ekipmanlardan oluşan altı tonluk yardım malzemesi BHRT'ye hibe edilmiştir.
 - Ayrıca 27 Şubat 2012'de Bosna- Hersek Face TV, 16 Temmuz 2013'te Hayat TV ile imzalanan işbirliği protokolü çerçevesinde de birtakım ortak programlar yapılmış ve teknik ekipman desteği sağlanmıştır.

Katılım gerçekleştirdiği yurtdışı festival ve sempozyumlar aracılığıyla Boşnak halkına Türkiye'nin kamu diplomasisi mesajlarını iletme gayreti, TRT'nin çok yönlü politikalarının diğer bir ayağını oluşturmaktadır. Örneğin, 25- 30 Mayıs 2009 tarihleri arasında Sırbistan Yeni Pazar Sancağı'nda Uluslararası Yenipazar Üniversitesi'nde düzenlenen Mehmet Akif Sempozyumu çerçevesinde 'Mehmet Akif'i Yetiştiren Sosyolojik Ortam Türk Ailesi' başlıklı bir tebliğ sunulmuş ve 'Ben Mostar'ın Eski Köprüsü Starı Most' ve 'Bosna'da Bir Horasan Ereni: Akhisarlı Ayvaz Dede' adlı belgesellerin gösterimi yapılmıştır.²⁷⁹

İlki 23- 27 Haziran 2009 tarihleri arasında düzenlenen 'Türkçevizyon' (Uluslararası Türkçe Müzik Festivali) aracılığıyla da katılımcı ülkelerde (Bosna- Hersek dâhil) olumlu algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede gözetilen amaçlar ise,

'Türkçenin doğru kullanımının yanı sıra, yaygınlık kazanması ve tanıtımı, Türkiye'nin tanıtımına yönelik ortak çalışmalar için uygun zeminin hazırlanması, çeşitli ülkelere gelecek müzisyenlerle Türk gençliğini bir araya getirerek ortak müzik projeleri için bir

²⁷⁸ TRT, **2013 Faaliyet Raporu**, s.249, <http://medya.trt.net.tr/medya7/dosya/2014/09/11/d6e3f1c9-8432-44cf-9b2d-fc3881c369d5.pdf>, 10.01.2015.

²⁷⁹ TRT, **2009 Faaliyet Raporu**, s.194, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2010/05/26/30ee90fd-efa8-4188-947a-94dd3397546c.pdf>, 10.01.2015.

ortam sağlanması, tarihsel ve kültürel bağların güçlendirilmesi, sanatçıların kaynaşması ve sonraki etkinliklere kapı aralanması'dır.²⁸⁰

Şubat 2013 itibariyle Bosna- Hersek Radyo Televizyon binası içinde göreve başlayan TRT Bosna Hersek Temsilciliği ise, bugüne kadar TRT'nin Bosna'da yürüttüğü faaliyetlerin bir meyvesidir. Açıldığı günden itibaren Kurban ve Ramazan Bayramı, geleneksel el sanatları, medrese ve mektepler, Şeb-i Aruz ve Ahidnama etkinlikleri, Aşure Günü, geleneksel hatimler, Miraç Kandili programları ve 23 Nisan Şenlikleri gibi birçok alanda haber üreten temsilcilik söz konusu haberleri Türkiye'ye ulaştırmada aktif bir rol üstlenmektedir. Ayrıca temsilcilik vasıtasıyla her yıl düzenlenen Srebrenitsa katliamı anma törenleri kapsamında bir canlı yayın gerçekleştirildiği ve İslam'ın Bosna Hersek'e gelişini sembolize eden Ayvaz Dede Şenlikleri'nin canlı olarak yayınlandığı da bilinmektedir.²⁸¹

Boşnakça dâhil olmak üzere 37 dil ve lehçede yayın gerçekleştiren www.trt-world.com adresi ise, yayın yapılan bölgeyle ve dünyayla ilgili sıcak gelişmeler ve uzman görüşlerinin yer aldığı bir içeriği dünya kamuoyuna sunmaktadır. Haber içeriğinde, her dil için öncelikli olarak bölgesel haberlere ağırlık verilmekte, haber sıralamasında ikinci sırada dünya haberleri yer almakta, daha sonra ise gündemdeki Türkiye haberleri takipçilere sunulmaktadır. Siteyi ziyaret eden Boşnak dinleyiciler, site üzerinden programların Podcast dosyalarına, kaydedilmiş yayınların tamamına, radyo yayınında yer almayan özel röportajlara, ses dosyaları ve video görüntülerine ulaşabilmektedir.²⁸²

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı üzere TRT, Bosna- Hersek televizyon kanallarıyla imzaladığı anlaşmalar, katılım gerçekleştirdiği yurtdışı sempozyumlar, sahip olduğu kanallar (TRT AVAZ, TRT TÜRK vb.) ve düzenlediği Uluslararası Müzik Festivali; Türkçevizyon aracılığıyla Türk kültürünü tanıtarak Türkiye'ye karşı olumlu algı yaratılmasını amaçlamaktadır. TRT'nin bu amaç doğrultusunda uluslararası internet sitesinden (www.trt-world.com) ve yayın kanallarından gerçekleştirdiği etkinliklerin sayısı giderek artmaktadır.

²⁸⁰ TRT, **2011 Faaliyet Raporu**, s.208, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/120608TRT.pdf>, 10.01.2015.

²⁸¹ TRT, **2013 Faaliyet Raporu**, s.187, <http://medya.trt.net.tr/medya7/dosya/2014/09/11/d6e3f1c9-8432-44cf-9b2d-fc3881c369d5.pdf>, 10.01.2015.

²⁸² Başar, a.g.tez, s.116.

Resmi kurumlar içinde Türkiye'nin tanıtımında etkin bir konumda bulunan BYEGM ise, uluslararası medyayı yakından izleyerek, karar alma süreçlerini zamanında ve doğru bilgilerle besleme; basının gelişimine, Türkiye'nin tanıtımına katkıda bulunma ve bunlara ilişkin iletişim stratejilerini oluşturma yönünde bir misyon taşımaktadır.²⁸³ Bahse konu misyona sahip olan BYEGM'nin Saraybosna'da bir basın müşavirliği bulunmaktadır. BYEGM'nin yurt dışı teşkilatının misyonu esas alındığında Saraybosna basın müşavirliğinin görevlerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir.²⁸⁴

- Devletin tanıtma siyasetinin ve tanıtma ile ilgili alanlarda hükümetçe belirlenen stratejilerin Bosna- Hersek'te uygulanmasına yardımcı olmak,
- Hükümet faaliyetlerinin ve yapılan hizmetlerin dış kamuoyuna müessir şekilde yansıtılmasına ve bunların dış kamuoyu üzerindeki etkisinin belirlenmesine ait hizmetleri yapmak,
- Türkiye aleyhindeki propaganda faaliyetlerini takip etmek ve değerlendirmek, gerekli görülenler üzerine misyon şeflikleri ve Genel Müdürlük ile koordinasyon halinde düzeltici ve bilgilendirici belge ve dokümanları ilgili birimlere ulaştırmak, bunların ilgili medya kuruluşunda veya yayınlarında yer almasını sağlamak,
- Bosna- Hersek'te Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda yapılan faaliyetlere katılmak, bu faaliyetlerin Bosna- Hersek medyasında Türkiye'nin görüşleri doğrultusunda ve doğru bir şekilde yer almasını sağlayıcı girişimlerde bulunmak,
- Enformasyon ve aydınlatma faaliyetlerinin Türkiye'nin dış politikasını destekleyecek şekilde düzenlenmesi ve uygulanmasına yardımcı olmak,
- Gerekli hallerde Bosna- Hersek basını için rapor, makale veya bilgilendirici yazılar hazırlamak, demeçler vermek, radyo ve televizyon programlarına katkıda bulunmak,
- Üst düzey resmi temaslarda basın ile ilişkileri düzenlemek, basın toplantıları organize etmek, basın duyuruları hazırlamak ve bunlarla ilgili kuruluşlara ulaştırmak.

²⁸³ BYEGM, Misyon/ Vizyon, <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda>, 24.01.2015.

²⁸⁴ BYEGM, **2013 İdari Faaliyet Raporu**, Nisan 2014, s.25, <http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/2013-faaliyet-raporu-web.pdf>, 24.01.2015.

Söz konusu görevlerin yerine getirilmesi BYEGM'nin Bosna- Hersek'te olumlu algı oluşturma yönündeki çabalarının bir göstergesidir. Ayrıca basın alanında işbirliğini geliştirmek, ülkeler arası tarihi, kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkileri pekiştirmek, sorunlara ortak çözümler üretmek ve bilgi paylaşımında medya mensupları arası birlikteliği sağlamak amacıyla düzenlenen 'Balkan Ülkeleri Medya Forumu' da BYEGM'nin bu kapsamda Bosna- Hersek'e yönelik yürüttüğü faaliyetlere verilebilecek bir örnektir.²⁸⁵

Diğer yandan, BYEGM'nin Bosna- Hersek devlet ve hükümet yetkililerinin Türkiye'ye yaptıkları resmi ziyaretler sırasında kendilerine eşlik eden basın mensuplarına mesleki avantajlar sağlaması, mihmandarlık hizmeti vermesi ve hızlı haber akışı için gerekli ortamı oluşturması da Bosna Hersek'ten Türkiye'ye gelen basın mensubu sayısını artırarak Bosna'da olumlu imaj oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır. Bu gibi kolaylıklar, Bosna- Hersek'in önde gelen basın kuruluşlarının Türkiye'de büro açma düşüncesinin desteklenmesinde belirleyici rol oynamaktadır.

Kafkasya, Orta Doğu, Orta Asya, Afrika ve Bosna- Hersek'in de içinde yer aldığı Balkan ülkelerinden gelen genç medya mensuplarının mesleki bilgi ve deneyimlerinin artırılmasını, katılımcıların söz konusu ülkeler ile Türkiye arasında iletişim kanalları oluşturabilmesini hedefleyen Türkiye Medya Eğitimi Programı (TÜMEP) ise, BYEGM'nin Bosna- Hersek'e yönelik yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri açısından önem taşıyan bir programdır. Teori ve uygulamayı bir araya getirerek genç iletişimcilerin mesleki gelişimlerine katkıda bulunmayı amaçlayan TÜMEP aynı zamanda yabancı medya mensuplarının Türkiye'yi yakından tanımalarına da olanak sağlamaktadır.²⁸⁶

Kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmede en az BYEGM kadar etkin olan AA ise, Türkiye'nin sesini 9 dilde dünyaya duyurmaya çalışan bir kurumdur. Dünyanın en etkili 5 haber ajansından biri olma hedefindeki AA, Türkçenin yanı sıra İngilizce, Fransızca, Arapça, BHS (Boşnakça, Hırvatça, Sırpça), Arnavutça, Rusça ve Kürtçe yayın yapmakta ve söz konusu dillerde sosyal medyayı aktif bir biçimde kullanarak anlık paylaşımlarda

²⁸⁵ BYEGM, **BYEGM Tanıtım Katalogu**, 2014, s.32, http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/BYEGM_Tanitim_Katalogu_2014_PDF.pdf, 25.01.2015.

²⁸⁶ BYEGM, **BYEGM Tanıtım Katalogu**, 2014, s.65, http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/BYEGM_Tanitim_Katalogu_2014_PDF.pdf, 25.01.2015.

bulunmaktadır. Dünya kamuoyunu ilgilendiren her türlü gelişmeyi yaptığı Boşnakça yayınlar aracılığıyla Bosna- Hersek'e sunan Ajans, bu sayede Türkiye'nin tanıtımını dolaylı olarak gerçekleştirmekte ve Bosna halkının Türk haberinin güvenilirliğine ve tarafsızlığına olan inancını artırmayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin dünyaya açılan yüzü olan AA ile basın güçlendirilmesi amacını taşıyan BYEGM'nin kamu diplomasisi faaliyetlerini artırmaya yönelik gösterdikleri çaba Bosna- Hersek'te olumlu algı oluşmasını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle gerek güçlü ve özgür basın ortamının sağlanmasına katkıda bulunmayı hedefleyen BYEGM gerekse Türkiye'nin sesini dünyaya duyurmaya çalışan AA bu doğrultuda yürüttüğü faaliyetlere hız kazandırmalı ve bir adım önde olmak adına daha etkin faaliyetler üzerine yoğunlaşmalıdır.

Türkiye'de Bosna- Hersek'e yönelik kamu diplomasisi faaliyeti yürüten resmi kurumlardan en önemlileri yukarıda sıralandığı gibidir. Resmi kurumlar dışında sivil toplum örgütlerini içine alan hükümet dışı organizasyonların da bu doğrultuda birtakım faaliyetler yürüttüğünü söylemek mümkündür. Bu organizasyonlara ilk olarak BİGMEV örnek verilebilir. Bosna- Hersek ile Türkiye arasındaki kadim ilişkilerin sürdürülebilir olarak canlandırılması vizyonu ile kurulan BİGMEV; Türkiye'den Bosna Hersek'e yatırımın arttırılması, Bosna Hersek'ten Türkiye'ye ticaretin arttırılması, karşılıklılık esaslı stratejik işbirlikleri oluşturulması, Bosna Hersek'in gelişme ve kalkınmasına katkıda bulunulması, Bosna Hersek ve Türkiye arasında kültür, sanat ve spor alanındaki faaliyetlerin geliştirilmesi, eğitim döneminde ve sonrasında değişim programlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması ve Bosna- Hersek dışında yaşayan Bosnalıların aralarındaki ve ülkeleriyle olan ilişkilerin güçlendirilmesi yönünde bir misyona sahiptir.²⁸⁷

Bu misyon doğrultusunda BİGMEV;

- Türk iş adamlarına Bosna Hersek iş fırsatlarını sektörel bazda tanıtmak,
- Bosna Hersek markalarının ve ürünlerinin Türk pazarına girişini sağlamak,
- Yatırımcıları ve firmaları en uygun kişi ve kurumlarla bir araya getirmek,
- Toplantı-forum-ikili iş görüşmeleri planlama ve organizasyonları yapmak,
- Tanıtım-fuar-forum- sempozyum organizasyonlarında aktif rol almak,
- Sektör analizleri yapmak-yaptırmak,
- Bosna Hersek iş fırsatlarını yakından takip etmek, potansiyele yönlendirmek,
- Türkiye'deki potansiyel yatırımcı iş adamlarının tespitini gerçekleştirmek,
- Ön fizibilite çalışmaları yapmak-yaptırmak,

²⁸⁷ Bosna- Hersek ile İlişkileri Geliştirme Merkezi (BİGMEV), Vizyon & Misyon, <http://www.bigmev.org/Altsayfa.aspx?id=2>, 07.02.2015.

- Ürün, hizmet anlamında karşılıklı iki ülke arasında köprü oluşturmak,
- Yatırım fırsatları araştırmak,
- Yatırımcı adaylarını tespit etmek,
- Resmi kurumlar arasında sonuç odaklı organizasyonlar yapmak,
- Bosna Hersekli lisans, lisansüstü ve doktora öğrencileri için burslar vermek,
- Vakfın amaçları doğrultusunda çeşitli kültürel etkinlik ve faaliyetler düzenlenmek gibi hizmetler yürütmektedir.²⁸⁸

Söz konusu hizmetler, karşılıklı ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişimine, Bosna-Hersek'e yatırım yapılmasına, Türk kültür ve sektörünün tanıtımına, Türkiye'ye olan ilginin artmasına ve böylelikle olumlu imaj oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Bosna- Hersek'e yönelik faaliyet yürüten ve hükümet dışı organizasyonlar kategorisinde yer alan diğer bir oluşum ise MÜSİAD'dır. MÜSİAD, yatırım ve ticaret çalışmalarına bir yenisini daha ekleyerek Eylül 2013'te BİGMEV ile bir işbirliği anlaşması imzalamıştır. İmzalanan bu anlaşma ile kazan- kazan mantığı çerçevesinde birçok yatırım ve ticaret imkânı oluşturulması, ithalat ve ihracatta olumlu sonuçlara ulaşılması ve yatırım odaklı projeler geliştirilmesi hedeflenmektedir.²⁸⁹ Bu hedeflerin gerçekleştirilmesiyle ekonomik bağlamda kuvvetlenen ilişkiler, tarafları sosyal ve kültürel anlamda da birbirine yakınlaştırmakta ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanabilirliğini kolaylaştırmaktadır.

Bosna- Hersek'e yönelik faaliyetler yürüten hükümet dışı organizasyonlar içinde insani yardım kuruluşları da yer almaktadır. Her ne kadar söz konusu organizasyonlar doğrudan kamu diplomasisi amacı gütmese de Bosnalıların Türk halkına olan minnet duygularını artırmaktadır. Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV), bu tür organizasyonlara verilebilecek örneklerden biridir. Lösemili ve kan hastası çocukların, sağlık ve eğitim başta olmak üzere her türlü ihtiyaçlarının sağlanmasına yardımcı olan LÖSEV, 2011 yılında Saraybosna'daki 'Çocukların Kalbi Derneği' ile bir araya gelmiş ve kazandığı deneyimler ölçüsünde Türkiye'deki çalışmalar hakkında yetkilileri bilgilendirmiştir. Yezero Hastanesi'nde tedavi gören lösemili çocukları da ziyaret eden LÖSEV temsilcisi, kazanılan bilgi birikimi ve deneyimlerin Balkan ülkeleri ile paylaşılmasına yönelik başlattıkları

²⁸⁸ BİGMEV, **BİGMEV Rapor**, s.13, http://www.bigmev.org/images/bigmev_rapor.pdf, 08.02.2015.

²⁸⁹ Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), "Bosna- Hersek'te MÜSİAD- BİGMEV İşbirliği", **Çerçeve Dergisi: Yüzyıl Sonra Balkanlar**, 21 (62), Kasım 2013, s.114-115.

çalışma doğrultusunda Bosna- Hersek'te başkaca faaliyetler yürütüleceğinin de altını çizmiştir.²⁹⁰

İnsani yardım amacı ile kurulmuş hükümet dışı organizasyonlar kategorisi içinde yer alan Kimse Yok Mu Derneği ise birçok ülkede olduğu gibi Bosna- Hersek'te de birtakım faaliyetler yürütmektedir. Örneğin, Balkanlar'da Mayıs 2014'te yaşanan sel felaketi dolayısıyla Bosna'ya 8 tır insani yardım malzemesi ulaştıran Kimse Yok Mu Derneği, selzedelerin battaniye, ilaç, giyim, gıda, temizlik malzemesi, kadın ve çocuk destek malzemeleri, su ve çadır gibi ihtiyaçlarını karşılamıştır.²⁹¹ Ayrıca dernek, aynı yıl içerisinde birçok Bosnalı yetim çocuğa burs vermiş, onlara özel iftar programları hazırlamış ve Bosna- Hersek köylerinde kurban eti dağıtımını da yapmıştır.

Bosna- Hersek'teki çalışmalarıyla yardıma muhtaç olan insanlara destek veren İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri) İnsani Yardım Vakfı ve Kızılay da bahse konu organizasyonlar arasında sayılmaktadır. İHH İnsani Yardım Vakfı'nın son zamanlarda Bosna- Hersek'te yürüttüğü faaliyetler genel olarak ele alındığında göze çarpanlar şunlardır:²⁹²

- Balkanlar'da yaşanan sel felaketinden etkilenen bölgelerde bulunan 2100 aileye gıda, temizlik ürünleri ve battaniye gibi acil yardım malzemesi gönderilmesi,
- Yetimin Gülüşü Derneği ile işbirliği çerçevesinde organize edilen etkinlik kapsamında bazı Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilleri (Gülşay Samancı, Osman Çakır, Sevde Kacar ve Harun Karaca) ve ailelerinin 360 Bosnalı yetim çocukla birlikte fidan dikmelerinin sağlanması,
- 2014 Kurban Bayramı vesilesiyle Bosna- Hersek'te kesilen 32 büyükbaş hayvanın yardıma muhtaç 1600 aileye ulaştırılması,
- Bosna- Hersek'in Gorajde şehrindeki Gorajde Mescidi'nin camiye dönüştürülmesi için proje başlatılması,
- Düzenlenen 3. Yetim Dayanışma Günleri kapsamında gerçekleştirilen programla Bosnalı yetimlerin Srebrenitsa şehitleriyle buluşturulması,

²⁹⁰ Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV), "LÖSEV Bosnalı Çocuklara El Uzattıyor", <http://www.losev.org.tr/v2/tr/gezilerimiz.asp?RecNav=OK&ctID=554&catID=0&Sorting=A.RegDate%2CFalse&SetPage=3>, 08.02.2015.

²⁹¹ Kimse Yok Mu, "Balkanlar'da Sel Felaketi", <http://www.kimseyokmu.org.tr/index.php?p=guncelfaaliyetalanlari&gl=guncel&cl=bosna&l=giris>, 08.02.2015.

²⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz. İHH İnsani Yardım Vakfı, <http://www.ihh.org.tr/tr/main/news/0>, 09.02.2015.

- Bursa Büyükşehir Belediyesi işbirliğiyle Bosna- Hersek'in Srebrenitsa şehri ve Kakani ilçelerinde düzenlenen sünnet şöleninde 80 çocuğun sünnet ettirilmesi,
- Bosna- Hersek'in başkenti Saraybosna'da İstanbul Eğitim ve Kültür Merkezi açılışının gerçekleştirilmesi,
- Kasım 2014 yılında başlatılan 'Sıcak Kış Projesi' çerçevesinde Bosna- Hersek'te 430 aileye yakacak desteği sağlanması.

Kızılay'ın da İHH tarafından gerçekleştirilen bahse konu faaliyetlere benzer faaliyetler yürüttüğünü söylemek mümkündür. Bunlardan bazıları;²⁹³

- 2014 Ramazan ayında içerisinde sıvı yağ, pirinç, şeker, tuz, un, makarna ve kuru fasulye bulunan 500 gıda kolisinin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması,
- 2014 Kurban Bayramı dolayısıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın hissesinin de içinde bulunduğu 700 hisse kurbanın Bosnalı 4000 aileye dağıtılması,
- Yaşanan sel felaketi nedeniyle içinde battaniye, çeşitli hijyen malzemeleri, bebek bezi, halı, mobilya, konserve gıda, paket su ve aile mutfak setinin bulunduğu onlarca tırın ve bir kargo uçağının Bosna- Hersek'e gönderilmesi,
- Bosna- Hersek'te sel felaketinden zarar gören Aziziye Camii'nin halılarının yenilenmesi,
- Afetzedeki çocuklar için düzenlenen dağıtım programı kapsamında Beşiktaş Jimnastik Kulübü formalarının Bosnalı çocuklara hediye edilmesi,
- Selden etkilenen ailelere beyaz eşya (buzdolabı, çamaşır makinesi, set üstü ocak vb.) yardımı yapılması,
- Ramazan ve Kurban Bayramı vesilesiyle ihtiyaç sahibi Bosnalı çocuklara yeni giysi ve ayakkabı temin edilmesi şeklinde sıralanabilir.

Yardıma muhtaç bölgelere sağlık yardımı ulaştırmak amacıyla harekete geçen Yeryüzü Doktorları'nın da Bosna- Hersek'te gönüllü sağlık ekipleri aracılığıyla etkin faaliyetler yürüttüğü dikkat çekmektedir. Örneğin, 22- 28 Kasım 2010 tarihleri arasında Bihaç'ta yerel imkânlarla yapılamayan plastik cerrahi ameliyatlarını gerçekleştiren

²⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Türk Kızılayı, <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsivi>, 09.02.2015.

Yeryüzü Doktorları yerel hekimlere bu konuda eğitimler vermiştir.²⁹⁴ Diğer yandan sağlık yardımı ve eğitimi projelerine giderek önem gösteren Yeryüzü Doktorları'nın geçtiğimiz Kurban Bayramı'nda sağlık kontrollerinde bulunarak Bosnalı hastalara ilaç ulaştırdığı ve kurban bağışında bulunduğu da bilinmektedir.²⁹⁵

Bosna- Hersek'te insani yardım kapsamında varlık gösteren hükümet dışı organizasyonlar yukarıda bahsedilenlerle sınırlı değildir. Diyanet Vakfı, Yeşilay, Hasene Derneği, Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı, Deniz Feneri Derneği, İzmir Bosna Sancak Kültür ve Yardımlaşma Derneği gibi organizasyonlar da Türk halkının yardımlarını Bosnalılara ulaştırmada büyük görevler üstlenmektedir. Söz konusu dernek ve vakıfların iki toplum arasındaki dayanışma duygusunu artıran faaliyetleri elbette devletler arasındaki ilişkilere de olumlu yansımaktadır.

Anadolu Ateşi Dans Topluluğu tarafından gerçekleştirilen gösteriler, Türkçe Olimpiyatları kapsamında yürütülen etkinlikler ve Saraybosna Film Festivali'ne katılan filmler ise kültür ve sanat alanında aktif olan hükümet dışı organizasyonların Bosna-Hersek'e yönelik yürüttüğü faaliyetlere birer örnektir.

Anadolu'nun sahip olduğu tarih ve kültür mozağini tüm dünyaya tanıtmayı hedefleyen Anadolu Ateşi, Bosna- Hersek'te 29 Mart 2013'te Saraybosna'daki 10000 kişi kapasiteli spor salonu Zetra'da 6500 Saraybosnalının katılımıyla bir gösteri gerçekleştirmiştir. Büyük beğeni toplayan gösterinin organizatörlerinden Faruk Drina, gazetecilere yaptığı açıklamada Anadolu Ateşi'nin sunduğu gösterinin 350 metre karelik sahnede yapıldığını ve bu ebattaki sahnenin Zetra Salonu'nun tarihinde kurulan en geniş sahne olduğunu söylemiştir.²⁹⁶ Türk dilinin yaygın dillerden biri olması amacıyla faaliyetler gerçekleştiren Türkçe Olimpiyatları da Bosna halkının ilgi gösterdiği kültürel etkinliklerden bir tanesidir. Her iki organizasyon vesilesiyle Türk kültürüne ve elbette halkına hissedilen sempatinin arttığını söylemek mümkündür.

²⁹⁴ "Yeryüzü Doktorları Bosna'daydı", 30.11.2010, <http://www.dunyabulteni.net/haber/137827/yeryuzu-doktorlari-bosnadaydi>, 09.02.2015.

²⁹⁵ Yeryüzü Doktorları, "Yeryüzüyle Paylaştığımız 11.893 Hisse Kurban 700 bin İnsana Şifa Oldu", 10.10.2014, <https://www.yyd.org.tr/tr/haberler/haberler/item/279-yeryuzuyle-paylastiginiz-11-893-hisse-kurban-700-bin-insana-sifa-oldu.html>, 10.02.2015.

²⁹⁶ Anadolu Ajansı (AA), "Anadolu Ateşi Bosna'yı Coşturdu", 30.03.2013, <http://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/150767--anadolu-atesi-saraybosnaya-costurdu>, 10.02.2015.

‘Ben O değilim, Kış Uykusu, Mavi Dalga, Annemin Türküsü, Kuzu, Bir Varmış Bir Yokmuş’ isimli Türk filmlerinin dünyanın dört bir yanından sinemacıları bir araya getiren ve yirincisi 15- 23 Ağustos 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilen Saraybosna Film Festivali’ne katılmış olmaları ise Türkiye’nin Bosna- Hersek’te sanat alanında bilinirliğini artıran bir gelişmedir.²⁹⁷ Ortak filmleri izleyen milletlerin kültür ve düşünce alanında paylaşımlarının arttığı göz önünde bulundurulduğunda, kamu diplomasisine katkıları nedeniyle başarılı yapım sayısının çoğaltılması gerekliliği öne çıkmaktadır.

Bosna- Hersek’e yönelik gerçekleştirilen faaliyetler kapsamında ele alınacak diğer bir önemli konu ise kullanılan kamu diplomasisi araçlarıdır. Söz konusu araçlara ilk olarak Balkan ülkelerinde yayınlanan Türk dizileri örnek verilebilir. Bosna- Hersek dâhil çoğu Balkan ülkesinde son yıllarda gösterilmeye başlayan Türk dizileri, birçok konuda birbirinden ayrılan milletleri ekran başında buluşturmayı başarmaktadır. Kurtlar Vadisi, Binbir Gece, Yamak Ahmet, Aşk-ı Memnu, Yaprak Dökümü ve Muhteşem Yüzyıl, Bosna- Hersek televizyon kanallarından yayınlanan dizilere birer örnektir. Saraybosna Üniversitesi Şarkiyat Bölümü Öğretim Üyesi Türkolog Amina Şilyak Yesenkoviç, AA muhabirine yaptığı açıklamada bu dizilerin Balkan ülkelerinden Türkiye’ye giden turist sayısına olumlu etki yaptığını ve Türk mutfağının da diziler sayesinde bu ülkelerde önemli bir yer edindiğine dikkat çekmektedir.²⁹⁸

Bosna- Hersek’te yayınlanan dizilerin Türk dili ve kültürünü tanıtmaya yönelik dolaylı etkileri bulunduğunu da söylemek mümkündür. Örneğin, Saraybosna YETKM’de başlatılan Türkçe kursları, dizileri daha iyi anlamak için Türkçe öğrenmek isteyenler tarafından yoğun ilgi görmektedir. Diğer yandan, iki önemli edebi eserden uyarlanan Yaprak Dökümü ve Aşk-ı Memnu gibi dizilerin Bosna- Hersek başta olmak üzere Balkan ülkelerinde Türk edebiyatına olan ilgiyi artırdığı da göze çarpmaktadır.²⁹⁹

Özetle, Balkan toplumlarının Türkiye ile ortak kültür ve tarihe sahip olduklarının anlatıldığı yüzlerce kitaba bedel olan diziler sayesinde Bosna- Hersek’te Türk kültürüne

²⁹⁷ “Saraybosna Film Festivali’nde 7 Türk Film”, 14.08.2014, <http://www.zambak.ba/saraybosna-film-festivali39-nde-7-turk-filmi--3714h.htm>, 11.02.2015.

²⁹⁸ “Türk Dizileri Balkanlar’ı Fethetti”, 28.10.2012, <http://www.haber7.com/televizyon/haber/945001-turk-dizileri-balkanlari-fethetti>, 11.02.2015.

²⁹⁹ “Türkçe Öğrenmek için Çok Nedenleri Var”, 22.10.2010, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25143927>, 11.02.2015.

olan ilginin arttığını, olumlu algı oluşumunun hızlandığını ve Türkiye'nin her geçen gün popülerite kazanan bir ülke haline geldiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, Bosna halkına ekranlar üzerinden temas kurabilen bu dizilerin iki ülke arasındaki ilişkileri ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda yeniden şekillendirecek güce sahip olduğu da bilinmektedir. Bu nedenle, ihraç edilen dizilerin kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmede bilinçli olarak kullanılması noktasında yapımcı ve yönetmenlere büyük görevler düşmektedir.

Bosna halkı tarafından tanınan ve sevilen Türk ünlülerin ziyaret ve konserleri de hayranları üzerinde oluşturduğu etki gücü bakımından kamu diplomasisi bağlamında ele alınabilir. Örneğin, Ekim 2012'de Dünyaca ünlü Türk klarnetçi Hüsni Şenlendirici'nin Boşnak Kültür Merkezi'nde Saraybosnalılarla buluşması, 2012 Eurovision Şarkı Yarışması'nda Türkiye'yi temsil edecek genç müzisyen Can Bonomo'nun yurt dışı tanıtım turu çerçevesinde Bosna- Hersek'e gelmesi, Muhteşem Yüzyıl dizisi ile Bosna- Hersek'te geniş hayran kitlesi bulunan tiyatro ve sinema oyuncusu Halit Ergenç'in 20. Saraybosna Film Festivali'ne özel konuk olarak katılması ve Bosna- Hersek'te 6. Türk Film Festivali'ni açacak Uzun Hikâye filminin yönetmeni Osman Sınav ile oyuncusu Kenan İmirzalıoğlu'nun açılışa iştirak etmesi Bosna- Hersek'te olumlu algı oluşturulabilirliği açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, söz konusu ünlü isimler kendilerine duyulan sevgiyi Türkiye hayranlığına dönüştürme bilinciyle hareket etmelidirler.

Bilindiği üzere, bir ulusa ait olan markalar da kamu diplomasisi mesajlarının iletilmesinde kullanılan unsurlar arasında sayılmakta ve dolaylı olarak ülke itibarına katkı sağlamaktadır. Ulusal markalara sahip olan Türk firmaları diğer ülkelerde faaliyetlerini artırdığı ölçüde kamu diplomasisi alanında olumlu sonuçlar alınması kolaylaşmaktadır. BİGMEV raporundaki bilgilere göre, Bosna- Hersek'te faaliyet gösteren Türk firmalarından bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:³⁰⁰ Alfemo, Altınbaş, Arçelik, Beko, Bellona, Borova İnşaat, ÇAYKUR, Doğtaş, İstikbal, İş Bankası, Malatya Pazarı, Nobel İlaç, Paşabahçe, Şişecam, Taç, Tariş, Tekfen, THY, Ziraat Bankası. Söz konusu firmaların sahip olduğu markalar, Bosna- Hersek'te Türkiye'yi temsil ederek ülke prestij algısının pozitif yönde değişime uğramasına imkan tanımaktadır. Ayrıca ulusal markaların, marka logoları ve imajlarıyla kendini bağımlı hisseden tüketicilere ulusal kimlik aktarımı sağlamada önem taşıdığı da bilinmektedir.

³⁰⁰ BİGMEV, **BİGMEV Rapor**, s.12, http://www.bigmev.org/images/bigmev_rapor.pdf, 08.02.2015.

Bütün bu bilgiler çerçevesinde, Bosna- Hersek'e yönelik faaliyetlerin resmi kurumlar, hükümet dışı organizasyonlar ve birtakım kamu diplomasisi aracı vasıtasıyla gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bilindiği gibi, hükümet dışı organizasyonların gerçekleştirdiği faaliyetler kamu diplomasisinin özüne daha uygun görülmektedir. Ancak Türkiye'nin Bosna- Hersek'e yönelik yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri ele alındığında, etki alanları geniş ve baskın olan tarafın resmi kurumlar olduğu, hükümet dışı organizasyonların ise genel olarak insani yardım noktasında varlık gösterdikleri dikkat çekmektedir. Gelenen süreçte, iki ülke arasındaki ilişkilerin gerek siyasi ve ekonomik gerekse sosyal ve kültürel anlamda arzu edilen düzeye ulaşabilmesi adına hükümet dışı organizasyonların Bosna- Hersek'te birçok alanda faaliyet gerçekleştirmeleri teşvik edilmeli ve kamu diplomasisi araçlarının daha aktif kullanılmasına özen gösterilmelidir.

3.3. Sırbistan Cumhuriyeti'ne Yönelik Türk Kamu Diplomasisi

Tezin içeriği gereği bu başlık altında, Türkiye'deki resmi kurum ve kuruluşlar ile hükümet dışı organizasyonların Sırbistan'a yönelik gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerinden bahsedilecektir. Bu çerçevede ilk olarak hükümet dışı organizasyonlara nazaran daha etkin bir konumda bulunan resmi kurum ve kuruluşların faaliyetlerine değinmekte yarar vardır.

Taşıdığı vizyon gereği Türkiye'de önemli bir yere sahip olan TİKA, Sırbistan'a yönelik gerçekleştirilen kamu diplomasisi faaliyetlerinde başı çeken kurumlar arasındadır. TİKA'nın 2005 yılı itibariyle yayınladığı faaliyet raporlarına bakıldığında, 2007'den sonra Sırbistan'da eğitim, kültür, sağlık, tarım, hayvancılık ve restorasyon gibi alanlarda çeşitli faaliyet ve projeler yürütüldüğü dikkat çekmektedir. 2007 yılı itibariyle TİKA'nın Sırbistan'daki çalışmalarından bazıları şunlardır:³⁰¹

- Sırbistan'daki Tutin belediyelerinin hazırladıkları su şebekesi yenileme projelerinin desteklenerek, isale hatlarının modern teknoloji ile üretilmiş sağlıklı borular kullanılmak suretiyle yeniden döşenmesi (2007),
- Preşovalı gençlere yönelik yabancı dil ve bilgisayar kursu açılması (2007),

³⁰¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. TİKA, **Faaliyet Raporları (2007- 2013)**, http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, 12.04.2015.

- Novi Pazar Dositej Obradoviç İlkokulu ve Spor Salonu inşası (2008),
- Adriyatik sahil şeridini Belgrad'a bağlayacak olan Bar- Belgrad Otoyolu'nun geçeceği rota üzerinde kurulması planlanan Tutin Sanayi ve Ticaret Bölgesi'nin proje çiziminin üstlenilmesi (2009),
- Tutin kentinin isale hattı için gerekli olan montaj malzemelerinin temin edilmesi (2009),
- Sırbistan/ Tutin Boşnak Bilim Enstitüsü'nün onarımının yapılması ve malzeme desteği sağlanması (2009),
- Belgrad Üniversitesi Türkçe Sınıfı'na teknik donanım hibe edilmesi (2009),
- Sancak Bölgesi'nin merkezi Novi Pazar'da ağaçlandırma yapılması (2009),
- Sırbistan'ın kuzeyindeki Voyvodina bölgesinin merkezi Novi Sad'a bağlı Vrbas'ta bulunan 4 Temmuz Lisesi'nin tadilatının yapılması (2010),
- Novi Pazar Devlet Üniversitesi için yeni inşa edilen binanın tadilat ve donanımının gerçekleştirilmesi (2010),
- Belgrad Şeyh Mustafa Türbesi'nin restorasyon faaliyetlerine başlanması (2010),
- Dünyanın dört bir yanından gelen tasarımcıların katılım gösterdiği Belgrad Dizayn Haftası'nın desteklenmesi (2010),
- Novi Pazar Dositej Obradoviç ile Senta Turzo Lajos İlköğretim okullarının tadilatının yapılması (2011),
- Novi Pazar Devlet Üniversitesi ek bina inşaatının tamamlanması ve bina donanımı ile laboratuvar sınıfı için gerekli ekipmanın sağlanması (2011),
- Arencelovats Devlet Hastanesi ve Belgrad Dr. Dragişa Misoviç Hastanesi'ne tıbbi ekipman temin edilmesi (2011),
- Sırbistan'daki en büyük engelli yurdu olan Belgrad yakınlarındaki Sremcitsa Engelliler Yurdu'na hidromasaj odası yaptırılması, hubbart küveti alınması ve fizik tedavi cihazı gibi diğer gerekli ekipmanların sağlanması (2011),
- Belgrad'da dil, bilgisayar ve sanat kurslarının yanı sıra Türk kültürünü tanıtıcı etkinlikler gerçekleştiren Beyza Eğitim Merkezi'nce düzenlenen Türk Kültür Günleri'ne bina kirası ve kokteyl masraflarının karşılanması yoluyla destek olunması (2011),
- Starceviçe, Dobrinja ve Naboye köylerine okul inşa edilmesi (2012),

- Yeni Varoş Teknik Lisesi ile Niş Üniversitesi Ekonomi Fakültesi Oditoryumu'nun tadilatının yapılması (2012),
- Novi Pazar Kültür Merkezi bünyesinde atıl konumda bulunan bir alanın gerekli tefriş malzemeleri sağlanarak çok amaçlı bir sınıf haline getirilmesi (2012),
- Kosyerice sınırları içinde bulunan Varda Köyü Sağlık Ocağı binasının kapı ve pencerelerinin yenilenmesi (2012),
- Priyepolye Hastanesi'ne elektrohidrolik masası ve operasyonel uydu lambası sağlanması ve Senta Sağlık Merkezi'ne yeni doğum masaları temin edilmesi (2012),
- Senta Turzo Layoş İlköğretim Okulu bünyesinde engelliler için 6 sınıflık ek bina inşa edilmesi (2012),
- Seçine Kültür Merkezi inşaatının tamamlanması ve Priyepolye Kültür Merkezi tadilatının yapılması (2012),
- Priboy Belediyesi'ne 7 adet çapa makinesi Peşter bölgesine 100 adet süt sağma makinesi temin edilmesi (2012),
- Novi Pazar Rus Arşiv Müdürlüğü bünyesindeki Osmanlı sicillerinin basılması hususunda müdürlüğe destek sağlanması (2012),
- 800 öğrenci kapasiteli ve 20 sınıflı Novi Pazar İlköğretim Okulu'nun bütün donanımının sağlanması ve Kladnica Köyü'nde 156 öğrenciye eğitim veren Vuk Karadçiç Okulu'nun tadilatı gerçekleştirilmesi (2013),
- Buyanovats Muharem Kadiru Veliki Trnovac İlköğretim Okulu için çevre düzenlemesi yapılması ve okula bilgisayar, sıra- masa ve sandalyeden oluşan ekipman sağlanması (2013),
- Priyepolye Hastanesi'ne laparoskopi cihazı, Subotitsa Hastanesi'ne uyku apnesi ve taşınabilir mikroskop temin edilmesi (2013),
- Sancak İnsan Hakları ve Özgürlüklerini Koruma Derneği'ne ekipman, Boşnak Milli Konseyi'ne malzeme desteği sağlanması (2013),
- Arilye Belediyesi'ne destek kapsamında, 20 çiftliğe 40.000 adet ahududu kökü verilmesi (2013),
- Sırbistan'ın Sancak bölgesinde yürütülen Hayvancılık Üretimini Geliştirilmesi Projesi kapsamında Novi Pazar, Tutin, Senitsa ve Priyepolye çiftçilerine 4 adet saman makinesi hibe edilmesi (2013),

- Kurşumliya, Priboy, Priyepolye, Raška belediyeleri ve Novi Pazar Ziraat Birliği için sera temin edilmesi (2013),
- Orta Sırbistan'da Smederevo'ya 40 km mesafede olan Ram Kalesi'nin ışıklandırılması ve Pirot Belediyesi'ne 20 süt sağım makinesi, 3 adet 125 litre kapasiteli süt soğutma makinesi dağıtılması (2013),
- Şeyh Mustafa Türbesi'nin restorasyonu ve çevre düzenlemesinin yapılması (2013).

TİKA'nın Sırbistan'a yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlere bakıldığında 2011 yılı itibariyle bir artış olduğunu, faaliyetlerin özellikle 2012, 2013 yıllarında ivme kazandığını söylemek mümkündür. Söz konusu durum faaliyetlerin ilerleyen yıllarda artan bir seyir izleyeceğinin habercisidir. Böylelikle TİKA, zaman sonra Sırbistan'da olumlu imaj oluşturan ve Türkiye algısını yeniden şekillendiren kurumların başında yer almaya devam edecektir.

Diğer yandan, TİKA'nın Sırbistan'a yönelik yürüttüğü faaliyetlerin Bosna-Hersek'e nazaran daha dar kapsamlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ülkeler arasındaki tarihi ve siyasi sorunların kamu diplomasisi faaliyetlerine etki ettiğinin bir göstergesidir. Söz konusu etkiye rağmen TİKA kalkınma desteği sağlayan çalışmalarıyla Sırbistan halkının Türkiye algısını pozitif bir biçimde etkilemeyi başarmaktadır.

Türkiye'nin resmi kurumları arasında yer alan Dışişleri Bakanlığı ise Sırbistan ile temelde siyasi yakınlaşmayı artırma ve aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğini de geliştirme amacıyla kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Özellikle son on yılda artan resmi ziyaret, toplantı ve zirveler ile Bakanlık, Sırbistan'ın Türkiye'ye karşı önyargılarını kırmaya yönelik stratejik politikalar yürütmenin yanında kamu diplomasisi faaliyetlerine de ağırlık vererek ilişkilerde var olan dinamizmi korumaya çalışmaktadır.

Dışişleri Bakanlığı'nın kamu diplomasisi ekseninde Sırbistan'da yürüttüğü faaliyetlere bakıldığında, öncelikli olarak gerçekleştirilen kültür ve tanıtım etkinlikleri, öğrencilere verilen hükümet bursları, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine sağlanan destekler, yürütülen kültürel değişim programları, yapılan restorasyon çalışmaları ve

yardım faaliyetleri dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ele alınacak faaliyetlerden bazıları şunlardır:

- 12 Nisan 2002 tarihinde Sırbistan ile eğitim ve kültür alanındaki ilişkilerin hukuki çerçevesini oluşturan ‘Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması’nın imzalanması,³⁰²
- Türkiye Cumhuriyeti’nin 80. yılı kutlamaları çerçevesinde BITEF (Belgrade International Theatre Festival- Belgrad Uluslararası Tiyatro Festivali) Sanat Merkezi’nde ‘Türkiye Fotoğraf Sergisi’ ve Belgrad Kültür Merkezi salonunda piyano resitali düzenlenmesi,³⁰³
- 2003 yılı Eylül ayında T.C. Belgrad Büyükelçiliği’nin ve Belgrad’daki Türk işadamlarının katkılarıyla Damat Ali Paşa Türbesi’nin restore edilmesi,³⁰⁴
- Galata Mevlevihanesi üyelerinden oluşan 33 kişilik müzisyen ve semazen grubu tarafından 17 Ocak 2005 Pazartesi gecesi Belgrad Gençlik Merkezi salonunda bir gösteri gerçekleştirilmesi; T.C. Belgrad Büyükelçiliği ve Sırbistan’daki “Radnicki Dağcılık Kulübü” tarafından, söz konusu kulübe mensup sporcuların Ağrı Dağı’na düzenledikleri tırmanış sırasında çekilen fotoğraflardan oluşan “Ağrı - Ne Tanrı Ne Dağ” isimli serginin açılış töreninin 25 Nisan 2005’te Belgrad Gençlik Merkezi salonunda yapılması,³⁰⁵
- Türkiye’ye yönelik turistik ilginin canlandırılabilmesi ve 2006 yılı Mart ayında yeniden başlayan THY seferlerine gerekli ilginin çekilebilmesi amacıyla, 14–17 Temmuz 2006 tarihlerinde Sırp gazeteciler için bir İstanbul gezisi düzenlenmesi; TİKA’nın da katkılarıyla, 24–30 Mayıs 2006 tarihlerinde Sırbistan Kültür Bakanlığı’na bağlı “Kinoteka” ile işbirliği halinde “Türk

³⁰² T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye- Sırbistan Siyasi İlişkileri”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sirbistan_siyasi-iliskileri-.tr.mfa, 05.08.2014.

³⁰³ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **Cumhuriyetimizin 80. Yıldönümü Kutlamaları Çerçevesinde Büyükelçiliklerimiz ve Başkonsolosluklarımız Tarafından Düzenlenen Etkinlikler**, s.66, <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/IkiliVeCokTarafliKulturelIliskiler/Cumhuriyetimizin80Y%C4%B1ldonumuFaaliyetleriListesi.pdf>, 19.12.2014.

³⁰⁴ T.C. Belgrad Büyükelçiliği, “Belgrad Şehri”, 09.01.2014, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=201192>, 16.02.2015.

³⁰⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **Yurtdışı Tanıtım ve Kültür İşleri Genel Müdürlüğü ve Yurtdışındaki Temsilciliklerimizin İşbirliğiyle 2005 Yılında Gerçekleştirilen Başlıca Bilimsel, Kültürel ve Tanıtıcı Etkinlikler**, s.111, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/TANITIM/2005yilinda_gerceklestirilen_etkinlikler.pdf, 19.12.2014.

Filmleri Haftası” organize edilmesi ve hafta boyunca aynı mekânda Ara Güler’in “Türkiye” konulu fotoğraflarının sergilenmesi,³⁰⁶

- 29 Mart 2007 tarihinde sanat tarihi öğrencisi ve fotoğraf sanatçısı olan İrina Marinkoviç’in ‘The City on the Bosphorus I’ isimli fotoğraf sergisinin açılışının gerçekleştirilmesi ve 5 Haziran 2007’de Belgrad Belediye Sarayı salonunda piyanist Rüya Taner’in bir konser vermesi,³⁰⁷
- Türkiye Bursları kapsamında, çeşitli illerde kültürel ve sosyal etkinlikler içeren Yunus Emre Türk Dili yaz kurslarının düzenlenmesi ve bu kurslara Sırp öğrencilerin de katılımının sağlanması,³⁰⁸
- Sırbistan’da Belgrad ve Novi Pazar Üniversitesi bünyesinde kurulmuş bulunan Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine malzeme yardımı yapılması ve okutman görevlendirmek suretiyle destek sağlanması,³⁰⁹
- ‘Türkiye Bursları’ adı altında 2012 yılında yeni bir çerçeveye oturtulan yurt dışı burs programı kapsamında Balkan ülkelerine (Sırbistan dâhil) yönelik ‘Balkanlar Burs Programı’ oluşturulması,³¹⁰
- Yine ‘Türkiye Bursları’ kapsamında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki Sırp öğrencilere araştırma, başarı ve destek bursları tahsis edilmesi,³¹¹
- AB çerçevesinde yürütülen projeler (Erasmus, Youth For Understanding vb.) kapsamında Türkiye’ye gelen Sırp öğrencilere gerek Türkçe öğrenimi konusunda gerekse maddi açıdan kolaylık sağlanması,³¹²

³⁰⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **2006 Yılında Yurtdışında Düzenlenen Kültürel Etkinlikler**, s.107, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/TANITIM/2006yili_Kulturel_Etkinlikler_Raporu.pdf, 19.12.2014.

³⁰⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **2007 Yılında Yurtdışında Düzenlenen Kültürel Etkinlikler**, s.75, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/İkiliVeCokTaraflıKulturelİlişkiler/2007_Bilimsel_K%C3%BCl%C3%BCrel_ve_Tan%C4%B1t%C4%B1c%C4%B1_Etkinlikler_Raporu.pdf, 20.12.2014.

³⁰⁸ T.C. Belgrad Büyükelçiliği, Yunus Emre Türk Dili Yaz Kursları, 04.05.2012, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=151738>, 17.02.2015.

³⁰⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Yurt Dışındaki Türk Kültür Merkezleri, Türkçe ve Türkiye Çalışmaları”, http://www.mfa.gov.tr/turk-kultur-merkezleri___-turk-dili-ve-edebiyati-bolumleri-ve-turkce-egitim-merkezleri.tr.mfa, 31.10.2014.

³¹⁰ Türkiye Bursları, Burs Programları, Lisans Bursları, Balkanlar Burs Programı, <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-programlari>, 21.12.2014.

³¹¹ Türkiye Bursları, Burs Programları, Kısa Dönemli Burslar, <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-programlari>, 21.12.2014.

³¹² T.C. Dışişleri Bakanlığı, Burslar, Türkiye Bursları, <http://www.mfa.gov.tr/hukumet-burslari.tr.mfa>, 21.12.2014.

- T.C. Belgrad Büyükelçiliği Kültür ve Turizm Ofisi tarafından Muzej Jugoslovenske Kinoteke (Uzun Mirkova 1, Kosovska 11) sinemasında 3. Türk Filmleri Festivali düzenlenmesi,³¹³
- Dünya Kadınlar Günü vesilesiyle T.C. Belgrad Büyükelçiliği ve Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi tarafından 8 Mart 2014 Cumartesi günü Türk gitarist Ayşegül Koca'nın sunduğu bir gitar resitali organize edilmesi,³¹⁴
- Türkiye'nin Sırbistan'daki Kültür ve Turizm Ofisi tarafından 17 Mayıs 2014 tarihinde Belgrad'da fotoğraf sanatçısı Alp Alper'in "1000 Feet'ten Türkiye" isimli sergisinin ziyarete açılması,³¹⁵
- Sırbistan'da Mayıs 2014'te meydana gelen sel felaketi dolayısıyla bölgeye bir su üstü arama- kurtarma ekibi gönderilmesi ve acil ihtiyaç malzemesi ulaştırılması.³¹⁶

Dışişleri Bakanlığı, söz konusu faaliyetlerden de anlaşılacağı üzere, Sırbistan'da sadece siyasi alanda etkin değildir. Kültürel ve sosyal alanda da varlık gösteren Bakanlık, Sırbistan ile olan ilişkileri canlı tutmayı ve ülke üzerinde etkinliğini artırmayı istemektedir. Söz konusu istek, Sırbistan'da bazen kamu diplomasisinin uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır. Zira siyasi yönü baskın bir kurum olan Dışişleri Bakanlığı'nın bazı çalışmaları zaman zaman Sırbistan halkı tarafından siyasi amaçlar güdüldüğü gerekçesiyle propaganda faaliyeti olarak değerlendirilebilmektedir. Bu noktadan hareketle, bakanlığın hangi alanda olursa olsun gerçekleştirdiği kamu diplomasisi uygulamalarının Sırbistan için olumsuzluk taşımadığını muhatabına daha net ifade etmesi gerektiği söylenebilir.

Türk dili ve kültürünü tanıtmayı, Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırmayı ve bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın kullanımına sunmayı amaçlayan YEE de Sırbistan'a yönelik kamu diplomasisi faaliyeti yürüten resmi kurumlar arasındadır. 2009 yılı itibariyle çalışmalarına başlayan Enstitü, kültürel ve sanatsal faaliyetler gerçekleştirmeye özen göstermekte ve yurtdışında oluşturduğu YETKM'ler aracılığıyla

³¹³ "Sırbistan'da 3. Türk Filmleri Festivali", 20.10.2013, <http://www.zambak.ba/sirbistanda-3-turk-filmleri-festivali-2788h.htm>, 17.02.2015.

³¹⁴ T.C. Belgrad Büyükelçiliği, Gitar Resitali, 05.03.2014, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=204721>, 17.02.2015.

³¹⁵ "Belgrad'da '1000 Feet'ten Türkiye' Sergisi", 16.05.2014, <http://www.zambak.ba/belgrad39-da-1000-feet39-ten-turkiye-sergisi--3490h.htm>, 17.02.2015.

³¹⁶ T.C. Belgrad Büyükelçiliği, "Bosna- Hersek ve Sırbistan'da Meydana Gelen Sel Felaketi Hk.", 18.05.2014, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=210373>, 17.02.2015.

Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere hizmet vermektedir. YEE tarafından bugün itibariyle yurtdışında 36 tane Türk Kültür Merkezi kurulmuş olmasına rağmen Sırbistan'da hâlihazırda bu merkezlerden bulunmamaktadır. Ancak Enstitü'nün 2015 yılı içerisinde Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da bir Türk Kültür Merkezi kurmayı planladığı bilinmektedir.

Kurulduğu ülkelerde kültürel ve sanatsal faaliyetler yürüten Türk Kültür Merkezleri'nin Sırbistan'da olmayışı YEE'nin ülkede pasif bir konumda bulunduğu anlamını taşımamaktadır. Türkiye'nin kamu diplomasisine katkı sağlayan bir çok çalışmaya imza atan YEE, Sırbistan'da çeşitli projeler yürütmektedir. Bunlardan biri, 'Balkanlarda Kültürel Mirasın Yeniden İnşası Projesi'dir. YEE ile T.C. Merkez Bankası'nın ortaklaşa yürüttüğü proje, Sırbistan dâhil 7 Balkan ülkesinde (Bosna-Hersek, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Sırbistan, Karadağ ve Hırvatistan) Osmanlı döneminden kalma el yazması eserlerin tespit, tamir ve bakımı ile mevcut eserlerin modern şartlarda korunmasına destek olmak üzere oluşturulmuştur. Proje, savaş sırasında tahrip olmuş el yazması eserlerin tamir ve bakımını yapmak, yok olan eserlerin diğer ülkelerdeki nüshalarından hareketle kopyalarını oluşturup ilgili kütüphaneye teslim etmek, modern şartlarda korunma imkânı bulunmayan eserler için uygun saklama koşulları oluşturmak, el yazması eserlerin kataloglanması ve dijital ortama aktarılması noktasında yardımda bulunmak ve eserlerin geliştirilmesi hususunda uzmanlar yetiştirmek gibi birçok başlıkta çalışmalarını sürdürmektedir.³¹⁷ Bahse konu çalışmalar kapsamında çeşitli eğitim programları düzenlendiğini de söylemek mümkündür. Söz konusu programlardan biri, Bosna- Hersek ve Sırbistan'daki kütüphane ve arşivlerde bulunan Osmanlı Türkçesi eser ve belgeler üzerine çalışacak personel yetiştirmeyi amaçlayan 'Osmanlı Türkçesi Eğitim Programı'dır. Bu program ile altı arşiv uzmanı üç ay süren eğitimde 316 saat Osmanlı Türkçesi dersi, 165 saat Türkçe eğitimi almıştır.³¹⁸

YEE tarafından Sırbistan'a yönelik yürütülen projelerden bir diğeri ise, Türkoloji Projesi'dir. TİKA'nın 20 Eylül 2011 tarihinde imzalanan protokolle YEE'ye devrettiği proje kapsamında, 40' a yakın ülkede 58 üniversite ile 'Türkoloji Projesi İşbirliği

³¹⁷ YEE, "Balkanlar'da Kültürel Miras Yeniden İnşa Ediliyor", <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/haberler/bizden-haberler/balkanlarda-kulturel-miras-yeniden-insa-ediliyor-405>, 19.02.2015.

³¹⁸ YEE, "Osmanlı Türkçesi Eğitim Programı Sona Erdi", <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/haberler/bizden-haberler/osmanli-turkcesi-egitim-programi-sona-erdi-2084>, 20.02.2015.

Protokolü' imzalanmıştır. Protokol imzalanan üniversitelerin Türkoloji / Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine verilen destekler şu şekilde sıralanabilir:³¹⁹ Öğretim elemanı görevlendirilmesi, bölümlerin kaynak kitap ihtiyaçlarının karşılanması, Türkologlara araştırma, sempozyum, konferans vb. faaliyetlere katılım desteği sağlanması, Türkologların Türk dili, edebiyatı, tarihi, sanatı ve kültürü ile ilgili projelerinin desteklenmesi, Türkçeyi ve Türk kültürünü tanıtıcı faaliyetlerin düzenlenmesine destek olunması, Türkoloji bölümlerinde okumakta olan başarılı öğrencilere burs verilmesi ve bahse konu öğrencilerin Türkiye'de gerçekleştirilen Türkçe Yaz Okulu Programı'na katılımlarının sağlanması.

Türkoloji Projesi kapsamında işbirliği imzalanan üniversiteler arasında Sırbistan'daki Novi Sad Üniversitesi de bulunmaktadır. Protokol çerçevesinde üniversitede açılan seçmeli Türkçe derslerine katılan öğrencilerin Mayıs 2013'te 'Türk Dili Haftası' düzenlemesi Türkoloji Projesi'nin Sırbistan'da verdiği meyvelerden biridir.³²⁰ Diğer yandan, YEE'nin Novi Sad Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde 8- 10 Mayıs tarihleri arasında 'Türk Kültür Günleri' başlıklı bir program düzenlediği de bilinmektedir. 'Başka Dilde Aşk' filminin gösterimiyle başlayan programda Osmanlı tarihi, Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde Sırbistan, Türkçe ve Sırpça'daki ortak kelimeler, Türk ve Sırp yemeklerinin ortak yönleri gibi birçok konuda konuşmalar yapıldığı dikkat çekmektedir.³²¹

Özetle, YEE'nin Sırbistan'da Türk dili ve kültürünü tanıtmaya ve ortak kültür algısını güçlendirmeye yönelik çeşitli projeler yürüttüğünü söylemek mümkündür. Enstitü, söz konusu projeler aracılığıyla oluşturduğu olumlu imajı 2015 yılı içerisinde Belgrad'da kurmayı planladığı Türk Kültür Merkezi eliyle korumayı ve sürdürmeyi amaçlamaktadır. Zira Sırbistan'da bir merkez kurulduğu zaman kültürel ve sanatsal faaliyet sayısının artacağı ve projelerle oluşturulan pozitif algının giderek güçleneceği bilinmektedir. Bu nedenle, Enstitü'nün Sırbistan'da Türk Kültür Merkezi kurulması yönündeki çalışmalara son zamanlarda hız kazandırdığı dikkat çekmektedir.

³¹⁹ YEE, "Türkoloji Projesi Kapsamında Yurt Dışında İşbirliği Protokolü İmzaladığımız Üniversitelere Yönelik Desteklerimiz", <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji-desteklerimiz>, 20.02.2015.

³²⁰ "Sırbistan'da Türk Dili Haftası Kutlaması", 20.05.2013, <http://www.zambak.ba/sirbistan?da-turk-dili-haftasi-kutlamasi-1920h.htm>, 20.02.2015.

³²¹ "Novi Sad'da Türk Kültür Günleri", 06.05.2013, <http://www.zambak.ba/novi-sadda-turk-kultur-gunleri-1830h.htm>, 20.02.2015.

TRT, BYEGM ve AA da kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurumlar arasında yer almaktadır. TRT gerek katılım gösterdiği uluslararası etkinlik ve toplantılar gerekse sahip olduğu kanallar aracılığıyla Sırbistan’da aktif bir rol üstlenmektedir. Örneğin, uluslararası haber kanalı TRT TÜRK tarafından yayınlanan ve Balkan coğrafyasında Osmanlı’dan geriye kalan maddi ve manevi mirası konu edinen ‘Balkan Ekspresi’ programı TRT’nin Sırbistan’a yönelik yürüttüğü çalışmalardan bir tanesidir. Program kapsamında ‘Balkan Ekspresi’ treninin Sırbistan dâhil olmak üzere dokuz Balkan ülkesine gerçekleştirdiği ziyaret canlı yayınlarla ekranlara taşınmıştır. Söz konusu programla güzergâh üzerinde bulunan ülkelerin tarihi, kültürel ve turistik değerlerinin tanıtılması amaçlanmıştır.³²²

Uluslararası katılım sağlanan etkinlik ve toplantılar bağlamında bakıldığında ise, 25- 30 Mayıs 2009 tarihleri arasında Uluslararası Yenipazar Üniversitesi’nde düzenlenen Mehmet Akif Sempozyumu çerçevesinde ‘Mehmet Akif’i Yetiştiren Sosyolojik Ortam Türk Ailesi’ başlıklı bir tebliğ sunulduğu, 8- 10 Mart 2012 tarihlerinde Novi Sad’da Güneydoğu Avrupa Kamu Hizmeti Medyası toplantısına katılım gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir.³²³

TRT’nin 20 Kasım 2008’de internet takipçilerinin hizmetine sunduğu www.trt-world.com adresi ise, bugün 37 dil ve lehçede haber yayını gerçekleştirmektedir. Bu site üzerinden her dil için öncelikli olarak yayın yapılan bölgeyle ilgili gelişmeler, ikinci sırada dünyada öne çıkan olaylar ve sonrasında Türkiye gündeminden haberler takipçilere ulaştırılmaktadır. Siteyi ziyaret eden Sırp dinleyiciler, site üzerinden programların Podcast dosyalarına, kaydedilmiş yayınların tamamına, radyo yayınında yer almayan özel röportajlara, ses dosyaları ve video görüntülerine ulaşabilmektedir.³²⁴

Türkiye’nin tanıtımında etkin kurumlardan biri olan BYEGM’nin de kamu diplomasisi bağlamında Sırbistan’la ilişkilerde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. BYEGM, Türkiye’ye gelen yabancı basın mensuplarına mesleklerini daha rahat icra etme imkânı sağlamaya yönelik uygulamalarıyla dikkat çekmektedir. Sırbistan hükümet

³²² TRT, **2010 Faaliyet Raporu**, s.47, <http://medya.trt.net.tr/medya1/dosya/2011/06/24/caf61dd4-ab86-4cb1-9bea-ca66711c24ac.pdf>, 10.01.2015.

³²³ TRT, **2009 Faaliyet Raporu**, s.194, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2010/05/26/30ee90fd-efa8-4188-947a-94dd3397546c.pdf>, 10.01.2015; TRT, **2012 Faaliyet Raporu**, s.245, <http://medya.trt.net.tr/medya6/dosya/2013/07/15/237998f0-4eb4-44ab-9aa2-367da7c6d62d.pdf>, 10.01.2015.

³²⁴ Başar, a.g.tez, s.116.

yetkililerinin Türkiye'ye yaptıkları resmi ziyaretler sırasında kendilerine eşlik eden basın mensuplarına mihmandarlık hizmeti sunulması ve hızlı haber akışı için gerekli ortam sağlanması gibi uygulamalar Sırbistan'ın önde gelen basın kuruluşlarının Türkiye'ye olan ilgilerini arttırmaktadır.

BYEGM'nin dünya genelinde doğru bir Türkiye algısı oluşturma adına yürüttüğü çalışmalarından bir tanesi de TÜMEP'dir. Kafkasya, Orta Doğu, Orta Asya, Afrika ve Balkan ülkelerinden gelen genç medya mensuplarının katılımıyla gerçekleştirilen TÜMEP kapsamında genç iletişimcilerin mesleki bilgi ve deneyimlerinin artırılması ve katılımcıların geldikleri ülkeler ile Türkiye arasında iletişim kanalları oluşturulması amaçlanmıştır. Sırbistan'ın da söz konusu ülkelerden birisi olduğu göz önüne alındığında TÜMEP'in Sırbistan'a yönelik yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri açısından önem taşıdığı söylenebilir.³²⁵

Dünyanın sayılı haber ajanslarından biri olma hedefiyle hareket eden AA da kamu diplomasisi faaliyeti yürütmeye aktif bir konumda bulunan kurumlar arasındadır. Sırpça dâhil 9 farklı dilde sosyal medyayı etkin bir biçimde kullanarak anlık paylaşımlarda bulunan AA, dünya kamuoyunu ilgilendiren her türlü gelişmeyi yaptığı Sırpça yayınlar aracılığıyla Sırbistan'a sunmaktadır. Bu sayede Ajans, Türkiye'nin tanıtımını dolaylı olarak gerçekleştirmekte ve Sırbistan halkının Türk haberinin güvenilirliğine ve tarafsızlığına olan inancını artırmayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin Sırbistan'a yönelik kamu diplomasisi faaliyeti yürüten resmi kurumlarından en önemlileri yukarıda ele alındığı gibidir. Resmi kurumlar haricinde hükümet dışı organizasyonların da bu doğrultuda bir takım faaliyetler yürüttüğü dikkat çekmektedir. Söz konusu organizasyonlara DEİK, TUSKON, TOBB, Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği (UKİD), İktisadi Araştırmalar Vakfı (İAV) ve Kızılay örnek verilebilir.

³²⁵ BYEGM, **BYEGM Tanıtım Katalogu**, 2014, s.65, http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/BYEGM_Tanitim_Katalogu_2014_PDF.pdf, 25.01.2015.

‘Türk özel sektörünün dış ticaret, uluslararası yatırımlar, hizmetler, müteahhitlik ve lojistik başta olmak üzere, dış ekonomik ilişkilerini yürütme, bu bağlamda yurt içi ve dışı yatırım imkânlarını araştırma, Türkiye’nin ihracatını artırmaya katkı sağlama ve benzeri iş geliştirme çalışmalarını koordine etmekle görevli olan’³²⁶

DEİK, gerçekleştirdiği Türk- Sırp İş Konseyi toplantıları aracılığıyla iki ülke arasındaki işbirliği imkânlarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Sonuncusu Şubat 2013’te düzenlenen bahse konu toplantılar ile karşılıklı ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmekte ve böylelikle ülkede olumlu bir Türkiye imajı oluşturulması kolaylaşmaktadır.

Son zamanlarda Sırbistan’da etkin faaliyetler yürüten TUSKON da DEİK gibi dolaylı kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bir sivil toplum örgütü olan TUSKON Sırbistan’daki partner derneği SITA (Serbia International Trade Association-Sırbistan Uluslararası Ticaret Birliği) ile işbirliği çerçevesinde 29 Mayıs- 1 Haziran 2014 tarihleri arasında ‘1. Sırbistan İhraç Ürünleri Fuarı’ düzenlenmiştir. Söz konusu fuarın hedef sektörlerinden bazıları şunlardır: İnşaat ve yapı malzemeleri, temizlik ve hijyen ürünleri, beyaz eşya ve elektrikli ev aletleri, gıda, tasarım ve ambalaj ürünleri, petrol ürünleri ve otomotiv yan sanayi.³²⁷

Türk ihraç ürünleri kapsamında düzenlenen fuarın Sırbistan’da açılmasının belirli nedenleri vardır. Bahse konu nedenler arasında; Serbest Ticaret Anlaşması ile Sırbistan’da Türkiye menşeli ürünlere yönelik ilginin artması, Sırbistan’ın 7,2 milyonluk nüfusu ile Balkan ülkeleri içinde en büyük pazara sahip olması, Sırbistan ekonomisinin son on yılda Balkan ülkeleri arasında en yüksek büyüme oranını yakalaması ve Türk firmalarının karşılıklı vize muafiyeti, THY ile direkt uçuş imkânı, cazip yatırım teşvikleri ve gelişmiş lojistik imkânları nedeniyle avantajlı konumda bulunması yer almaktadır.³²⁸ Sırbistan’da açılan fuar sayesinde ekonomik ilişkilerde kazanımlar elde edilmesinin yanında siyasi ilişkilerin geliştirilmesi, kültürel alışverişin arttırılması ve Sırbistan halkının Türk mallarına olan güveninin sağlanması kolaylaşmıştır.

³²⁶ DEİK, <http://www.deik.org.tr/287/DeikHakkinda.html>, 25.02.2015.

³²⁷ Hür Sanayici ve İşadamları Derneği (HÜRSİAD), “1. Sırbistan Türk İhraç Ürünleri Fuarı”, 02.06.2014, <http://www.hursiad.org.tr/TR/EtkinlikTakvimiDetay.aspx?EtkinlikID=80&ID=50>, 25.02.2015.

³²⁸ Hür Sanayici ve İşadamları Derneği (HÜRSİAD), “1. Sırbistan Türk İhraç Ürünleri Fuarı”, 02.06.2014, <http://www.hursiad.org.tr/TR/EtkinlikTakvimiDetay.aspx?EtkinlikID=80&ID=50>, 25.02.2015.

Diğer bir sivil toplum kuruluşu olan TOBB ise, Sırbistan'dan gelecek uzmanlara Türkiye'deki odaların çalışma ve işleyişine dair eğitim programları düzenlenmesi, Sancak bölgesinde yapılacak Organize Sanayi Bölgesi'nin yapımına yardım edilmesi ve Sırbistan bankacılık sisteminin modernizasyonu için tecrübe paylaşımında bulunulması hususlarında çalışmalar yürütmektedir.³²⁹ TOBB'un gerçekleştirmeye çalıştığı faaliyetler hem Sırbistan genelinde Türkiye'ye olan inancı ve güveni artırmakta hem de kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanabilirliğine imkân tanımaktadır.

'Yaşanılabilir bir dünya için, huzuru, barışı, adaleti, hoşgörüyü sevgiyi, refahı yaymak, işbirliği ve yardımlaşma ile kalkınma bilincini ve ortak kültürel değerleri koruma ve yaygınlaştırmaya katkı sağlamak amacıyla kurulan' UKİD de, özellikle 12- 13 Eylül 2013'te gerçekleştirdiği temasın (Yeterince gelişmemiş bölgelerden sorumlu Devlet Bakanı Süleyman Ugljanin, UKİD başkanı Musa Serdar Çelebi ve Dayanışma Vakfı başkanı Hüsnü Kılıç ile bir araya geldi.) ardından Sırbistan'da aktif bir rol üstlenmeye başlamıştır. Söz konusu temas çerçevesinde üç ayrı projenin Türk kuruluşları tarafından gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Birinci proje kapsamında, gelişmemiş bölgelerde sağlık hizmeti alamayan hastalardan katarakt ameliyatı olmayı bekleyen fakir hastaların, Balkan Katarakt Projesi dâhilinde ücretsiz ameliyat edilmesi planlanmaktadır. İkinci projede, Sırbistan'da yer alan çingene azınlığın sorunlarının çözülmesi konusunda etkin faaliyetler yürütülmesi amaçlanmaktadır. Üçüncü proje ise, özellikle fakir bölgelerde çiftçilerin bireysel olarak kiraz yetiştiriciliğine yönlendirilmesini öngörmektedir.³³⁰

1962 yılında kurulan İAV ise,

'küreselleşmenin ön plana çıktığı günümüzde, ekonomik, sosyal ve mali konularda ortaya çıkan değişimleri bilimsel ve teknik çalışmalar yapmak suretiyle takip etmeyi ve bu değişimlerin uygulama imkânlarını araştırmak için, bilim adamları ve uzmanların katıldığı uluslararası ve ulusal seminerler, açık oturumlar, konferanslar ve basın toplantıları düzenlemeyi ve bunları kitap/ broşürler halinde yayınlamak suretiyle çeşitli yayınlarla kamuoyuna duyurmayı'³³¹

³²⁹ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), "Sırbistan Güveni ve Alt Yapıyı Sağlarsa Türk İşadamı Yatırıma Hazır", 14.02.2013, <http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=1399&lst=Haberler>, 26.02.2015; TOBB, "Türk Bankacılık Sektörü Sırbistan'la Tecrübe Paylaşımına Açık", 05.02.2013, <http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=1387&lst=Haberler>, 26.02.2015.

³³⁰ Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği (UKİD), "UKİD'e Sırbistan'da Büyük İlgi", 14.09.2013, http://www.ukid.org.tr/haber/genel_3/ukide-sirbistanda-buyuk-ilgi/305.html, 26.02.2015.

³³¹ İktisadi Araştırmalar Vakfı (İAV), <http://www.iav.org.tr/hakkimizda.aspx>, 27.02.2015.

hedeflemektedir. Söz konusu hedef doğrultusunda, 25 Şubat 2015 tarihinde Belgrad'da 'Türkiye- Sırbistan Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi' konulu bir sempozyum düzenlenmiştir. Sempozyumun amacı 'Sırbistan'da iş yapmak isteyen Türk yatırımcılar ile Türkiye'de iş yapmak isteyen Sırp iş adamlarına iki ülkenin yatırım ortamı, hukuki kriterleri, teşvik uygulamaları ve öncelikli sektörler hakkında ayrıntılı bilgi vermek'³³² tir. Birçok siyasetçi, bilim insanı ve iş adamının katıldığı sempozyumda her iki ülkenin potansiyel fırsatları ve tehditleri dile getirilerek ülkelerarası ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik görüş ve düşünceler paylaşılmıştır. Sempozyuma her iki ülkeden belirli kesimleri temsil eden kişilerin katılması siyasal, sosyal ve kültürel ilişkilerin gelişmesine de fırsat tanımış ve ülkelerin birbiriyle yakınlaşma sürecine hız kazandırmıştır.

DEİK, TUSKON, TOBB, UKİD ve İAV gibi kuruluşlar Sırbistan'da daha çok ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi bağlamında faaliyetler gerçekleştirerek kamu diplomasisinin uygulanabilirliğini dolaylı olarak etkilemektedir. Diğer yandan, Sırbistan'a yönelik insani yardım amaçlı faaliyetler yürüten organizasyonlar bulunduğu da dikkat çekmektedir. Kızılay, Sırbistan'da bu çerçevede çalışmaları bulunan kuruluşların başında yer almaktadır. Balkanlar'da Mayıs 2014'te meydana gelen sel felaketinin ardından Sırbistan'a 864 aile mutfak seti ve 1500 battaniye gönderen Kızılay, ayrıca her yıl kurban bayramı dolayısıyla Sancak bölgesinde kurban eti dağıtımını da yapmaktadır.³³³ Her ne kadar kamu diplomasisi ile doğrudan ilişkili olmasa da bahse konu faaliyetlerin yardımlaşma ve dayanışma duygusunu artırdığı ve Türkiye'nin Sırbistan'daki imajına katkı sağladığı bilinmektedir.

Öte yandan, kültür, sanat ve spor alanlarında etkin olan hükümet dışı organizasyonların da Sırbistan'a yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerden bahsetmek gerekir. Anadolu Ateşi Dans Topluluğu tarafından gerçekleştirilen gösteriler, Türkçe Olimpiyatları kapsamında yürütülen etkinlikler ve spor müsabakaları çerçevesinde yapılan maçlar söz konusu faaliyetlere birer örnektir.

³³² DEİK, "Türkiye-Sırbistan Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Sempozyumu, 25 Şubat, Belgrad", http://www.deik.org.tr/6001/T%C3%BCrkiye_S%C4%B1rbistan_Ekonomik_%C4%B0li%C5%9Fkilerin_Geli%C5%9Ftirilmesi_Sempozyumu_25_%C5%9Eubat_Belgrad.html, 27.02.2015.

³³³ AA, "Bosna'ya Yardımlar Sürüyor", 24.05.2014, <http://www.aa.com.tr/tr/yasam/334011--bosnaya-yardimlar-suruyor>, 27.02.2015.

Anadolu'nun binlerce yıllık tarih ve kültür mozaiğini birçok yöreden dans figürü eşliğinde dünyaya tanıtmayı amaçlayan Anadolu Ateşi Sırbistan'da da gösteriler gerçekleştirmektedir. Örneğin, son olarak 10 Mart 2011'de Novi Sad'da düzenlenen ve yaklaşık 4000 kişinin izlediği 'Troya' gösterisi Sırp'lar tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır.³³⁴ Kùltürler arası yakınlaşmanın arttırılması ve Türk dilinin yaygın hale gelmesi yolunda gerçekleştirdiği etkinliklerle Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlayan diğ'er bir organizasyon ise, Türkçe Olimpiyatlarıdır. Söz konusu olimpiyatlar kapsamında halkın katılımıyla programlar gerçekleştirilmekte ve düzenlenen yarışmalarla Sırbistanlı çocukların Türkçe öğrenmeleri özendirilmeye çalışılmaktadır.

Spor müsabakaları çerçevesinde yapılan maçlar da ulusları etkileme ve dünya çapında gündem oluşturma gücü bakımından önem taşımaktadır. Örneğin; Ankara, İstanbul, İzmir ve Kayseri de gerçekleşen '2010 Dünya Basketbol Şampiyonası' sayesinde Sırp'ların Türkleri ve Türkiye'yi daha yakından tanıma fırsatı yakaladığı dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda milletlerarasında 'tanışıklığın barışıklığı beslediği' tezinden hareketle kamu diplomasisinin bir unsuru olan sporun barışa muazzam bir katkı sağladığı söylenebilir.³³⁵

Sırbistan'a yönelik gerçekleştirilen faaliyetler çerçevesinde ele alınacak diğ'er bir önemli konu ise, kamu diplomasisinin uygulanabilirliği açısından önem taşıyan araçlardır. Bahse konu araçlara ilk olarak Sırbistan'da yayınlanan Türk dizileri örnek verilebilir. Son on yılda Sırbistan televizyon kanallarından yayınlanan dizilerden bazıları şunlardır: Kurtlar Vadisi, Aşk-ı Memnu, Binbir Gece, Asi, Yaprak Dökümü, Muhteşem Yüzyıl ve Beni Affet. Uzman Türkolog yazar Amine Şilyak Yesenkoviç, 'Balkanlar'da Türkler hakkında bazı ön yargılar vardı. Sırbistan'da ve Hırvatistan'da Türklere nefretle bakanlar bu dizileri izledikten sonra ön yargılarından vazgeçtiler. Diziler aslında bizlerin birbirine çok fazla yabancı olmadığını gösterdi' diyerek söz konusu dizilerin önemini vurgulamıştır. Ayrıca dizilerde verilen imaj doğrultusunda Türklerin Müslüman fakat tehlikeli olmadıklarının

³³⁴ "Troya Sırbistan'da İzleyiciyle Buluştu", 07.03.2011, <http://www.milliyet.com.tr/troya-sirbistan-da-izleyiciyle-bulustu/dunya/dunyadetay/07.03.2011/1361108/default.htm>, 27.02.2015.

³³⁵ İhsan Toy, "Spor ve Kamu Diplomasisi", TASAM, 13.09.2010, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1314/spor_ve_kamu_diplomasisi, 28.02.2015.

algılandığını da belirten Yesenkoviç, Sırbistan’da 2010 yılında yedi Türk baklavacısının açılmasını Türk dizilerinin ülkede yarattığı etkiye bağlamıştır.³³⁶

Öte yandan, Sırbistan halkıyla ekranlar üzerinden temas kurabilen Türk dizilerinin iki ülke arasındaki ilişkileri sosyal ve kültürel anlamda şekillendirecek güce sahip olduğunu da söylemek mümkündür. Zira gerek Belgrad’da açılan Türk Eğitim Merkezleri’ne Türkçe öğrenmek için başvuran sayısının artması gerekse kıyafetten mutfağa Türk kültürünün ülkede önemli bir yer edinmesi yayınlanan dizilerin ülke halkı üzerinde oluşturduğu etkinin bir sonucudur.

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanabilirliği açısından önem taşıyan ünlüler de Sırbistan halkının Türkiye’ye karşı sempati duymasına imkân tanıyan araçlar arasındadır. Nitekim Belgrad’da dünyaca ünlü Türk piyanist Fazıl Say’ın AB’nin desteğiyle düzenlenen konserler dizisinin ilkinde sahne alması, Asi dizisinin başrol oyuncusu Murat Yıldırım’ın dizinin yayınlandığı Sırp kanalına konuk edilmesi, Muhteşem Yüzyıl dizisinde Kanuni Sultan Süleyman rolünü canlandıran Halit Ergenç’in Sırbistan’ın Nova televizyonu tarafından düzenlenen açılışa katılması ve canlandığı Malkoçoğlu karakteriyle fenomen haline gelen Burak Özçivit’in Belgrad Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mirjana Teodosijevic tarafından Sırbistan’a davet edilmesi ülkede Türkiye’ye karşı bir sıcaklık oluşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, ünlü isimler kamu diplomasisinin başarısına sundukları katkıyı göz ardı etmemeli ve Sırbistan halkıyla daha sık bir araya gelmeye çalışmalıdırlar.

Bilindiği üzere; bir ulusa ait olan markalar da, kamu diplomasisi mesajlarının iletilmesinde kullanılan ve dolaylı olarak ülke itibarına katkı sağlayan unsurlar arasında sayılmaktadır. Sırbistan’da faaliyet gösteren ulusal markalara sahip Türk firmalarından bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür.³³⁷ Adora Limited Şirketi, Merter Tekstil, Elif Limited Şirketi, AC Sistem, Bejza Eğitim Merkezi, Adell Limited Şirketi, Inkognito Tekstil, Yugorosgaz, Piramit Carpet, Novo Metal Limited Şirketi, Ünsal Limited Şirketi, Sun Export- İmport Limited Şirketi, Özer Motor- Elektrotehna Joint Venture, Kolin İnşaat, Epik İnşaat. Tekstil, inşaat malzemeleri ve halı satışı konusunda faaliyet gösteren bahse

³³⁶ “Ortadoğu ve Balkan Ülkelerinde Türk Dizileri Çılgınlığı”, 17.02.2012, http://www.dha.com.tr/ortadogu-ve-balkan-ulkelerinde-turk-dizileri-cilginligi_273274.html, 28.02.2015.

³³⁷ <http://www.counsellors.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=3139&dil=TR&ulke=SRB>, 28.02.2015.

konu küçük ve orta ölçekli Türk firmalarının sahip olduğu markalar, Sırbistan'da Türkiye'yi temsil ederek ülke prestij algısının pozitif yönde değişime uğramasına katkı sağlamaktadır.

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, siyasi ilişkilerin yeni yeni düzelmeye başladığı Sırbistan ile daha çok ekonomik ilişkileri geliştirmeye odaklanan hükümet dışı organizasyonlar, her ne kadar resmi kurumlar kadar baskın olmasalar da kamu diplomasisine dolaylı etki yapmaktadırlar. Düzenlenen sempozyumlar, fuarlar ve projeler kapsamında ekonomik ilişkilerde kazanımlar elde edilmesini sağlayan organizasyonların bu sayede kültürel alışverişi artırdıkları ve olumlu imaj oluşumuna katkıda buldukları da bilinmektedir. Kamu diplomasisi araçları vasıtasıyla yürütülen faaliyetlerin ise Sırbistan'da son zamanlarda daha etkin hale geldiği görülmektedir. Özellikle ülkede yayınlanan Türk dizileri kamu diplomasisinin başarıya ulaşması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, hem söz konusu araçların Sırbistan'da daha kapsamlı bir çerçevede kullanılmasına özen gösterilmeli hem de resmi kurumlar dışındaki organizasyonlar eliyle kamu diplomasisinin özüne daha uygun faaliyetler yürütülmeye çalışılmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşmeyle birlikte sivil toplum kuruluşlarının yükselişi, hükümet dışı organizasyonların faaliyetleri ve çok uluslu şirketlerin yönetim mekanizması diplomasiyi etkileyen ve diplomasiden etkilenen bir hal almıştır. Söz konusu aktörler aynı zamanda diplomatik iletişim biçimini de etkilemişlerdir. 18. yüzyıla kadar iki yönlü iletişim sınırları içinde bulunan diplomatik iletişim biçimi, özellikle 20. yüzyıldan itibaren uluslararası örgütler aracılığıyla çok taraflı iletişime dönüşmüştür. Çok yönlü iletişime geçiş, geleneksel diplomasiyi önemini yitirerek kamuoyu kavramının önem kazanmasını beraberinde getirmiştir. Değişen bu diplomatik ortam başkalarının zihinlerini ve kalplerini fethetme kabiliyeti olarak tanımlanan yumuşak güç kavramını ortaya çıkarmıştır.

Joseph Nye'in yumuşak gücün bir politikası şeklinde tanımladığı kamu diplomasi kavramı, 21. yüzyılda kamuoylarını ve gündemi etkileme becerisinin önem kazanmasıyla dış politikanın vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. İletişim ve bilgi devrimiyle birlikte dünyanın yapılandırılması sonucunda meydana gelen yeni ortamı veri olarak kabul eden kamu diplomasi, uluslararası alanda devletlerle beraber kamuoyu kavramının da önemli bir aktör olabileceğini, geleneksel diplomasi yöntemlerinin yeterliliğini kaybettiğini ve siyasal ortamın bürokrasiyle beraber sivil toplum kuruluşlarını ve halk kitlelerini kapsadığını ileri sürmektedir.

Kültür, dış politika ve siyasi değerlerden beslenen kamu diplomasisinin hedef kitlesi ise, yabancı ülkelerin karar vericileri harekete geçirme ve etkileme yeteneğine sahip olan halklarıdır. Anna Tiedeman'a göre, kamu diplomasi bu kapsam içinde yer alan halkları etkilemek amacıyla birtakım kitlesel ve kişilerarası iletişim araçlarından yararlanmaktadır. Bunlara; geleneksel medya, yeni medya, reklamlar, uluslararası organizasyonlar, ünlüler ve ulusal markalar örnek verilebilir. Söz konusu araçlar, Bosna-Hersek ve Sırbistan özelinde ele alınan ve halklar üzerinde olumlu imaj oluşturma amacı doğrultusunda yürütülen kamu diplomasi faaliyetleri açısından önem taşımaktadır.

Her iki ülkeye yönelik yürütülen faaliyetlerin boyutu ve yoğunluğunun analiz edilmesi bakımından tarihsel arka planın bilinirliğine ihtiyaç vardır. Balkanlar, geçmişten beri Türkiye için ehemmiyet taşıyan bir coğrafya olmuştur. Osmanlı Devleti'nin bu coğrafyada uzun dönem hâkimiyet sürmesi dolayısıyla Türk halkı ile Balkan halkaları arasında ortak bir kültür bulunmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde en rahat dönemini yaşayan Boşnaklara gösterilen hoşgörü anlayışı iki millet arasında güçlü bir tarihi zemin oluşmasını beraberinde getirmiş ve bugüne uzanan samimi ilişkilerin temelini sağlamlaştırmıştır. O dönemde aynı hoşgörüyü tabi tutulan Sırlar ise, dış güçlerin kışkırtması ve 19. yüzyılda yaşanan milli uyanışın ortaya çıkardığı milliyetçi- ayrılıkçı hareketler sonucu ilk ayaklanan millet olmuştur. Yaşanan bu gelişme ve akabinde meydana gelen olaylar son 10 yıla kadar Sırbistan'la ilişki kurulamamasına ve Sırlar ile Türklerin birbirlerine karşı önyargı beslemesine yol açmıştır. Ancak Türkiye, özellikle son yıllarda hem Bosna- Hersek ile var olan ilişkileri kuvvetlendirmek ve Sırbistan'la geçmişten gelen basmakalıp düşünceleri yıkmak hem de Balkanlar'da istikrarı sağlamak amacıyla birtakım girişimlerde bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri gerçekleştirilen üçlü danışma mekanizması ve üst düzey siyasi diyalog prensibi kapsamında yapılan karşılıklı ziyaretlerdir. Ayrıca işbirliğini pekiştirmeye yönelik akdedilen anlaşmalar neticesinde imzalanan Serbest Ticaret Antlaşması, kabul edilen karşılıklı vize muafiyeti, düzenlenen Ekonomik ve Ticari İşbirliği Deklarasyonu ve organize edilen kültürel etkinlikler her iki ülkeye yönelik yürütülen girişimler arasında sayılmaktadır.

Öte yandan, Türkiye Balkan coğrafyasına verdiği önem dolayısıyla gerek sahip olduğu resmi kurumlar gerekse birtakım hükümet dışı organizasyonlar eliyle Sırbistan ve Bosna- Hersek'te kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmeye de özen göstermektedir. İki ülkede de farklı yoğunluk ve şekilde yürütülen faaliyetler insani yardım, restorasyon, tarım, hayvancılık, sağlık, eğitim, kültür, sanat, turizm ve iletişim gibi alanlarda varlığını sürdürmektedir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında çalışmadan çıkarılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Kamu diplomasisi, her ne kadar 'devletten halka' yürütülen faaliyetleri kapsamı içinde bulundursa da 'halktan halka' gerçekleştirilen çalışmalara daha fazla

ehemmiyet vermekte ve dolayısıyla hükümet dışı organizasyonların faaliyetlerini özüne daha uygun bulmaktadır.

- Ülkelere yönelik yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri tarihsel arka plandan etkilenmekle beraber şeklini günümüz koşullarından almakta ve yoğunluğunu mevcut ilişkiler temelinde belirlemektedir.
- Son 10 yılda Türkiye, yumuşak güce önem veren politikalarıyla kamu diplomasisi alanında ilerlemeler kaydederek ülkelerde Türk halkına karşı sempati duyulması yolunda çalışmalar yürütmekte ve böylelikle yabancı ülke halkları üzerinde etkinliğini artırmayı hedeflemektedir.
- Türkiye'nin yumuşak gücün bir unsuru olarak kabul edilen kamu diplomasisi temelinde faaliyet yürüttüğü ülkeler arasında Balkan coğrafyasında istikrarın sağlanması bakımından önem taşıyan iki kilit ülke Sırbistan ve Bosna- Hersek de bulunmaktadır.
- Sırbistan ve Bosna- Hersek'e yönelik yürütülen faaliyetlerde dikkat çeken noktalardan biri, resmi kurumların sivil toplum örgütlerini de içinde bulunduran hükümet dışı organizasyonlara nazaran daha baskın olmasıdır. Bu kapsamda göze çarpan diğer bir önemli nokta ise, faaliyetlerin çoğunun kamu diplomasisine dolaylı katkı sağlayan insani yardım temelli yürütülmesidir.
- Her iki ülkede de direkt kamu diplomasisi amacına hizmet eden çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle Sırbistan'da daha çok ekonomik ilişkileri artırmaya yönelik gerçekleştirilen faaliyetler kamu diplomasisine doğrudan katkı sunmaktan uzaktır.
- Olumlu imaj oluşturmayı amaçlayan kamu diplomasisi faaliyetlerinin Sırbistan genelinde orantılı bir dağılım gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Faaliyetler daha çok Boşnak halkın yoğunlukta olduğu Sancak Bölgesi'nde gerçekleştirilmektedir.
- Bosna- Hersek'te Sırbistan'a nazaran nitelik ve nicelik bakımından daha etkili çalışmalar yürütüldüğü dikkat çekmektedir. Bunun nedenleri arasında; Ahmet Davutoğlu'nun Bosna'ya olan özel ilgisi, tarihten gelen ilişkilerin farklılık göstermesi ve Sırbistan ile önyargılardan uzak dostluk bağının kolay kurulamaması yer almaktadır.
- Sırbistan ve Bosna- Hersek'e yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerin en başarılı olanı ise, kamu diplomasisi araçları arasında yer alan Türk dizileridir. Söz

konusu diziler iki ülkede de büyük kitleler tarafından izlenmekte ve böylelikle Türk kültürüne olan ilgi artırmaktadır.

- Dizilerin oluşturduğu etkiyi aynı oranda diğer kamu diplomasisi araçlarında görmek mümkün değildir. Örneğin, bahse konu ülkelere yönelik kamu diplomasisi konusunda bilinçli ziyaretler gerçekleştiren ünlü sayısı yok denecek kadar azdır.

Varılan sonuçlar kapsamında bakıldığında; Bosna- Hersek ve Sırbistan'da hükümet dışı organizasyonların faaliyetlerinin özendirilmesi gerektiği ve yürütülen çalışmaların geri dönüşünün alınması noktasında kamuoyu yoklaması yapılması icap ettiği söylenebilir. Zira hükümet dışı organizasyonların faaliyetleri resmi kurumlarınkine nazaran kamu diplomasisinin özüne daha uygun kabul edilmekte ve yabancı ülke halkları üzerinde etki gücü daha yüksek görülmektedir. Kamuoyu yoklaması ise, ülkelerde gerçekleştirilen kamu diplomasisi çalışmalarının ulaştığı noktanın belirlenmesi ve geri dönüşünün alınması açısından büyük önem taşımaktadır.

Söz konusu faaliyetlerin her iki ülkeyi de gücendirmeden dengeli olarak yapılması mevzusu ise, bir diğer önemli noktayı oluşturmaktadır. Zira ülkeler arasında denge gözetilmeden yürütülen faaliyetler kimi zaman negatif bir etkiye sebep olmakta ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu noktada Türkiye'deki kamu diplomasisi uygulayıcılarına büyük görevler düşmektedir. Diğer yandan, kamu diplomasisi çerçevesinde yürütülen faaliyetlerin sürekli olması gerektiğini de söylemek mümkündür. Çünkü Sırbistan ve Bosna'da yapılan çalışmalar sürekli olabildiği sürece kalıcı olacak ve daha fazla kitleye hitap edebilecektir. Bu doğrultuda; sosyal medya, reklam, uluslararası organizasyonlar, ünlüler, ulusal markalar, filmler ve dizileri kapsamına alan kamu diplomasisi araçları aktif bir biçimde kullanılmalı ve yaşanan olumsuz olaylara bağlı olarak kamu diplomasisi refleksi geliştirilmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AA (2014), “Bosna’ya Yardımlar Sürüyor”, <http://www.aa.com.tr/tr/yasam/334011--bosnaya-yardimlar-suruyor>, 24.05.2014, (27.02.2015).
- ___ (30.03.2013), “Anadolu Ateşi Bosna’yı Coşturdu”, <http://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/150767--anadolu-atesi-saraybosnayi-costurdu>, (10.02.2015).
- Afyoncu, Erhan (2010), **1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu**, Cilt 5, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Akçadağ, Emine (2012), “Türk Kamu Diplomasisi ve Fransız Kamuoyu”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2133:tuerk-kamu-diplomasisi-ve-fransz-kamuoyu&catid=70:ab-analizler&Itemid=134, (14.03.2014).
- _____ (t.y.), “Dünya’da ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi”, Kamu Diplomasisi Enstitüsü, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, (14.02.2014).
- Akgün, Birol (2009), “Türk Dış Politikası ve Uluslararası Örgütler”, **Akademik Ortadoğu**, 3 (2), 1-39.
- Akman, Halil (2006), **Paylaşılmayan Balkanlar**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Aksu, Fuat (2010), “Kosova Krizinde Türkiye'nin Dış Politikası”, **Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3 (1), 51-89.
- Akşin, Aptülahat (1991), **Atatürk’ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Ankara: TTK Yayınları.
- Alkan, Necmettin (2013), “Diplomasi Tarihi ve Geçirdiği Dönemler”, Mehmet Alaaddin Yalçınkaya (Ed.), **Osmanlı Diplomasisi**, 1. Baskı içinde (3-26), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Anadolu Ateşi, http://www.anadoluatesi.com/tarihce_1_3, (21.04.2014).
- Armaoğlu, Fahir (2005), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, İstanbul: Alkım Yayınevi.

- Atabay, Mithat (2012), **20'nci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar**, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Aydın, Mithat (2004), "19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (15), Denizli, 109-124.
- Aydın, Salim (2013), **Balkanların Acı Yüzü**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Aydoğan, Bekir ve Aydın, Hakan (2011), **Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik**, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Derneği (Ekopolitik) Uluslararası İlişkiler Masası, Rapor No: 11-02.
- Aziz, Aysel (1981), **Radyo ve Televizyona Giriş**, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Babalı, Tuncay (2012), "Türkiye- Sırbistan İlişkileri: Zor Dönüşüm ve Yeni Dinamikler", Yeliz Okay ve Tuncay Babalı (Ed.), **Türkiye- Sırbistan İlişkileri**, 1. Baskı içinde (11-32), İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Bağcı, Hüseyin (1994), "Bosna- Hersek: Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 16 (27), Ankara, 257-281.
- Bartl, Peter (1998), **Millî Bağımsızlık Hareketleri Esnasında Arnavutluk Müslümanları (1878–1912)**, İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Başar, Hatice (2011), **Türkiye'nin Kamu Diplomasisi: Bir Örnek Çalışma TRT**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Bektaş, Arsev (2002), **Siyasal Propaganda**, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Beydilli, Kemal (2002), "Küçük Kaynarca Antlaşması", **Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi içinde**, 26, (524-527), İstanbul.
- BİGMEV, **BİGMEV Rapor**, http://www.bigmev.org/images/bigmev_rapor.pdf, (08.02.2015).
- _____ Vizyon & Misyon, <http://www.bigmev.org/Altsayfa.aspx?id=2>, (07.02.2015).
- Binark, Mutlu (2007), **Yeni Medya Çalışmaları**, Ankara: Dipnot Yayınları.

- Brand Finance (2013), **Turkey 100: The Annual Report on Turkey's Most Valuable Brands**, http://www.brandfinance.com/images/upload/brand_finance_turkey_100_2013.pdf, (07.06.2014).
- Brown, John (2008), "Public Diplomacy and Propaganda: Their Differences", *American Diplomacy*, http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2008/0709/comm/brown_pudiplprop.html, (14.03.2014).
- BYEGM (2014), "Sırbistan- Türkiye... Balkan Ülkeleri Tek Bir Ailedir", <http://www.byegm.gov.tr/turkce/haber/sirbistan-turkiye...-turk-disisleri-bakani-davutoglu-balkan-ulkeleri-tek-bi/61628>, (06.08.2014).
- _____ (2014), **BYEGM Tanıtım Katalogu**, http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/BYEGM_Tanitim_Katalogu_2014_PDF.pdf, (25.01.2015).
- _____ (2014), **2013 İdari Faaliyet Raporu**, <http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/2013-faaliyet-raporu-web.pdf>, (24.01.2015).
- _____ Misyon/ Vizyon, <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda>, (24.01.2015).
- Caplan, Richard (2000), "Assessing the Dayton Accord: The Structural Weaknesses of the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina", **Diplomacy and Statecraft**, 11 (2), London: Frank Cass Publishers, 213-232.
- CIA (t.y.), **The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html>, (30.03.2015).
- _____ (t.y.), **The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ri.html>, (14.04.2015).
- _____ (t.y.), **The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>, (14.04.2015).
- Conference On Security and Co-Operation In Europe Final Act** (1975), Helsinki, <https://www.osce.org/mc/39501?download=true>, (25.03.2015).
- Cull, Nicholas J. (2009), "Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase", Nancy Snow ve Philip Taylor (Ed.), **Routledge Handbook of Public Diplomacy içinde** (19-23), New York: Routledge.

_____ (2009), **Public Diplomacy: Lessons from the Past**, Los Angeles: Figueroa Press.

Çapanoğlu, Sema Gençay ve Akses, Selen (2010), “Fransa’da Türkiye Mevsimi”, **İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) Değerlendirme Notu**, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/degerlendirme_notu_-_fransada_turk_mevsimi.pdf, (21.04.2014).

Çavuş, Tuba (2012), “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (2), 23-37.

Dalar, Mehmet (2008), “Dayton Barış Antlaşması ve Bosna- Hersek’in Geleceği”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1 (16), Bolu, 91-123.

Davutoğlu, Ahmet (2013), **Stratejik Derinlik**, 87. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları.

DEİK (2013), “DEİK Türk- Sırp İş Konseyi Sırbistan Cumhurbaşkanı Tomislav Nikoliç’i Ağırladı”, http://www.deik.org.tr/4829/DE%C4%B0K_T%C3%BCrk_S%C4%B1rp_%C4%B0%C5%9F_Konseyi_S%C4%B1rbistan_Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1_Tomislav_Nikoli%C4%87_i_a%C4%9F%C4%B1rlad%C4%B1.html, (12.08.2014).

_____ (t.y.), “Türkiye-Sırbistan Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Sempozyumu, 25 Şubat, Belgrad”, http://www.deik.org.tr/6001/T%C3%BCrkiye_S%C4%B1rbistan_Ekonomik_%C4%B0li%C5%9Fkilerin_Geli%C5%9Ftirilmesi_Sempozyumu_25_%C5%9Eubat_Belgrad.html, (27.02.2015).

_____ (t.y.), <http://www.deik.org.tr/287/DeikHakkinda.html>, (25.02.2015).

Demir, Vedat (2012), **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Deringil, Selim (2007), **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi(1876-1909)**, (Çev. Gül Çağalı Güven), 3. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Devran, Yusuf (2012), “Türk Tarihi Perspektifinden Kamu Diplomasisi Olgusuna Bakış ya da Tarihi Potansiyeli Yeniden Düşünmek”, Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk (Ed.), **Kamu Diplomasisi**, 1. Baskı içinde (127-144), İstanbul: Tasam Yayınları.

- Diktaş, Arzu (2008), **XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Edirne’de Sosyal Hayat**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- Efegil, Ertan (t.y.), “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, Kamu Diplomasisi Enstitüsü, <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/94-tuerk-di-poltkasi-ve-kamu-dplomass>, (27.03.2014).
- Ekinci, Hüdayi (2011), “Kamu Diplomasisi Üzerine”, <http://kamudiplomasisiuzerine.blogspot.com.tr/>, (14.03.2014).
- Ersoy Öztürk, Tuğçe (t.y.), “Dış Politikadaki Etkin Unsur: Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Etkinliği”, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/tugceersoyozturk.pdf>, (21.02.2014).
- Fitzpatrick, Kathy (2009), **The Future of U.S. Public Diplomacy: An Uncertain Fate**, Martinus Nijhoff Publishers.
- Furat, Ayşe Zişan (2013), “Berlin Antlaşması Sonrasında Balkanlar’da Cemaat-i İslamiyelerin Teşekkülü (1878-1918)”, **OTAM Dergisi**, (33), Ankara, 63-93.
- Geray, Haluk (2003), **İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları**, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Gönlübol, Mehmet (1993), **Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, Ankara: Attila Kitabevi.
- Gönlübol, Mehmet ve diğerleri (1996), **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Güler, Ali (2005), “Arşiv Belgeleri Işığında Türkiye- Yugoslavya İlişkilerine Düşen Gölge: Kıbrıs Meselesi’nde Yugoslavya’nın Tavrı (1957)”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi (8-12 Aralık 2003)**, Cilt 1, Ankara, 761-807.
- Haliloviç Tekin, Cemile (2012), **Bosna- Hersek Devleti (1991- 2011)**, 3. Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Hamzaoğlu, Yusuf (2004), **Sırbistan Türklüğü**, Üsküp: Logos- A Yayınevi.
- Holden, Stephen (2003), “Revisiting McNamara and the War He Headed”, **New York Times**, 11.10.2003, 23.

- Hülagü, Metin (2000), “1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girit”, **CIEPO- 14 Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi**, Ege Üniversitesi, İzmir, 18-22 Eylül 2000, http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120312011133_0.pdf, (15.04.2015).
- Hür Sanayici ve İşadamları Derneği (HÜRSİAD) (2014), “1. Sırbistan Türk İhraç Ürünleri Fuarı”, <http://www.hursiad.org.tr/TR/EtkinlikTakvimiDetay.aspx?EtkinlikID=80&ID=50>, (25.02.2015).
- İHH İnsani Yardım Vakfı (t.y.), <http://www.ihh.org.tr/tr/main/news/0>, (09.02.2015).
- İktisadi Araştırmalar Vakfı (İAV) (t.y.), <http://www.iav.org.tr/hakkimizda.aspx>, (27.02.2015).
- İnalcık, Halil (1995), **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, Cilt 1, Ankara: TTK Yayınları.
- İnbaşı, Mehmet (2013), “Balkanlarda Osmanlılar: Fetih ve İskân”, Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, 2. Baskı *çinde* (284-295), Ankara: Akçağ Yayınları.
- İskit, Temel (2012), “Diplomasinin Tanımı, Diplomasi Teorisi, Diplomasi Teorisine Katkıda Bulunanlar”, Temel İskit ve Betül Yüce Dural (Ed.), **Diplomasi Tarihi içinde** (2-25), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- _____ (2012), **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı (t.y.), <http://www.iksv.org/tr/hakkimizda/temelamaclar>, (21.04.2014).
- Jelavich, Barbara (2009), **Balkan Tarihi 2: 20. Yüzyıl**, (Çev. Zehra Savan ve Hatice Uğur), 2.Baskı, İstanbul: Küre Yayınları.
- Johnson, Stephen ve Dale, Helle C. (2003), “How to Reinvigorate U.S. Public Diplomacy”, <http://www.heritage.org/research/reports/2003/04/old-how-to-reinvigorate-us-public-diplomacy>, (11.04.2015).
- Kalın, İbrahim (2012), “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk (Ed.), **Kamu Diplomasisi**, 1. Baskı *çinde* (145-160), İstanbul: Tasam Yayınları.

- Kamu Diplomasisi Enstitüsü (t.y.), İşbirlikleri/ Etkinlikler, <http://www.kamudiplomasisi.org/birlikleri>, (31.10.2014).
- Karagöz, Seda (2012), “Kamu Diplomasisi ve Medya”, <http://prezi.com/knsxjdd6zuqi/kamu-diplomasisi-medya/>, (06.04.2014).
- Karatay, Osman (1998), **Kosova Kanlı Ova**, 1.Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karpat, Kemal H. (1992), “Balkanlar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, 5, (25-32), İstanbul.
- KDK (t.y.), “Türkiye’nin Uluslararası Spor Etkinliği Karnesi”, <http://www.kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-uluslararasi-spor-etkinligi-karnesi/282>, (20.04.2014).
- _____ <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7>, (31.10.2014).
- _____ <http://kdk.gov.tr/kurumsal/hedefler/9>, (24.11.2014).
- _____ <http://www.kdk.gov.tr/>, (24.11.2014).
- Kenar, Nesrin (2013), “Bosna- Hersek Savaşı”, Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 2, 2. Baskı *çinde* (181-204), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kendrick, Alice ve Fullerton, Jami A. (2004), “Study Shows Advertising Can Affect Attitudes About America”, <http://www.publicdiplomacy.org/archives/32.htm>, (09.04.2014).
- Kennedy, Paul (2001), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, (Çev. Birtane Karanakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kimse Yok Mu (t.y.), “Balkanlar’da Sel Felaketi”, <http://www.kimseyokmu.org.tr/index.php?p=guncelfaaliyetalanlari&gl=guncel&cl=bosna&l=giris>, (08.02.2015).
- Kodaman, Timuçin ve Akçay, Ekrem Yaşar (2010), “Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasisi Tarihi ve Türkiye’ye Bıraktığı Miras”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (22), 75-92.
- Kut, Şule (2005), “Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri”, Şule Kut (Ed.), **Balkanlar’da Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kutlu, Sacit (2007), **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Leonard, Mark ve diğlerleri (2002), **Public Diplomacy**, London: The Foreign Policy Center.
- Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV) (t.y.), “LÖSEV Bosnalı Çocuklara El Uzatıyor”, <http://www.losev.org.tr/v2/tr/gezilerimiz.asp?RecNav=OK&ctID=554&catID=0&Sorting=A.RegDate%2CFalse&SetPage=3>, (08.02.2015).
- Meray, Seha L. (1956), “Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11 (3), 79-117.
- Mişçi, Sema (2006), “Yeni Medya Kullanımının Organizasyon Yapısı Üzerindeki Etkileri”, **Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı**, İstanbul, 128-137.
- Mordoğan, Cavidan (2010), **Türk-Amerikan İlişkilerinde Kriz Diplomasisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Morgenthau, Hans J. (1970), **Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi**, Cilt 2, (Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay), Ankara: Sevinç Matbaası.
- Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) (2013), “Bosna- Hersek’te MÜSİAD-BİGMEV İşbirliği”, **Çerçeve Dergisi: Yüzyıl Sonra Balkanlar**, 21 (62), 114-115.
- Nicolson, Harold (1970), **Diplomasi**, (Çev. Mete Ergin), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Nye, Joseph S. (2004), **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York: Public Affairs.
- _____ (2005), **Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu Yumuşak Güç**, (Çev. Rayhan İnan Aydın), Ankara: Elips Yayınları.
- _____ (2008), “Public Diplomacy and Soft Power”, **The Annals of American Academy of Political and Social Science**, 616 (1), 94-109.
- _____ (2008), **Powers to Lead**, New York: Oxford University Press.
- Okur, Mehmet (2013), “Balkan Savaşları”, Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, 2. Baskı içinde (595-605), Ankara: Akçağ Yayınları.

- Özgiray, Ahmet (1999), “Türkiye- Yugoslavya İlişkileri (1920-1938)”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, (14), İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 11-24.
- Özsoy, Osman (1998), **Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Patterson, Philip ve Wilkins, Lee (2008), **Media Ethics: Issues And Cases**, 6. Baskı, New York: McGraw Hill.
- Potter, Evan H. (2002), “Canada and the New Public Diplomacy”, **Discussion Papers in Diplomacy**, Netherlands Institute of International Relations, Clingendael, http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20020700_cli_paper_dip_issue81.pdf, (16.04.2015).
- Rampton, Sheldon (2007), “Shared Values Revisited”, <http://www.prwatch.org/news/2007/10/6465/shared-values-revisited>, 17.10.2007, (11.04.2014).
- Rosenberg, Emily (1982), **Spreading the American Dream: American Economic and Cultural Expansion, 1890- 1945**, New York: Hill and Wang.
- Rugh, William A. (Ed.) (2004), **Engaging the Arabs and Islamic Worlds Through Public Diplomacy**, The Public Diplomacy Council, Washington.
- Salha, Samir (2010), “Orta Doğu’da Kamu Diplomasisi ve Türkiye”, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-samir-salha-ortadoguda-kamu-diplomasisi-ve-turkiye_1032907.html, 28.09.2010, (19.03.2014).
- Sancaktar, Caner (2009), “Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Bosna- Hersek Ziyareti”, TASAM, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/91/disisleri_bakani_ahmet_davutoglunun_bosna-hersek_ziyareti, (06.04.2015).
- _____ (2011), “Balkanlar’da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 2 (2), 2011, 27-47.
- _____ (2010), “Türkiye’nin Balkanlar’dan Kopuşu ve Geri Dönüşü”, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1288/turkiyenin_balkanlardan_kopusu_ve_geri_donusu, (21.07.2014).
- Sancar, Gaye Aslı (2012), **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, İstanbul: Beta Yayınları.

- Sander, Oral (1987), **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Saraçlı, Murat (t.y.), “21. Yüzyılda Kamu Diplomasisi ve Türkiye”, <http://mekam.org/mekam/21-yuzyilda-kamu-diplomasisi-ve-turkiye-yazar-dr-murat-saracli>, (31.10.2014).
- Sloane, M. William (1987), **Bir Tarih Laboratuvarı Balkanlar**, (Çev. Sibel Özbudun), İstanbul: Süreç Yayınları.
- Solak, Edina (2011), “Bosna- Hersek'te Türkçe ve Türk Dili Eğitimi ile İlgili Çalışmalar”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2 (2), 165-174.
- Soysal, İsmail (1989), **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, Cilt: I, Ankara.
- Sönmezoğlu, Faruk (2000), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Analizi**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Szondi, Gyorgy (2009), “Central and Eastern European Public Diplomacy: A Transitional Perspective on National Reputation Management”, Nancy Snow ve Philip Taylor (Ed.), **Routledge Handbook of Public Diplomacy içinde** (292- 313), New York: Routledge.
- Şenel, Şennur (2013), “19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar”, Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, 2. Baskı *inde* (389-402), Ankara: Akçağ Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (2011), **Bosna- Hersek Ülke Raporu**, Ankara, www.een.kso.org.tr/up/dene/Bosna_Hersek_ulke_raporu_2011.pdf, (28.09.2014).
- T.C. Belgrad Büyükelçiliği (2012), Yunus Emre Türk Dili Yaz Kursları, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=151738>, 04.05.2012, (17.02.2015).
- _____ (2014), Gitar Resitali, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=204721>, 05.03.2014, (17.02.2015).

- _____ (2014), “Belgrad Şehri”, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=201192>, 09.01.2014, (16.02.2015).
- _____ (2008), “Sırbistan ile İkili Diplomatik İlişkilerimiz”, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121209>, 17.09.2008, (27.07.2014).
- _____ (2014), “Bosna- Hersek ve Sırbistan'da Meydana Gelen Sel Felaketi Hk.”, <http://belgrad.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=210373>, 18.05.2014, (17.02.2015).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), “Dünya Sergileri / Uluslararası Sergiler / Botanik Sergileri (EXPO)”, http://www.mfa.gov.tr/dunya-sergileri-_expo_.tr.mfa, (20.11.2014).
- _____ (t.y.), “Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci (GDAÜ)”, <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-avrupa-isbirligi-sureci.tr.mfa>, (05.08.2014).
- _____ (t.y.), “Mevlana Celaleddin Rumi'nin 800. Doğum Yıldönümü Anma Etkinlikleri”, http://www.mfa.gov.tr/mevlana-celaleddin-rumi_nin-800_-dogum-yildonumu-anma-etkinlikleri_.tr.mfa, (24.11.2014).
- _____ (t.y.), “Türkiye- Bosna-Hersek Siyasi İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-bosna-hersek-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, (22.09.2014).
- _____ (t.y.), “Türkiye- Kosova İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kosova-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, (02.08.2014).
- _____ (t.y.), “Türkiye- Sırbistan Siyasi İlişkileri”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sirbistan_siyasi-iliskileri-.tr.mfa, (05.08.2014).
- _____ (t.y.), “Yurt Dışındaki Türk Kültür Varlığı”, <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisindaki-turk-kultur-varligi.tr.mfa>, (21.12.2014).
- _____ (t.y.), “Yurtdışında Son Zamanlarda Düzenlenen Türk Yılları ve Mevsimleri”, <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-son-zamanlarda-duzenlenen-turk-yillari-ve-mevsimleri.tr.mfa>, (05.05.2014).
- _____ (t.y.), **2006 Yılında Yurtdışında Düzenlenen Kültürel Etkinlikler**, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/TANITIM/2006yili_Kulturel_Etkinlikler_Raporu.pdf, (19.12.2014).

(t.y.), **2007 Yılında Yurtdışında Düzenlenen Kültürel Etkinlikler**,

http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/IkiliVeCokTaraflıKulturelİiskiler/2007_Bilimsel_K%C3%BClt%C3%BCrel_ve_Tan%C4%B1t%C4%B1c%C4%B1_Etkinlikler_Raporu.pdf, (20.12.2014).

(t.y.), Burslar, Türkiye Bursları, <http://www.mfa.gov.tr/hukümet-burslari.tr.mfa>, (21.12.2014).

(t.y.), **Cumhuriyetimizin 80. Yıldönümü Kutlamaları Çerçevesinde Büyükelçiliklerimiz ve Başkonsolosluklarımız Tarafından Düzenlenen Etkinlikler**, <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/IkiliVeCokTaraflıKulturelİiskiler/Cumhuriyetimizin80Y%C4%B1ldonumuFaaliyetleriListesi.pdf>, (19.12.2014).

(t.y.), **Yurtdışı Tanıtım ve Kültür İşleri Genel Müdürlüğü ve Yurtdışındaki Temsilciliklerimizin İşbirliğiyle 2005 Yılında Gerçekleştirilen Başlıca Bilimsel, Kültürel ve Tanıtıcı Etkinlikler**, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/TANITIM/2005yilinda_gerceklestirilen_etkinlikler.pdf, (19.12.2014).

(t.y.), Yurtdışında Düzenlenecek Etkinlikler, Bosna- Hersek, <http://www.mfa.gov.tr/bosna-hersek.tr.mfa>, (20.12.2014).

T.C. Ekonomi Bakanlığı (t.y.), “Türkiye- Bosna- Hersek Serbest Ticaret Anlaşması”, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folder/s/web/D%C4%B1C5%9F%20%C4%B0li%C5%9Fkiler/Serbest%20Ticaret%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1/Y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BCkte%20Bulunan%20STAlar/Bosna%20Hersek/ekler/Turkiye%20Bosna%20Hersek%20STA%20Bilgi%20Notu%20May%C4%B1s%202014.pdf?lve>, (30.09.2014).

(t.y.), “Türkiye Cumhuriyeti ile Bosna- Hersek Arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması”, <http://www.ekonomi.gov.tr/sta/index.cfm?sayfa=DA989D3B-D8D3-8566-452079E4E0315998>, (25.09.2014).

(t.y.), “Türkiye ile Ticaret”, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewerUlkelere.jsp?countryName=S%C4%B1rbistan&contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160838&content>

Title=T%C3%BCrkiye+ile+Ticaret&_adf.ctrl-state=15wlros3uk_165&_afrLoop=55388407443744&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=15wlros3uk_162#!%40%40%3FcountryName%3DS%25C4%25B1rbistan%26_afrWindowId%3D15wlros3uk_162%26_afrLoop%3D55388407443744%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160838%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2Bile%2BTicaret%26_afrWindowMode%3D0%26_afrWindowId%3Dwqbze4921_4, (30.03.2015).

_____ (t.y.), “Türkiye- Sırbistan Serbest Ticaret Anlaşması”, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/D%C4%B1%C5%9F%20%C4%B0li%C5%9Fkiler/Serbest%20Ticaret%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1/Y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BCkte%20Bulunan%20STAlar/S%C4%B1rbistan/ekler/Turkiye%20Sırbistan%20STA%20Bilgi%20Notu%20May%C4%B1s%202014.pdf?lve>, (03.04.2015).

T.C. Saraybosna Büyükelçiliği (2014), “Büyükelçiliğimiz Din Hizmetleri Müşavirliği Tarafından Bosna Hersek'teki Okul Ve Kurslarda Dağıtılmak Üzere İlgili Makamlara Teslim Edilen Kitaplar”, <http://saraybosna.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=216230>, 08.08.2014, (22.12.2014).

_____ (2014), “Bosna- Hersek ve Sırbistan’da Meydana Gelen Sel Felaketi Hk.”, <http://saraybosna.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=210373>, 18.05.2014, (21.12.2014).

_____ (t.y.), Hükümetimiz Bursları, Türk Dili Yaz Kursu, <http://saraybosna.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=119710>, (21.12.2014).

T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği (2012), **2011 Yılında Bosna-Hersek’in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri**, <http://www.counsellors.gov.tr/upload/BH/2011%20yillik%20Raporu.pdf>, (29.09.2014).

_____ (2013), **Bosna- Hersek Ülke Raporu**, <http://www.counsellors.gov.tr/upload/BH/Bosna%20Hersek%20%C3%9Cİke%20Raporu%20Temmuz%202013.pdf>, (27.09.2014).

Tansel, Selahattin (1999), **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu (TTK) Yayınları.

- Tiedeman, Anna (2004), "U.S. Public Diplomacy in Middle East", **Seminar on Geography, Foreign Policy and the World Order**, Tufts University.
- _____ (2005), **Branding America: An Examination of U.S. Public Diplomacy Efforts After September 11, 2001**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, The Fletcher School of Tufts University.
- TİKA (2014), **Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013**, <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf>, (12.04.2015).
- _____ (t.y.), Faaliyet Alanları, <http://www.tika.gov.tr/faaliyet-alanlari/2>, (25.11.2014).
- _____ (t.y.), **Faaliyet Raporları (2005- 2013)**, http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, (12.04.2015).
- _____ (t.y.), <http://www.tika.gov.tr/tr/haber/liste>, (13.04.2015).
- TOBB (2013), "Türk Bankacılık Sektörü Sırbistan'la Tecrübe Paylaşımına Açık", <http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=1387&lst=Haberler>, 05.02.2013, (26.02.2015).
- _____ (2013), "Sırbistan Güveni ve Alt Yapıyı Sağlarsa Türk İşadamı Yatırıma Hazır", <http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=1399&lst=Haberler>, 14.02.2013, (26.02.2015).
- Toy, İhsan (2010), "Spor ve Kamu Diplomasisi", TASAM, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1314/spor_ve_kamu_diplomasisi, 13.09.2010, (28.02.2015).
- Tören, Deniz (2011), "Diplomasi ve Tarih Boyunca Geçirdiği Evrim", <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar1/102-deniz-toren-tum-yazilari/2213-diplomasi-ve-tarih-boyunca-gecirdigi-evrim>, (17.02.2014).
- TRT (2009), **2008 Faaliyet Raporu**, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2009/06/23/2bff1dcf-ed83-4591-9c57-b8d9a970c76f.pdf>, (10.01.2015).
- _____ (2010), **2009 Faaliyet Raporu**, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2010/05/26/30ee90fd-efa8-4188-947a-94dd3397546c.pdf>, (10.01.2015).
- _____ (2011), **2010 Faaliyet Raporu**, <http://medya.trt.net.tr/medya1/dosya/2011/06/24/caf61dd4-ab86-4cb1-9bea-ca66711c24ac.pdf>, (10.01.2015).

- _____ (2012), **2011 Faaliyet Raporu**, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/120608TRT.pdf>, (10.01.2015).
- _____ (2013), **2012 Faaliyet Raporu**, <http://medya.trt.net.tr/medya6/dosya/2013/07/15/237998f0-4eb4-44ab-9aa2-367da7c6d62d.pdf>, (10.01.2015).
- _____ (2014), **2013 Faaliyet Raporu**, <http://medya.trt.net.tr/medya7/dosya/2014/09/11/d6e3f1c9-8432-44cf-9b2d-fc3881c369d5.pdf>, (10.01.2015).
- _____ (t.y.), “TRT- World.com”, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/WorldTanitim.aspx>, (27.11.2014).
- _____ (t.y.), **Faaliyet Raporları (2009- 2013)**, <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=basili+yayinlar>, (10.01.2015).
- Tuch, Hans N. (1990), **Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas**, New York: St. Martin’s Press.
- Tuncer, Hüner (2002), **Eski ve Yeni Diplomasi**, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- _____ (2009), **Diplomasinin Evrimi**, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Turan, Mustafa (1988), “II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti’nde Siyasi ve Askeri Çözülme”, **OTAM Dergisi**, (9), Ankara, 389-429.
- Turkish Airlines (2014), “Türk Hava Yolları 2020 Yılına Kadar Euroleague Basketball İsim Sponsoru”, <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/haberler/miles-smiles/turk-hava-yollari-2020-yilina-kadar-euroleague-basketballun-isim-sponsoru-674>, 11.06.2014, (12.04.2014).
- Türbedar, Erhan (2013), “Nikoliç’in Türkiye Ziyareti ve Türk- Sırp İlişkileri”, <http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/3790>, 05.02.2013, (05.08.2014).
- _____ (2013), “Sancak Sınır Ötesi Bölge Mi?”, <http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/3816>, 15.02.2013, (01.08.2014).
- Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5524303e653a75.59387311, (07.04.2015).
- Türk Kızılayı (t.y.), <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsivi>, (09.02.2015).

Türkeş, Mustafa (2013), “Yugoslav Devletinin Kuruluşu ve Krallık Dönemi”, Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay (Ed.), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 2, 2. Baskı içinde (15-21), Ankara: Akçağ Yayınları.

Türkiye Bursları (t.y.), Burs Programları, Kısa Dönemli Burslar, <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-programlari>, (21.12.2014).

_____ (t.y.), Lisans Bursları, Balkanlar Burs Programı, <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-programlari>, (21.12.2014).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Federal Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ile Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/367), <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss205m.htm>, (13.08.2014).

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), Dış Ticaret İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Ülkelere Göre Dış Ticaret, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, (29.09.2014).

Uçarol, Rıfat (2006), **Siyasi Tarih (1789-2002)**, İstanbul: Der Yayınları.

Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği (UKİD) (2013), “UKİD'e Sırbistan'da Büyük İlgi”, http://www.ukid.org.tr/haber/genel_3/ukide-sirbistanda-buyuk-ilgi/305.html, 14.09.2013, (26.02.2015).

United States Information Agency (USIA), Strategic Plan 1997- 2002, “The Role of Public Diplomacy”, <http://dosfan.lib.uic.edu/usia/abtusia/stratplan/pland.htm>, (19.03.2014).

URL, “20. Saraybosna Film Festivali Başladı”, (16.08.2014), <http://www.bosnahersek.ba/20-saraybosna-film-festivali-basladi/>, (15.10.2014).

URL, “Belgrad’da ‘1000 Feet’ten Türkiye’ Sergisi”, (16.05.2014), <http://www.zambak.ba/belgrad39-da-1000-feet39-ten-turkiye-sergisi--3490h.htm>, (17.02.2015).

- URL, “Bilge Kral Aliya Zeytinburnu’nda Sahneleniyor”, (18.04.2014), <http://www.bosnahersek.ba/bilge-kral-aliya-zeytinburnunda-sahneleniyor/>, (16.10.2014).
- URL, “Bosnalı Öğrenciler İstanbul’a Doğru Yola Çıktı”, (09.08.2014), <http://www.bosnahersek.ba/osnali-ogrenciler-istanbula-dogru-yola-cikti/>, (15.10.2014).
- URL, “İstanbul’da Saraybosna Sergisi Açıldı”, (09.04.2014), <http://www.bosnahersek.ba/istanbulda-saraybosna-sergisi-acildi/>, (16.10.2014).
- URL, “Müsiad, Bosna-Hersek ile İlişkileri Geliştirmek için BİGMEV ile Anlaşma İmzaladı”, (14.08.2014), <http://www.gazetebursa.com.tr/yerel/musiad-bosna-ile-iliskileri-gelistirmek-icin-bigmev-ile-anlasma-imzaladi-h316057.html>, (30.09.2014).
- URL, “Novi Sad’da Türk Kültür Günleri”, (06.05.2013), <http://www.zambak.ba/novi-sadda-turk-kultur-gunleri-1830h.htm>, (20.02.2015).
- URL, “Ortadoğu ve Balkan Ülkelerinde Türk Dizileri Çılgınlığı”, (17.02.2012), http://www.dha.com.tr/ortadogu-ve-balkan-ulkelerinde-turk-dizileri-cilginligi_273274.html, (28.02.2015).
- URL, “Saraybosna Film Festivali’nde 7 Türk Filmi”, (14.08.2014), <http://www.zambak.ba/saraybosna-film-festivali39-nde-7-turk-filmi--3714h.htm>, (11.02.2015).
- URL, “Sırbistan’da 3. Türk Filmleri Festivali”, (20.10.2013), <http://www.zambak.ba/sirbistanda-3-turk-filmleri-festivali-2788h.htm>, (17.02.2015).
- URL, “Sırbistan’da Türk Dili Haftası Kutlaması”, (20.05.2013), <http://www.zambak.ba/sirbistan?da-turk-dili-haftasi-kutlamasi-1920h.htm>, (20.02.2015).
- URL, “Sırbistan’dan Erdoğan’a Kosova Tepkisi”, (25.10.2013), <http://www.hurriyet.com.tr/planet/24977520.asp>, (04.)
- URL, “Troya Sırbistan’da İzleyiciyle Buluştu” (07.03.2011), <http://www.milliyet.com.tr/troya-sirbistan-da-izleyiciyle-bulustu/dunya/dunyadetay/07.03.2011/1361108/default.htm>, (27.02.2015).
- URL, “Türk Dizileri Balkanlar’ı Fethetti”, (28.10.2012), <http://www.haber7.com/televizyon/haber/945001-turk-dizileri-balkanlari-fethetti>, (11.02.2015).
- URL, “Türkçe Öğrenmek için Çok Nedenleri Var”, (22.10.2010), <http://www.ntvmsnbc.com/id/25143927>, (11.02.2015).

- URL, “Türkiye ile Sırbistan Arasında Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Konferansı”, (25.02.2015), <http://www.haberler.com/turkiye-ile-sirbistan-arasinda-ekonomik-7008367-haberi/>, (30.03.2015).
- URL, “Türkiye- Sırbistan İlişkilerinde Yeni Bir Sayfa”, (26.03.2015), <http://www.haberler.com/turkiye-sirbistan-iliskilerinde-yeni-bir-sayfa-7122048-haberi/>, (30.03.2015).
- URL, “Yeni Medya ve Kamu Diplomasisi Aktörü Olarak BYEGM”, (30.09.2013), **İletişim ve Diplomasi**, (1), <http://www.iletisimvediplomasi.com/yeni-medya-ve-kamu-diplomasisi-aktoru-olarak-byegm/#more-168>, (07.04.2014).
- URL, “Yeryüzü Doktorları Bosna’daydı”, (30.11.2010), <http://www.dunyabulteni.net/haber/137827/yeryuzu-doktorlari-bosnadaydi>, (09.02.2015).
- URL, <http://www.counsellors.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=3139&dil=TR&ulke=SRB>, (28.02.2015).
- URL, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-5675sgc.pdf>, (19.12.2014).
- Ünal Erzen, Meltem (2012), **Kamu Diplomasisi**, İstanbul: Derin Yayınları.
- Ünal, Tahsin (1974), **1700'den 1958'e Kadar Türk Siyasi Tarihi**, 3. Baskı, Ankara.
- Varoğlu, Abdülkadir (2013), “Kamu Diplomasisinde Kavramsal ve Kuramsal Süreç”, Yeşim Özgen ve Ahmet Yalçınkaya (Ed.), **Kamu Diplomasisi içinde** (1-30), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Vatansever, Muzaffer (2011), “Türkiye’nin Balkanlar’daki Potansiyel ve Limitleri”, **Analist**, (3), 8-12.
- Wang, Jian (2006), “Managing National Reputation and International Relations in the Global Era: Public Diplomacy Revisited”, **Public Relations Review**, 32 (2), 91-96.
- Wattenberg, Ben (1991), **The First Universal Nation**, New York: Free Press.
- Yağmurlu, Aslı (2007), “Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi”, **İletişim Araştırmaları Dergisi**, 5(1), 9-38.
- Yantuna, İlknur (2010), “Türk Dış Politikasında Bosna- Hersek”, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/balkanlar/368-turk-dis-politikasinda-bosna-hersek>, 13.11.2010, (30.07.2014).

YEE (2013), Yayınlar, http://yee.org.tr/media/_bulten/pdf/ocak_2013.pdf, (23.12.2014).

_____(t.y.), “Balkanlar’da Kültürel Miras Yeniden İnşa Ediliyor”, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/haberler/bizden-haberler/balkanlarda-kulturel-miras-yeniden-insa-ediliyor-405>, (19.02.2015).

_____(t.y.), “Osmanlı Türkçesi Eğitim Programı Sona Erdi”, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/haberler/bizden-haberler/osmanli-turkcesi-egitim-programi-sona-erdi-2084>, (20.02.2015).

_____(t.y.), “Saraybosna’da Türkiye Kütüphanesi Açıldı”, <http://yee.org.tr/turkiye/tr/haberler/bizden-haberler/saraybosnada-turkiye-kutuphanesi-acildi-516>, (15.10.2014).

_____(t.y.), “TİKA Türkoloji Projesi, Yunus Emre Vakfına Devredildi”, <http://yee.org.tr/turkiye/en/news/news-from-us/tika-turkoloji-projesi-yunus-emre-vakfina-devredildi-119>, (27.11.2014).

_____(t.y.), “Türkoloji Projesi Kapsamında Yurt Dışında İşbirliği Protokolü İmzaladığımız Üniversitelere Yönelik Desteklerimiz”, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji-desteklerimiz>, (20.02.2015).

_____(2013), Yayınlar, http://www.yee.org.tr/media/_bulten/pdf/temmuz_2013.pdf, (24.12.2014).

YEE Bosna- Hersek/Foynitsa (t.y.), “Foynitsa Türk Kültür Merkezinde Kitap Tanıtımı”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsa-turk-kultur-merkezinde-kitap-tanitimi-2393>, (23.12.2014).

_____(t.y.), “Foynitsa’da “Türkiye-Bosna Hersek Kardeşliği” Resim Sergisi”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-turkiye-bosna-hersek-kardesligi-resim-sergisi-2404>, (23.12.2014).

_____(t.y.), “Foynitsa’da Çocuk Şenliği”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-cocuk-senligi-2461>, (23.12.2014).

_____(t.y.), “Foynitsa’da El Sanatları Sergisi Ve Sertifika Töreni”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-el-sanatlari-sergisi-ve-sertifika-toreni-2725>, (23.12.2014).

- _____ (t.y.), “Foynitsa’da Mehter, Sema ve Devran Gösterisi”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-mehter-sema-ve-devran-gosterisi-2238>, (23.12.2014).
- _____ (t.y.), “Foynitsa’da Türk Müziği Konseri Düzenlendi”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-turk-muzigi-konseri-duzenlendi-2303>, (23.12.2014).
- _____ (t.y.), “Foynitsa’da Türk Yemek ve Tatlıları”, <http://yee.org.tr/bh-foynitsa/tr/haberler/bizden-haberler/foynitsada-turk-yemek-ve-tatlilari-2121>, (23.12.2014).
- _____ Turski Kulturni Centar Mostar, https://www.facebook.com/yeemostar?hc_location=timeline, (23.12.2014).
- _____ (t.y.), <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>, (05.03.2015).
- _____ (t.y.), Türkoloji, Faaliyetlerimiz, <http://yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji-faaliyetlerimiz>, (24.12.2014).
- _____ (t.y.), Yayınlar (2009-2014), <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/yayinlar>, (23.12.2014).
- _____ (t.y.), Yunus Emre Enstitüsü Türkoloji Projesi, <http://yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji>, (24.12.2014).
- Yeryüzü Doktorları (2014), “Yeryüzüyle Paylaştığınız 11.893 Hisse Kurban 700 bin İnsana Şifa Oldu”, <https://www.yyd.org.tr/tr/haberler/haberler/item/279-yeryuzuyle-paylastiginiz-11-893-hisse-kurban-700-bin-insana-sifa-oldu.html>, 10.10.2014, (10.02.2015).
- Yılmaz, Sait (2009), “Değişen Diplomasi Anlayışı ve Türkiye”, **Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi**, İstanbul, Yıl:8 (69), 24-28.
- Yüksel, Erkan (2007), “Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7 (1), 571-586.

ÖZGEÇMİŞ

Sinem TAN, 01.01.1991 tarihinde Erzurum’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Polis Amca İlköğretim Okulu (Erzurum)’nda tamamlayan TAN, lise eğitimine Erzurum Anadolu Lisesi’nde devam etti. 2008 yılında liseden mezun olmasını takiben Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü’nü kazandı ve bu eğitimini yüksek derece ile 2012 yılında tamamladı. Ara vermeden Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başlayan TAN, 2013 yılının Aralık ayında Atatürk Üniversitesi’ne araştırma görevlisi olarak atandı. Atandıktan 5 ay sonra görevlendirme ile geldiği Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda aynı pozisyonda göreve başladı. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi bünyesinde görev yapan TAN iyi derecede İngilizce bilgisine sahiptir.